

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น”

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรานิษฐ์ ศรีจันทร์พันธุ์

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ธันวาคม 2560

สัญญาเลขที่ IRG5880122

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น”

ผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรานิษฐ์ ศรีจันทร์พันธุ์

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.และต้นสังกัดไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น” ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โครงการนี้สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมืออย่างดีของคนพิการทางการเห็นจากหลากหลายหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็น โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพฯ, ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด, สหกรณ์บริการคนตาบอดแห่งประเทศไทย จำกัด, ศูนย์การเรียนรู้และสาธิตอาชีพตาบอดธนบุรี, กลุ่มส่งเสริมสิทธิ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, กลุ่มส่งเสริมสวัสดิการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต คณะครุศาสตร์ หลักสูตรการศึกษาพิเศษ วิทยาลัยราชสุดา และที่สำคัญอย่างยิ่งคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ต้นสังกัดของผู้วิจัย ที่ให้การสนับสนุนการวิจัยตลอดมา ทางผู้วิจัยต้องขอขอบคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรานิษฐ์ ศรีจันทร์หาพันธุ์
หัวหน้าโครงการ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการวิจัย “การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID และ 2) สร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น ซึ่งประกอบด้วยวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สำหรับการศึกษาเชิงปริมาณจะใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลกับคนพิการทางการเห็นจำนวน 364 คน ที่มีอายุมากกว่า 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล และนำข้อมูลที่ได้รวบรวมได้จากแบบสอบถามมาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อประเมินตามเกณฑ์ของแต่ละปัจจัยที่ทำการศึกษา

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการถอดบทเรียน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจะดำเนินการกับคนพิการทางการเห็นจำนวน 12 คน โดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) ตามสถานะความพิการทางสายตา (ตั้งแต่กำเนิด และ พิการภายหลัง) และระดับความพิการ (ตาบอดสนิท และ มองเห็นเลือนลาง) ซึ่งแยกได้ 4 กลุ่ม โดยเก็บข้อมูลกลุ่มละ 3 คน ดังนี้ 1) คนพิการทางการเห็นตั้งแต่กำเนิดที่ตาบอดสนิท 2) คนพิการทางการเห็นตั้งแต่กำเนิดที่มองเห็นเลือนลาง 3) คนพิการทางการเห็นที่พิการภายหลังที่ตาบอดสนิท และ 4) คนพิการทางการเห็นที่พิการภายหลังที่มองเห็นเลือนลาง ส่วนการถอดบทเรียนจะเป็นการดำเนินการกับคนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จในการดำรงชีพ และเป็นที่รับรู้โดยทั่วไปของสังคม 6 คน ในหลากหลายสาขา เช่น ศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัย, หัวหน้าวงดนตรี ผู้ประกอบการ นักกีฬาทีมชาติ ประธานมูลนิธิคนตาบอด และนักธุรกิจ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและถอดบทเรียน นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และบรรยายสรุปตามปัจจัยการดำรงชีพ

ผลการศึกษาในส่วนของวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID พบรายละเอียดการศึกษาตามตัวแปรของกรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID ได้ดังนี้ 1) ความเปราะบาง (Vulnerability context) พบว่า ภาวะความยากจนเป็นความเปราะบางของคนพิการทางการเห็นส่วน อย่างไรก็ตาม “ทัศนคติในแง่ลบของสังคมที่มีต่อคนพิการทางการเห็น” เป็นความเปราะบางที่สำคัญที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ของคนพิการตามมา เช่น การถูกกีดกันจากการจ้างงาน การออกกฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการหรือไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่คนพิการทางการเห็นเผชิญอยู่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืนต่อไป 2) ทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capitals) พบว่า เพื่อนคนพิการด้วยกัน และครอบครัว ญาติพี่น้องเป็นทุนในการดำรงชีพที่สำคัญเมื่อเทียบกับทุนในการดำรงชีพอื่นๆ อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มคนพิการทางการเห็นได้เสนออีก 2 ประเด็นสำคัญที่เป็นทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital) ของคนพิการทางการเห็น คือ “การศึกษา” และ “ทัศนคติ” ซึ่งประกอบด้วย ทัศนคติต่อตนเองของคนพิการทางการเห็น และ ทัศนคติของคนอื่นต่อคนพิการทางการเห็น 3) ส่วนองค์กรและ

กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็น พบว่า การดำเนินการขององค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็นมีความพร้อมค่อนข้างน้อย โดยประเด็นที่คนพิการทางการเห็นมองว่าการดำเนินงานขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการไม่พร้อมหรือยังไม่เพียงพอ คือ การจัดสวัสดิการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การสนับสนุนด้านการเงิน เช่น เบี้ยคนพิการ และการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายที่มีผลกระทบต่อคนพิการทางการเห็น 4) ส่วนกลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) พบว่า เมื่อมีปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตของคนพิการทางการเห็น พวกเขามักแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองก่อน โดยพยายามที่จะไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับคนรอบข้าง นอกจากนั้นก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาด้วยการขอความช่วยเหลือจากครอบครัวและเพื่อน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่พร้อมและยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือคนพิการทางการเห็น อย่างไรก็ตามมีคนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จแล้วจะมีกลยุทธ์เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มคนพิการทางการเห็น คือ “การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็นผ่านความสำเร็จของคนพิการทางการเห็น” ซึ่งเป็นกลยุทธ์ระยะยาวเพื่อแก้ปัญหาความเชื่อหรือทัศนคติของคนทั่วไปที่มองว่าคนพิการทางการเห็นเป็นภาระของสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาเรื่องความไม่เท่าเทียมกันในสังคมด้วย 5) ส่วนผลลัพธ์การดำรงชีพ พบว่า คนพิการทางการเห็นส่วนใหญ่อยากมีคุณภาพชีวิตดีและมีความปลอดภัย ความมั่นคงทางการเงิน มีการแก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิตได้ดีขึ้น มีฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เพิ่มขึ้น มีการแก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิตได้ดีขึ้น มีความมั่นคงทางอาหาร อยู่ในระดับใกล้เคียงกันแต่มีผลลัพธ์การดำรงชีพที่คนพิการทางการเห็นมีเพิ่มเติมจากคนทั่วไป คือ “การยอมรับจากสังคม” โดยคนพิการทางการเห็นต้องการให้คนในสังคมยอมรับและเชื่อมั่นในความสามารถของคนพิการทางการเห็น ว่ากลุ่มคนพิการทางการเห็นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีศักยภาพและสามารถร่วมขับเคลื่อนสังคมไปพร้อมๆ กับคนทั่วไปได้

ผลการศึกษาในส่วนของวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น โดยนำเอาข้อมูลปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นที่ได้จากการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อ 1 มาวิเคราะห์ผลร่วมกันเพื่อสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น พบว่า การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็นจะต้องเพิ่ม 2 ปัจจัย ลงไปในกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) คือ 1) ทุนทัศนคติ (attitude capital) โดยเพิ่มเติมในส่วนของทุนในการดำรงชีวิต และ 2) การยอมรับจากสังคม (social acceptance) ซึ่งควรถูกเพิ่มเติมในส่วนของผลลัพธ์การดำรงชีพ (livelihood outcome) เพื่อให้เกิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น ซึ่งข้อค้นพบนี้เป็นนอกจากจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการวิชาการในการเพิ่มเติมแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนแล้ว (Sustainable Livelihood Approach) ยังเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นให้มีความยั่งยืนต่อไป

รหัสโครงการ: IRG5880122

ชื่อโครงการ: การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น

ชื่อนักวิจัย: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรานิษฐ์ ศรีจันทร์พันธุ์

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID และ 2) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น โดยเป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methodology) มีวิธีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณกับคนพิการทางการเห็นจำนวน 364 คน และเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกคนพิการทางการเห็นจำนวน 12 คน และถอดบทเรียนคนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จในชีวิตจำนวน 6 คน

ผลการศึกษาของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพบว่ามีความสอดคล้องกัน คือ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นมีความยั่งยืนจำเป็นที่จะต้องเพิ่มปัจจัยในการดำรงชีพที่สำคัญ 2 ปัจจัยลงไปกรอบแนวคิด Sustainable Livelihood Framework ของ DFID คือ 1) ทุนทัศนคติ (Attitude capital) โดยเพิ่มเติมในส่วนของทุนในการดำรงชีวิต (Livelihood capital) และ 2) การยอมรับจากสังคม (Social acceptance) ซึ่งจะเพิ่มเติมในส่วนของผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcome) เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คนพิการทางการเห็นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีสิทธิเช่นเดียวกับคนสายตาสบายตา และมีโอกาสในการร่วมกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาคนพิการทางการเห็น เพื่อให้การพัฒนาคนพิการเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของคนพิการทางการเห็นอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

คำหลัก: กรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน คนพิการทางการเห็น การดำรงชีพอย่างยั่งยืน

Project Code: IRG5880122

Project Title: Sustainable livelihoods framework of visually impaired people

Investigators: Patranit Srijuntrapun

Social Sciences and Humanities, Mahidol University

This study aims to 1): investigate lived experiences [or social factors] of visually impaired persons by using DFID's Sustainable Livelihood Framework, and 2): to create a Sustainable Livelihood Framework of visually impaired persons by use of a mixed methodology. Data is collected from 364 visually impaired persons by quantitative methods, and from 12 visually-impaired persons who participated in qualitative methods of in-depth interview, and from 6 successful visually impaired persons are joined in Lesson Learned.

The quantitative and qualitative study results show consistency. To make visually impaired persons living to be sustainable, 2 factors must be added in DFID's Sustainable Livelihood Framework that are 1) attitude capital must be added in living capital part and 2) social acceptance must be added in livelihood outcome part. These two factors give visually impaired persons an opportunity to be a part of society, to have rights like normal person and could participate to set a policy to develop visually impaired persons. So the disabled person development would be managed in the right and suitable way which is truly consistent with visually impaired person's needs to create sustainable livelihood.

Keywords: Sustainable livelihoods framework, visually impaired people,
Sustainable livelihood

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
บทคัดย่อ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	4
1.5 กรอบการวิจัย	4
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดคนพิการทางการเห็น	6
2.2 แนวคิดในการพัฒนาคนพิการทางการเห็น	12
2.3 แนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable livelihoods)	21
2.4 แนวคิดอัตมโนทัศน์	25
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ	28
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับทางสังคม	30
2.7 แนวคิดทางสังคมศาสตร์	32
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	40
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	45
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	45
3.2 เครื่องมือการวิจัย	48
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	49
3.4 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	50
บทที่ 4 ผลการศึกษา	53
4.1 ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป	53
4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต	56
4.3 การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง	71
4.4 การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต	75
4.5 เป้าหมายในการดำเนินชีวิต	79

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 อภิปราย สรุปและข้อเสนอแนะ	83
5.1 วัตถุประสงค์ของการถอดบทเรียน	83
5.2 ขั้นตอนการถอดบทเรียน	84
5.3 เนื้อหาจากการดำเนินการถอดบทเรียน	84
5.4 สถานการณ์และปัจจัยสู่ความยั่งยืนในการดำรงชีพจากการถอดบทเรียน	86
5.5 กรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น	97
บทที่ 6 สรุปผลและอภิปรายผลการศึกษา	102
6.1 สรุปผลการศึกษา	104
6.2 อภิปรายผลการศึกษา	104
6.3 ข้อเสนอแนะ	107
บรรณานุกรม	113
ภาคผนวก	119
ภาคผนวก ก บทความที่ได้รับการเผยแพร่	120
ภาคผนวก ข แบบสอบถาม	132

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 วิวัฒนาการของการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตั้งแต่ พ.ศ. 2483 – ปัจจุบัน	15
ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	53
ตารางที่ 4.2 ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเปราะบาง	56
ตารางที่ 4.3 ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทุนในการดำรงชีพ	64
ตารางที่ 4.4 ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็น	72
ตารางที่ 4.5 ร้อยละ ค่าเฉลี่ยของปัญหาที่เกิดขึ้นและการแก้ปัญหา	76
ตารางที่ 4.6 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและความหมายของผลลัพธ์การดำรงชีพ	79

สารบัญรูปภาพ

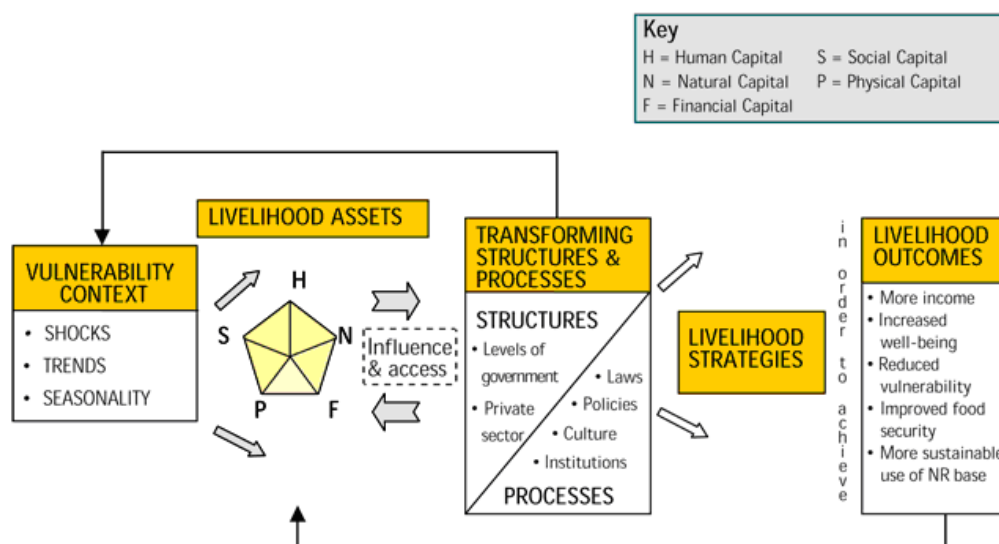
	หน้า
ภาพที่ 1.1 Sustainable Livelihoods Framework	1
ภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดการวิจัย	5
ภาพที่ 2.1 แสดงลำดับความต้องการของมนุษย์ตามแนวคิดของมาสโลว์	33
ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนการวิจัยการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น	51
ภาพที่ 6.1 กรอบแนวคิดการดำรงชีพที่ยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น	104

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood) หมายถึง การดำรงชีพที่สามารถรับมือกับภาวะตึงเครียด (Stresses) หรือผลกระทบ (Shocks) โดยยังคงดำรงรักษาความสามารถ (capabilities) และทรัพย์สิน (Assets) ของตนเองทั้งในปัจจุบันและในอนาคตไว้ได้ (Carney, 1998) โดยแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนเป็นเครื่องมือหรือกลยุทธ์ที่จะทำความเข้าใจระบบการดำรงชีพ และสามารถรับมือกับภาวะตึงเครียดหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นการสนับสนุนโอกาสในการช่วยลดหรือขจัดความยากจน (Brocklesby and Fisher, 2003) การศึกษาความยั่งยืนของการดำรงชีพของคนปกติจะใช้ Sustainable Livelihood Framework ของ DFID (รูปที่ 1) ซึ่งสามารถอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีพเพื่อจะนำไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างครบถ้วน ได้แก่ ทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital) ความเปราะบาง (Vulnerability context) องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) กลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) และ ผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcomes)

ภาพที่ 1.1 Sustainable Livelihoods Framework

ที่มา: Department for International Development, 1999

นอกเหนือจากความพยายามที่จะสร้างความยั่งยืนในการดำรงชีพให้กับคนปกติแล้ว คนพิการทางการเห็นนับเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีจำนวนมากถึง 39 ล้านคนทั่วโลก (World Health Organization, 2014) สำหรับในประเทศไทย มีจำนวนคนพิการทางการเห็นทั่วประเทศถึง 165,082 คน (Department of

Empowerment of Persons with Disabilities, 2017) กลุ่มคนพิการทางการเห็นเป็นกลุ่มคนที่ขาดโอกาสจากสังคม และมีความยากลำบากในการรับมือกับภาวะตึงเครียดหรือผลกระทบต่างๆ เมื่อเทียบกับคนปกติ ดังนั้นความพยายามที่จะทำให้คนพิการทางการเห็นสามารถดำรงชีพได้อย่างยั่งยืนหรือมีความสามารถในการรับมือกับภาวะตึงเครียดหรือผลกระทบต่างๆ โดยยังคงดำรงรักษาความสามารถและทรัพย์สินของตนเองทั้งในปัจจุบันและในอนาคตไว้ได้ จึงเป็นเป้าหมายหลักของงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ (พ.ศ. 2555-2559) ในยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 1 การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาทางสังคม ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสในสังคม

ในอดีตที่ผ่านมา หากมองคนพิการด้วยทัศนะเชิงโครงสร้าง-หน้าที่ คนพิการอาจหมายถึงคนที่ “ขาด” หรือ “บกพร่อง” ที่ต้องมีคน/หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับคนพิการเข้าไปช่วยเหลือ ดังนั้นรูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการที่ผ่านขององค์กรต่างๆรวมทั้งงานวิจัยจึงเน้นหนักไปที่การช่วยเหลือคนพิการทางการเห็นโดยการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทั้งการแพทย์ การศึกษา อาชีพและสังคม เช่น การจัดการหรือพัฒนาเครื่องมืออุปกรณ์ที่จะสนับสนุนส่งเสริมคนพิการให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกับคนปกติได้โดยไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่น เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ (Singh, 2012) การสร้างความสะดวกสบายในการซื้อของให้แก่คนตาบอด (Kulyukin, and Kutiyanaawala, 2010) การออกแบบทางสถาปัตยกรรมให้เหมาะสมกับคนตาบอด (เฉลิมพล, 2554) และความพยายามที่ต้องการส่งเสริมให้คนตาบอดสามารถประกอบอาชีพได้เช่นเดียวกับคนปกติ เช่น ผลิตอุปกรณ์เครื่องช่วยนำทางสำหรับคนตาบอด เพื่อใช้ฝึกซ้อมเพื่อประกอบอาชีพนำทางตามแผนโบราณ ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้เป็นการดำเนินการที่เป็นประโยชน์ต่อคนพิการทางการเห็น แต่เป็นการส่งเสริมหรือพัฒนาทักษะเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้นำไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง ในขณะที่หากมองคนพิการด้วยทัศนะความสัมพันธ์เชิงอำนาจคนพิการคือ “คนๆ หนึ่งเพียงแต่ถูกกดทับทางอำนาจและมีผลต่อโอกาสอันไม่เสมอภาค” และการที่สังคมนิยามความหมายของคนพิการว่าเป็นคนที่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป มีความต้องการพิเศษ ด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป จึงให้ทำสังคมและคนพิการเองมองว่าคนพิการเป็นภาระของครอบครัวและสังคม การให้ความช่วยเหลือที่ผ่านมาของคนส่วนใหญ่ก็จะเป็นการช่วยเหลือแบบเพื่อเอาบุญ สงเคราะห์และมักเชื่อว่าการประกอบอาชีพของคนพิการทางการเห็นมีเพียงการขายล็อตเตอรี่ ร้องเพลงเพื่อขอทาน ดังนั้นการจะทำให้คนพิการทางการเห็นมีการดำรงชีพที่ยั่งยืน คือการสร้างความตระหนักให้ของคนพิการ และการเข้าใจ การยอมรับและการที่สังคมเปิดพื้นที่ให้กับคนพิการ อีกทั้งส่งเสริมให้คนพิการทางการเห็นเล็งเห็นคุณค่าของตัวเองและพึ่งพาตัวเองได้จะนำไปสู่การดำรงชีพอย่างยั่งยืนและหลุดพ้นจากภาวะความยากจน

งานวิจัยชิ้นนี้จะนำแนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจและกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของ DFID ซึ่งเคยใช้กับคนปกติมาศึกษากับคนพิการทางการเห็น เนื่องจากยังไม่มีกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนที่ใช้กับคนพิการทางการเห็น โดยแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของ DFID ได้ถูกนำเสนอมาตั้งแต่ปี 2540 มีเป้าหมายที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือการทำงานพัฒนาเพื่อลดความยากจนของประชากร และถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในชาติตะวันตก กรอบแนวคิดนี้ได้เน้นให้เกิดการสร้างคามเข้มแข็งของกลุ่มเป้าหมาย โดยทุกปัจจัยในกรอบแนวคิดมีความเชื่อมโยงกันและมีลักษณะเป็นองค์รวม (Holistic) ซึ่ง

เหมาะสมกับการสร้างความเข้มแข็ง/คุณค่าให้กับกลุ่มคนพิการทางการเห็นพร้อมที่พึ่งพาและสร้างความยั่งยืนให้กับการดำรงชีพของตนเอง อีกทั้งการนำกรอบแนวคิดนี้มาปรับใช้กับคนพิการในบริบทประเทศไทยถือเป็นการตรวจสอบความเป็นสากลของกรอบแนวคิดนี้ ภายใต้บริบทวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อเป็นการยืนยันว่ากรอบแนวคิดนี้ที่สามารถนำไปศึกษาหรือใช้พัฒนากลุ่มเป้าหมายอื่นๆ ได้ หรือเป็นการช่วยเสริมความสมบูรณ์ของกรอบแนวคิดที่จะนำมาใช้ในบริบทของเมืองไทยในการศึกษาต่อไป

โดยการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID และ 2) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีทั้งในเชิงปริมาณโดยการใช้แบบสอบถามและเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและถอดบทเรียน ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้จะยังประโยชน์ในหลายทาง ดังนี้ **1) ทางวิชาการ** (Academic contribution) โดยเป็นการสร้าง Sustainable Livelihood Framework เพื่อคนพิการทางการเห็นครั้งแรก ซึ่งเป็นการพัฒนาต่อยอดให้กับองค์ความรู้พื้นฐานของแนวคิด Sustainable Livelihood Approach **2) ทางสังคม** (Social contribution) โดยกรอบแนวคิดนี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและสร้างความยั่งยืนในการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยหน่วยงานพัฒนาต่างๆ เช่น สมาคมคนพิการทางการเห็นแห่งประเทศไทย หรือพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล สามารถนำกรอบแนวคิดนี้ไปใช้เพื่อการส่งเสริมและพัฒนาชีวิตของคนพิการทางการเห็นได้อย่างแท้จริง **3) ทางมหาวิทยาลัย** เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในหลายวิชาของมหาวิทยาลัย อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมพันธกิจของมหาวิทยาลัยมิตลด้านการบริการแก่สังคมและชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ขาดโอกาสในสังคม

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID
2. เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาครั้งนี้ คือ กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้กำหนดขอบเขตในการศึกษาครอบคลุมองค์ประกอบ ดังนี้ทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital) ความเปราะบาง (Vulnerability context) องค์การและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) กลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) และ ผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcomes)

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มประชากรสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ คนพิการทางการเห็นที่มีอายุมากกว่า 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

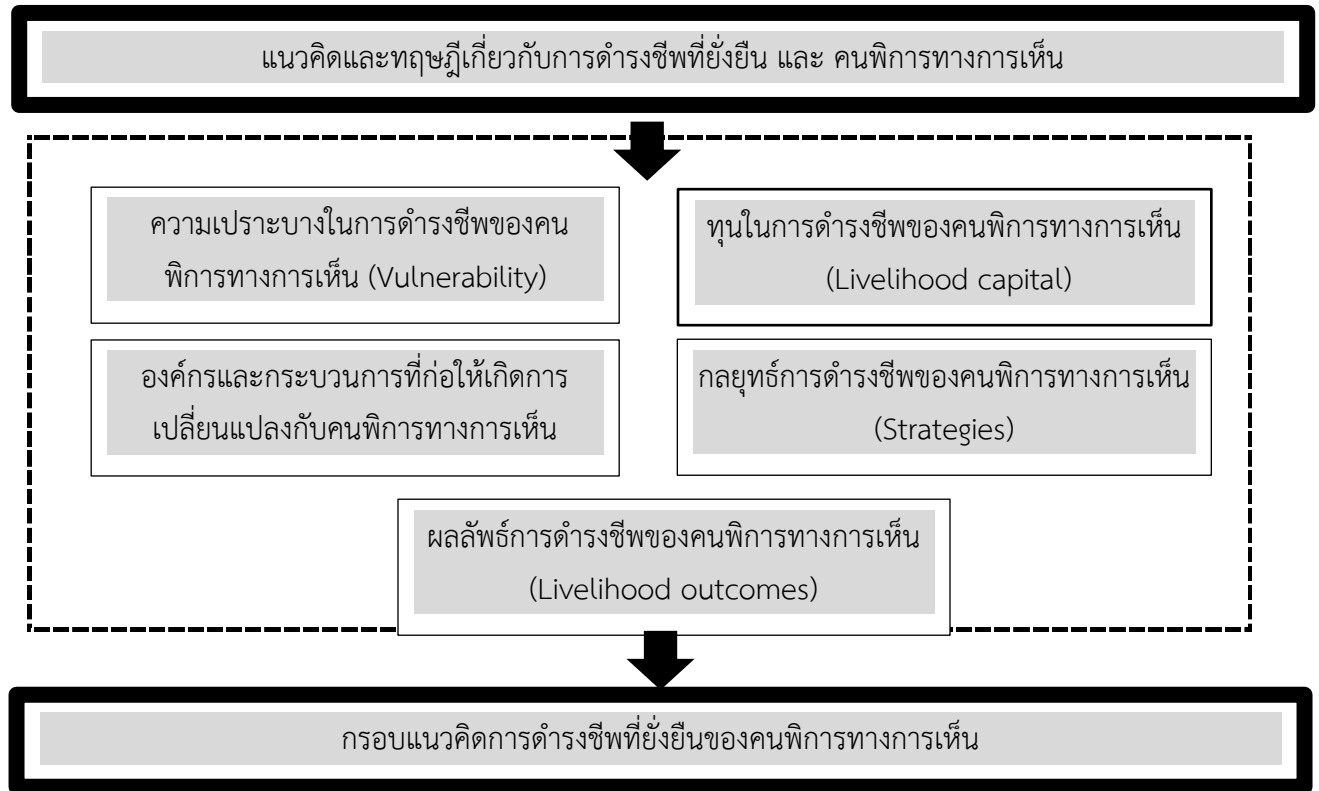
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

คนพิการทางการเห็น หมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

การดำรงชีพที่ยั่งยืน (Sustainable livelihood) หมายถึง การแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการรับมือกับสภาพความกดดัน ความตึงเครียดที่เป็นผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยสามารถคงไว้ซึ่งประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสังคม หรือความมั่นคงของระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ และความเสมอภาคในสังคม เป็นการใช้ออกาสการดำรงชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งโดยไม่เบียดบังคนอีกกลุ่มหนึ่งทั้งในปัจจุบันจนกระทั่งอนาคต หรืออีกนัยหนึ่งหมายรวมถึงความสามารถของมนุษย์ที่จะมีชีวิตอยู่และปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ปราศจากการสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.5 กรอบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นในค้นหาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นและนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น โดยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำรงชีพที่ยั่งยืน และคนพิการทางการเห็น เพื่อเป็นแนวคิดพื้นฐานเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1.2

ภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การดำรงชีพที่ยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิดคนพิการทางการเห็น
- 2.2 แนวคิดในการพัฒนาคนพิการทางการเห็น
- 2.3 แนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable livelihoods)
- 2.4 แนวคิดอัตมโนทัศน์
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับทางสังคม
- 2.7 แนวคิดทางสังคมศาสตร์
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดคนพิการทางการเห็น

2.1.1 ความหมายคนพิการทางการเห็น

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2556 กล่าวถึงความหมายของคนพิการทางการเห็นว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหวการสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆและมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ในขณะที่ (ศิวพร ละม้ายนิล, 2557) กล่าวว่าผู้พิการทางสายตา คือ บุคคลปกติที่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันและการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมเนื่องจากสภาพทางการมองเห็นหรือการใช้สายตาที่เป็นข้อจำกัด แต่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสอื่น เช่น การฟัง การสัมผัส เป็นต้น รวมทั้งไม่สามารถประกอบอาชีพที่ใช้การมองเห็นได้ ซึ่งถือได้ว่าสอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2556 นอกจากนี้ (ณัฐศักดิ์ พงษ์สวัสดิ์, 2558) ได้ให้ความหมายของ “ผู้พิการทางสายตา” หมายถึง “บุคคล” หรือ “กลุ่มคน” ที่มีความบกพร่องทางการเห็น หรือผู้ที่สูญเสียการมองเห็นไปจากเดิมทำให้เป็นผู้พิการทางสายตา ไม่สามารถเข้าถึงและสืบค้นข้อมูลข่าวสาร เพราะมีความบกพร่องทางการมองเห็น และส่งผลให้ผู้นั้นขาดโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลตลอดจนขาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งปัญหาดังกล่าวกลายเป็นปัญหาด้านการเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยองค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO อ้างถึงในเฉลิมพล สมบัติยานุชิต, 2554) ได้กำหนดความหมายของคนที่มีความบกพร่องทางการเห็นไว้ว่า บุคคลที่ตาบอดตามกฎหมาย คือ ผู้ที่

สามารถมองเห็นสิ่งของในระยะตรงได้เท่ากับหรือน้อยกว่า 6 เมตร (200 ฟุต) หรืออาจกล่าวได้ว่าถ้าบุคคลใดมองเห็นได้ไม่เกิน 1/10 ของคนปกติ หรือไม่สามารถอ่านหนังสือขนาดตัวมาตรฐานได้ ก็จัดว่าบุคคลนั้นมีความบกพร่องทางการเห็น โดยสรุปแล้วกล่าวได้ว่า คนพิการทางการเห็นในการวิจัยครั้งนี้ คือบุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใดเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

2.1.2 ประเภทของคนพิการทางการเห็น

ตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เรื่องประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2552 กำหนดความพิการทางการเห็น ได้แก่

(1) ตาบอด หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องในการเห็นเมื่อตรวจวัดความชัดของสายตาข้างดีกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาแล้วอยู่ในระดับที่แย่กว่า 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ลงมาจนถึงมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่างหรือมีลานสายตาแคบกว่า 10 องศา

(2) ตาเลือนราง หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องในการเห็นเมื่อตรวจวัดความชัดของสายตาข้างที่ต่ำกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาเมื่อแก้ไขแล้วอยู่ในระดับตั้งแต่ 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ลงมาจนถึงมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่างหรือมีลานสายตาแคบกว่า 10 องศา สอดคล้องกับ (ศิวพร ละม้ายนิล, 2557) ที่กล่าวถึง ผู้พิการทางสายตาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผู้ที่มีดวงตาบอดสนิท คือ บุคคลที่มีลานตาแคบกว่า 10 องศา มองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง หรือผู้ที่สูญเสียดวงตาโดยสิ้นเชิง ต้องใช้อักษรเบรลล์ และอีกประเภทหนึ่งคือ ผู้ที่มีดวงตามองเห็นเลือนราง คือ ผู้พิการทางสายตาเพียงบางส่วน มีลานตาแคบกว่า 30 องศา และหากได้รับการช่วยเหลือแก้ไขจะสามารถมองเห็นอักษรได้แต่ต้องใช้อักษรที่ตัวใหญ่หรือใช้แว่นขยายช่วย แต่อย่างไรก็ตามผู้พิการทางสายตาก็สามารถเรียนรู้ได้โดยวิธีอื่น ๆ เช่น จากการฟัง จากการสัมผัส เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานที่แบ่งประเภทความพิการทางการเห็นได้ค่อนข้างละเอียด โดยสมาคมจักษุแพทย์แห่งประเทศไทย (อ้างถึงในประชา พิทักษ์ และคณะ, 2554) ใช้คำว่า สายตาพิการแทนความบกพร่องทางการเห็น และให้คำนิยามไว้ดังนี้

(1) สายตาพิการและตาบอด (เฉพาะตาข้างใดข้างหนึ่งข้างเดียว)

(1.1) สายตาพิการ หมายความว่า การมีสายตาที่ดีที่สุดเมื่อใช้แว่นตาธรรมดา โดยไม่รวมเครื่องช่วยสายตาพิเศษ แล้วเห็นน้อยกว่า 6/18 ลงไปจนถึง 3/60 หรือมีลานสายตาโดยเฉลี่ยแคบกว่า 30 องศา ลงไปจนถึง 10 องศา

(1.2) ตาบอด หมายความว่า การมีสายตาเมื่อใช้แว่นตาธรรมดาน้อยกว่า 3/60 ลงมาจนถึงบอดสนิท หรือมีลานสายตาโดยเฉลี่ยแคบกว่า 10 องศา และยังแบ่งออกได้เป็น 3 ชั้น ดังนี้

ตาบอดขั้นแรกหรือตาเริ่มบอด หมายถึง การมีสายตาเมื่อใช้แว่นตาธรรมดาแล้ว เห็นน้อยกว่า 3/60 ลงไปจนถึง 1/60 หรือมีลานสายตาโดยเฉลี่ยแคบกว่า 10 องศาไปจนถึง 5 องศา

ตาบอดขั้นที่สองหรือตาบอดเกือบสนิท หมายความว่า การมีสายตาเมื่อใช้แว่นตาธรรมดาแล้วเห็นน้อยกว่า 1/60 ลงไปจนถึงมองเห็นเพียงแสงสว่าง หรือมีลานสายตาโดยเฉลี่ยแคบกว่า 5 องศา ไปจนถึง 0 องศา

ตาบอดขั้นสามหรือตาบอดสนิท หมายความว่า มองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง

(2) สายตาพิการและคนตาบอด (พิจารณาทั้ง 2 ข้าง)

(2.1) สายตาพิการ หมายถึง ผู้ซึ่งตาข้างที่ดีกว่าเมื่อใช้แว่นตาธรรมดาเห็นน้อยกว่า 6/18 ลงไปจนถึง 3/60 หรือมีลานสายตา โดยเฉลี่ยแคบกว่า 30 องศา ลงไปจนถึง 10 องศา

(2.2) คนตาบอด หมายถึง ผู้ซึ่งตาข้างที่ดีกว่า เมื่อใช้แว่นตาธรรมดาแล้วเห็นน้อยกว่า 3/60 หรือมีลานสายตาแคบกว่า 10 องศา

คนตาบอดขั้นแรก มีลักษณะดังนี้ ตาข้างที่ดีกว่า เมื่อใช้แว่นตาธรรมดาแล้วเห็น น้อยกว่า 3/60 ลงไปจนถึง 1/60 หรือมีลานสายตา โดยเฉลี่ยแคบกว่า 10 องศา ลงไปจนถึง 5 องศา

คนตาบอดขั้นสอง หมายถึง ผู้ซึ่งตาข้างที่ดีกว่าเมื่อใช้แว่นตาขยายแล้วเห็น น้อยกว่า 1/60 ลงไปจนถึงมองเห็นเพียงแสงสว่าง หรือมีลานสายตาโดยเฉลี่ยแคบกว่า 5 องศา ลงไปเกือบ ถึง 0 องศา

คนตาบอดขั้นสาม หรือคนตาบอดสนิท หมายถึง ผู้ซึ่งมีตาทั้งสองข้างมองไม่เห็น แม้แต่แสงสว่าง

สำหรับความหมายของลานสายตา เป็นคำที่ใช้อธิบายในการมองทั้งหมดเมื่อมองตรง แม้ในการใช้ ชีวิตประจำวันเราจะใช้สายตาทั้งสองข้าง แต่ในทางการแพทย์ การทดสอบลานสายตาจะกระทำทีละข้าง เพื่อตรวจวัดความผิดปกติในสายตาข้างนั้นๆ การวัดลานสายตากระทำโดยให้ผู้ทดสอบมองตรงไป ข้างหน้าไม่กลอกตา และเหยียดแขนออกไปด้านข้างจนสุด ซึ่งนั่นคือระยะ 90 องศา ผู้ที่มีลานสายตาปกติ จะมีขอบเขตการมองเห็นด้านบน 40 องศา เอียงทางมุม 60 องศา ขอบเขตด้านล่าง 65 องศา และด้าน ขมับ 85 องศา เมื่อเหยียดแขนข้างเดียวกับสายตาที่ทดสอบและตีวงแคบเข้ามาเรื่อยๆ จะเริ่มมองเห็นใน ระยะ 85 องศา ซึ่งเป็นที่มาของเกณฑ์ของผู้มีสายตาปกติอันมีลานสายตา 85 องศา (รพี โพธิ์ชัย, 2554)

2.1.3 สาเหตุความพิการทางการเห็น

จากการศึกษา องค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) ในปี 1998 พบว่า มีประชากรที่อยู่ในขั้นตาบอด โดยโรคที่เป็นสาเหตุสำคัญ 3 ลำดับแรก ได้แก่

(1) ต้อกระจก ร้อยละ 43

(2) โรคของประสาทตา รวมทั้งจอตาเสื่อมจากเบาหวานจอตาส่วนกลางเสื่อม ร้อยละ 24

(3) ต้อหิน ร้อยละ 15 (ประชา พิจักขณา และคณะ , 2554)

2.1.4 วิธีการเดินทางของคนพิการทางการเห็น แบ่งเป็น 5 ประเภท

- (1) การเดินทางกับผู้นำทาง (Sighted Guide)
- (2) การเดินทางกับสุนัขนำทาง (Guide dog/Dog Guide)
- (3) การเดินทางโดยใช้ไม้เท้าขาว (White Cane)
- (4) การเดินทางโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Aids)
- (5) การเดินทางตามลำพังโดยใช้ไม้เท้าหรือผู้นำทาง (Solo technique)

แต่ละวิธีจะมีวิธีปฏิบัติและเทคนิคที่จะต้องเรียนรู้เฉพาะ ซึ่งการเรียนรู้ทักษะการสร้าง ความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุด เพื่อช่วยให้ผู้เรียนทุกคน สามารถเข้าไปสู่สิ่งแวดล้อมทั้งที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยมาก่อนได้อย่างปลอดภัย ดังนั้น การเดินทางด้วย ตนเองของคนพิการทางการเห็นจึงต้องใช้ผู้นำทางหรือไม้เท้าขาวเป็นสื่อหรืออุปกรณ์ในการเดินทาง (เฉลิมพล สมบัติยานุชิต, 2554)

กล่าวได้ว่า คนพิการทางการเห็น ก็เป็นบุคคลหนึ่ง แม้ตามองไม่เห็นแต่ก็สามารถอยู่ ร่วมกับคนไม่พิการได้ หากสังคมยอมรับ และเปิดโอกาสให้เขาได้เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิต ดังนั้น การเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือผู้พิการทางสายตาว่างถูกวิธีทั้งคำพูด การพาไปไหนต่อไหน และการดูแลด้าน กิจวัตรอื่นๆ เป็นสิ่งที่คนในสังคมต้องจะเรียนรู้และให้ความสำคัญด้วย

2.1.5 มุมมองของคนที่มีต่อคนพิการทางการเห็น

เมื่อก่อนสังคมไทยมีความเชื่อว่าคนพิการไม่มีความสามารถ ความพิการเป็นสิ่งที่เลวร้าย การให้ คนพิการทำงานหนักเป็นการสร้างเวรกรรม เป็นบุคคลที่น่าเวทนาสงสาร เป็นภาระของครอบครัวและ สังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้กำหนดเส้นทางชีวิตของคนพิการให้ต่ำต้อย คนพิการทางการเห็นก็เช่นกันที่ถูกมอง เช่นนั้น

ต่อมาได้มีการนำหลักปรัชญามาใช้ในการแก้ปัญหาของคนพิการและผู้ด้อยโอกาส โดยปรัชญาแรก คือ หลักปรัชญาความเชื่อในศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ซึ่งได้แยกเป็น 2 หลักย่อย ได้แก่ (1) หลักการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และ (2) หลักขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมความเสมอภาค ส่วน หลักปรัชญาที่สอง คือ หลักปรัชญาความเชื่อในศักยภาพของคนพิการ ซึ่งผลกระทบของหลักปรัชญา ดังกล่าวที่มีต่อคนพิการไปในทางที่สร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมให้ผู้ปกครองและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ตลอดจนสังคมได้ช่วยเหลือคนพิการให้พัฒนาจนพึ่งตนเองได้ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ เมื่อหลักปรัชญาความเชื่อในศักยภาพของคนพิการได้เริ่มเข้ามาสู่ประเทศไทยใน พ.ศ. 2482 โดยมีส เจณี วิฬ คอลฟิลด์ มารดาแห่งการศึกษาคนตาบอดไทย ทำให้เส้นทางชีวิตของคนพิการได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป คนพิการได้เริ่มพัฒนาตนเองจนพึ่งตนเองได้ เป็นที่พึงของครอบครัวได้และไม่เป็นภาระสังคมต่อไป แต่ใน ระยะแรก กฎหมายจำกัดสิทธิคนพิการไม่ให้เป็นข้าราชการ แต่ก็มีบุคคลที่มีความเชื่อใหม่ได้ช่วยให้คน พิการได้ทำงานในหน่วยงานของรัฐในฐานะที่เป็นลูกจ้างชั่วคราวและได้เป็นลูกจ้างประจำในภายหลัง แต่ก็

มีคนพิการเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่ได้รับโอกาสดังกล่าว สำหรับด้านกฎหมายได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนใน พ.ศ.2518 และมีการแก้ไขพระราชบัญญัติอื่น ๆ อีกหลายฉบับ ทำให้คนพิการได้ทำงานในหน่วยงานของรัฐเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะ และจากพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ได้มีการนำหลักส่งเสริมความเสมอภาคมาใช้เป็นครั้งแรก โดยกำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการของเอกชนต้องจ้างงานคนพิการตามระบบสัดส่วนการจ้างงานหรือส่งเงินเข้ากองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการตามที่กฎหมายกำหนด อย่างไรก็ตาม นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการของเอกชนที่อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องจ้างงานคนพิการ ตามกฎหมายนี้มีเพียงประมาณหนึ่งในสามเท่านั้นที่ปฏิบัติตามกฎหมาย อันเนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายที่ยังไม่เข้มงวด (วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์, ม.ป.ป.)

ปัจจุบันเรื่องการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการของไทย กฎหมายได้เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตของคนพิการมากยิ่งขึ้น จากพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2556 ซึ่งมีมาตรการในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ โดยมุ่งแก้ไขปัญหาในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ ตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ หลายหน่วยงานขานรับนโยบายรัฐบาล อาทิ การสร้างโอกาสให้คนพิการเป็นพลังและหุ้นส่วนทางสังคม ตลอดจนเป็นการส่งเสริมการมีงานทำของคนพิการ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล “คนไทยทุกคนต้องมีงานทำ” ที่หมายรวมถึงคนพิการและผู้ด้อยโอกาสด้วย โดยการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเอกชนในการสนับสนุนโอกาสในการมีงานทำ ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพคนพิการ ทักษะคิดและการปรับจัดสถานประกอบการให้พร้อมสำหรับการทำงานของคนพิการในสถานประกอบการ ตลอดจนการส่งเสริมการซื้อขายสินค้าบริการเพื่อสร้างงานและรายได้แก่กลุ่มคนพิการอีกทางหนึ่ง นอกจากการรณรงค์จนเกิดทัศนคติและวัฒนธรรมที่เปิดรับ ยกย่อง และชื่นชมศักยภาพของคนพิการในประเทศไทยแล้ว Workability Thailand มุ่งต่อยอดการใช้ตราสัญลักษณ์ในการรับรองสินค้าและผลิตภัณฑ์จากคนพิการที่ผ่านการคัดเลือกและผ่านมาตรฐานทัดเทียมกับสินค้าบริการในตลาดเศรษฐกิจ ห่วงตลาดผู้ซื้อตรง (B2B) จากการสนับสนุนและร่วมมือกับภาคเอกชน ภายใต้แบรนด์ Welcome Disability Mark หรือ Well-D Mark โดยได้รับการรับรองจาก Workability Asia ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายส่งเสริมความสามารถในการทำงานของคนพิการในภูมิภาคเอเชีย โดยมีความมุ่งหมายที่จะรณรงค์การปลูกฝังนโยบายของการยอมรับความแตกต่างและความเท่าเทียม การไม่กีดกันคนพิการภายในองค์กร และการขยายสู่การดูแลลูกค้าและสังคมภายนอกอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม นับเป็นการเสริมสร้างภาพลักษณ์อันดีและร่วมรณรงค์สังคมไทยให้ร่วมเป็นหนึ่งกำลังในการเปลี่ยนแปลง “คนพิการจากภาระให้เป็นพลัง” (สำนักงานกองทุนส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ม.ป.ป.)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) มีนโยบายสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจเร่งด่วน คือ การแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ ปัญหาขอทาน ซึ่งปัจจุบันมีพระราชบัญญัติ

ควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559 โดย พ.ร.บ. ดังกล่าวระบุว่า วนิพกไม่ถือว่าเป็นขอทาน และไม่ผิดกฎหมาย แต่ต้องไปลงทะเบียนกับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่เพื่อความถูกต้อง ทั้งนี้ กระทรวง พม. ได้กำหนดแนวทางในการคัดกรองกลุ่มบุคคลดังกล่าว เพื่อให้สามารถดำเนินการพัฒนาศักยภาพ และกลับสู่สังคมอย่างมีคุณภาพ โดยการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพวนิพกให้เป็นนักร้อง นักดนตรีมืออาชีพ เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ที่มั่นคงในระยะยาวต่อไป ซึ่งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ร่วมกับสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย และภาคธุรกิจ 3 ค่ายเพลงดัง ได้แก่ บริษัท ทูคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) บริษัท อาร์เอส จำกัด (มหาชน) บริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด (มหาชน) ได้แสดงความร่วมมือในการสนับสนุนโครงการพัฒนาศักยภาพนักร้องและนักดนตรีตาบอดในชื่อ “จากถนนสู่ดวงดาว (From Street to Stars)” โดยมีแผนการดำเนินงาน 3 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2558-2560 เพื่อเสริมสร้างทักษะทางการแสดงดนตรีและบุคลิกภาพแก่ศิลปินตาบอดให้เป็นมืออาชีพ เป็นที่ยอมรับของสังคม สร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง ซึ่งจะมีการคัดกรองเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 มีความสามารถในการร้องเพลงและการแสดงดนตรี เพื่อส่งเสริมให้เป็นมืออาชีพและเข้าสู่เวทีประกวดต่อไป กลุ่มที่ 2 มีทักษะทางการร้องเพลงและการแสดงดนตรีเพื่อพัฒนาให้แสดงในสถานที่สาธารณะ และกลุ่มที่ 3 ไม่มีทักษะทางการร้องเพลงและการแสดงดนตรีเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพที่เหมาะสม กระทั่งทุกวันนี้ ทุก ๆ เวทีการแสดงของนักร้อง นักดนตรีตาบอด ได้สร้างความประทับใจให้แก่ผู้ที่ได้รับฟังและรับชมเป็นอย่างดี นับเป็นโอกาสและเป็นก้าวที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนพิการและเป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อศิลปินตาบอดอย่างถูกต้องของคนในสังคมต่อไป

นอกจากนี้ การศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของพนักงานบริษัทแห่งหนึ่งที่ทำงานร่วมกับคนพิการทางการเห็น พบว่า ทัศนคติต่อการทำงานร่วมกับพนักงานผู้พิการทางสายตาโดยรวมอยู่ในระดับดี ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้ปฏิบัติงานที่มีผู้พิการเป็นเพื่อนร่วมงานนั้นได้พบเห็น พูดคุย ติดต่อสื่อสารกับผู้ร่วมงานที่พิการ ได้รับเอาความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ จากผู้ร่วมงานที่พิการ ซึ่งในหลายหน่วยงานมีการรณรงค์ส่งเสริมให้โอกาสคนพิการสู่สังคมมากขึ้น และปัจจุบัน สถานประกอบการและกฎหมายบางฉบับได้กำหนดให้มีการส่งเสริมยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการอย่างจริงจังด้วย ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ดีต่อการปฏิบัติงานร่วมกับผู้ร่วมงานที่พิการ และยังพบอีกว่า ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของคนไม่พิการต่อคนพิการ คือ ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากกว่าจะมีทัศนคติที่ดี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัจจุบันโลกออนไลน์หรือ Social Network ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมาก มีสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ในหลายรูปแบบ (อังกูร ทองสุนทร, 2555)

จะเห็นว่า ยุคนี้คนในสังคมมีทัศนคติต่อคนพิการทางการเห็นในระดับที่ดีขึ้น อันเนื่องมาจากการสื่อสารข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความพิการให้สังคมรับทราบ แต่ที่สำคัญคือศักยภาพและความสามารถที่มีอยู่ในตัวของคนพิการทางการเห็นเองที่ทำให้คนพิการทางการเห็นเป็นที่ยอมรับของสังคมในที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม ยังพบว่า คนพิการทางการเห็นบางส่วนพบปัญหาอุปสรรคในการดำรงชีวิตอีกมากมายจึงต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในแง่มุมต่างๆ ซึ่งจะกล่าวในลำดับต่อไป

2.2 แนวคิดในการพัฒนาคนพิการทางการเห็น

2.2.1 วิวัฒนาการของการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการของไทย

พ.ศ.	รายละเอียด
2483	- รัฐจัดตั้งกรมประชาสงเคราะห์ สังกัดกระทรวงมหาดไทย ที่ตั้งกรมฯ อยู่ในพื้นที่วังสราญรมย์ เขตพระนคร - กรมประชาสงเคราะห์ ได้ตั้งหน่วยงานรับผิดชอบดูแลเรื่องคนพิการ ในระดับ กลุ่มงาน เป็นงานคนพิการในฝ่ายสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง กองสวัสดิการสงเคราะห์ - ในระยะเริ่มแรก เน้นการให้บริการ ด้านสวัสดิการสงเคราะห์ ให้แก่คนพิการ
2493	กรมประชาสงเคราะห์ ย้ายมาตั้งที่วังสะพานขาว และคงดำเนินงานสวัสดิการสงเคราะห์ให้แก่คนพิการ โดยยกระดับงานคนพิการเป็นฝ่ายสงเคราะห์คนพิการในกองสวัสดิการสงเคราะห์
2524	กรมประชาสงเคราะห์ และองค์กรเอกชนด้านคนพิการเล็งเห็นความสำคัญ ในเรื่องสิทธิและโอกาสของการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ จึงได้ร่วมกันผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับคนพิการ
2534	- รัฐบาลได้ ประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534 - พ.ร.บ. ดังกล่าวให้จัดตั้ง “สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ” (สพก.) ขึ้นเป็นหน่วยงาน ระดับกอง สังกัด กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย - กรมประชาสงเคราะห์ ได้โอนงานคนพิการในฝ่ายสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง กองสวัสดิการสังคมมาอยู่ที่ สพก. โดย สพก. ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและสำนักทะเบียนกลางสำหรับคนพิการ เพื่อดำเนินการทั้งงานด้านวิชาการ การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และการสนับสนุนหน่วยงานสถาบันที่ให้บริการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ
2536	มีการปรับโครงสร้างการบริหารราชการเมื่อเดือนกันยายน โดยโอนสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ กรมประชาสงเคราะห์ จากสังกัดกระทรวงมหาดไทยไปสังกัดกระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม
2545	- มีการปฏิรูป ระบบราชการ โดยปรับปรุงโครงสร้างกระทรวง ทบวง กรม ขึ้นใหม่ - “สำนักคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ”(สพก) ถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ (สทก.)” สังกัดสำนักงานส่งเสริมสวัสดิการและพิทักษ์เด็กเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ (สท.) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) - สทก. ทำหน้าที่เช่นเดียวกับ สพก. โดยเน้นงานวิชาการและการจัดทำองค์ความรู้ด้านคน

พ.ศ.	รายละเอียด
	พิการ สำหรับงาน การบริการ และการให้สวัสดิการสงเคราะห์แก่คนพิการ ดำเนินการโดย สำนักบริการสวัสดิการสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - ย้าย สทก. มาตั้งในบริเวณสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี เขตราชเทวี
2550	- พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2550 มีผลบังคับใช้แล้ว ตั้งแต่วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2550 - จัดตั้ง “สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ” ขึ้น เป็นส่วนราชการใน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ - มีเลขาธิการ ซึ่งมีฐานะเทียบเท่าอธิบดี เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และบุคลากรของ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ - สำคัญสำคัญของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 คือ คนพิการได้รับสิทธิตามกฎหมายมากขึ้น อย่างทั่วถึง และเท่าเทียม - มีการลดหย่อนภาษีให้ผู้ดูแลคนพิการ และให้กระทรวงต่างๆ เข้ามาดูแลคนพิการมากขึ้น ซึ่งประโยชน์ของการยกฐานะสำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการเดิมเป็นสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ เป็นส่วนราชการเทียบเท่ากรม ทำให้สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ดำเนินงานด้านคนพิการทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น - บทบาทหน้าที่ของสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ คือ - เสนอนโยบาย แผนหลัก และโครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ และมอบหมายให้ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป - ประสานงานและร่วมมือในระดับนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการกับหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ - ศึกษา วิเคราะห์ พัฒนานวัตกรรม สำรวจ รวบรวม เก็บรักษาข้อมูลเกี่ยวกับคนพิการและสถานการณ์คนพิการเพื่อประโยชน์ต่อการส่งเสริมและคุณภาพชีวิตคนพิการ - สนับสนุนให้มีการจัดตั้งการดำเนินงานการสร้างเสริมความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการเพื่อให้สามารถทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิคนพิการตลอดจนสนับสนุน และประสานงานให้หน่วยงานของรัฐจัดงบประมาณให้แก่องค์กรด้านคนพิการ เพื่อดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

พ.ศ.	รายละเอียด
	- ศึกษารูปแบบสิทธิ และสวัสดิการอื่นๆ เพื่อการส่งเสริมศักยภาพ และการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิคนพิการ ตลอดจนสนับสนุนการขับเคลื่อนทางสังคม ในการบูรณาการให้คนพิการเข้าสู่สังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ - เสนอ ปรับปรุง พัฒนากฎหมายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้ทันสมัย รวมทั้งให้คำปรึกษาและดำเนินงานเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่ง อาญา และงานคดีปกครอง รวมถึงงานคดีอื่นที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน - บริหารจัดการกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ - เป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ - ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติหรือตามกฎหมายอื่นหรือตามที่คณะรัฐมนตรีหรือคณะกรรมการมอบหมาย
2556	พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้แก่ - มาตรา 3 ให้แก้ไขคำว่า “เลขาธิการ” ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 เป็น “ผู้อำนวยการ” ทุกแห่ง - มาตรา 4 ให้ยกเลิกความในบทนิยามคำว่า “เลขาธิการ” ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “ผู้อำนวยการ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ” - มาตรา 5 ให้ยกเลิกความในมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “มาตรา 12 ให้สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติมีผู้อำนวยการ ซึ่งเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญเป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติราชการของสำนักงาน” (ดูรายละเอียดได้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ก ลงวันที่ 29 มีนาคม 2556)
2558	พระราชบัญญัติ ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2558 (ประกาศราชกิจจานุเบกษา วันที่ 5 มีนาคม 2558) - ปรับปรุงการจัดโครงสร้างส่วนราชการของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ

พ.ศ.	รายละเอียด
	มนุษย์ใหม่ โดยรวมงานด้านนโยบาย ด้านวิชาการ และด้านการปฏิบัติ ของกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ให้อยู่ในส่วนราชการเดียวกัน - สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ และผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ไปเป็นของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ หรือ อธิบดีกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ
2559	กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2559 (ประกาศราชกิจจานุเบกษา วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559) ข้อ 2 ให้กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ มีภารกิจเกี่ยวกับการเสนอ นโยบาย และจัดทำแผนงานด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ รวมทั้ง ดำเนินการด้านการคุ้มครอง การส่งเสริมสิทธิและสวัสดิการของคนพิการ การสร้างโอกาสและความเสมอภาคแก่คนพิการ การตรวจสอบการได้รับสิทธิประโยชน์ของคนพิการ การจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ การให้คำแนะนำและช่วยเหลือคนพิการให้สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวก สวัสดิการ และความช่วยเหลืออื่นได้ตามความต้องการจำเป็นพิเศษเฉพาะบุคคล

ตารางที่ 2.1 แสดงวิวัฒนาการของการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตั้งแต่พ.ศ.2483 - ปัจจุบัน

ที่มา : ปรับปรุงจาก “ประวัติหน่วยงาน” กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตคนพิการ จึงได้จัดตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบในการดูแลคุณภาพชีวิตคนพิการขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ.2483 อีกทั้งยังมีกฎหมายที่เกี่ยวกับคนพิการที่พัฒนาตามสถานการณ์ โดยเริ่มตั้งแต่การประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534 ที่ได้กำหนดสิทธิประโยชน์ของคนพิการไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ การสงเคราะห์ฟื้นฟูสมรรถภาพและการพัฒนาศักยภาพ แต่หากคนพิการต้องการรับสิทธินั้น ก็ต้องยื่นขอการจดทะเบียนเป็นคนพิการตามเงื่อนไขแห่งกฎหมายนี้ก่อน โดยกฎหมายนี้ในการจดทะเบียนคนพิการก็จะเป็นไปตามกฎกระทรวงสาธารณสุขที่ว่าด้วยประเภทและหลักเกณฑ์การวินิจฉัยความพิการซึ่งคนพิการที่ได้รับการจดทะเบียนแล้วสามารถรับบริการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านต่างๆ ได้ รวมทั้งอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งจะเห็นว่าพระราชบัญญัตินี้ได้กล่าวนำให้คนพิการได้รับการคุ้มครอง สงเคราะห์ การพัฒนา และการฟื้นฟูสมรรถภาพเท่านั้น แต่ต่อมาปี พ.ศ.2550 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ขึ้นมาทดแทนพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534 ที่มี

สาระสำคัญและรายละเอียดเกี่ยวกับการสงเคราะห์และการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน จึงกำหนดแนวทางและปรับปรุงวิธีการในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น และกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์และความคุ้มครองคนพิการเพื่อมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุสภาพทางกายหรือสุขภาพ รวมทั้งให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ตลอดจนให้รัฐต้องสงเคราะห์คนพิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ (พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2550) และปัจจุบันเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 ที่เน้นเรื่องสิทธิ/สวัสดิการของคนพิการ ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมจากกฎหมายที่ว่าด้วยหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องของการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 เพื่อให้คนพิการได้รับสิทธิประโยชน์สูงสุด หากพิจารณาในเรื่องของการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ จะเห็นว่ามิมีวิวัฒนาการตั้งแต่ พ.ศ. 2483 - ปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดตามตารางที่ 1

2.2.2 แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ

2.2.2.1 ความหมายของการดำรงชีวิตอิสระ

เคท มัันโร และเจมส์ เอลเดอร์-วูดเดิล (Manro and Elder-Woodward, 1992 อ้างถึงในธนพล แสงจันทร์, 2555) ได้กล่าวถึงความหมายเรื่องการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ ว่าเป็นที่เข้าใจง่ายและครอบคลุม คือ “เป็นเรื่องของจิตใจ ไม่ใช่การกระทำทุกอย่างด้วยตนเอง ซึ่งเป็นความสามารถในการบังคับสภาพแวดล้อมรอบตัว มีอิสระในการเลือกและตัดสินใจ สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ทุกคนล้วนต้องพึ่งพาคนอื่นเพื่อให้ได้ความพอใจทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ในสังคมทุกวันนี้ไม่มีใครเป็นอิสระอยู่โดดเดี่ยวได้อย่างแท้จริง แต่สำหรับบางคนความสามารถในการดำรงชีวิตอิสระมีน้อย เพราะสภาพแวดล้อมในสังคมไม่เอื้ออำนวยหรือจัดเตรียมเพื่อสนับสนุนเขา” ในขณะที่สถาบันการดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living Institute) ซึ่งเป็นสถาบันที่ดำเนินการเกี่ยวกับมาตรฐาน การประสาน การเผยแพร่แนวคิดและการทำงานของสถาบันการดำรงชีวิตอิสระ ในระดับนานาชาติ ได้ให้ความหมายของการดำรงชีวิตอิสระไว้ว่า “การดำรงชีวิตอิสระเป็นปรัชญาและการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการอันอยู่บนแนวคิดของการตัดสินใจด้วยตนเอง (Self-Determination) โอกาสที่เสมอภาคทางสังคม (Equal Opportunities) และการเคารพตัวเอง (Self-Respect)” แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าคนพิการที่ดำรงชีวิตอิสระจะต้องแยกตัวออกจากผู้อื่นหรือทำอะไรทุกอย่างด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งผู้อื่นหรือต้องการแยกตัวออกไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการนั้นก็มีความสำคัญ คือ ให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เช่นคนอื่น ๆ ในสังคม (ธนพล แสงจันทร์, 2555) นอกจากนี้การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ หมายถึง การที่คนพิการสามารถกำหนดแนวทางการดำรงชีวิตของตนเองได้อย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในสังคม โดยไม่ขึ้นอยู่กับความพิการว่าจะรุนแรงมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้อาศัยบริการความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น (ชัตพันธ์ ชุมนุสนธิ์, 2551) โดยสรุปการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ หมายถึง การที่คนพิการสามารถเลือกตัดสินใจในการดำเนินชีวิตได้ตามศักยภาพของตนเอง โดยไม่

ขึ้นอยู่กับประเภทและระดับความพิการ โดยได้รับบริการตามความจำเป็นเหมาะสม รวมถึงการสนับสนุนทางสังคมด้วย

2.2.2.2 องค์ประกอบของการดำรงชีวิตอิสระ

(1) รู้จักความพิการของตน รู้จักดูแลไม่ให้ความพิการมีสภาพรุนแรงขึ้น หรือส่งผลให้เกิดเป็นความเจ็บป่วยได้

(2) สามารถยอมรับกับสภาพความพิการที่เขาเป็นอยู่

(3) สามารถช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน หรือการที่จะไปไหนมาไหน

(4) มีความเชื่อมั่นในตนเอง ว่าความพิการของตัวหรือรูปร่างที่ผิดปกติไปจากคนอื่นของตัวเป็นเรื่องธรรมดาที่จะแตกต่าง ไม่ถือเป็นเรื่องอับอายที่ต้องปิดบัง

(5) มีทักษะอื่นๆที่เป็นส่วนเสริมให้คนพิการดำเนินชีวิตได้อิสระยิ่งขึ้น เช่น การวางแผน การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ฯลฯ (ชิตพันธ์ ชุมนุสนธิ์, 2551)

นอกจากนี้สิ่งสำคัญ การจะดำรงชีวิตอิสระได้นั้น คนพิการต้องมองเห็นคุณค่าว่าการดำรงชีวิตอิสระเป็นสิ่งที่ดีมากกว่าการมีชีวิตอย่างพึ่งพา ทั้งนี้ ต้องวิเคราะห์ว่าตัวเองยังขาดทักษะใดเพื่อช่วยในการอยู่ด้วยตัวเองได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น

2.2.2.3 ปรัชญาของการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ

ปรัชญาของแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ที่อยู่ในฐานะผู้ใช้บริการทางสวัสดิการสังคมและการสังคมสงเคราะห์ ซึ่งตามหลักการนั้น “มนุษย์ทุกคนเป็นผู้ที่มีคุณค่าและมนุษย์ทุกคนควรจะได้รับความเป็นอยู่ที่ดีและเหมาะสม” การเคารพในความเป็นมนุษย์และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนั้นถือเป็นแนวความคิดดั้งเดิมของงานสังคมสงเคราะห์อยู่ก่อนแล้ว (ชิตพันธ์ ชุมนุสนธิ์, 2551)

แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living) เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา และได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติขยายต่อในประเทศแคนาดาและในประเทศแถบยุโรป ซึ่งกลุ่มคนพิการในประเทศเหล่านี้ล้วนประสบปัญหาลักษณะคล้ายกัน ดังนั้น การเคลื่อนไหวของแนวคิดได้สะท้อนให้เห็นถึงบริบทของสังคมในเวลานั้นที่สังคมตะวันตกประสมร่วมกันในช่วงเวลาทศวรรษ 1960-1970 อันเป็นยุคที่เรียกว่า ยุคของขบวนการปลดปล่อย ไม่ว่าจะเป็นขบวนการปลดปล่อยคนผิวดำ สตรี คนรักร่วมเพศ เป็นเรื่องของการเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชน กลุ่มคนพิการเองได้รับแรงบันดาลใจจากกระบวนการเคลื่อนไหวของคนสีผิวและกลุ่มสตรี จึงเห็นว่าไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมในสังคม ไม่ได้รับสิทธิบริการของรัฐอย่างเสมอภาค นอกจากนี้ยังมีการบริการแบบสถาบันซึ่งรัฐเชื่อว่ารัฐควรแทรกแซงการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนนั้นจะลดการให้บริการลง โดยมีการกล่าวถึงการศึกษาในเรื่องความแปลกแยกการใช้ชีวิตที่ไร้ความหมาย ซึ่งเป็นบรรยากาศที่เกิดขึ้นในบริการแบบสถาบันก็กำลังมีการเคลื่อนไหวซึ่งกลุ่มคนพิการเป็นกลุ่มคนที่มีประสบการณ์ร่วมอยู่ด้วย ลักษณะการจัดบริการด้านสังคมในประเทศตะวันตกเริ่มต้นจากรูปแบบบริการสถาบัน ซึ่งมักถูกถามเรื่องประสิทธิภาพในการจัดบริการ และคุณภาพ

ชีวิตของผู้ที่อยู่ในสถาบันโดยนำเสนอให้มีการจัดบริการที่อยู่ในชุมชน (Community - based) เพื่อให้คนได้อยู่อาศัยที่บ้าน ไม่ต้องเข้าอาศัยในสถาบัน ต่อจากนั้นช่วงปลายทศวรรษ 1980 แนวคิดด้านสวัสดิการสังคมฝ่ายขวา ซึ่งเป็นระบบความคิดความเชื่อที่ก่อให้เกิดการจัดสวัสดิการสังคม นำโดยนางแรตเชอร์แลนาสเรแกน เริ่มมีอิทธิพลในยุโรปและสหรัฐอเมริกา แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการบางส่วนสามารถเข้ากันได้กับแนวคิดฝ่ายขวาด้วย คือ แนวคิดของการคุ้มครองผู้บริโภคและส่งเสริมให้องค์กรเอกชนเข้ามามีบทบาทในการจัดบริการสวัสดิการสังคม และขณะเดียวกันก็ไปในทางเดียวกันกับการจัดการสวัสดิการแบบพหุลักษณะ (Welfare Pluralism) ซึ่งส่งเสริมในเรื่องการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วนในสังคมในการจัดบริการสวัสดิการสังคม

สำหรับการเคลื่อนไหวประเด็นการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในสังคมไทย กล่าวได้ว่าได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย การเรียนรู้การปฏิบัติเรื่องการจัดบริการชีวิตอิสระในประเทศไทยได้รับการผลักดันจากรัฐบาลและผู้นำคนพิการของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีความสามารถในการเป็นผู้นำระดับภูมิภาค โดยแสดงบทบาทที่โดดเด่นในการพยายามทำงานความร่วมมือในภูมิภาค (International Cooperation) ผ่านองค์การสหประชาชาติและรูปแบบความช่วยเหลือต่างๆ

คนพิการไม่ว่าจะพิการมากขนาดไหน แม้จะมากจนแม้ขยับร่างกายไม่ได้ทุกส่วน เขาก็ยังเป็นคนมีความรู้สึกนึกคิด มีความต้องการ เหมือนกับคนไม่พิการทั่วไป คนพิการที่มีความพิการมากๆ ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แม้ในเรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน ทำให้ต้องพึ่งญาติพี่น้องหรือคนดูแลความทุกข์ ความสุขของคนที่อยู่ในสภาพต้องพึ่งคนอื่น คือ คนช่วยมักจะคิดและกำหนดเอาเองว่าคนพิการต้องการอะไร ไม่ต้องการอะไร ทำอะไรได้ ทำอะไรไม่ได้ ความต้องการของคนพิการที่ไม่ตรงกับความคิดของคนดูแลช่วยเหลือก็ไม่ได้รับการตอบสนอง จึงเกิดเป็นทุกข์ของคนพิการคนนั้น การดำรงชีวิตอิสระเข้ามาแก้ไขปัญหานี้ คือ ให้คนพิการลดการพึ่งพาคนอื่นให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ในการช่วยเหลือตนเอง สร้างเครื่องมือ หรือเมื่อจำเป็นต้องมีผู้ช่วยเหลือ ก็จะต้องช่วยเหลืออยู่บนพื้นฐานความต้องการของคนพิการ ไม่ใช่ผู้ช่วยเหลือคิดเอาเอง ก็จะทำให้คนพิการสามารถตัดสินใจเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้ จึงเกิดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ “การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ” คือ การมีชีวิตอยู่เช่นเดียวกับคนทั่วไปมีโอกาสในการตัดสินใจในเรื่องที่ส่งผลต่อชีวิตตน สามารถเลือกดำเนินกิจกรรมตามที่ต้องการ การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ หรือ IL (Independent Living) ไม่ควรถูกแปลความตรงๆ ว่าการมีชีวิตด้วยตัวของตัวเอง มีงานทำ มีรายได้เป็นของตัวเองเท่านั้น แต่หัวใจของ IL อยู่ที่สามารถตัดสินใจชีวิตด้วยตัวเอง (Self-Determination) มีสิทธิและโอกาสเลือกหนทางปฏิบัติเอง และมีอิสระที่จะประสบความล้มเหลวหรือเรียนรู้จากความผิดพลาดของคนอื่น เช่นเดียวกับคนทั่วไปมักมองความผิดพลาดล้มเหลวของคนพิการเป็นเรื่องแปลก และพยายามป้องกันให้ จึงกลายเป็นการกีดกันเลือกปฏิบัติในที่สุด ทั้งที่คนทั่วไปก็ทำผิดพลาดกันอยู่เสมอ (การดำรงชีวิตอิสระ, ม.ป.ป.)

การดำรงชีวิตอย่างอิสระไม่ควรจำกัดความเป็นการมีชีวิตด้วยตนเองเท่านั้น (Living One's Own) แต่เป็นการให้ความสำคัญของการตัดสินใจด้วยตนเอง (Self-Determination) หมายถึง

การมีสิทธิและโอกาสเลือกหนทางปฏิบัติ ร่วมรับรู้ถึงความผิดพลาดของผู้อื่น อย่างไรก็ตามคนพิการบางกลุ่มที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะมีผลต่อความสามารถในการตัดสินใจในบางเรื่อง หรือการทำกิจกรรมที่ซับซ้อน การดำรงชีวิตอย่างอิสระของคนพิการกลุ่มนี้ หมายถึง ความเป็นไปได้ของคนพิการที่จะมีโอกาสช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด

แต่ด้วยบริบทของสังคมไทยที่คนพิการมักจะถูกครอบงำความคิดและการตัดสินใจจากครอบครัวหรือคนในสังคม การมีชีวิตที่อิสระของคนพิการจึงไม่ง่าย คนพิการจะประสบอุปสรรคทั้งจากตนเองและสภาพแวดล้อม ด้วยความพิการที่มีส่วนทำให้คนพิการรู้สึกด้อยและไม่กล้าแสดงออกทางสังคม อีกทั้งเจตคติของคนในสังคมที่ไม่เห็นความสำคัญของคนพิการ รวมถึงการเดินทาง อาคารสถานที่ หรือแม้แต่การติดต่อสื่อสารคนพิการที่จะสามารถออกสู่สังคม ดังนั้น การมีชีวิตอิสระจึงจำเป็นต้องได้รับแรงจูงใจทั้งภายในตนเอง (Self-Motivation) และการสนับสนุนที่ดีจากสังคม (Social Support) (มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ, 2553)

2.2.2.4 การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในประเทศไทย

เมื่อปี พ.ศ.2545-2547 องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น (JICA) และกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ภายใต้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้สนับสนุนงบประมาณการดำเนินงาน “โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน : การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ” ซึ่งเป็นโครงการนำร่อง 3 ปี เพื่อทดลองนำแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาคนพิการที่เรียกว่า “การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ” มาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย ภายหลังจากการสิ้นสุดโครงการนำร่องปรากฏผลลัพธ์ที่โดดเด่น กลุ่ม/องค์กรในโครงการนำร่องจึงตกลงจัดตั้งเป็นศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการขึ้นใน 3 จังหวัด คือ “ศูนย์พระมหาไถ่เพื่อการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ” “ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการจังหวัดนนทบุรี” และ “ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการนครปฐม” ทำหน้าที่จัดบริการและพิทักษ์สิทธิคนพิการในพื้นที่ ต่อมาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการทั้ง 3 แห่งได้ร่วมกันก่อตั้งเป็น “สภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการประเทศไทย” ขึ้น เพื่อเป็นองค์กรขับเคลื่อนระดับนโยบายชาติและขยายแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระในประเทศไทย ในปี พ.ศ.2550 สภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการประเทศไทยโดยการสนับสนุนจากแผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทยได้จัดทำโครงการขยายแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระออกไปยังจังหวัดอื่นๆ โครงการขยายแนวคิด พ.ศ. 2550 นี้เองที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของกลุ่มการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการกรุงเทพมหานคร (คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ กรุงเทพมหานคร, 2553)

2.2.2.5 การสร้างอัตลักษณ์ความพิการในกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระ

กระบวนการการดำรงชีวิตอิสระเป็นกระบวนการที่ถูกทำให้เกิดการพัฒนาอัตลักษณ์ความพิการเชิงบวกของบุคคล และการเกิดอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่ม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมที่จะเอื้อให้คนพิการได้เข้าถึงบริการที่จะพัฒนาศักยภาพของบุคคลและการใช้ชีวิตร่วมในสังคมอย่างเท่าเทียม การเคลื่อนไหวการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการต้องท้าทายความคิดความเชื่อและวิถีปฏิบัติที่มี

อยู่เดิมและนำเสนอชุดความรู้และวิถีปฏิบัติอันใหม่ซึ่งกลุ่มคนพิการเป็นผู้กำหนดขึ้นเอง รวมทั้งคนพิการมีบทบาทกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมในสังคม ซึ่งประกอบด้ว (มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ, 2553)

การให้คำปรึกษาอันเพื่อน เป็นกิจกรรมสำคัญที่มีเอื้อให้เกิดปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดการพัฒนาอัตลักษณ์ความพิการเชิงบวก ได้แก่ ความหมายความพิการแบบใหม่ คนพิการต้นแบบ (Disabled role model) และสำนึกการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มคนพิการ การให้คำปรึกษาอันเพื่อน แบบตัวต่อตัวและการจัดกลุ่มสนับสนุนคนพิการจะเป็นช่วงที่จัดขึ้นให้มีหัวข้อสนทนาในหัวข้อเกี่ยวกับความหมายความพิการแบบใหม่

การฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระ มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้คนพิการเป็นตัวของตัวเองและช่วยให้ดำรงชีวิตอย่างสร้างสรรค์ การฝึกทักษะฯ จะช่วยทำให้บุคคลสามารถกระทำสิ่งต่างๆเพื่อให้ตนเองเห็นผลลัพธ์เป็นรูปธรรมจริง อันสอดคล้องกับความคิดแบบใหม่ที่ว่าคนพิการมีศักยภาพสามารถกระทำสิ่งที่มีคุณค่าและประโยชน์ได้ ในทางหนึ่งเป็นเสมือนการพิสูจน์ความสามารถของตนเองซึ่งไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าตนเองที่มีความพิการระดับรุนแรงจะทำได้

บริการข้อมูลข่าวสารและการส่งต่อ มีหน้าที่ในการสนับสนุนการเข้าถึงบริการของคนพิการ (Access to Services) และให้บุคคลพิการได้เรียนรู้ข้อมูลเพื่อใช้ในการพิทักษ์สิทธิส่วนบุคคล (Self-advocacy) ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระจะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับบริการสำหรับคนพิการในด้านต่างๆและถ่ายทอดให้คนพิการทราบถึงสิทธิของบุคคลในฐานะพลเมืองซึ่งสามารถรับประโยชน์จากรัฐ

การพิทักษ์สิทธิ ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการดำเนินงานด้านการพิทักษ์สิทธิในสองระดับคือ ระดับบุคคลและระดับสังคม ในระดับบุคคลศูนย์จะเป็นหน่วยช่วยเหลือแก่บุคคล กรณีถูกละเมิดสิทธิให้ได้รับสิทธิหรือค่าชดเชยตามกฎหมาย ในระดับสังคม ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในแต่ละท้องถิ่นจะจัดการงานด้านการพิทักษ์สิทธิในระดับท้องถิ่น

การบริหารศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ มีความจำเ็นต่อการรับผิดชอบให้เกิดการจัดกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระที่มีประสิทธิภาพ ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการเคลื่อนไหวและคงอยู่ของงานการดำรงชีวิตอิสระ การบริหารศูนย์การดำรงชีวิตอิสระฯ จึงมีหน้าที่ในการรักษาความเป็นกลุ่ม

กระบวนการการดำรงชีวิตอิสระ มีหลายแนวทางขึ้นอยู่กับบริบทที่จะนำไปใช้เพื่อการสร้างอัตลักษณ์ความพิการ ทั้งนี้สภาพแวดล้อมและสังคมรอบตัวคนพิการมีส่วนสำคัญและเป็นปัจจัยที่จะทำให้เกิดกระบวนการดังกล่าวได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการต้องมองในลักษณะองค์รวม ซึ่งในคนปกติมีแนวคิดหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนาการดำรงชีพในลักษณะองค์รวมและยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดดังกล่าวเพื่อนำมาปรับใช้กับคนพิการทางการเห็น ที่จะกล่าวในลำดับต่อไป

2.3 แนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable livelihoods)

2.3.1 ความหมาย

Chambers and Conway, (1992 อ้างถึงในกิริติพร จูตะวิริยะ, 2557) ได้เสนอแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการรับมือกับสภาพความกดดัน ความตึงเครียดที่เป็นผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยสามารถคงไว้ ซึ่งประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสังคม หรือความมั่นคงของระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ และความเสมอภาคในสังคมเป็นการใช้โอกาสการดำรงชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งโดยไม่เบียดเบียนอีกกลุ่มหนึ่งทั้งในปัจจุบันจนกระทั่งอนาคต หรืออีกนัยหนึ่งหมายรวมถึงความสามารถของมนุษย์ที่จะมีชีวิตอยู่และปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ปราศจากการสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่ง (Ellis, 2000) ได้ขยายความเข้าใจและเน้นให้เห็นมิติการเข้าถึง (Access) ทรัพยากรในการดำรงชีพและศักยภาพการเข้าถึงทรัพยากรในด้านต่างๆ อีกทั้งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของทรัพยากร ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน ทุนทางกายภาพ และทุนทางสังคม ซึ่งถูกควบคุมโดยสถาบันและความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นตัวกำหนดการดำรงชีพทั้งในระดับปัจเจกบุคคลหรือในระดับครัวเรือน นอกจากนี้ พบว่า การดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods) หมายถึง ศักยภาพในการรับมือกับความตึงเครียดหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น และสามารถเพิ่มความสามารถ หรือรักษาระดับของศักยภาพ ทรัพย์สิน และทุนในการดำรงชีวิตได้ โดยคำนึงถึงความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่รุกรานคนกลุ่มอื่นและสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันหรืออนาคต ซึ่งเป็นแนวคิดที่ช่วยเพิ่มความเข้าใจในธรรมชาติของความยากจนของคนหรือชุมชนได้ดีขึ้น (ศิริพรณ์ ปีเตอร์, 2556) “โดยสรุปการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การดำเนินชีวิตที่สามารถรับมือกับภาวะตึงเครียดและผลกระทบที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต โดยมีกระบวนการนำทรัพยากรหรือทุนที่มีมาจัดการภายใต้ความสามารถของคนพิการทางการเห็น”

สำหรับแนวทางการศึกษาการดำรงชีพอย่างยั่งยืนถูกนำเสนออย่างเป็นรูปธรรมผ่าน (Department for International Development : DFID, 1999 อ้างถึงในกิริติพร จูตะวิริยะ, 2557) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยเพิ่มความเข้าใจความยากจนตามธรรมชาติของในพื้นที่ชนบทให้ดีขึ้น รวมถึงระบบการดำรงชีพที่ต้องอาศัยการสอดประสานความสัมพันธ์ในหลายมิติ และมีวัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือการทำงานด้านการพัฒนาเพื่อลดปัญหาความยากจนของประชากรโลก โดยใช้เกณฑ์พิจารณาระดับความยั่งยืนของวิถีการดำรงชีพด้วยความยืดหยุ่นเมื่อเกิดผลกระทบ ลดการพึ่งพิงภายนอก รักษาผลิตภาพของทรัพยากรไว้ได้นานโดยไม่ทำลายวิถีการดำรงชีวิตผู้อื่น ซึ่งแนวทางในการศึกษาการดำรงชีพอย่างยั่งยืนจำเป็นจะต้องมีความยืดหยุ่น โดยมีหลักคิด ดังนี้

(1) **คนเป็นศูนย์กลาง** (People-centered) ให้ความสำคัญกับการดำรงชีพที่วางคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

(2) **องค์รวม** (Holistic) มองว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันไม่แยกส่วนตามลักษณะทางกายภาพและสังคม

(3) **พลวัต** (Dynamic) ค้นหาเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลง

(4) **สร้างอยู่บนฐานความเข้มแข็ง** (Building on strengths) หลักการสำคัญอยู่ที่การเริ่มต้นวิเคราะห์ความเข้มแข็งมากกว่าความต้องการ

(5) **เชื่อมโยงมหภาคและจุลภาค** (Macro-micro links) แนวทางการศึกษาการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ต้องการที่จะเป็นจุดเชื่อมช่องว่างระหว่างระดับนโยบาย สถาบัน ถึงระดับชุมชนและรายบุคคล

(6) **ความยั่งยืน** (Sustainability) เป็นการวางขอบเขตความยั่งยืนจากองค์ประกอบในหลายมิติ เน้นสภาพแวดล้อมที่ยั่งยืน เศรษฐกิจที่ยั่งยืน สังคมที่ยั่งยืนและสถาบันที่ยั่งยืน (กิริติพร จูตะวิริยะ, 2557)

2.3.2 กรอบแนวคิดของการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดของการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาร่วมกับคนหรือชุมชนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีพเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยพิจารณา 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capitals) 2) ความเปราะบาง (Vulnerability context) 3) องค์การและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) 4) กลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) และ 5) ผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcomes) ซึ่ง 5 องค์ประกอบดังกล่าว มีรายละเอียด ดังนี้ (ศิริพรณ์ ปีเตอร์, 2556)

(1) ความเปราะบาง

ความเปราะบาง (vulnerability context) เป็นภาวะที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบโดยตรงต่อทุนหรือทรัพย์สินในการช่วยให้เกิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ได้แก่ ภาวะที่เกิดผลกระทบอย่างทันทีทันใดและรุนแรง (Shocks) ที่ส่งผลเสียหายต่อการดำรงชีพ โดยเฉพาะในองค์ประกอบของทรัพย์สิน

(2) ทุนในการดำรงชีพ

ทุนในการดำรงชีพ (Livelihoods capitals) หมายถึง ทรัพย์สินที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเกิดผลลัพธ์ต่อโอกาสการเลือกวิถีการดำรงชีพได้ และทุนนี้สามารถลดลงหากได้รับอิทธิพลโดยตรงจากบริบทความอ่อนแอและความไม่แน่นอน ซึ่งทุนการดำรงชีพ ประกอบไปด้วย

(2.1) **ทุนมนุษย์** (Human capital) หมายถึง ทักษะ ความรู้ ความสามารถ ด้านแรงงาน คุณภาพแรงงาน ศักยภาพการเป็นผู้นำ และความสุขภาพดี

(2.2) **ทุนสังคม** (Social capital) หมายถึง กลุ่ม เครือข่าย ประชาสังคมที่สนับสนุนการเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ หน้าที่ในสังคม และภาวะการเป็นผู้นำ

(2.3) พุนการเงิน (Financial capital) หมายถึง เงินสะสมที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้และเงินไหลเวียน ทั้งที่เป็นเงินเดือน หรือกองทุนในชุมชน ตลอดจนเครื่องมือทำกิน บ้าน เป็นต้น

(2.4) พุนกายภาพ (Physical capital) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และวัสดุที่ใช้ในการผลิต ตลอดจนถนน ไฟฟ้า ประปา และสาธารณูปโภคต่างๆ

(2.5) พุนทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural capital) หมายถึง ที่ดิน พื้นที่ ทำกิน การชลประทาน ทรัพยากร ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ

(2.6) พุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) หมายถึง พฤติกรรม การคิด ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนหนึ่ง ๆ สามารถนำไปเป็นทุนในการผลิตผลิตภัณฑ์และบริการอย่างสร้างสรรค์

(2.7) พุนทางข้อมูล (Information capital) หมายถึง ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ที่สามารถช่วยในการรับรู้การเปลี่ยนแปลง สร้างโอกาสในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้ และใช้ประกอบการตัดสินใจ

(3) องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (transforming structures and processes) เป็นองค์ประกอบที่มีผลกระทบโดยตรงที่ทำให้เกิดความอ่อนแอในกระบวนการ และส่งผลต่อการเลือกวิถีการดำรงชีพ มีส่วนประกอบย่อย 2 ส่วน คือ โครงสร้าง (Structures) มี 2 ระดับ คือ ระดับสาธารณะ และระดับเอกชน และกระบวนการ (Processes) หมายถึง ส่วนขับเคลื่อนของโครงสร้าง เช่น นโยบาย กฎหมาย ข้อกำหนด สถาบันและวัฒนธรรม

(4) กลยุทธ์ในการดำรงชีพ

กลยุทธ์ในการดำรงชีพ (livelihoods strategies) ถือว่าเป็นโอกาสและทางเลือกที่กลุ่มเป้าหมายใช้เป็นกลยุทธ์ในการดำเนินชีวิต แต่จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามลักษณะพื้นที่ภูมิประเทศ ที่ถือครอง และช่วงเวลาเป็นลักษณะที่เคลื่อนไหว กระจายหลายสถานที่ และเชื่อมโยง

(5) ผลลัพธ์การดำรงชีพ

เป็นผลที่เกิดจากการเลือกกลยุทธ์หรือวิถีในการดำเนินชีวิต ซึ่งการแสดงออกถึงการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ได้แก่ การมีรายได้เพิ่มขึ้น (More income) การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Increased well-being) การลดความเปราะบาง (Reduced vulnerability) ความมั่นคงด้านอาหารที่เพิ่มขึ้น (Improved food security) และความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (Sustainable use of natural resource based)

กล่าวโดยสรุป การดำรงชีพอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาพร้อมกับคนหรือชุมชนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีพเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยพิจารณา 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capitals) 2) ความเปราะบาง (Vulnerability context) 3) องค์กรและ

กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) 4) กลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) และ 5) ผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcomes) ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ ทุนการดำรงชีพเนื่องจากทุนการดำรงชีพสามารถช่วยทำให้คนหรือชุมชนสามารถบรรลุเป้าหมายใช้ทำให้เกิดผลลัพธ์ตามที่คนหรือชุมชนต้องการได้

โดยการวิจัยครั้งนี้ มีวิธีการวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบของ “ทุน” ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิธีการดำรงชีพคนพิการทางการเห็นอย่างมีพลวัต กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นทุนที่กลุ่มเป้าหมายนำมาใช้ในกระบวนการดำรงชีพและมีความสัมพันธ์ในหลากหลายมิติกับการเกิดผลลัพธ์ อันมีผลต่อโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร การเลือกวิธีการดำรงชีพ และได้รับอิทธิพลทางสังคมโดยตรงจากบริบทความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและสถาบันจนเกิดความเปราะบาง (Vulnerability) ซึ่งกรอบคิดการดำรงชีพที่ (DFID, 1999) พัฒนาขึ้นมานี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจวิธีการปรับตัวและปฏิบัติการที่คนพิการทางการเห็นสามารถดำรงชีพตามบริบทของสังคมแต่ละพื้นที่ผ่านมิติการใช้ทุนที่มีความสัมพันธ์แตกต่างกันออกไปในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

ทุนมนุษย์ (Human capital) หมายถึง ความเชี่ยวชาญทางด้านทักษะองค์ความรู้ ความสามารถด้านแรงงาน คุณภาพแรงงาน ศักยภาพความเป็นผู้นำ และความมีสุขอนามัยที่ดี ตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรม

ทุนธรรมชาติ (Natural capital) หมายถึง การมีความพร้อมในพื้นที่ทำกิน ทรัพยากรตามธรรมชาติ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ

ทุนการเงิน (Financial capital) หมายถึง เงินสะสมที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์และเงินไหลเวียนทั้งที่เป็นเงินเดือน หรือกองทุนในชุมชนตลอดจนเครื่องมือทำกินในชีวิตประจำวัน

ทุนทางกายภาพ (Physical capital) หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

ทุนทางสังคม (Social capital) หมายถึง กลุ่มผู้คน เครือข่ายทางสังคม ประชาสังคมที่ให้การสนับสนุนเป็นภาคี การเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ

ทุนทั้ง 5 ประการข้างต้นถือเป็นกรอบคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนที่สำคัญ ซึ่งจะช่วยขยายความเข้าใจในการปรับตัวของคนพิการทางการเห็นในการนำทุนมาใช้ในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างออกไปในภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามการดำรงชีพที่ยั่งยืนของคนพิการทางการเห็นต้องให้ความสำคัญกับความรู้สึกรักนึกคิดของคนพิการทางการเห็นเองด้วย หรือที่เรียกว่า อัตมโนทัศน์ นั่นเอง

2.4 แนวคิดอัตมโนทัศน์

2.4.1 ความหมาย

Bracken (1992 อ้างถึงในกลัญญ เพชรภรณ์, 2555) ได้ให้ความหมายของอัตมโนทัศน์ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าเป็น การประเมินพฤติกรรมตนเองในหลายมิติ แต่ละมิติมีเอกลักษณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของบุคคลในปัจจุบัน สามารถนำมาทำนายพฤติกรรมในอนาคตได้ เป็นผลมาจากประสบการณ์ในอดีต ในขณะที่ (อารีรัตน์ พะวินรัมย์, 2556) กล่าวว่า อัตมโนทัศน์ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองโดยภาพรวม ซึ่งเป็นผลมาจากการมองตนเองและการรับรู้จากสังคมภายนอก รวมถึงการแสดงพฤติกรรมโดยตรงของบุคคล แล้วนำมาประมวลเป็นความคิดรวบยอดที่บุคคลนั้นพึงมีต่อตนเอง สอดคล้องกับ (จิรุตต์ ภูเจริญ, 2551) ให้คำนิยาม อัตมโนทัศน์ คือ ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเอง ทั้งทางด้านลักษณะทางร่างกาย และลักษณะทางนิสัย ที่บุคคลมีความรู้สึกต่อการรับรู้ที่อาจขึ้นอยู่กับ การเรียนรู้ที่บุคคลนั้นได้รับ และความรู้สึกนึกคิดสามารถเปลี่ยนแปลงได้จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงสรุปความหมายของอัตมโนทัศน์ในงานวิจัยครั้งนี้ได้ว่า คือ ความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจ การรับรู้ และเจตคติของคนพิการทางการเห็นที่มีต่อตนเองในทุกๆ ด้าน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่บุคคลได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม เกิดเป็นบุคลิกภาพ

2.4.2 จุดกำเนิดของการสร้างอัตมโนทัศน์

โรเซนเบิร์ก (Rosenberg, 1979 อ้างถึงในจิรุตต์ ภูเจริญ, 2551) ได้อธิบายถึงจุดกำเนิดการสร้างอัตมโนทัศน์โดยมีใจความว่าเป็นผลที่เกิดขึ้นมาจากหลักดังต่อไปนี้

(1) บุคลิกภาพที่แท้จริง (Real Characteristics) ซึ่งการสังเกตนี้จะทำให้บุคคลเกิดการประเมินตนเอง เป็นหลักการสร้างอัตมโนทัศน์โดยการสังเกตตนเองในด้านต่าง ๆ ตามความเป็นจริงที่ปรากฏ ได้แก่ การสังเกตในด้านรูปร่างลักษณะของร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ เป็นต้น

(2) การประเมินปฏิกิริยาสะท้อน (Reflect Appraisals) ซึ่งบุคคลจะทราบคุณสมบัติของตนเองจากที่บุคคลอื่นแสดงความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตน เป็นหลักการเกี่ยวกับความเข้าใจในสัมพันธภาพของโครงสร้างทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อตนเอง

(3) การเปรียบเทียบทางสังคม (Social Comparison) ซึ่งอาจจะเป็นการเปรียบเทียบกับสมาชิกในกลุ่ม เป็นหลักการสร้างอัตมโนทัศน์โดยเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่น ทั้งนี้จะมีผลทำให้เกิดการค้นพบตนเองด้วย

(4) พลังผลักดันภายใน (Inner Pressure) เป็นหลักการสร้างอัตมโนทัศน์โดยมีพลังผลักดันภายในเป็นตัวกำหนดการกระทำของบุคคล อันเนื่องมาจากการมีความทะเยอทะยานที่จะมุ่งไปสู่เป้าหมาย

2.4.3 โครงสร้างของอัตมโนทัศน์

(กลัญญ เพชรภรณ์, 2555) สรุปโครงสร้างของอัตมโนทัศน์ได้ว่า โครงสร้างที่ประกอบขึ้นเป็นอัตมโนทัศน์ของบุคคลนั้น เกิดจากการที่บุคคลได้เรียนรู้เมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ความเชื่อ ประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองในด้านต่างๆซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนด

พฤติกรรมของบุคคล ซึ่งบุคคลจะรับรู้และยอมรับตนเองได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างอัตมโนทัศน์ที่เป็นจริงและอัตมโนทัศน์ในอุดมคติว่ามีมากหรือน้อยเท่าใด

ส่วน Roy, (1984 อ้างถึงในอารีรัตน์ พะวินรัมย์, 2556) ได้แบ่งอัตมโนทัศน์ออกเป็น 2 ส่วน คือ

(1) อัตมโนทัศน์ด้านร่างกาย (Physical Self) เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสภาพร่างกายตนเอง ได้แก่ ขนาด รูปร่าง หน้าตา เป็นต้น

(2) อัตมโนทัศน์ส่วนตัว (Personal Self) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดทุกอย่างที่ประกอบกันเป็นบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งแบ่งเป็นส่วนย่อยได้ดังนี้

(2.1) ความสม่ำเสมอแห่งตน (Self-consistency) บุคคลจะแสดงพฤติกรรมการปรับตัวต่อสถานการณ์ต่างๆ ตามที่ตนเองคิด แต่เมื่อเกิดการคุกคามต่อความรู้สึก เกิดความไม่มั่นคงปลอดภัย ก่อให้เกิดปัญหาการปรับตัวขึ้นทำให้บุคคลมีการสูญเสียความสม่ำเสมอแห่งตน

(2.2) ปณิธานแห่งตน (Self-ideal) ปณิธาน หมายถึง สิ่งที่บุคคลมุ่งหวัง บุคคลใดที่ไม่ประสบผลสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวังไว้ และไม่สามารถปรับตัวจะก่อให้เกิดปัญหา คือ ความรู้สึกสูญเสียอำนาจ (Powerlessness) ซึ่งเป็นภาวะที่บุคคลรู้สึกว่าสูญเสียความสามารถในการควบคุมชีวิตของตนเอง

(2.3) คุณธรรม-จรรยาแห่งตน (Moral-ethical Self) เป็นการรู้ผิด-ชอบ ชั่ว-ดี ตัดสินว่า ถูก-ผิด ยุติธรรม-อยุติธรรม ถ้าเมื่อใดที่บุคคลไม่สามารถปรับตัวได้ จะทำให้เกิดความรู้สึกผิด (guilty) เป็นบาปตำหนิตนเอง

(2.4) ความมีคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) บุคคลที่มีการพัฒนาอัตมโนทัศน์ทั้ง 3 ด้านในข้างต้นจะมีการรับรู้คุณค่าของตนเองที่ดี บุคคลที่รู้สึกสูญเสีย หรือเกิดความรู้สึกผิดสูญเสียอำนาจ มักส่งผลให้บุคคลนั้นรับรู้คุณค่าต่อตนเองต่ำด้วย (Low Self-esteem)

นอกจากนี้ Stuart, (2009 อ้างถึงในอารีรัตน์ พะวินรัมย์, 2556) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบที่มีความสำคัญและส่งผลเชื่อมโยงกับอัตมโนทัศน์ไว้อย่างชัดเจน คือ ภาพลักษณ์ ตัวตนในอุดมคติ คุณค่าในตนเอง การปฏิบัติตามบทบาท และอัตลักษณ์ส่วนบุคคล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) ภาพลักษณ์ (Body-image) คือ ทศนคติของบุคคลในเรื่องเกี่ยวกับร่างกายทั้งที่รับรู้ได้และรับรู้ไม่ได้ ซึ่งประกอบด้วยการรับรู้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

(2) ตัวตนในอุดมคติ (Self-ideal) คือ การรับรู้ของบุคคลซึ่งอยู่บนมาตรฐานส่วนตัว ซึ่งมาตรฐานนี้อาจจะมาจากสิ่งที่มีอยู่ในตัวของบุคคลที่ตนต้องการจะเป็นความทะเยอทะยาน เป้าหมาย หรือคุณค่าที่บุคคลต้องการจะประสบผลสำเร็จในเรื่องนั้นๆ

(3) คุณค่าในตนเอง (Self-esteem) คือ สิ่งที่บุคคลใช้ตัดสินหรือประเมินคุณประโยชน์ของตนเอง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับตัวตนในอุดมคติ

(4) การปฏิบัติตามบทบาท (Role Performance) คือ รูปแบบของการแสดงพฤติกรรมตามความคาดหวังของสังคมซึ่งมีความสัมพันธ์ร่วมกันกับหน้าที่ที่ได้รับตามความแตกต่างในแต่ละกลุ่มสังคม

(5) อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) คือ องค์ประกอบพื้นฐานของบุคลิกภาพและเป็นการตระหนักรู้อย่างต่อเนื่องในความเป็นบุคคลของตนเอง

อัตมโนทัศน์มีความสำคัญต่อบุคคล โดยเป็นความรู้สึกหรือความเข้าใจ ความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อตนเอง และส่งผลต่อพฤติกรรมด้วย หากบุคคลมีอัตมโนทัศน์ในทางบวก สอดคล้องกับความเป็นจริง

บุคคลจะมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม แต่ถ้าหากบุคคลมีอัตมโนทัศน์ในทางลบก็จะมีแนวโน้มที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมในทางที่ไม่เหมาะสม (อารีรัตน์ พะวินรัมย์, 2556)

2.4.4 เงื่อนไขที่ง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์

เมื่อบุคคลพบปัญหา ก็จะเกิดการพิจารณาตนเอง จนทำให้สามารถรู้จักตนเองได้ดียิ่งขึ้น โดยวิธีการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์ มีหลายลักษณะดังนี้

- (1) การมองตนเองตามสภาพความเป็นจริงของตนเองที่กำลังเป็นอยู่
- (2) มีการวิเคราะห์ชีวิตว่าทำไมสิ่งนี้จึงเป็นหนทางของตนเอง
- (3) การพิจารณาพฤติกรรมที่ไม่ดีของตนเองว่าทำไมถึงไม่เป็นที่ประทับใจ
- (4) เปรียบเทียบจุดมุ่งหมายของตนเองกับบุคคลอื่น เพื่อแสดงให้เห็นถึงปมด้อยปมเด่นและความเสมอภาคของตนเองกับบุคคลอื่น
- (5) การเปิดเผยตนเองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประสบปัญหาที่ตนเองจะต้องรับผิดชอบจะทำให้เกิดความมั่นใจในตนเอง ซึ่งจะเป็นหนทางในการเข้าใจตนเอง
- (6) คุณลักษณะในการชอบอ่านหนังสือของบุคคลอื่น จะช่วยให้ชีวิตของบุคคลนั้นประสบความสำเร็จ
- (7) มีการดำเนินชีวิตตามความเป็นจริง รับรู้ตามสภาพความเป็นจริง (Real Self) และหลีกเลี่ยงการมองตนเองตามอุดมคติ (Ideal Self)
- (8) ความทะเยอทะยานในลักษณะที่ไม่สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายได้ จึงเป็นเหตุทำให้ตนเองได้ยืนอยู่บนความสามารถที่แท้จริงของตนเอง
- (9) อัตมโนทัศน์ที่ได้รับตั้งแต่เด็กจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมของเด็กที่อาศัยอยู่
- (10) การฝึกความอดทนโดยที่พยายามที่จะมองตนเอง เข้าใจตนเองตามอัตมโนทัศน์ใหม่ จนเกิดความเคยชิน และพร้อมที่จะเกิดการยอมรับตนเอง

ทั้งนี้ พบว่า การที่บุคคลจะมองเห็นตนเองตามสภาพความเป็นจริงแต่เป็นสิ่งที่ยากที่จะทำได้เนื่องจากอุปสรรคอยู่ 3 ประการ คือ สติปัญญา อารมณ์ และการที่บุคคลสามารถเข้าใจตนเองอย่างถูกต้องตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ (จิรุตถ์ ภูเจริญ, 2551)

โดยสรุป การพัฒนาอัตมโนทัศน์ของบุคคลจะพัฒนาไปตามวุฒิภาวะ ความสามารถและประสบการณ์ที่บุคคลนั้นได้รับทุกขั้นตอนของประสบการณ์ชีวิต นั่นคือ คนพิการทางการเห็นสามารถรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวได้โดยการรับรู้ การเลือกที่จะรับรู้ และการแปลความของข้อมูลโดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ที่ได้มีมาแต่กำเนิดหรือจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตแต่ละช่วงเวลา การรับรู้มีความหมายกับบุคคลนั้น ถ้าการรับรู้เกี่ยวกับตนเองเป็นไปในทางลบ คือ การรับรู้ว่าตนเองต่ำกว่าความเป็นจริงของตนเองก็จะก่อให้เกิดความขัดแย้งและปัญหาการจัดการเรียนรู้และช่วยเหลือของสังคม ควรเป็นการจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการรับรู้และการเรียนรู้ที่ทำให้บุคคลเกิดการรับรู้ที่ตรงตามความเป็นจริงและเป็นไปในทางบวกเพื่อให้เขารู้ถึงคุณค่าแห่งในตนเอง หากพิจารณาแล้ว การจัดบรรยากาศที่เหมาะสมให้คนพิการทางการเห็นนั้นต้องมาจากคนในสังคมหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งการจะเริ่มต้นให้คนในสังคมมีมุมมองเชิงบวกต่อคนพิการทางการเห็นย่อมมีผลมาจากทัศนคติของบุคคลนั้น

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

2.5.1 ความหมาย

(ณชพัฒน์ อัครวิชชนันท์, 2554) ให้ความหมายของ ทัศนคติ ว่าหมายถึง ความรู้สึก ความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นผลมาจากการประสบการณ์ หรือสิ่งแวดล้อม ความรู้สึกและความคิดดังกล่าวเป็นไปในทางชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย อันมีแนวโน้มที่จะให้บุคคลแสดงปฏิกิริยาและการกระทำต่อสิ่งนั้นๆ ทั้งในทางสนับสนุนหรือต่อต้าน สอดคล้องกับ (อังกูร ทองสุนทร, 2555) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความคิด ความรู้ ความเชื่อเชิงประเมินค่า ความรู้สึก อารมณ์ และแนวโน้มการแสดงพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากการประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่จะเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดการแสดงออกและทิศทางของพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งอาจมีทั้งทางบวกและทางลบ และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งยังพบว่า (สุภาพ ประภาสวัสด์, 2554) ให้นิยามของทัศนคติ คือ แนวทางที่เราคิด รู้สึก หรือมีท่าทีที่จะกระทำต่อบางสิ่งบางอย่างในสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา เช่น ทัศนคติต่อร้านค้าปลีก ทัศนคติต่อผลิตภัณฑ์ หรือทัศนคติต่อรายการโทรทัศน์ เป็นต้น โดยทัศนคติจะแสดงให้เห็นถึงทิศทางความรู้สึกต่อสิ่งเหล่านี้ ว่าเรามีความรู้สึกอย่างไร ซึ่งอาจรู้สึกในทางบวกหรือทางลบ ชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี พอใจหรือไม่พอใจ เป็นต้น และ (สลิทธิพิย เลิศพงศ์ภากรณ์, 2554) กล่าวว่า ทัศนคติ เป็นเรื่องของจิตใจ ความเชื่อ ท่าทีความรู้สึก และความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่น และต่อสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ทัศนคติมีผลให้มีการแสดงพฤติกรรมออกมา ในขณะที่ (Allport, 1995 อ้างถึงในณชพัฒน์ อัครวิชชนันท์, 2554) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นสภาวะที่มีก่อนการแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม นั่นคือ ทัศนคติเป็นสิ่งที่ช่วยเตรียมบุคคลให้รู้จักการสังเกต และตัดสินใจอย่างเหมาะสมเกี่ยวกับสิ่งที่บุคคลได้ยิน ได้ฟัง แล้วนำมาคิดพิจารณา และแสดงออกมาเป็นการกระทำ สรุปได้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อการมองสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล อาจเป็นทั้งทางด้านลบหรือบวกก็ได้ ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ นั่นคือความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมที่มีต่อการมองคนพิการทางการเห็น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคม ซึ่งมีทั้งด้านบวกหรือด้านลบ

2.5.2 การเกิดทัศนคติ

ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ การรับรู้ที่มีอยู่มาภายในของบุคคลนั้น โดย (Allport, 1976 อ้างถึงในพุกษา เกษมสารคุณ, 2552) ได้เสนอความคิดเห็นว่า ทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของคนนั้น เกิดขึ้นได้ตามเงื่อนไข 4 ประการ คือ

(1) ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เป็นกระบวนการที่ได้จากการเพิ่มพูนและรวมกันของการตอบสนองแนวความคิดต่างๆ ซึ่งประสบการณ์ที่ได้รับมาเดิมมีทั้งดีและไม่ดี รุนแรงหรือไม่รุนแรง จะส่งผลถึงทัศนคติต่อสิ่งใหม่ที่คล้ายคลึงกัน เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปตามทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

(2) การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication from others) ซึ่งประสบการณ์ส่วนตัวขึ้นอยู่กับความแตกต่างของบุคคลที่ต่างมีประสบการณ์แตกต่างกันไป ทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารจากผู้อื่นได้ นอกจากประสบการณ์ของคนจะสะสมขึ้นเรื่อยๆ แล้ว ยังทำให้มีรูปแบบเป็นของตัวเองด้วย ดังนั้น ทัศนคติบางอย่างจึงเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละบุคคลแล้วแต่พัฒนาการและความเจริญเติบโตของคนๆ นั้น

(3) สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่น ทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้ กล่าวคือการมองดูคนปฏิบัติอย่างไร เราก็จะจดจำเอามาปฏิบัติตาม

(4) องค์ประกอบสถาบัน (Institutional Factors) ได้แก่ วัด โรงเรียน ครอบครัว เป็นต้น สถาบันเหล่านี้เป็นแหล่งที่สนับสนุนให้คนเกิดทัศนคติบางอย่างขึ้น

จะเห็นได้ว่า การเกิดทัศนคติของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปตามปัจจัยที่เกี่ยวข้อง บางคนการเกิดทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ว่าจะเป็นด้านบวกหรือด้านลบ มาจากประสบการณ์เฉพาะที่ประสบมา หรืออาจเกิดจากการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น การเลียนแบบผู้อื่น หรือสภาพแวดล้อมรอบตัวบุคคลนั้นก็ได้

2.5.3 ลักษณะของทัศนคติ

ลักษณะสำคัญ 5 ประการ ตามความหมายข้างต้นสามารถอธิบายได้ ดังนี้(สุภาพ ประภาสวัสดี, 2554)

(1) ทัศนคติเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ก่อสร้างขึ้นจากการเรียนรู้ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่บุคคลจะได้รับจากประสบการณ์ ซึ่งอาจเป็นประสบการณ์ทางตรงหรือประสบการณ์ทางอ้อมก็ได้

(2) ทัศนคติโดยตัวมันเองไม่ใช่พฤติกรรม (Not behavior per se) ดังนั้น จึงมีความเหมาะสมมากกว่าที่จะกล่าวว่า ทัศนคติเป็นความโน้มเอียง หรือสภาพพร้อมที่จะตอบสนองต่อวัตถุ เช่น ผู้บริโภคมีแนวโน้มที่จะชอบ หรืออยากซื้อผลิตภัณฑ์ใดผลิตภัณฑ์หนึ่ง โดยเฉพาะมากกว่าผลิตภัณฑ์อื่นๆ เป็นต้น

(3) ทัศนคติจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับวัตถุเสมอ “วัตถุ” อาจเป็นบุคคลกลุ่มบุคคล สถาบัน ผลิตภัณฑ์ ปัญหาสังคม หรืออะไรก็ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ เพราะว่าทัศนคติจะไม่อาจเกิดขึ้นได้ด้วยตัวของมันเอง (Self – Generated)

(4) ทัศนคติมีลักษณะค่อนข้างคงทนถาวร (Enduring) ไม่ใช่อยู่ในสภาพชั่วคราวชั่วขณะที่จะเปลี่ยนแปลงได้ง่ายๆ แต่ก็ได้หมายความว่าทัศนคติเปลี่ยนแปลงมิได้ แท้จริงแล้วทัศนคติเปลี่ยนแปลงได้ เพียงแต่ว่ากระบวนการการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นช้ามาก และมักจะเผชิญกับการต่อต้านค่อนข้างมาก และยิ่งบุคคลมีอายุมากขึ้น ทัศนคติจะยิ่งมั่นคงมากขึ้น จนยากจะเปลี่ยนแปลงได้

(5) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับวัตถุจะไม่เป็นกลาง (Not Neutral) แต่จะแสดงทิศทางและความเข้มข้นของทัศนคติในทางชอบหรือไม่ชอบอย่างใดอย่างหนึ่งเช่น ผู้บริโภคมีทัศนคติชอบลักษณะของผลิตภัณฑ์นั้น และไม่ชอบลักษณะของผลิตภัณฑ์นั้น เป็นต้น

2.5.4 องค์ประกอบของทัศนคติ

องค์ประกอบของทัศนคติ (ทิตยา สุวรรณชัย, 2547 อ้างถึงในณชพัฒน์ อัครวิชฌน์, 2554) สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

(1) องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive Component) เหตุการณ์ กล่าวคือการที่บุคคลสามารถนำเอาคุณค่าทางสังคมที่ได้รับจากการอบรมสั่งสอนและถ่ายทอดมาใช้ในการวิเคราะห์พิจารณาประกอบเหตุผลของการที่ตนจะประเมิน หากรู้ในทางที่ดีก็จะมีทัศนคติที่ดี หากไม่รู้เลยก็ไม่มีทัศนคติ ในส่วนนี้เป็นการเรียนรู้ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ บุคคล

(2) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง ลักษณะทางอารมณ์ที่สอดคล้องกับความคิด เช่น บรรดาความรู้สึกที่ชอบ ไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย คิดว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมซึ่งเป็นเรื่องของอารมณ์ของบุคคล

(3) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) ซึ่งหมายถึงความพร้อมที่จะทำ หรือมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรม (Action Tendency) อันเป็นผลต่อเนื่องมาจากความคิด และความรู้สึกซึ่งออกมาในรูปของการยอมรับหรือปฏิเสธ

ทัศนคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจจะโดยวิธีที่บุคคลรับรู้ข่าวสารต่างๆ ซึ่งข่าวสารนี้อาจมาจากบุคคลอื่น หรือมาจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของทัศนคติ คือ หากบุคคลมีความรู้ที่เปลี่ยนไป ความรู้สึกอารมณ์ก็เปลี่ยนตาม ส่งผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนไปได้เช่นกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้นถือได้ว่าเป็นการยอมรับทางสังคม ขอกล่าวในลำดับต่อไป

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับทางสังคม

2.6.1 ความหมาย

ทฤษฎีการยอมรับแสดงให้เห็นถึงการยอมรับสิ่งใหม่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม เป็นการพิจารณาถึงลักษณะหรือบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มในชุมชนที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม เอกลักษณ์ ธนเจริญพิศาล, 2554 ในขณะที่ (Foster, 1973 อ้างถึงในนรรธน์ สงวนวงศ์วาน, 2557) ได้กล่าวว่า การยอมรับ หมายถึง การที่บุคคลได้เรียนรู้ผ่านการศึกษามาก่อนขั้นตอนการรับรู้ การยอมรับจะเกิดขึ้นได้หากมีการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้นั้นจะได้ผลต่อเมื่อบุคคลนั้นได้ทดลองปฏิบัติจนเข้าใจว่าสิ่งประดิษฐ์นั้นสามารถให้ประโยชน์อย่างแน่นอน เขาจึงกล้าลงทุนสร้างหรือซื้อสิ่งประดิษฐ์นั้น โดยที่ (Johnson, 1987 อ้างถึงในพิทยา พานทอง และคณะ, 2558) เห็นว่า “การยอมรับ คือ การยอมรับหรือคล้อยตามพฤติกรรมหรือความเชื่อของบุคคลหรือสังคม ซึ่งก่อนที่บุคคลจะเกิดการยอมรับ อาจมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ซึ่งในการจัดการความขัดแย้งของแต่ละคนก็จะมีรูปแบบการแก้ปัญหาเป็นของตน สามารถเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้และหาวิธีการใหม่ๆ ที่มีประสิทธิภาพในการจัดการความขัดแย้งในภาวะขัดแย้ง ประเด็นหลักที่ต้องใส่ใจ คือ การบรรลุ

วัตถุประสงค์ส่วนตัว เมื่ออยู่ในภาวะขัดแย้ง คนแต่ละคนจะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างจากผู้อื่น และการรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น” ทั้งนี้ ยังมีผู้กล่าวถึงการยอมรับทางสังคมอีก นั่นคือ (นรรัตน์ สงวนวงศ์วาน, 2557) กล่าวว่าแนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับทางสังคมจะเกิดการยอมรับช้าหรือเร็วขึ้นขึ้นอยู่กับประชากรในสังคม เพราะจะเป็นบุคลิกภาพและค่านิยมของกลุ่มบุคคลที่แตกต่างกัน ตามเพศ อายุ การศึกษา รายได้ มีผลทำให้บุคคลบางกลุ่มเกิดการยอมรับได้อย่างรวดเร็ว ในขณะที่อีกกลุ่มอาจจะต้องใช้เวลานาน นอกจากนั้นแล้วยังขึ้นอยู่กับความแตกต่างของสภาพเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล เมื่อเกิดการยอมรับแล้ว ก็จะมีการทำตาม การเลียนแบบ จนเกิดเป็นกระแสนิยมในสังคม เกิดการพูดกันปากต่อปาก เพื่อเชิญชวนให้ทดลอง หรือปฏิบัติตาม ในขณะที่ (ทิพย์ปริญญ์ ปัญญาณี, 2555) เห็นว่า การยอมรับทางสังคม เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ และกระบวนการเรียนรู้ อย่างแยกไม่ออก โดยต้องอาศัยระยะเวลาค่านิยมแนวคิดของตน รวมทั้งสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้น ๆ โดยหากคนในสังคมจะเกิดการยอมรับกันได้ต้องอาศัยการต้องการการยอมรับ (Self-Esteem) ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Self-Concept) จากคนในทุกกลุ่มในสังคมไม่ว่าจะเป็นคนชายขอบ หรือกลุ่มคนที่มีความรู้สึกถูกกีดกันออกจากสังคมในการเข้าถึงการบริการต่าง ๆ ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม โดยสรุป การยอมรับทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลเรียนรู้โดยผ่านการรับรู้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ ทั้งนี้ การยอมรับที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและค่านิยม รวมถึงสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะเกิดอย่างเป็นกระบวนการและมีระยะเวลาที่ชัดเจน

2.6.2 กระบวนการยอมรับ

(Roger and Shoemaker, 1978 อ้างถึงในพิทยา พานทอง และคณะ, 2558) กล่าวว่า “การยอมรับ คือ เป็นกระบวนการทางจิตใจของแต่ละคน ที่เริ่มตั้งแต่การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีหนึ่งๆ ไปถึงการยอมรับอย่างเต็มที่โดยเปิดเผย พฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่แสดงออกถึงการยอมรับนำไปปฏิบัติ สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การรับรู้ (awareness stage) เป็นขั้นแรกที่จะนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใหม่ วิธีการใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ หรือกิจกรรมของบุคคลนั้น ยังไม่มีความรู้สึกซึ่งเกี่ยวกับเนื้อหา หรือคุณประโยชน์ของนวัตกรรมนั้นๆ ทำให้เกิดความอยากรู้นั้นต่อไป

ขั้นที่ 2 สนใจ (interest stage) เป็นขั้นที่เริ่มมีความสนใจ ทารายละเอียดเกี่ยวกับวิทยาการใหม่ๆ เพิ่มเติม จะทำให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการใหม่ๆ หรือสิ่งใหม่ๆ มากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ และค่านิยม ตลอดจนบรรทัดฐานทางสังคม หรือประสบการณ์เก่าๆ ของบุคคลนั้น

ขั้นที่ 3 ประเมินค่า (evaluation stage) เป็นขั้นที่จะได้ไตร่ตรองถึงประโยชน์ในการลองใช้วิธีการหรือวิทยาการใหม่ ๆ ดีหรือไม่ เมื่อนำมาใช้แล้วจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือไม่ โดยบุคคลนั้นมักจะคิดว่าการใช้วิทยาการใหม่ ๆ เป็นการเสี่ยงทำให้ไม่แน่ใจถึงผลที่จะได้รับ ในขั้นนี้จึงเป็นการสร้างแรง

เสริม (reinforcement) เพื่อให้เกิดความแน่ใจขึ้นว่าสิ่งที่เขาตัดสินใจเพื่อเป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อ นวัตกรรมมีคุณค่าและมีประโยชน์

ขั้นที่ 4 ทดลอง (trial stage) เป็นขั้นที่ใช้วิทยาการใหม่นั้น กับสถานการณ์ตนเองเป็น การทดลองบางส่วนก่อนเพื่อจะได้ดูว่าผลลัพธ์และประโยชน์ที่จะได้รับว่าดีจริงอย่างที่คิดไว้ในขั้นประเมิน ซึ่งผลการทดลองจะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจที่จะปฏิเสธหรือยอมรับต่อไป

ขั้นที่ 5 ยอมรับ (adoption stage) เป็นขั้นที่บุคคลรับวิทยาการใหม่นั้น ไปใช้ในการ ปฏิบัติกิจกรรมของตนอย่างเต็มที่ หลังจากได้ทดลองปฏิบัติดูและเห็นประโยชน์แล้วยอมรับนวัตกรรม เหล่านั้น”

2.6.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับของบุคคลแตกต่างกันขึ้นอยู่กับ 2 ปัจจัยใหญ่ คือ (วันวิสาข์ แก้ว จินดา, 2555)

(1) ปัจจัยด้านลักษณะส่วนตัว ได้แก่ อายุ สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ความสามารถเฉพาะอย่าง และระดับการศึกษา

(2) ปัจจัยด้านพฤติกรรม การสื่อสาร ได้แก่ การได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

โดยสรุปการยอมรับทางสังคม เป็นการตัดสินใจของคนในสังคมที่จะยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีเหตุ ปัจจัยที่ต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม งานวิจัยครั้งนี้ คาดหวังให้คนพิการทางการเห็นเป็นที่ยอมรับของ สังคมมากขึ้น ดังนั้น สภาพสังคม สภาพแวดล้อม รวมถึงการทำหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นข้อมูล ข่าวสาร การสร้างเจตคติเชิงสร้างสรรค์ต่อความพิการและคนพิการ รวมถึงตัวคนพิการเอง ย่อมเป็นปัจจัย สำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงมุมมองและพฤติกรรมของคนในสังคมต่อคนพิการทางการเห็น ทำให้ คนพิการทางการเห็นเป็นที่ยอมรับของสังคมในที่สุด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและทบทวนแนวคิดทางสังคมศาสตร์อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ อีกหลายแนวคิด ซึ่งจะขอกกล่าวต่อไป

2.7 แนวคิดทางสังคมศาสตร์

7.1 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์

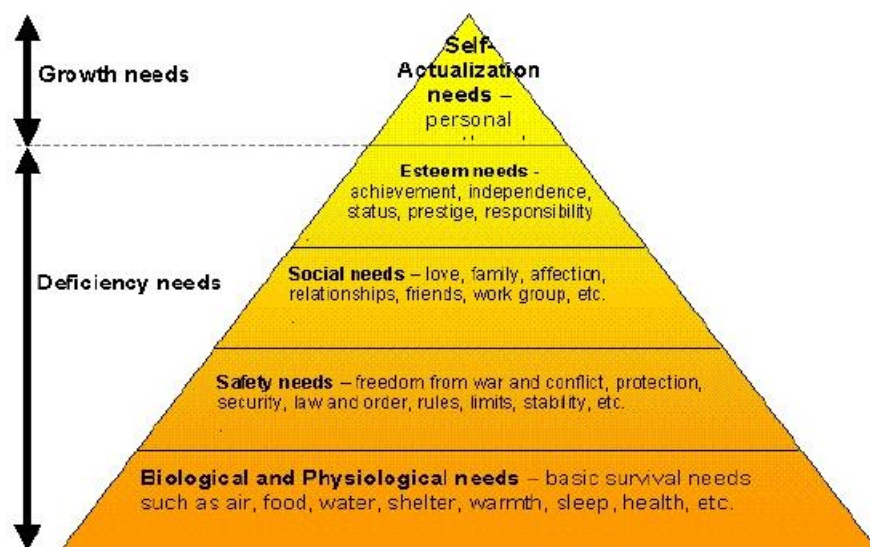
เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดย อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) นักจิตวิทยาแห่ง มหาวิทยาลัย แบรินดีส์เป็นทฤษฎีที่รู้จักกันมากที่สุดทฤษฎีหนึ่ง ซึ่งระบุว่า บุคคลมีความต้องการ เรียงลำดับจากระดับพื้นฐานที่สุดไปยังระดับสูงสุด กรอบความคิดที่สำคัญของทฤษฎีนี้ มี 3 ประการ คือ

(1) บุคคลเป็นสิ่งที่ชีวิตที่มีความต้องการ ความต้องการมีอิทธิพลหรือเป็นเหตุจูงใจต่อ พฤติกรรมความต้องการที่ยังไม่ได้รับ การสนองตอบเท่านั้นที่เป็นเหตุจูงใจ ส่วนความต้องการที่ได้รับการ สอนตอบแล้วจะไม่เป็นเหตุจูงใจอีกต่อไป

(2) ความต้องการของบุคคลเป็นลำดับขั้นเรียงตามความสำคัญจากความต้องการพื้นฐานไปจนถึงความต้องการที่ซับซ้อน

(3) เมื่อความต้องการลำดับต่ำได้รับการสนองตอบอย่างดีแล้ว บุคคลจะก้าวไปสู่ความต้องการลำดับที่สูงขึ้นต่อไป

มาสโลว์ เห็นว่าความต้องการของบุคคลมีห้ากลุ่ม จัดแบ่งได้เป็นห้าระดับจากระดับต่ำไปสูง เพื่อความเข้าใจ มักจะแสดงลำดับของความต้องการเหล่านี้ โดยภาพ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงลำดับความต้องการของมนุษย์ตามแนวคิดของมาสโลว์

ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs)

เป็นความต้องการลำดับต่ำสุดและเป็นพื้นฐานของชีวิตเป็นแรงผลักดันทางชีวภาพ เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้ล้วนเป็นพื้นฐานที่คนพิการควรได้รับอย่างเหมาะสมและเพียงพอ อย่างไรก็ตาม ความต้องการดังกล่าว คนพิการทางการเห็นบางคนอาจจะมีรายได้จากการทำงานก็สามารถสนองความต้องการได้ทันที ที่นำไปสู่การพึ่งตนเองในขณะที่คนพิการทางการเห็นบางคนไม่ได้รับตามความต้องการด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ จึงต้องพึ่งพาคนในครอบครัวหรือผู้ดูแล

ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs)

เป็นความต้องการที่จะเกิดขึ้นหลังจากที่ความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองอย่างไม่ขาดแคลนแล้ว หมายถึง ความต้องการ สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยจากอันตรายทั้งทางกายและจิตใจความมั่นคงในงาน ในชีวิตและสุขภาพ

ความต้องการทางสังคม (Social Needs)

เมื่อมีความปลอดภัยในชีวิตและมั่นคงในการทำงานแล้ว คนเราจะต้องความรัก มิตรภาพความใกล้ชิดผูกพัน ต้องการเพื่อน การมีโอกาสเข้าสมาคมสังสรรค์กับผู้อื่น ได้รับการยอมรับเป็นสมาชิกในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือหลายกลุ่ม

ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs)

เมื่อความต้องการทางสังคมได้รับการตอบสนองแล้ว คนเราจะต้องการสร้างสถานภาพของตัวเองให้สูงเด่น มีความภูมิใจและสร้างการนับถือตนเอง ขึ้นมาในความสำเร็จของงานที่ทำ ความรู้สึกมั่นใจในตัวเองและเกียรติยศ ความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ยศ ตำแหน่ง ระดับเงินเดือนที่สูง งานที่ทำภายใต้การยกย่องจากผู้อื่น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในงาน โอกาสแห่งความก้าวหน้าในงานอาชีพ เป็นต้น

ความต้องการเติมเต็มความสมบูรณ์ให้ชีวิต (Self-actualization Needs)

เป็นความต้องการระดับสูงสุด คือ ต้องการจะเติมเต็มศักยภาพของตนเอง ต้องการความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาสูงสุดของตัวเอง ความเจริญก้าวหน้า การพัฒนาทักษะความสามารถให้ถึงขีดสุดยอด มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจและการคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นในอาชีพและการทำงาน เป็นต้น

ทั้งนี้ มาสโลว์แบ่งความต้องการเหล่านี้ออกเป็นสองกลุ่ม คือ ความต้องการที่เกิดจากความขาดแคลน (deficiency needs) เป็นความต้องการระดับต่ำ ได้แก่ ความต้องการทางกายและความต้องการความปลอดภัย อีกกลุ่มหนึ่งเป็น ความต้องการก้าวหน้า และพัฒนาตนเอง (growth needs) ได้แก่ ความต้องการทางสังคม เกียรติยศชื่อเสียง และความต้องการเติมเต็มความสมบูรณ์ให้ชีวิต จัดเป็นความต้องการระดับสูง และอธิบายว่า ความต้องการระดับต่ำจะได้รับการสนองตอบจากปัจจัยภายนอกตัวบุคคล ส่วนความต้องการระดับสูง จะได้รับการสนองตอบ จากปัจจัยภายในตัวบุคคลเอง (พรพิมล ภูมิฤทธิกุล และคณะ, 2556)

ดังนั้น กล่าวได้ว่าในทัศนะของมาสโลว์ ต่อคนพิการทางการเห็น คือ การได้รับความพึงพอใจจากความต้องการขั้นต่ำไปสู่ความต้องการขั้นที่สูงขึ้นตามลำดับ การก้าวข้ามความต้องการแต่ละขั้นนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมของคนพิการทางการเห็นนั้น สิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยหรือไม่เอื้ออำนวย ย่อมมีผลแน่นอน ความต้องการต่าง ๆ ของคนพิการล้วนแล้วแต่เป็นพื้นฐาน และจำเป็นต่อการดำรงชีพของคนพิการทุกคน ความต้องการจึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ใช้เป็นแรงผลักดันให้เกิดการกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการ เพื่อให้การดำรงชีวิตของคนพิการทางการเห็นปกติสุขและยั่งยืนต่อไป แต่สิ่งหนึ่งที่จะทำให้คนพิการทางการเห็นดำรงชีวิตได้อย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยการสนับสนุนทางสังคมเป็นแรงเสริมด้วย

2.7.2 แนวคิดการสนับสนุนทางสังคม

2.7.2.1 ความหมาย

เพนเดอร์ (Pender, 1996 อ้างถึงในปรีชา อุบโยคิน, 2556) ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่าเป็นความรู้สึกของบุคคลที่รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่รักได้รับการยกย่องให้มีคุณค่าและเป็นที่ต้องการจากกลุ่มที่มีความเฉพาะเจาะจง ในขณะที่ (ชินษฐา หะยิมะแซ, 2556) ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม คือ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมที่มีความ

ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ผู้ได้รับการสนับสนุนทางสังคมผ่อนคลายจากความเครียด ความเจ็บป่วยทั้งทางกายและอารมณ์ ซึ่งประกอบด้วยการได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ความไว้วางใจ มีคนคอยรับฟัง ทำให้รู้สึกว่าคุณค่า เป็นที่ยอมรับ และเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมนั้นๆ นอกจากนี้ยังพบว่า แรงสนับสนุนทางสังคม หมายถึง สิ่งที่ได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมได้รับความช่วยเหลือทางด้านข้อมูล ข่าวสาร วัตถุสิ่งของ หรือการสนับสนุนทางด้านจิตใจจากผู้ให้การสนับสนุนซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่เป็นผลให้ผู้รับได้ปฏิบัติไปในทางที่ผู้รับต้องการ ในที่นี้หมายถึงการมีสุขภาพดีแรงสนับสนุนทางด้านสังคม อาจมาจากบุคคลในครอบครัว เช่น พ่อแม่ ญาติ พี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนนักเรียน อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้นำชุมชน หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขก็ได้ (พรพิมล ภูมิฤทธิกุล, 2556) ทั้งนี้ การที่บุคคลได้รับความรัก ความเอาใจใส่ เห็นคุณค่า ได้รับการยกย่อง มีการผูกพันซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกเป็นส่วนร่วมในสังคมเดียวกัน การให้ความช่วยเหลือในด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนด้านสิ่งของหรือบริการ เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการทางสังคมพื้นฐาน ช่วยเพิ่มการยกย่องนับถือตนเอง ความเชื่อมั่น และความรู้สึกว่าคุณค่า โดยการสนับสนุนทางสังคมนั้นอาจได้มาจากบุคคลในครอบครัว หรือผู้ที่อยู่รอบตัวเขาก็ได้ ก็ถือว่าเป็นการสนับสนุนทางสังคมเช่นกัน (มณีนุช วรรณรัตน์, 2552) โดยสรุป การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลหรือองค์กรด้านข้อมูล ข่าวสาร วัสดุ สิ่งของ หรือการสนับสนุนด้านจิตใจ ที่ทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่า คนพิการทางการเห็นมีคุณค่า มีความมั่นคงและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และทำให้สามารถดำรงชีพได้อย่างยั่งยืน

2.7.2.2 แหล่งของการสนับสนุนทางสังคม

เพนเดอร์ (Pender, 1996 อ้างถึงในปรีชา อุบโยคิน, 2556) ได้แบ่งประเภทของกลุ่มในการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 สนับสนุนตามธรรมชาติ (Natural Support System) ซึ่งเป็นแหล่งสนับสนุนที่ได้จากครอบครัว ญาติพี่น้องอาจถือว่าเป็นแหล่งที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะครอบครัวสามารถช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสม มีความเข้าใจและเห็นถึงความต้องการของสมาชิกในครอบครัวและมีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มสนับสนุนจากเพื่อน (Peer Support) ซึ่งเป็นการสนับสนุนที่ได้รับจากบุคคลที่ทำหน้าที่อย่างไม่เป็นทางการ มีประสบการณ์ มีความชำนาญในการตอบสนองความต้องการทั่วไปและความต้องการเฉพาะเจาะจงของสมาชิก เป็นเหตุให้บุคคลนั้นประสบความสำเร็จและสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์เลวร้ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้

กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มสนับสนุนจากองค์กรศาสนา (Religious Organization) เป็นสถาบันสนับสนุนที่เก่าแก่ในสังคม ช่วยให้บุคคลมีการแลกเปลี่ยนความเชื่อ ค่านิยม คำสอน คำแนะนำ

เกี่ยวกับวิธีการดำรงชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ได้แก่ พระ นักบวช หมอสอนศาสนา กลุ่มปฏิบัติธรรม ฯลฯ

กลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มสนับสนุนจากกลุ่มวิชาชีพด้านสุขภาพ(Health Professional Support) เป็นแหล่งช่วยเหลือให้การดูแลให้บริการแก่ผู้ป่วย ซึ่งจะมีความสำคัญต่อการสนับสนุนที่ได้รับจากครอบครัว เพื่อนสนิทและกลุ่มเพื่อนไม่เพียงพอ

กลุ่มที่ 5 เป็นกลุ่มสนับสนุนจากกลุ่มวิชาชีพอื่นๆ เป็นการสนับสนุนจากกลุ่มอาสาสมัคร ในการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลบางกลุ่มในการเปลี่ยนพฤติกรรมต่างๆ ในทางที่ส่งเสริมให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆในชีวิต

นอกจากนี้ กลุ่มสังคมสามารถจัดแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ กลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิ ซึ่งกลุ่มปฐมภูมิเป็นที่มีความสนิทสนมและมีสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกเป็นการส่วนตัวสูง กลุ่มได้แก่ ครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน ส่วนกลุ่มทุติยภูมิ เป็นกลุ่มสังคมที่มีความสัมพันธ์กันตามแผนและกฎเกณฑ์ที่วางไว้มีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดบรรทัดฐานของบุคคลในสังคม กลุ่มนี้ ได้แก่ เพื่อนร่วมงาน กลุ่มวิชาชีพและกลุ่มสังคมอื่นๆ ซึ่งในระบบแรงสนับสนุนทางด้านสังคมถือว่าการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (พรพิมล ภูมิฤทธิกุล, 2556)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แหล่งของการสนับสนุนทางสังคมของคนพิการทางการเห็น โดยรวมจะแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ จากแหล่งปฐมภูมิ ซึ่งเป็นแหล่งที่ใกล้ชิดคนพิการมากที่สุด ได้แก่ ครอบครัว ญาติพี่น้อง ซึ่งมีความสำคัญต่อการดูแลคนพิการเป็นอย่างยิ่ง ส่วนแหล่งทุติยภูมิ ถือว่าเป็นผู้ให้บริการ ได้แก่ แพทย์พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและบุคลากรอื่นๆ เช่น ครู ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข ซึ่งมีความสำคัญในการสนับสนุนข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

2.7.2.3 องค์ประกอบของการสนับสนุนทางสังคม

(Pilisuk, 1982 อ้างถึงในพรพิมล ภูมิฤทธิกุล, 2556) กล่าวไว้ว่าหลักการที่สำคัญของการสนับสนุนทางสังคม ประกอบด้วย

- (1) ต้องมีการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ให้และผู้รับการสนับสนุน
- (2) ลักษณะของการติดต่อสัมพันธ์นั้นจะต้องประกอบด้วย
 - (2.1) ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญที่ทำให้ผู้รับเชื่อมีความเอาใจใส่ และมีความรักความหวังดีในตนอย่างจริงใจ
 - (2.2) ข้อมูลข่าวสารนั้นที่มีลักษณะทำให้ผู้รับรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีความหมายในสังคม
 - (2.3) ข้อมูลข่าวสารที่มีลักษณะทำให้ผู้รับเองว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีประโยชน์แก่สังคม

(3) ปัจจัยนำเข้าของการสนับสนุนทางสังคมอาจอยู่ในรูปของข้อมูล ข่าวสาร วัสดุสิ่งของหรือด้านจิตใจ

(4) จะต้องช่วยรับได้ถึงจุดหมายที่เขาต้องการ

หากพิจารณาถึงองค์ประกอบของการสนับสนุนทางสังคมของคนพิการทางการเห็นจากข้างต้น พบองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

(1) ต้องมีการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ให้และผู้รับการสนับสนุน นั่นคือ เพื่อคุณภาพชีวิตของคนพิการที่ดีขึ้น ปัจจัยสำคัญหนึ่ง ได้แก่ การมีผู้ที่ทราบและสามารถให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆที่เป็นประโยชน์แก่คนพิการอย่างต่อเนื่อง

(2) การสนับสนุนทางสังคมแก่คนพิการทางการเห็นจะอยู่ในรูปแบบข้อมูล ข่าวสาร สิ่งของ หรือการสนับสนุนทางจิตใจก็ได้

(3) ต้องช่วยสนับสนุนให้คนพิการทางการเห็นได้บรรลุตามที่เขาต้องการ

2.7.2.4 ประเภทของการสนับสนุนทางสังคม

เฮาส์ (House อ้างถึงในพรพิมล ภูมิฤทธิกุล, 2556) ได้แบ่งประเภทของพฤติกรรมในการให้การสนับสนุนทางสังคม เป็น 4 ประเภท คือ

(1) Emotiong Support คือ การสนับสนุนทางอารมณ์ เช่น การให้ความพอใจ การยอมรับนับถือ การแสดงความห่วงใย การไปเยี่ยมเยียนด้วยความจริงใจ

(2) Appraisal Support คือ การสนับสนุนในการให้ประเมินผล เช่น การให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feed Back) ต่อการกระทำ การเห็นพ้องหรือคำรับรอง (Affirmation) ถึงผลของการปฏิบัติ

(3) Information Support คือ การให้การสนับสนุนทางด้านข้อมูลข่าวสารเช่น การให้คำแนะนำ (Suggestion) ตักเตือนให้คำปรึกษา (Advice) และการให้ข่าวสาร

(4) Instrumental Support คือ การให้การสนับสนุนทางด้านเครื่องมือและเวลา เช่น ให้แรงงาน ให้เงิน ให้เวลา เป็นต้น

ในขณะที่เวียส (Weiss, 1990 อ้างถึงในปรีชา อุปโยคิน, 2556) ได้แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 6 ส่วน คือ

(1) การให้ความรักใคร่ผูกพัน (Attachment) ส่งผลต่ออารมณ์โดยส่วนร่วมคือ ทำให้บุคคลรู้สึกมีความมั่นคงปลอดภัยและอบอุ่นช่วยไม่ให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ความสัมพันธ์เช่นนี้จะพบในคู่สมรส เพื่อนหรือสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน ถ้าบุคคลขาดการสนับสนุนเช่นนี้จะมีความรู้สึกถูกแยกทางอารมณ์ (Emotion Isolation) หรือรู้สึกเดียวดาย (Loneliness)

(2) ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทำให้บุคคลรู้สึกมีเป้าหมาย มีความเป็นเจ้าของและได้รับการยอมรับว่าตนมีคุณค่าต่อกลุ่ม ถ้าบุคคลขาดการสนับสนุนทางสังคมด้านนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกถูกแยกออกจากสังคม

(3) การให้โอกาสที่จะเลี้ยงดูอุ้มชู (Opportunity for Nurture) เป็นการสนับสนุนที่ผู้ใหญ่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อการดูแลสุขภาพและการเจริญเติบโตของผู้เยาว์เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่นและผู้อื่นก็สามารถพึ่งพาเขาได้เช่นกัน

(4) การให้ความรู้สึกมีคุณค่า เป็นการได้รับการยอมรับในสถาบันครอบครัวและเพื่อน เมื่อบุคคลมีพฤติกรรมที่สามารถแสดงบทบาททางสังคมบทบาทนั้นอาจจะเป็นบทบาทในครอบครัวหรือในอาชีพ ถ้าไม่ได้รับการยอมรับก็จะส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นหรือ ความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองลดลง

(5) ความเชื่อมั่นในความเป็นมิตรที่ดี การสนับสนุนที่เริ่มจากญาติสัมพันธ์ใกล้ชิด ซึ่งความคาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือห่วงใยอย่างต่อเนื่อง ถ้าขาดไปจะทำให้บุคคลขาดความมั่นคงและรู้สึกท้อถอย

(6) การได้รับคำชี้แนะ หมายถึง การได้รับความจริงใจการได้รับความช่วยเหลือทางอารมณ์ การชี้แนะข้อมูลข่าวสารจากบุคคลที่ตนศรัทธาและคำพูดที่เชื่อถือได้ เมื่อเกิดความเครียดหรือภาวะวิกฤติ ถ้าขาดการสนับสนุนก็จะยังทำให้บุคคลรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง

โดยสรุป การสนับสนุนทางสังคมแก่คนพิการทางการเห็น แบ่งหลักๆ ได้ 4 ประเภท ได้แก่ 1) การสนับสนุนทางอารมณ์ เช่น การให้ความพอใจการยอมรับนับถือ การแสดงความห่วงใย การไปเยี่ยมเยียนด้วยความจริงใจ 2) การสนับสนุนในการให้ประเมนผล เช่น การให้ข้อมูล การเห็นพ้องหรือคำรับรองถึงผลของการปฏิบัติ 3) การให้การสนับสนุนทางด้านข้อมูลข่าวสาร เช่น การให้คำแนะนำ ตักเตือนให้คำปรึกษา และการให้ข่าวสาร 4) การให้การสนับสนุนทางด้านเครื่องมือและเวลา เช่น ให้แรงงาน ให้เงิน ให้เวลา เป็นต้น

ซึ่งการกระทำเหล่านี้ เป็นการแสดงออกให้คนพิการทางการเห็นได้รับรู้ถึงพลังทางสังคมที่ให้แก่เขา ไม่ว่าจะเป็นการให้ความรักใคร่ผูกพัน จนคนพิการเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทำให้บุคคลรู้สึกมีเป้าหมาย นอกจากนี้การให้โอกาสที่จะเลี้ยงดูอุ้มชู การให้ความรู้สึกมีคุณค่า ความเชื่อมั่นในความเป็นมิตรที่ดี โดยการสนับสนุนที่เริ่มจากญาติสัมพันธ์ใกล้ชิด ซึ่งความคาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือห่วงใยอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการได้รับคำชี้แนะอีกด้วย ทั้งหมดนี้เป็นการสนับสนุนทางสังคมประเภทต่างๆที่นำมาประยุกต์ใช้กับคนพิการทางการเห็น

2.7.2.5 ระดับของการสนับสนุนทางสังคม

นักพฤติกรรมศาสตร์ ชื่อ กอทต์ลิบ (Gottlieb, 1985 อ้างถึงในพรพิมล ภูมิฤทธิกุล, 2556) ได้แบ่งระดับของการสนับสนุนทางสังคม แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

(1) ระดับกว้าง (Macro Level) เป็นการพิจารณาถึงการเข้าร่วมหรือการมีส่วนร่วมในสังคมอาจได้จากความสัมพันธ์สถาบันในสังคม การเข้าร่วมกับกลุ่มต่างๆ ด้วยความสนใจและการดำเนินวิถีชีวิตอย่างไม่เป็นทางการในสังคม เช่น การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมต่างๆในสังคมชุมชนที่เขาอาศัยอยู่ อาทิ กลุ่มแม่บ้านเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ กลุ่มหนุ่มสาวพัฒนาหมู่บ้าน

(2) ระดับกลุ่มเครือข่าย (Mezzo Level) เป็นการมองที่โครงสร้างและหน้าที่ของเครือข่ายสังคมด้านพิจารณาจากกลุ่มบุคคล ที่มีสัมพันธภาพอย่างสม่ำเสมอ เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มบุคคลใกล้ชิดในสังคมเสมือนญาติ ชนิดของการสนับสนุนในระดับนี้ ได้แก่ การให้คำแนะนำการช่วยเหลือด้านวัสดุสิ่งของความเป็นมิตร การสนับสนุนทางอารมณ์ และการยกย่อง

(3) ระดับแคบ หรือระดับเล็ก (Micro Level) เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากที่สุด ทั้งนี้มีความเชื่อว่าคุณภาพของความสัมพันธ์มีความสำคัญมากกว่าปริมาณ คือ ขนาด จำนวน และความถี่ของความสัมพันธ์ หรือโครงสร้างของเครือข่ายแรงสนับสนุนในระดับนี้ ได้แก่ สามี ภรรยา และสมาชิกในครอบครัวซึ่งมีความใกล้ชิดทางอารมณ์ ให้การสนับสนุนทางจิตใจแสดงความรักและความห่วงใย

โดยสรุป ระดับการสนับสนุนทางสังคมของคนพิการทางการเห็น มีหลากหลายฝ่ายที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตของคนพิการ แต่โดยรวมแล้วแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย ระดับกว้าง ระดับกลุ่ม และระดับแคบ ตามกล่าวข้างต้น

2.7.2.6 กระบวนการของการสนับสนุนทางสังคม

(Heller, 1986) อธิบายถึงกระบวนการของการสนับสนุนทางสังคมว่ามี 2 กระบวนการ ดังนี้

(1) กระบวนการประเมินเพื่อให้เกิดการยอมรับและเห็นคุณค่า (Esteem Enhancing Appraisals) เป็นการสนับสนุนที่ช่วยให้บุคคลเกิดความคิดว่าผู้อื่นมองตนอย่างไร โดยบุคคลจะตีความจากลักษณะปฏิสัมพันธ์ที่เขาได้รับ แล้วนำมาพัฒนาความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องของควมมีคุณค่า ค่านิยม ความชอบ หรือความสัมพันธ์ของตนต่อผู้อื่น การสนับสนุนต่อสังคมรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่บุคคลมั่นใจว่า การช่วยเหลือนั้นยังคงมีอยู่ และบุคคลพึงพอใจกับสัมพันธภาพที่เขาได้รับจากบุคคลอื่น

(2) กระบวนการจัดการกับความเครียดระหว่างบุคคล (Stress Related Interpersonal Transactions) กระบวนการนี้ได้แนวคิดมาจากการปรับตัวเผชิญความเครียด และผลของการสนับสนุนทางสังคมในการช่วยลดความเครียด ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

(2.1) การสนับสนุนที่เน้นพฤติกรรมแก้ไขปัญห (Behavioral Problem Focused Support) ผู้ให้ความช่วยเหลือสามารถช่วยให้บุคคลที่ได้รับความทุกข์โศกพ้นจากสภาพแวดล้อมที่มีความยุ่งยากชั่วคราวได้

(2.2) การสนับสนุนที่เน้นใช้ปัญญาแก้ไขปัญห (Cognitive Problem Focused Support) ผู้ให้ความช่วยเหลืออาจช่วยให้บุคคลมีการตีความสถานการณ์ใหม่

(2.3) การสนับสนุนที่เน้นพฤติกรรมควบคุมอารมณ์ (Behavioral Emotion Focused Support) ผู้ให้ความช่วยเหลืออาจช่วยให้บุคคลเปลี่ยนแปลงความรู้สึกหรืออารมณ์ได้

(2.4) การสนับสนุนทางสังคมที่เน้นปัญญาควบคุมอารมณ์ (Cognitive Emotion Focused Support) ผู้ช่วยเหลืออาจช่วยให้บุคคลเพ่งความสนใจมายังความรู้สึกที่เขาปรารถนาเท่านั้น ด้วยเทคนิคการฝึกสมาธิ การสะกดจิต เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า กระบวนการของการสนับสนุนทางสังคม เป็นวิธีการจัดการให้คนพิการทางการเห็นได้ประเมินตนเองเพื่อให้เกิดการยอมรับและเห็นคุณค่าของตัวเองก่อน แล้วจึงหาวิธีการจัดการภาวะที่เกิดขึ้นต่อไปอย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้คนพิการเกิดความเข้มแข็งสามารถยืนหยัดในสังคมได้ด้วยการพึ่งตนเอง อย่างไรก็ตามการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้คนพิการทางการเห็น คงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในสังคมทุกฝ่าย เพื่อการพัฒนาคนพิการทางการเห็นให้ดำรงชีพได้อย่างยั่งยืนนั่นเอง

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยเห็นความสำคัญของคนพิการทางการเห็น ที่มีปัจจัยแวดล้อมมาเกี่ยวข้องมากมายในการดำรงชีวิต ซึ่งหลายผลงานได้แสดงให้เห็นสังคมเข้าใจคนพิการทางการเห็นมากขึ้น ดัง (ศิวพร ละม้ายนิล, 2557) ทำการศึกษาประสบการณ์ชีวิตการเป็นอาสาสมัครดวงตามืด : การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา การศึกษาเรื่องประสบการณ์ชีวิตการเป็นอาสาสมัครดวงตามืด : การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อทำความเข้าใจความหมายและลักษณะของอาสาสมัคร รวมถึงเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเป็นอาสาสมัครดวงตามืด เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครและค้นหาแก่นประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครดวงตามืด นอกจากนี้ ยังมีวัตถุประสงค์รองเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาการทำหน้าที่อาสาสมัครดวงตามืดอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาพบว่า ความหมายของอาสาสมัครนั้นอาสาสมัครดวงตามืดได้ให้ความหมายใน 2 นัยยะ ได้แก่ 1) อาสาสมัครในความหมายทั่วไป อาสาสมัครดวงตามืดเห็นว่าอาสาสมัครคือผู้ที่มีจิตอาสา คือ การมีจิตใจอยากช่วยเหลือผู้อื่น ยินดีที่จะช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความสมัครใจ และมีใจรักในการช่วยเหลือโดยไม่หวังค่าตอบแทน ยิ่งไปกว่านั้นอาสาสมัครคือผู้ที่มีพฤติกรรมอาสา กล่าวคือ การได้ทำงานช่วยเหลือสังคมส่วนรวมโดยไม่คำนึงถึงค่าตอบแทนและมุ่งความสำเร็จของงานเพื่อผู้อื่นเป็นสำคัญ 2) อาสาสมัครที่เป็นความหมายเฉพาะเจาะจงในนิทรรศการบทเรียนแห่งความมืด หมายถึง การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นโดยคาดหวังหรือไม่คาดหวังสิ่งตอบแทน และงานที่ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นโดยคาดหวังสิ่งตอบแทน ส่วนลักษณะของอาสาสมัครนั้นอาสาสมัครดวงตามืดเห็นว่ามีทั้งคุณลักษณะของงานอาสาสมัคร และคุณลักษณะของคนทำงานอาสาสมัคร โดยคุณลักษณะของงานอาสาสมัคร แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) งานที่มีความท้าทาย 2) งานที่สร้างคุณค่าแก่สังคม และ 3) งานที่ผู้ทำมีอิสระโดยไม่มีข้อผูกมัดที่เป็นทางการ ส่วนคุณลักษณะของคนทำงานอาสาสมัคร มี 8 ประการ ได้แก่ 1) คนที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข 2) คนที่มีความเสียสละ 3) คนที่มีความรับผิดชอบ 4) คนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี 5) คนที่รู้จักควบคุมอารมณ์ 6) คนที่มีความกล้าแสดงออก 7) คนที่ความรู้ความสามารถในงานที่ทำ และ 8) คนที่มีทักษะด้านการสื่อสาร สำหรับเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเป็นอาสาสมัครดวงตามืดนั้นมี 2 เงื่อนไข

ประกอบด้วย 1) เจื่อนไขส่วนบุคคล ได้แก่ ลักษณะทั่วไปของอาสาสมัครดวงตามืด ประสบการณ์การเรียนรู้ในช่วงชีวิตก่อนการเป็นอาสาสมัครดวงตามืด ความพร้อมในการเป็นผู้ให้ การมีใจรักในการเป็นผู้ให้ และความต้องการการยอมรับจากคนในสังคม 2) เจื่อนไขจากสังคมและสภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพแวดล้อมของครอบครัว สภาพแวดล้อมของโรงเรียน สภาพแวดล้อม จากกลุ่มเพื่อน การได้รับแรงสนับสนุนจากครอบครัวและเพื่อน ลักษณะของงานที่สอดคล้องกับลักษณะของผู้มีดวงตามืด และการได้รับค่าตอบแทนจากการเป็นอาสาสมัคร ส่วนประสบการณ์ชีวิตในการเป็นอาสาสมัครดวงตามืด พบว่า ช่วงชีวิตก่อนการเป็นอาสาสมัครดวงตามืด ทั้งช่วงชีวิตวัยเด็กที่อาศัยอยู่กับครอบครัว ช่วงชีวิตการเรียน ช่วงชีวิตการทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพ ในแต่ละช่วงชีวิตนั้นอาสาสมัครดวงตามืดได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการช่วยเหลือเกื้อกูล การเป็นอาสาสมัคร และมีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเป็นอาสาสมัครดวงตามืด เช่น ในวัยเด็กอยู่ในครอบครัวที่เป็นแบบอย่างของการช่วยเหลือเกื้อกูล เคยทำกิจกรรมอาสาสมัครในช่วงการเรียน เคยมีประสบการณ์การทำงานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับงานอาสาสมัครในนิทรรศการ ส่วนจุดเริ่มต้นของการเป็นอาสาสมัคร เริ่มต้นมาจาก การชักชวนจากเพื่อนผู้มีดวงตามืด และการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำหรับประสบการณ์ชีวิตขณะที่เป็นอาสาสมัครในนิทรรศการ บทเรียนแห่งความมีตนนั้น แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) การก่อเกิดของประสบการณ์การเป็นอาสาสมัคร มี 4 ปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยที่หนึ่ง ประสบการณ์เกิดจากการเรียนรู้ ปัจจัยที่สอง ประสบการณ์เกิดจากการลงมือปฏิบัติ ปัจจัยที่สาม ประสบการณ์เกิดจากการลงมือปฏิบัติและเรียนรู้จากการปฏิบัติ และปัจจัยที่สี่ ประสบการณ์เกิดจากการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่น 2) กระบวนการของประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครดวงตามืด แบ่งออกเป็น 5 กระบวนการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง เกิดมุมมองเกี่ยวกับความเป็นตัวตนของตนเอง ประการที่สอง ก่อเกิดเป็นอุดมการณ์ ประการที่สาม สร้างโอกาสให้แก่ตนเอง ประการที่สี่ เรียนรู้ฝึกฝนการเป็นอาสาสมัครดวงตามืด และประการที่ห้า ถ่ายทอดประสบการณ์สู่สังคม 3) ผลของประสบการณ์การเป็นอาสาสมัคร มี 2 ส่วน คือ ผลต่อตนเองและผลต่อสังคม ซึ่งผลต่อตนเองนั้น ได้แก่ เกิดความรู้ เกิดเจตคติที่ดีทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น และเกิดพฤติกรรม 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการสื่อสาร ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ด้านการใช้ประสาทสัมผัส และด้านการเกิดพฤติกรรมอาสาสมัครส่วนผลต่อสังคม ได้แก่ การสร้างแรงบันดาลใจแก่คนในสังคม การสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกให้แก่สังคม การสร้างภาพลักษณ์ของความเท่าเทียม การสร้างภาพลักษณ์ของการให้โอกาส และการสร้างภาพลักษณ์ของการช่วยเหลือเกื้อกูล แก่นประสบการณ์การเป็นอาสาสมัครดวงตามืด คือ การเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ที่เป็นอาสาสมัคร โดยเริ่มต้นจากช่วงการเห็นคุณค่าในตนเองน้อยหรือไม่เห็นคุณค่าในตนเองเลย ประกอบด้วยคุณลักษณะของการเกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ ความรู้สึกเป็นภาระของสังคม และความรู้สึกสิ้นหวังในชีวิต ช่วงการก่อรูปการเห็นคุณค่าในตนเอง ประกอบด้วยคุณลักษณะของการมีความกล้าแสดงออก มีความมั่นใจในบุคลิกภาพของตนเอง และการมีความภาคภูมิใจในความสำเร็จของงาน จนกระทั่งเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งการเห็นคุณค่าในตนเอง ประกอบด้วยคุณลักษณะของการไม่ดูถูกตนเอง และการมีความภาคภูมิใจในตนเองที่ค่อนข้างมั่นคง ช่วงการมีแนวโน้มพัฒนาสู่การเห็นคุณค่าแท้ในตนเอง

ประกอบด้วยคุณลักษณะของการมีความเชื่อมั่นในตนเอง และการเคารพตนเอง ทั้งนี้ ยังมีเรื่องที่ทำการศึกษาคนพิการทางการเห็น โดย (เฉลิมพล สมบัติยานุชิต, 2554) สถาปตยกรรมบำบัด “กรณีศึกษาสำหรับคนตาบอด” มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาว่าในการดำรงชีวิตประจำวันของคนตาบอดนั้น นอกจากเครื่องมือที่ออกแบบมาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้คนตาบอดสามารถใช้ชีวิตร่วมกับคนปกติได้แล้วนั้นแนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมและพื้นที่ว่างทางสถาปัตยกรรม ทั้งสถาปัตยกรรมภายนอกและสถาปัตยกรรมภายในจะมีวิธีในการออกแบบอย่างไร ที่จะช่วยให้คนตาบอดทั้ง 5 ระดับ ได้แก่ การเห็นเลือนราง ตาบอด ตาบอดขั้นที่หนึ่งหรือเริ่มบอด ตาบอดขั้นที่สองหรือตาบอดเกือบสนิท และตาบอดขั้นที่สามหรือตาบอดสนิท มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถสร้างสังคมระหว่างกลุ่มคนตาบอดด้วยกันเอง เพื่อการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และอีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้และทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมโดยรอบตัวของกลุ่มคนตาบอดทั้ง 5 ระดับ โดยมีสถาปัตยกรรมเป็นเครื่องมือหลัก ผลการศึกษาพบว่า การออกแบบสถาปัตยกรรม สำหรับคนตาบอดนั้น ควรที่จะยึดเอาลักษณะของคนตาบอดที่จะทำการออกแบบให้มันเป็นที่ตั้ง ในที่นี้หมายถึงต้องเลือกใช้ข้อมูลที่ต้องสำหรับคนตาบอดในแต่ละประเภทแล้วจึงสังเคราะห์ออกมาเป็นงานสถาปัตยกรรมโดยมีเป้าหมายให้คนตาบอดสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง อีกทั้ง (รพี โพธิ์ชัย, 2554) ทำการศึกษาระบบนำทางภายในอาคารเพื่อผู้พิการทางสายตาด้วยเทคโนโลยีอาร์เอฟไอดี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลและปัจจัยต่างๆที่ใช้ในการนำทางและรับรู้พื้นที่ว่างและสภาพแวดล้อม รวมทั้งอุปสรรคภายในอาคารของผู้พิการทางสายตา ศึกษาองค์ประกอบพื้นฐานทางสถาปัตยกรรมในการออกแบบสำหรับผู้พิการทางสายตา การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอาร์เอฟไอดีเพื่อนำทางผู้พิการทางสายตา สร้างต้นแบบระบบนำทางผู้พิการทางสายตาด้วยเทคโนโลยีอาร์เอฟไอดี และประเมินประสิทธิภาพต้นแบบระบบนำทางผู้พิการทางสายตาด้วยเทคโนโลยีอาร์เอฟไอดี ผลการศึกษา พบว่า จากผลการทดสอบการนำทางไปยังที่หมาย ระบบนำทางผู้พิการทางสายตาด้วยเทคโนโลยีอาร์เอฟไอดี สามารถนำทางได้ดีในเส้นทางสัญจรภายในอาคาร แต่จะมีประสิทธิภาพน้อยลงเมื่อนำทางในทางโค้ง และจากผลการทดสอบการนำทางภายใต้อุปสรรคที่มีสิ่งกีดขวางต่างๆ บนทางเดิน พบว่า ผู้พิการทางสายตาสามารถเดินทางได้อย่างปลอดภัย โดยเนื่องจาก มีทักษะในการใช้ไม้เท้านำทางได้ดีในกรณีทั่วไป ซึ่งในกรณีนี้ ระบบนำทางซึ่งพัฒนาด้วยเทคโนโลยีอาร์เอฟไอดีนี้จะช่วยสนับสนุนการนำทาง ในแง่ของการเตือนสิ่งกีดขวางที่อยู่เหนือศีรษะซึ่งไม้เท้านำทางปกติไม่สามารถตรวจได้พบ อย่างไรก็ตามผลการทดสอบระบบนำทางครั้งที่สอง จากทั้งสอง การทดลอง ได้แสดงให้เห็นว่า ระบบนำทางนี้สามารถส่งเสริมให้ผู้พิการทางสายตาสามารถเรียนรู้และเข้าใจเส้นทางภายในอาคารได้ดียิ่งขึ้น

จากผลการศึกษาวิจัยข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการทางการเห็น ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างพลังอำนาจของคนพิการ กรณีศึกษา : ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิถีการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการจังหวัดนครปฐม 2) ศึกษากระบวนการและเงื่อนไขในการ

เสริมสร้างพลังอำนาจของคนพิการในศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการจังหวัดนครปฐมที่มีต่อกลุ่มคนพิการและชุมชน โดยเลือกศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ศึกษา ผลการศึกษาพบว่า สภาพสังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมแห่งวัตถุนิยม ไม่ตระหนักในสิทธิมนุษยชน ส่งผลให้วิถีการดำรงชีวิตของคนพิการเป็นไปด้วยความยากลำบาก คนพิการไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานและเกิดความท้อแท้สิ้นหวังในการมีชีวิตอยู่ ทำให้ไม่กล้าที่จะเผชิญสู่โลกภายนอกเหมือนคนปกติทั่วไป จนกระทั่งมีศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการจังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นองค์กรที่ส่งเสริมให้คนพิการเกิดการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากคนพิการด้วยกันเอง ส่งผลให้ความเชื่อมั่นในตนเองของคนพิการกลับคืนมา พร้อมทั้งจะกลับสู่สังคมและเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระจึงเป็นหลักสำคัญในการเสริมสร้างพลังอำนาจของคนพิการเพื่อให้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานและโอกาสทางสังคมมากขึ้น มีพลังในการดำรงชีวิตอิสระเน้นการสร้างเครือข่ายคนพิการให้เกิดขึ้นทุกพื้นที่ รวมทั้งสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้อย่างแท้จริง (ชัตพันธ์ ชุมนุสนธิ์, 2551) ในขณะที่ (ธนพล แสงจันทร์, 2555) ทำการศึกษาเรื่องการเสริมสร้างเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ กรณีศึกษา ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ พุทธมณฑล 1) เพื่อศึกษากระบวนการและเงื่อนไขในการเสริมสร้างเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ กรณีศึกษา ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ พุทธมณฑล 2) เพื่อศึกษาการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการเสริมสร้างเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ พุทธมณฑล ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ พุทธมณฑล มีผู้นำที่มีความรู้ความเข้าใจ และมีคณะทำงานที่เข้าใจถึงแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการอย่างแท้จริง รวมตัวกันเพื่อขับเคลื่อนแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการให้คนพิการ โดยการสร้างความตระหนัก ความเชื่อมั่นและเห็นคุณค่าในตนเองให้กับคนพิการ เกิดการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับจากภายในจิตใจของคนพิการ ปัจจัยที่ทำให้การเสริมสร้างเครือข่ายการดำรงชีวิตของคนพิการศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ พุทธมณฑลคนพิการสำเร็จ คือ การปฏิบัติอย่างซื่อๆ และต่อเนื่องด้วยความจริงใจ และเข้าใจคนพิการ บนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน โดยใช้การให้คำปรึกษาฉันท์เพื่อน การจัดกลุ่มสนับสนุนคนพิการในชุมชน เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือขึ้นในชุมชนและสังคม เป็นตัวอย่างของต้นแบบของคนพิการ ที่ก้าวข้ามผ่านอุปสรรคทางด้านร่างกาย สามารถพึ่งตนเองและอยู่ร่วมกันในสังคมได้ ซึ่งตามหลักการของการพัฒนาผู้เข้าใจปัญหาคนพิการได้ดีกว่าใคร ก็คือ คนพิการ นั่นเอง

ทั้งนี้ การที่คนพิการทางการเห็นสามารถดำรงชีวิตอิสระได้จะนำไปสู่การพึ่งตนเองและดำรงชีพอย่างยั่งยืนต่อไป ดังผลการศึกษาของ (ศิริพรณ์ ปีเตอร์, 2556) ทำการศึกษาการออกแบบการสื่อสารเพื่อช่วยให้การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเมือง : กรณีศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ วัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและอุปสรรคในการดำรงชีพของผู้ด้อยโอกาสที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองในเขตจังหวัดสมุทรปราการ 2) เพื่อหาแนวทางการออกแบบการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมกับผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเมือง ในจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสที่เข้าร่วมการวิจัยมีการดำรงชีพอย่างยั่งยืนได้ และ 3) เพื่อประเมินประสิทธิผลของโครงการวิจัย เรื่อง การออกแบบการ

สื่อสารเพื่อช่วยให้การดำรงชีพได้อย่างยั่งยืนผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า การดำรงชีพอย่างยั่งยืนในความคิดของคนพิการในชุมชนเมือง คือ การมีงานทำที่มีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นกว่าปัจจุบัน และมีงานที่มีรายได้สม่ำเสมอในรายเดือน นอกจากนั้น งานที่มั่นคงในอาชีพการงานและมีสวัสดิการดีที่สามารถสนับสนุนให้คนพิการสามารถดำรงชีพได้อย่างมีอิสระ ซึ่งการมีอาชีพที่ดีควรทำให้คนพิการรู้สึกเท่าเทียมกันในการเข้าทำงาน สร้างมีความภูมิใจให้กับคนพิการและคนในครอบครัวได้ และที่สำคัญคนพิการต้องการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนองค์กร และต้องการคนทั่วไปยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไม่ใช่ภาระ และการออกแบบการสื่อสารนี้ได้ช่วยทำให้คนพิการในชุมชนเมืองมีการดำรงชีพอย่างยั่งยืนได้ โดยการเปิดโอกาสให้คนพิการที่ต้องการทำงานได้นำเสนอข้อมูลส่วนตัวให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ต้องการว่าจ้างงานคนพิการได้ และคัดเลือกหน่วยงานที่ต้องการไปทำงานไว้เป็นทางเลือกได้ และใช้ข้อมูลที่ประกาศจ้างงานไปวางแผนการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ และอีกผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าการพึ่งตนเองได้นำไปสู่การดำรงชีพที่ยั่งยืน โดย (เหมวรรณ เหมะนัค, 2557) ทำการศึกษาการพึ่งตนเองเพื่อการดำรงชีพที่ยั่งยืนของบ้านนาห้วยแคน อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการพึ่งตนเองเพื่อการดำรงชีพที่ยั่งยืนของชุมชนบ้านนาห้วยแคน 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพึ่งตนเองในการดำรงชีพที่ยั่งยืนของชุมชนบ้านนาห้วยแคน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านนาห้วยแคนมีกิจกรรมการดำรงชีพคือการทำนาข้าวและนาบัว มีการพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ รวมทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่วนแนวทางการพึ่งตนเองนั้นพบว่าชาวบ้านนาห้วยแคนมีแนวทางการพึ่งตนเองในแต่ละด้าน ประกอบด้วย 1) แนวทางการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี คือ ใช้เทคโนโลยีที่จำเป็น และเหมาะสม ใช้ภูมิปัญญาในการทำนาข้าวและนาบัว และใช้ปุ๋ยชีวภาพในการทำนาข้าวและนาบัว 2) แนวทางการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจคือใช้ง่ายเท่าที่จำเป็นและยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) แนวทางการพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ รักษาภูมริะเบียบการใช้ทรัพยากรและแบ่งปันน้ำ 4) แนวทางการพึ่งตนเองด้านจิตใจคือยึดถือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า อตตาทิ อตตโนนาโถ และยอมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และ 5) แนวทางการพึ่งตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรมคือเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอและยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น” เป็นการศึกษาเพื่อศึกษาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID และเพื่อสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น โดยเป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methodology) มีวิธีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ รวมไปถึงการถอดบทเรียน ซึ่งมีองค์ประกอบของระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 เครื่องมือการวิจัย
- 3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.4 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลของงานวิจัยดังนี้

3.1.1 แบบสอบถามปลายปิด (Questionnaire)

1. **ประชากร**ในการวิจัยครั้งนี้ คือ คนพิการทางการเห็นที่มีอายุมากกว่า 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล
2. **กลุ่มตัวอย่าง** คือ จำนวนคนพิการทางการเห็นที่มีอายุมากกว่า 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล จำนวน 358 คน สุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการของ Yamane วิธีการคำนวณสูตรนี้ผู้วิจัยทราบขนาดของประชากรที่ต้องการศึกษา (N) คือ 3,417 คน และกำหนดระดับความคลาดเคลื่อนที่ของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ คือ .05 คลาดเคลื่อนจากตัวอย่างได้ 5% ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการเท่ากับ

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

$$n = \frac{3,417}{1 + 3,417 (0.05)^2}$$

$$n = 358$$

เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ผู้วิจัยจึงเพิ่มกลุ่มตัวอย่างเป็น 364 คน และกระจายจำนวนตัวอย่างเท่าๆกันในพื้นที่ ดังนี้

- 1) ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดปากเกร็ด นนทบุรี

- 2) ศูนย์ฝึกอาชีพหญิงตาบอดสามพราน
- 3) สมาคมตาบอดแห่งประเทศไทย
- 4) ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง

3.1.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

1. **ประชากรในการวิจัยครั้งนี้** คือ คนพิการทางการเห็นที่มีอายุมากกว่า 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

2. **กลุ่มตัวอย่าง** กลุ่มตัวอย่างมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคนพิการทางการเห็น และ กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐและมูลนิธิต่างๆ ดังนี้

ก) **กลุ่มคนพิการทางการเห็น** จำนวน 12 คน โดยเป็นคนพิการทางการเห็นที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล และต้องมีอายุมากกว่า 18 ปี เพื่อให้มีวุฒิภาวะในการตอบแบบสอบถาม และปฏิเสธการตอบแบบสอบถามได้ด้วยตนเอง โดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) ตามระดับความยั่งยืน 4 ประเด็น ของการดำรงชีพที่ยั่งยืน คือ (1) มีความยืดหยุ่นเมื่อต้องประสบกับภาวะที่เกิดผลกระทบอย่างทันทีทันใดและรุนแรง (Resilience in the face of external shocks and stresses) (2) มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก (Livelihoods do not depend on external support) (3) ความสามารถในการรักษาสถิติผลผลิตของทรัพยากรธรรมชาติ (Livelihoods maintain long-term productivity of natural resources) และ (4) การไม่ทำลายหรือรบกวนการดำรงชีพของผู้อื่น (Livelihoods do not undermine the livelihoods of others) (Department for international development, 1999) ซึ่งแยกได้ 4 กลุ่ม รวม 12 คน โดยเก็บข้อมูลกลุ่มละ 3 คน และ/หรือ อาจมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับจำนวนคนที่สามารถตอบแบบสอบถามได้ในแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1) คนพิการทางการเห็นตั้งแต่กำเนิด ที่ตาบอดสนิท	3 คน
2) คนพิการทางการเห็นตั้งแต่กำเนิด ที่มองเห็นเลือนลาง	3 คน
3) คนพิการทางการเห็นที่พิการภายหลัง ที่ตาบอดสนิท	3 คน
4) คนพิการทางการเห็นที่พิการภายหลัง ที่มองเห็นเลือนลาง	3 คน

ข) **กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐและมูลนิธิต่างๆ** จำนวน 7 คน โดยเป็นเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็น มากกว่า 3 ปีขึ้นไป เพื่อให้จะได้มีประสบการณ์มากพอที่สามารถตอบแบบสอบถามได้ โดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากหน่วยงานและมูลนิธิต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็น 7 แห่ง แห่งละ 1 คน ซึ่งได้แก่

- โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพฯ
- ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด
- สหกรณ์บริการคนตาบอดแห่งประเทศไทย จำกัด
- ศูนย์การเรียนรู้และสาธิตอาชีพตาบอดธนบุรี
- กลุ่มส่งเสริมสิทธิ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ
- กลุ่มส่งเสริมสวัสดิการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต คณะครุศาสตร์ หลักสูตรการศึกษาพิเศษ

3.1.3 ถอดบทเรียน (Lesson learned visualizing)

1. **ประชากรในการวิจัยครั้งนี้** คือ คนพิการทางการเห็นที่มีอายุมากกว่า 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล และประสบความสำเร็จในการดำรงชีพ

2. **กลุ่มตัวอย่าง** กลุ่มตัวอย่าง คือ คนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จในการดำรงชีพ ซึ่งสะท้อนความยั่งยืนในการดำเนินชีวิต อีกทั้งเป็นที่รับรู้โดยทั่วไปของสังคม 6 คน คือ

1) ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นคนพิการที่สอบได้ที่ 1 ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้รับทุนภูมิพล อีกทั้งเป็นข้าราชการคนแรกของประเทศไทยที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้มีพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ/แผนแม่บทการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติ ฯลฯ

2) คุณสุรพล อินคำ ประธานมูลนิธิคนชราตาบอด และได้รับรางวัลของหลักทรัพย์ชายหนุ่มที่เกิดมาปกติทุกอย่างจนอายุ 13 ปีประสบกับเหตุการณ์โจรปล้นและยิงปืนเข้ามาในรถทำให้ถูกตาและเสียตั่งสองข้างในที่สุด และด้วยความดีนของเขาวินิจฉัยเขาตัดสินใจเล่นหุ้นจนปัจจุบันมีบ้านเป็นของตนเองและยังได้ตั้งมูลนิธิคนชราตาบอดขึ้นเพื่อให้เพื่อนตาบอดได้มาอยู่ร่วมกัน

3) ร้อยเอกนิตยชาญ สุปิยะ ทหารหนุ่มที่มีร่างกายปกติทุกอย่างแต่ต้องกลายเป็นผู้พิการทางสายตาจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการสนามหรือการรบ และอายุที่ตนเองเป็นคนพิการทางการเห็นจนวันหนึ่งสามารถเปลี่ยนทัศนคติตนเองได้และออกมาดำเนินชีวิตเรียนรู้การทำงานและมีประสบการณ์ต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งชมรมหรือสมาคมต่างๆ ตลอดจนการเป็นนายกสมาคมศิษย์เก่าศูนย์ฝึกอาชีพและพัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด และนายกสมาคมสหภาพคนตาบอดในประเทศไทย อีกทั้งยังคงเคยเป็นสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้มีโอกาสสร้างข้อเสนอที่เป็นของสภาที่ปรึกษาอยู่หลายเรื่อง เช่น เรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของคนพิการในหน่วยงานภาครัฐ

4) คุณสุเมธ ธรรมวงศ์ ชายหนุ่มที่พิการทางการเห็นมาตั้งแต่กำเนิด ที่เดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ ผ่านเรื่องราวต่างๆ มากมาย รวมถึงการเป็นนักดนตรีในวงดนตรีคนตาบอด ซึ่งได้พยายามเปลี่ยนรูปแบบการเล่นดนตรีโดยขายความสามารถมากกว่าการขายความน่าสงสารของคนพิการทางการเห็น โดยปัจจุบันคุณสุเมธเป็นนายกสมาคมดนตรีเพื่อคนตาบอด และเป็นหัวหน้าวง Diamond ซึ่งเข้าแข่งขันวงดนตรีในหลายรายการ เช่น เข้าประกวดในการแข่งขัน Singh Eagle Band Contest ปี 2547 (เป็นวงดนตรีคนตาบอดวงเดียวที่เข้าร่วมแข่งขันครั้งนั้น) และได้รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่สอง, ปี 2549 เข้าร่วมประกวดในงาน True Audition Overdrive Band Contest และติดอันดับหนึ่งในสามของประเทศ

5) คุณณณยุทธ อิงสา ชายหนุ่มที่มีร่างกายปกติทุกอย่างแต่ต้องกลายเป็นผู้พิการทางสายตาหลังจากประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ในปี 2537 เขามีความรักในด้านดนตรีเป็นชีวิตจิตใจจึงได้ศึกษาต่อด้านดนตรีจนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม คณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขาดุริยางคศิลป์ (Guitar Classic) โดยได้รับรางวัลด้านดนตรีและการยอมรับในวงกว้างอย่างมาก เช่น รางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 จากการประกวดวงดนตรีนักเรียน ในงานรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด ที่โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย ในปี 2539, รางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 จากการประกวดวงดนตรีในงาน Yamaha Music Festival 2000, ได้รับเกียรติให้เป็นหนึ่งในศิลปินผู้ถ่ายทอดบทเพลงพระราช

นิพนธ์ "ยิ้มสู้" ในอัลบั้ม H.M. Blues ร้องบรรเลงเพลงของพ่อในปี 2548, ได้รับรางวัล FAT Award ครั้งที่ 6 ในสาขา Bright Side of Life Award ในปี 2549, ร่วมแสดงในงาน World Disabled People Cultural and Art Festival ครั้งที่ 1 ณ กรุงโซล ประเทศเกาหลีใต้ ในปี 2552, ร่วมแสดงคอนเสิร์ตในงาน First Life Concert ร่วมกับศิลปินจากค่ายแกรมมี่กว่า 10 ศิลปิน ในปี 2552, ร่วมแสดงภาพยนตร์เฉลิมพระเกียรติ เรื่อง "จากฟ้าสู่ดิน" เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งกำกับการแสดงและแสดงนำโดย พี่อ้อ พงษ์พัฒน์ วชิรบรรจง ในปี 2554 และในปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสถาบันดนตรีคนตาบอด (TAB Music Academy)

6) นายเทิดเกียรติ บุญเที่ยง ที่เกิดมามีร่างกายปกติ แต่ต่อมาเกิดความผิดปกติของสายตาและตาบอดในที่สุด ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาครอบครัวดูแลเขาเป็นอย่างดีให้การศึกษา โดยหลังจากเรียนจบที่โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ เขาก็สอบเข้าเรียนที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียลได้ ก่อนจะสอบติดภาควิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ และเป็นบัณฑิตผู้พิการทางสายตาคนแรกที่สามารถสำเร็จการศึกษาจากคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากความสามารถทางด้านวิชาการแล้ว นายเทิดเกียรติดังเป็นนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติไทยที่สามารถคว้าเหรียญทองจากการแข่งขันกีฬาฟุตบอล 5 คน ประเภทพิการทางสายตา ในรายการอาเซียน พาราเกมส์ ครั้งที่ 7 ที่กรุงเนปิดอว์ ประเทศพม่า เมื่อต้นปี 2557 และได้รับรางวัลเหรียญทองแดงจากการแข่งขันกีฬาฟุตบอล 5 คน ประเภทพิการทางสายตา ในรายการไทยแลนด์โอเพ่น ปี 2556 ปัจจุบันเข้าทำงานในตำแหน่ง “ผู้ช่วยนักวิจัย” ของสถาบันเทคโนโลยีเพื่อคนพิการและผู้สูงอายุ (Institute of Technology for People with Disabilities and the Elderly: ITDE) ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ

3.2 เครื่องมือการวิจัย

เพื่อที่จะสร้าง Sustainable Livelihood Framework ควรมีความเข้าใจในปัจจัยต่างๆ ที่ส่วนเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น และเพื่อที่จะเข้าใจปัจจัยต่างๆ นั้น เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย

3.2.1 แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือการวิจัยสำหรับการศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อศึกษา “องค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น ซึ่งมีคำถามทั้งหมด 40 ข้อ แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วยข้อคำถามทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 7 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ระยะเวลาของการพิการทางการเห็น ลักษณะของการพิการทางการเห็นและผู้ดูแลหลักในปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ประกอบด้วยปัจจัยสองส่วน คือ ความเปราะบาง (Vulnerability context) มีข้อคำถาม 7 ข้อ และทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capitals) มี 10 คำถาม เป็นลักษณะของ rating scale 4 ระดับตั้งแต่ ไม่ส่งผลกระทบ จนถึงส่งผลกระทบระดับน้อย ระดับปานกลาง และระดับมาก

ส่วนที่ 3 องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) จำนวน 9 ข้อ เป็นลักษณะของ rating scale 4 ระดับ ตั้งแต่ ไม่พร้อม/ไม่เพียงพอ จนถึงความพร้อม/เพียงพอในระดับน้อย ระดับปานกลาง และระดับมาก

ส่วนที่ 4 กลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) มีจำนวน 5 ข้อคำถาม เป็นลักษณะ rating scale มี 4 ลำดับ คือ ไม่เป็นปัญหา จนถึงเป็นปัญหาในระดับน้อย ระดับปานกลาง และระดับมาก นอกจากนี้ยังมีคำถามในส่วนของกลยุทธ์ในการดำรงชีพ เป็นลักษณะ rating scale มี 3 ลำดับ คือ การแก้ปัญหาด้วย การแก้ปัญหาด้วยครอบครัว การแก้ปัญหาด้วยอื่นๆ

ส่วนที่ 5 ผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood Outcomes) มีจำนวน 5 ข้อ เป็นลักษณะ rating scale ตั้งแต่ไม่ใช่เป้าหมาย จนถึงเป็นเป้าหมายในระดับน้อย ระดับปานกลาง และระดับมาก

3.2.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ในประเด็นทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capitals) ความเปราะบาง (Vulnerability context) องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) กลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) และผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcomes)

3.2.3 การถอดบทเรียน (Lesson learned visualizing) เป็นศึกษาเพื่อสกัดความรู้ฝังลึกในตัวคนและองค์ความรู้ออกมาเป็นบทเรียนที่สามารถนำไปสรุปและสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ในประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จในการดำรงชีพ จนได้รับการยอมรับของสังคม

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งแต่ละส่วนมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ใช้การวิเคราะห์แจกแจงความถี่ ร้อยละจากข้อมูลทั่วไปตามแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ประกอบไปด้วยปัจจัยความเปราะบาง (Vulnerability context) และปัจจัยทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capitals) มีการประเมินการระดับผลกระทบ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลความหมายของระดับค่าเฉลี่ยเป็น 4 ระดับ ได้แก่

0.00 - 0.75 = ไม่ส่งผลกระทบ

0.76 - 1.51 = ส่งผลกระทบน้อย

1.52 - 2.27 = ส่งผลกระทบปานกลาง

2.28 - 3.00 = ส่งผลกระทบมาก

ส่วนที่ 3 องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ประกอบไปด้วยข้อคำถามจำนวน 9 ข้อ มีการประเมินความไม่พร้อม/ไม่เพียงพอ หรือความพร้อม/เพียงพอ ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อประเมินตามเกณฑ์ ได้แก่

0.00 - 0.75 = ไม่พร้อม/ไม่เพียงพอ

0.76 - 1.51 = ความพร้อม/เพียงพอระดับน้อย

1.52 - 2.27 = ความพร้อม/เพียงพอระดับปานกลาง

2.28 - 3.00 = ความพร้อม/เพียงพอระดับมาก

ส่วนที่ 4 กลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) ส่วนนี้จะประกอบไปด้วยการระบุระดับปัญหาและการแก้ปัญหา ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อประเมินตามเกณฑ์ ได้แก่

0.00 - 0.75 = ไม่เป็นปัญหา

0.76 - 1.51 = เป็นปัญหาในระดับน้อย

1.52 - 2.27 = เป็นปัญหาในระดับปานกลาง

2.28 - 3.00 = เป็นปัญหาในระดับมาก

ส่วนกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาจะวิเคราะห์ในรูปของร้อยละและค่าเฉลี่ย

ส่วนที่ 5 ผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood Outcomes) เป็นการวัดการเป็นผลลัพธ์การดำรงชีพที่ต้องการและระดับของผลลัพธ์การดำรงชีพ ใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อประเมินตามเกณฑ์ได้แก่

0.00 - 0.75 = ไม่ใช่เป็นผลลัพธ์การดำรงชีพ

0.76 - 1.51 = เป็นผลลัพธ์การดำรงชีพระดับน้อย

1.52 - 2.27 = เป็นผลลัพธ์การดำรงชีพระดับปานกลาง

2.28 - 3.00 = เป็นผลลัพธ์การดำรงชีพระดับมาก

3.3.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการถอดบทเรียน จะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และนำมาบรรยายสรุปตามประเด็นปัจจัยการดำรงชีวิต คือ ทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital) ความเปราะบาง (Vulnerability context) องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) กลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) และ ผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcomes)

3.4 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถาม และศึกษาในเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการทำงานระหว่างผู้วิจัยกับคนพิการทางการเห็นและเจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็น อาจแบ่งขั้นตอนการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของสร้าง Sustainable Livelihood Framework เพื่อคนพิการทางการเห็น โดยพัฒนามาจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID ดังนี้

ภาพที่ 3.1 ขั้นตอนการวิจัยการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น

กิจกรรมที่ 1 ศึกษาและเก็บข้อมูลองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น ด้วยวิธีการดังนี้

1) ศึกษาจากเอกสาร รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยเริ่มจากศึกษาสภาพทั่วไปของการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นและหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นจากเอกสาร รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ

2) เก็บข้อมูลองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยการใช้แบบสอบถามปลายปิด (Questionnaire) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสภาพบริบทของชีวิตความเป็นอยู่ของคนพิการทางการเห็น และใช้เป็นแนวทางของข้อคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple random sampling) กับคนพิการทางการเห็นในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล จำนวน 364 และใช้ Sustainable Livelihood Framework เป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถาม

3) เก็บข้อมูลองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นอย่างเจาะลึกด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อให้คนพิการทางการเห็นแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นที่สรุปได้จากแบบสอบถามดังกล่าวข้างต้น อีกทั้งเสนอแนะความคิดเห็นอื่นๆ ที่กว้างขวางละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยใช้ Sustainable Livelihood Framework เป็นกรอบกว้างในการสัมภาษณ์ โดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) 12 คน ซึ่งแยกได้ 3 กลุ่ม คือ 1) คนพิการทางการเห็นที่มีความยั่งยืนในการดำรงชีพมาก 2) คนพิการทางการเห็นที่มีความยั่งยืนในการดำรงชีพปานกลาง 3) คนพิการทางการเห็นที่มีความยั่งยืนในดำรงชีพน้อย

กิจกรรมที่ 2 ศึกษาโครงสร้างนโยบายและการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็น ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐและมูลนิธิต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการโดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 7 คน จากหน่วยงานและมูลนิธิต่างๆ ดังกล่าวแล้วในส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยข้างต้น

กิจกรรมที่ 3 ถอดบทเรียนความยั่งยืนของการดำรงชีพคนพิการทางการเห็น โดยถอดบทเรียนเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้การดำรงชีพที่ยั่งยืนของผู้พิการทางการเห็นที่สามารถดำรงชีพได้ด้วยตนเอง มีสัมมาอาชีพ 6 คน คือ 1) ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ 2) คุณสุรพล อินคำ 3) สิบเอกชาญสุปนิชะ 4) คุณสุเมธ ธรรมวงศ์ 5) คุณรณยุทธ อิงสา และ 6) นายเทิดเกียรติ บุญเที่ยง

กิจกรรมที่ 4 สร้างกรอบแนวคิด (Framework) โดยสร้าง Sustainable Livelihood Framework ของคนพิการทางการเห็นโดยพัฒนามาจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามการสัมภาษณ์เชิงลึกและถอดบทเรียน

กิจกรรมที่ 5 ตรวจสอบกรอบแนวคิด (Framework) โดยทำการตรวจสอบกรอบแนวคิด (Framework) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการทางการเห็น 3 ท่าน คือ 1) ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ 2) เจ้าหน้าที่สมาคมคนพิการทางการเห็นแห่งประเทศไทย 3) อาจารย์จากวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้ได้กรอบแนวคิด (Framework) ที่เหมาะสมและสามารถใช้ได้จริงที่สุด

บทที่ 4

ผลการศึกษาส่วนที่ 1

การศึกษาเรื่อง “การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น” เป็นการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID และ 2) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น โดยการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 ได้ใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการถอดบทเรียน (Lesson learned visualizing) ซึ่งผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สามารถนำเสนอ 5 ส่วน ดังนี้

- 4.1 ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป
- 4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต
- 4.3 องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
- 4.4 กลยุทธ์การดำรงชีพ
- 4.5 ผลลัพธ์การดำรงชีพ

4.1 ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป

ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบไปด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ระยะเวลาของการพิการทางการเห็น ลักษณะการพิการและผู้ดูแลหลัก มีผลการศึกษาดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (n=364)

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	195	53.6
	หญิง	169	46.4
ช่วงอายุ	14 – 21 ปี	39	10.7
	22 – 29 ปี	71	19.5
	30 – 37 ปี	63	17.3
	38 – 45 ปี	94	25.8

	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
	46 – 53 ปี	54	14.8
	54 – 61 ปี	29	8.0
	62 – 69 ปี	7	1.9
	70 – 78 ปี	2	.5
	ไม่ระบุ	5	1.5
การศึกษา	ไม่ได้ศึกษา	67	18.4
	ประถมศึกษา	66	18.1
	มัธยมศึกษา / ปวช.	214	58.7
	ปวส. / อนุปริญญา	1	.3
	ปริญญาตรี	15	4.1
	สูงกว่าปริญญาตรี	-	-
	อื่นๆ	5	1.4
อาชีพ	นักเรียน / นักศึกษา	62	17.0
	ธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย	191	52.5
	ข้าราชการ / พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	22	6.0
	เกษตรกร	-	-
	พนักงานบริษัท/ลูกจ้าง	4	1.1
	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	15	4.1
	อื่นๆ		
	- ฝึกอาชีพ	13	3.6
	- ขายลอตเตอรี่	5	1.4
	- นวดแผนไทย	24	6.5

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
	- ร้องเพลง/เล่นดนตรี	27	7.4
	- เกษียณ	1	.3
	- แม่บ้าน	1	.3
ระยะเวลาของการพิการ ทางการเห็น	ตั้งแต่กำเนิด	231	63.5
	ไม่ระบุ	1	.3
	ภายหลัง		
	- 1 – 10 ปี	75	20.6
	- 11 – 20 ปี	39	10.7
	- 21 - 30 ปี	11	3.0
	- 31 - 40 ปี	4	1.1
	- 41 - 50 ปี	1	.3
	- 51 - 60 ปี	2	.5
ลักษณะการพิการ	ตาบอดสนิท	201	55.2
	มองเห็นเลือนราง	161	44.2
	ไม่ระบุ	2	.5
ผู้ดูแลหลัก	คู่สมรส	155	42.6
	พ่อแม่ / ปู่ย่า / ตายาย	144	39.6
	ลูก / หลาน	8	2.2
	ญาติพี่น้อง	10	2.8
	เพื่อน	10	2.7
	ศูนย์ฯ	5	1.3
	ไม่มีผู้ดูแล/ดูแลตนเอง	28	1.9

จากตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง คือ 195 คน คิดเป็นร้อยละ 53.6 และ 169 คน คิดเป็นร้อยละ 46.4 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 38 – 45 ปี มากที่สุดจำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 25.8 รองลงมาได้แก่ กลุ่มอายุ 22 – 29 ปี จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 19.5 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา / ปวช. จำนวน 214 คน คิดเป็นร้อยละ 58.7 มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว / ค้าขายมากที่สุด 191 คนคิดเป็นร้อยละ 52.5 ส่วนใหญ่มีการพิการตั้งแต่กำเนิดมากที่สุด 231 คน คิดเป็นร้อยละ 63.5 ส่วนผู้ที่พิการภายหลัง ส่วนใหญ่มีการพิการในระยะเวลา 1 – 10 ปี มากที่สุด 75 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 ผู้พิการส่วนใหญ่มีลักษณะการพิการทางการเห็นคือบอดสนิทมากที่สุด 201 คน คิดเป็นร้อยละ 55.2 มากกว่าการมองเห็นเลือนลางที่จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 44.2 ผู้ดูแลหลักคือ คู่สมรสมากที่สุด 155 คนคิดเป็น ร้อยละ 42.6 รองลงมาคือ ดูแลโดยพ่อ แม่ / ปู่ย่า / ตายาย 144 คน คิดเป็นร้อยละ 39.6

4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ประกอบไปด้วยความเปราะบาง (Vulnerability context) และทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capitals) มีการประเมินการระดับผลกระทบ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลความหมายของระดับค่าเฉลี่ยเป็น 4 ระดับ ได้แก่ 0 – 0.75 = ไม่ส่งผลกระทบ, 0.76 – 1.51 = น้อย, 1.52 – 2.27 = ปานกลาง, 2.28 – 3.00 = มาก ซึ่งมีผลการศึกษาดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเปราะบาง (n=364)

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต	ไม่ส่งผล กระทบ	ระดับผลกระทบ			เฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
		น้อย	ปานกลาง	มาก		
ความเปราะบาง (Vulnerability Context)						
1.ปัญหาความพิการหรือปัญหา สุขภาพ	207	86	52	19	.68	ไม่ส่งผล
	(56.9)	(23.6)	(14.3)	(5.2)	(.905)	
2.ภาวะความยากจน	147	108	90	19	.95	น้อย
	(40.4)	(29.7)	(24.7)	(5.2)	(.927)	
3.ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม, แห้งแล้ง	190	100	53	21	.74	ไม่ส่งผล
	(52.2)	(27.5)	(14.6)	(5.8)	(.912)	

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต	ไม่ส่งผลกระทบ	ระดับผลกระทบ			เฉลี่ย (S.D.)	ความหมาย
		น้อย	ปานกลาง	มาก		
4.การถูกกีดกันจากการจ้างงาน	169 (46.4)	134 (36.8)	46 (12.6)	15 (4.1)	.74 (.832)	ไม่ส่งผลกระทบ
5.กฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการ	141 (38.7)	162 (44.5)	51 (14.0)	10 (2.7)	.81 (.776)	น้อย
6.การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเพื่อช่วยเหลือคนพิการทางการเห็น	141 (38.7)	158 (43.4)	51 (14.0)	14 (3.8)	.83 (.809)	น้อย
7.ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เข้าถึงความรู้หรือการศึกษา	147 (40.4)	157 (43.1)	52 (14.3)	8 (2.2)	.78 (.768)	น้อย
เฉลี่ย					.79 (.550)	น้อย

จากตารางที่ 4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ในส่วนของความเปราะบาง (Vulnerability context) พบว่า มีจำนวนข้อทั้งหมด 7 ข้อ มีจำนวนข้อที่ส่งผลกระทบทั้งหมด 4 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ข้อที่ 2 ภาวะความยากจน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .95 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .927 อยู่ในระดับน้อย รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 6 การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเพื่อช่วยเหลือคนพิการทางการเห็น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .809 อยู่ในระดับ น้อยเช่นเดียวกัน ส่วนอีก 3 ข้อเป็นปัจจัยที่ไม่ส่งผลกระทบหรือผลเสียต่อการดำเนินชีวิต โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อที่ 1 ปัญหาความพิการหรือปัญหาสุขภาพ เท่ากับ .68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .905 ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ .79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .550 อยู่ระดับน้อย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มคนพิการทางการเห็นกลุ่มต่างๆ เกี่ยวปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต พบว่า

1. ปัญหาความพิการหรือปัญหาสุขภาพ โดยส่วนใหญ่เห็นว่า ปัญหาความพิการของตนเองมีผลต่อการดำเนินชีวิตไม่มากเนื่องจากคนพิการทางการเห็นส่วนใหญ่มีภาวะพิการทางการเห็นมานาน เช่น ตั้งแต่เกิด จึงสามารถปรับตัวในการดำเนินชีวิตได้แล้ว สามารถใช้ชีวิตด้วยตนเองได้แต่จะเป็นในลักษณะทำให้เกิดความล่าช้ากว่าคนตาปกติ หรือต้องใช้เวลา รวมทั้งมีอุปกรณ์เฉพาะสำหรับคนพิการทางการเห็น เช่น อักษรเบลล์ หนังสือเสียง ที่ช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ตาเป็นแบบนี้ก็ไม่ใช่ปัญหาอะ ผมเป็นแบบ Low vision เดินได้ปกติ
แค่จะช้าหรือระวังมากหน่อยเพื่อความปลอดภัยของตัวเอง”

และ

“ตอนนี้เรียนราม คณะครุศาสตร์ เอกประวัติศาสตร์ ก็สามารถเรียนได้นะ ก็ใช้
ฟังหนังสือเสียง”

2. ภาวะความยากจน จากการสัมภาษณ์พบว่ากลุ่มคนพิการทางการเห็นสามารถแบ่งได้ 2 กลุ่มตาม
ลักษณะของฐานะทางครอบครัว คือ กลุ่มที่มีพื้นฐานครอบครัวมีฐานะไม่เดือดร้อนและกลุ่มที่มีพื้นฐานทาง
ครอบครัวยากจน เช่น ครอบครัวทำเกษตรกรรม ซึ่งพบว่า ภาวะความยากจนส่งผลต่อการดำเนินชีวิตใน **ด้าน**
การเลือกประกอบอาชีพ อันส่งผลต่อความยั่งยืนในการดำเนินชีวิต กล่าวคือ กลุ่มที่มีฐานะจะได้รับ
การศึกษาและการสนับสนุนจากครอบครัวในด้านต่างๆ จะเลือกประกอบอาชีพที่ได้รับการเรียนรู้จาก
การศึกษา ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ผมทำงานเป็นรองผู้จัดการตอนนี้รายได้ของผมมี 3 ส่วน เงินเดือนจากการ
ทำงาน เงินเดือนจากพ่อ แล้วก็เบี้ยคนพิการ ก็ไม่ลำบากอะไร”

ในขณะที่กลุ่มที่มีฐานะยากจนและไม่ได้รับการศึกษา จะประกอบอาชีพที่ไม่ต้องใช้ความรู้มากนัก
เช่น การร้องเพลง ซึ่งปัจจุบันได้ถูกจำกัดพื้นที่ในการทำงานให้น้อยลงไปอีกด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ก็ไม่ได้เรียนหนังสือเพราะที่บ้านไม่ให้เรียนให้อยู่บ้านเฉยๆ ก็ไม่มีความรู้อะไร
เพื่อนชวนมาร้องเพลงกรุงเทพฯ ก็มาก็ได้วันร้อยสองร้อย แค่ว่ากิน
จริงๆก็อยากไปเรียนเหมือนกัน”

และ

“แล้วแต่เขย่นก็ไป ไม่เขย่นก็ไม่ไป ได้วันละร้อยสองร้อย”

3. ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม, แห้งแล้ง โดยส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหาด้านภัยธรรมชาติไม่ได้ส่งผลต่อ
การดำเนินชีวิต

4. การถูกกีดกันจากการจ้างงาน โดยส่วนใหญ่เห็นว่า การถูกกีดกันจากการจ้างงานมีผลกระทบต่อ
การดำเนินชีวิต คือ **ไม่สามารถประกอบอาชีพได้อย่างกว้างขวาง** แม้ปัจจุบันจะมีการกำหนดเป็นกฎหมาย
การจ้างงานแก่คนพิการมากขึ้นก็ตามแต่ก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการในการทำงานของคนพิการได้
ทั่วถึงอย่างแท้จริง การขาดความเป็นธรรมในการรับคนพิการเข้าทำงานรวมทั้งมีองค์กรหน่วยงานต่างๆ

ยังขาดความพร้อมในการรองรับหรือการจ้างงานทั้งในด้านจำนวนที่รับและวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีสำหรับคนพิการทางการเห็น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“เอาจริงๆ พอจะเดินเข้าไปสมัคร เขาเปิดรับแต่พอจะเข้าไปทำงานปรากฏว่าไม่มีอุปกรณ์รองรับการทำงานของคนตาบอด แล้วเราจะทำงานได้อย่างไร ซึ่งเราก็มองเข้าไปได้ว่าเขาต้องลงทุน ก็เลยไม่ไปสมัครดีกว่า”

และ

“เคยไปสมัครตำแหน่งงานเดียวกับคนตาดี ผ่านจนถึงรอบสัมภาษณ์ แล้วได้ยินเขาพูดกันว่ามีคนที่จะรับอยู่แล้ว เราก็ไม่ค่อยเชื่อ ปรากฏว่าคนนั้นได้จริงๆ คือถ้ามีคนที่ต้องการแล้วจะเรียกสัมภาษณ์ทำไม เห็นเราเป็นตัวตลกหรือใจ”

5. กฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการ โดยส่วนใหญ่เห็นว่า กฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการนั้นเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตบางประการ คนพิการทางการเห็นมีความคิดเห็นว่าจะไม่ควรจำกัดสิทธิของผู้พิการเฉพาะ ควรออกกฎหมายรวมกันกับกฎหมายที่ใช้กับคนปกติ เพราะคนพิการ โดยเฉพาะคนพิการทางสายตามีหลายประเภท จึงไม่ควรจำกัดสิทธิ ควรพิจารณาตามความรู้ความสามารถเป็นรายกรณี ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“กฎหมายบ้านเราออกมาเฉพาะคนพิการ แยกจากกฎหมายคนปกติ ซึ่งทั่วโลกไม่มีใครทำมีเรานี่แหละ ยิ่งทำให้สิทธิของคนพิการน้อยลง ในขณะที่เราต้องการความเท่าเทียมกัน”

6. การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเพื่อช่วยเหลือคนพิการทางการเห็น โดยส่วนใหญ่เห็นว่าการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเพื่อช่วยเหลือคนพิการทางการเห็น นั้นเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตมาก เนื่องจากการมองไม่เห็นเป็นอุปสรรคสำคัญในการอ่าน แม้ว่าจะมีอักษรเบลล์แต่ก็มีค่าใช้จ่ายสูงในการจัดทำหนังสือหรือเอกสารด้วยอักษรเบลล์ หากเป็นข่าวสารทั่วไปๆ คนพิการทางการเห็นสามารถฟังจากทีวีวิทยุได้ แต่หากเป็นข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับคนพิการโดยเฉพาะที่มีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษรอาจยังมีน้อยส่วนใหญ่ใช้การบอกต่อกันไปแทน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“จะอ่านหนังสือเป็นอักษรเบลล์ก็มันแพง ก็ใช้ฟังทีวีบ้างฟังวิทยุบ้างแล้วแต่ความชอบ แต่ถ้าอยากรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นเรื่องนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเพื่อนบอกรุ่นพี่บอกต่อกันถึงจะได้รู้ อย่างเราอยู่ต่างจังหวัดไม่ได้เรียน มีพี่ไปบอกที่บ้านว่ากรุงเทพมีโรงเรียนสอนคนตาบอดให้ส่งมาเรียนได้ จึงได้รู้ ก็ได้มาเรียน”

และ

“มาอยู่ที่นี่(บ้าน)ก็เพราะมันเป็นพื้นที่ที่เข้าออกง่าย เพื่อนบอกต่อๆ กันมา แล้วเข
ชวนมาอยู่ด้วยกัน”

7. ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เข้าถึงความรู้หรือการศึกษา โดยส่วนใหญ่เห็นว่าการศึกษเป็นเรื่อง
จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต การได้รับการศึกษาจะนำไปสู่การมีความมั่นคงในชีวิตในระยะยาว การขาด
เครื่องมือที่ช่วยในการหาความรู้หรือการศึกษายังทำให้คนพิการทางการเห็นขาดโอกาสในการพัฒนาตนให้มี
ความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“การศึกษาเป็นเรื่องจำเป็นมากเพราะจะช่วยให้เราพัฒนาตัวเองมากขึ้น อย่าง
ผมไปเรียนที่ญี่ปุ่นมีทุกอย่างที่ช่วยให้เราสามารถเรียนได้ แต่ที่บ้านเรามีข้อจำกัด
และความไม่พร้อมหลายๆ อย่าง อย่างแต่ก่อนสวนดุสิตเป็นเส้นทางของคน
พิการเลยนะ เดิมนี่มีการขยายไปหลายมหาวิทยาลัย เช่น จุฬา แต่ก็ยังไม่
เพียงพอ”

และ

“.....เรื่องการอ่านหนังสือ เพราะว่าเราก็มองไม่เห็นอยู่แล้ว แล้วก็ต้องอาศัยใน
การใช้ฟัง แต่หนังสือเสียงก็มีไม่มากพอ”

และ

“แทนที่จะเอาพลังงานไปอยู่สมาธิกับการเรียน เราต้องไปหาคนอ่านหนังสือ
ลงเทป ต้องหาคนพิมพ์อักษรเบล มันจะเสียเวลากับเรื่องตรงนั้นเนี่ยเยอะมาก
ครับ”

และ

“ด้วยความที่ผมมาในระบบสอบเทียบผมก็เลยไม่ได้เข้าระบบแบบนี้เราก็เลย
ติดต่อโรงเรียนเรียนร่วมเองเอาที่อยู่ใกล้บ้าน ก็กลายเป็นว่าโรงเรียนก็ถามเอ๋อไป
ติดต่อผ่านมาทางโรงเรียนตาบอดหรือยังทำไมติดต่อเอง ผมก็ยังจำได้นะว่าเออ
มันก็ไม่ง่ายเนาะหมายถึงว่าไม่ใช่เราอยากเข้าที่ไหนก็เข้าได้.....พรบ.การศึกษา
แห่งชาติ 2542 ระบุว่าคนพิการอยากเรียนต้องได้เรียน ตอนหลังก็มาเป็น พรบ.
การศึกษาคนพิการ ปี 51 ที่ระบุว่าคนพิการมีสิทธิไปเข้าเรียนร่วมได้ แต่พอไป
จริงๆ เขาไม่รับ เขาบอกโรงเรียนไม่พร้อมเพราะไม่เคยจัดการเรียนการสอน
ร่วมกับคนพิการมาก่อน”

โดยในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสาร (ICT) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้แก่คนพิการทางการเห็นเพิ่มมากขึ้น เช่น การใช้คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือเพื่อเปิดโลกแห่งการเรียนรู้ การติดต่อสื่อสาร การประกอบอาชีพ และการพักผ่อนหย่อนใจของคนพิการทางการเห็นให้กว้างไกลในลักษณะที่เท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป โดยการใช้งานคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือจะทำงานใน 2 ลักษณะ คือ 1) การป้อนคำสั่งหรือข้อมูลเข้าเครื่อง โดยคนพิการทางการเห็นก็สามารถใช้การป้อนข้อมูลหรือคำสั่งผ่านทางแป้นพิมพ์ได้ด้วยการพิมพ์แบบสัมผัส โดยไม่ต้องมีการออกแบบเพิ่มเติมหรือปรับปรุงให้มีลักษณะเฉพาะแต่อย่างใด 2) การอ่านหรือการรับรู้ข้อมูลที่ปรากฏบนหน้าจอ โดยคนพิการทางการเห็นสามารถรับรู้ข้อมูลได้โดยผ่านโปรแกรมอ่านจอภาพ เช่น Voice over ในโทรศัพท์มือถือ และโปรแกรมจอกับโปรแกรมตาเทียม ในเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งจะทำหน้าที่เหมือนอวัยวะในระบบการแปลงเสียง คนพิการทางการเห็นก็จะรับทราบข้อมูลได้จากการได้ยินแทนการอ่านหน้าจอ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“.....Voice over พอเราเปิดโปรแกรมนี้ขึ้นมา มันจะอ่านให้เราฟังหมดเลยว่า หน้าจอขึ้นว่าอะไร แต่เราต้องรู้จักแป้นพิมพ์เราต้องพิมพ์อะไรได้.....สามารถเล่น Facebook, line หรือหาข้อมูลทาง Internet ทุกอย่างได้หมด.....ส่วนโปรแกรมจอกับโปรแกรมตาเทียม พอเอามาลงมันก็จะอ่านหน้าจอให้เราฟังคล้ายๆ กับโทรศัพท์แต่แป้นพิมพ์มันก็จะใหญ่กว่า เราแค่เรียนพิมพ์ดีดเรียนไรมาเราก็จะรู้แล้วว่ามันพิมพ์อะไร ก็เล่นได้หมดหาข้อมูลเข้า YouTube Facebook Google นู่นนี่ ทำส่ง E-mail งานเล่นปกติ”

ถึงแม้จะมีการพัฒนาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสาร (ICT) มากเพียงใด แต่การเข้าถึงเทคโนโลยีดังกล่าวก็อยู่ในวงจำกัด

8.การเดินทาง โดยส่วนใหญ่แล้วเห็นว่าการเดินทางออกไปข้างนอกมีความยากลำบากสำหรับการเริ่มต้นในการฝึกหัดเดินทาง เนื่องจากไม่สามารถรู้ได้ว่าตนเองจะต้องเดินทางไหนหรือขึ้นรถเมล์สายไหน เช่น เวลาไปยืนคอยขึ้นรถเมล์ไม่สามารถมองเห็นได้ว่ารถเมล์ที่ผ่านมาสายอะไร จึงจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากคนสายตาปกติในการช่วยบอก ซึ่งเรื่องนี้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญมากหากไม่มีคนช่วยพาเดินไปยังจุดนั้น หรือไม่มีคนช่วยดูสายรถเมล์ก็ไม่สามารถเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“อย่างเช่นเวลาที่เราจะเดินทางไปไหนมาไหนแบบนั่งรถนั่งไรเนี่ย สมมุติว่าเราลงจากรถเมล์ซึ่งเราต้องไปต่ออีกสายนี่มันก็ยากเหมือนกันนะเราก็ต้องอาศัยคนที่มองเห็นแบบดูป้ายดูอะไรให้เพราะว่าเรามองไม่เห็นป้าย อย่างคนที่มองเห็นไม่เห็นเลยมันจะยากตรงที่ว่าเออแล้วเราจะเดินไปทางไหนดีละมันยากนะ อย่างคนที่พอมองเห็นบ้างเขาก็นึกเห็นเส้นทางว่าจะต้องเดินไปทางไหน ซึ่งมันก็สำคัญเหมือนกันที่ว่าจะให้คนเขามาช่วยตรงนี้ละ อาจจะช่วยพาเดินหรือว่าช่วยดูป้าย

รถให้แล้วก็ส่งขึ้นรถอะไรอย่างเนี่ย มองว่ามันก็จำเป็นเหมือนกันเพราะว่าถ้าไม่มีใครพาไปเลยมันก็ยากเหมือนกันที่จะเดินไปในจุดตรงนั้น”

อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องการเดินทางดังกล่าวจะคลี่คลายได้ เมื่อคนพิการทางการเห็นเริ่มมีความชำนาญและมีความเชื่อมั่นในตัวเองเพิ่มมากขึ้น

9.ทัศนคติในแง่ลบของสังคมที่มีต่อคนพิการทางการเห็น จากการสัมภาษณ์พบว่า คนพิการทางการเห็นได้รับผลกระทบจากทัศนคติในแง่ลบของสังคมที่มีต่อคนพิการทางการเห็น เช่น คนพิการทางเห็นเป็นคนที่น่าสงสารหรือไม่สามารถทำกิจกรรมต่างๆ เหมือนคนปกติได้ ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ต้องเป็นภาระของครอบครัวและสังคม ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคนพิการทางการเห็นจำนวนมากที่สามารถเลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวได้ สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้เกือบเท่าที่คนสายตาปกติทำ ซึ่งความคิดในแง่ลบที่มีต่อคนพิการทางการเห็นเหล่านี้เป็นการปิดโอกาสของคนพิการทางการเห็นโดยที่ยังไม่ได้ให้เขาแสดงศักยภาพออกมาเลย ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“โอกาสและความเข้าใจของสังคม อย่างเช่น การไปประกวดร้องเพลง หลายคนก็ไม่เข้าใจว่าคนตาบอดสามารถทำอันนี้ได้หรือว่าไม่ได้ ไม่ให้โอกาสในการเรียนรู้ของคนตาบอด เขาก็คิดได้แค่คนตาบอดน่าสงสาร หรือคิดว่าคนตาบอดไม่สามารถทำได้ ซึ่งการคิดแบบนี้เป็นการปิดกั้นโอกาสที่ทำให้คนตาบอดไม่สามารถไปต่อได้ในหลายๆ โอกาส อัยก็เลยรู้สึกว่ถ้าเกิดมีที่หนึ่งที่เขาเปิดโอกาสให้เราให้ทำในสิ่งที่เราชอบ อัยเชื่อว่าศักยภาพคนตาบอดก็ไม่ได้แพ้คนปกติ”

และ

“ความเปราะบางของผม คือ ทัศนคติของคนรอบข้างและปัจจัยทางสภาพแวดล้อม อย่างผมทำงานอยู่ในสวนดุสิตในฐานะอาจารย์ แต่ถ้าเกิดเขามองผมว่าไม่ใช่อาจารย์ เขามองว่าผมเป็นคนพิการ ความเชื่อถืออะไรมันก็อาจจะน้อยลง แต่เวลาเราสอนนักศึกษาเขาเคารพเราเพราะเราเป็นอาจารย์ แล้วก็คำว่าสภาพแวดล้อมรวมถึงเทคโนโลยีที่มาช่วย มีเทคโนโลยีหลายๆ อย่างเข้ามาช่วยเรา เพราะฉะนั้นถ้าคนพิการที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในสภาพแวดล้อมซึ่งที่เป็นอุปสรรคน้อยอันนี้จะทำให้คนพิการเองใช้ชีวิตเหมือนคนทั่วไป ในขณะที่เดียวกันในสภาพแวดล้อมซึ่งมีอุปสรรคเยอะ หมายถึงปัจจัยหลายๆ อย่างนั้นก็คือสิ่งเปราะบาง”

และ

“ความไม่เป็นธรรมทางสังคม อย่างผมเคยสอบ กพ. ไปต่างประเทศแล้วก็คือ เหลือแค่สอบสัมภาษณ์ แต่มันมีข่าวออกมาว่ามีการวางตัวไว้แล้ว ตั้งแต่นั้นเราก็เลยไม่ศรัทธากับระบบ ซึ่งผมก็ร้องเรียนถึงเลขาธิการ กพ. แต่ก็ไม่เป็นผล ตั้งแต่นั้นก็ไม่เคยเปิดสอบ กพ. ให้คนพิการอีกเลย ส่วนทุนที่ผมได้ไปเรียนปริญญาโท ที่ญี่ปุ่น เป็นทุนบุคคลทั่วไปไม่ใช่ของคนพิการ”

และ

“การเชื่อมั่นในศักยภาพของคนตาบอดก็ต้องเป็นโรงเรียนสอนคนตาบอดที่เชื่อมั่นมากที่สุด เพราะว่าทุกๆ งานที่เขาต้องการผู้ช่วยเหลือเขาจะไว้วางใจให้คนตาบอดได้ทำมากที่สุด อย่างง่ายๆ แค່เรื่องยกของ ถ้าเป็นองค์กรอื่นๆ เขาจะไม่ให้คนตาบอดยก เพราะกลัวของเสียหาย แต่เหตุการณ์ความกลัวพวกนี้จะไม่ได้อยู่ใน โรงเรียนสอนคนตาบอด เพราะว่าเขาคิดกลัวแล้วเขารู้ว่าคนตาบอดทำอะไรได้บ้าง แต่อย่าง เช่นต์คาเปียลกับธรรมศาสตร์จะมีคนประมาณ 2 กลุ่ม ถ้ากลุ่มที่สนิทใกล้ชิดเขาจะเชื่อว่า เราทำได้ ถ้ากลุ่มที่ไม่รู้จักอะไรกันมากเขาจะให้นั่งเฉยๆ รวมทั้งที่ทำงานนี้ด้วย”

และ

“ทัศนคตินี้มันเป็นอย่างนี้เฉพาะที่ที่ไม่คุ้นเคยกับคนตาบอดมากกว่าครับ อย่างครอบครัวผม ผมก็ทำทุกอย่างนะครับ ตอนเย็นทำกับข้าวหุงข้าวประตุเสียบก็ซ่อมประตุเปลี่ยนลูกบิดทำไรได้ด้วยตนเอง ทำทุกอย่างจนเค้าไม่คิดว่าเราเป็นภาระ”

และ

“สำหรับตัวผมดีกว่านะครับ ผมคิดว่าสิ่งที่ทำให้เปราะบางมากที่สุดคือเราถูกมองเป็นสิ่งที่ไม่มีคุณค่าเท่าไร”

โดยสรุป ถึงแม้การศึกษาความเปราะบาง (Vulnerability context) จากแบบสอบถาม พบว่า คนพิการทางการเห็นมีความเปราะบางในประเด็นที่สอบถามดังแสดงข้างต้นอยู่ในระดับ “น้อย” แต่เมื่อทำการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้พบข้อมูลที่ละเอียดยิ่งขึ้น และพบว่า “ทัศนคติในแง่ลบของสังคมที่มีต่อคนพิการทางการเห็น” เป็นความเปราะบางที่สำคัญสำหรับคนพิการทางการเห็น เพราะทำให้เกิดปัญหาอื่นตามมา เช่น การถูกกีดกันจากการจ้างงาน การออกกฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการหรือไม่

สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่คนพิการทางการเห็นเผชิญอยู่ ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืนต่อไป

ตารางที่ 4.3 ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทุนในการดำรงชีพ (n=364)

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต	ไม่ส่งผล กระทบ	ระดับผลกระทบ			เฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
		น้อย	ปานกลาง	มาก		
ทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital)						
1. การศึกษา	54 (15.1)	143 (39.3)	116 (31.9)	50 (13.7)	1.45 (.907)	น้อย
2. วิชาชีพเพื่อคนพิการ	44 (12.1)	100 (27.5)	154 (42.3)	66 (18.1)	1.66 (.911)	น้อย
3. การเข้าถึงแหล่งทุนทางการเงิน	62 (17.0)	124 (34.1)	126 (34.6)	52 (14.3)	1.46 (.937)	น้อย
4. ความอุดมสมบูรณ์ของ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แหล่ง น้ำ	50 (13.7)	157 (43.1)	143 (39.3)	14 (3.8)	1.33 (.758)	น้อย
5. กฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัด สิทธิคนพิการ	50 (13.7)	171 (47.0)	127 (34.9)	16 (4.4)	1.30 (.758)	น้อย
6.สถาปัตยกรรมสาธารณะที่ออกแบบ ให้เหมาะสมกับคนพิการ	59 (16.2)	142 (39.0)	105 (28.8)	58 (15.9)	1.45 (.945)	น้อย
7.ครอบครัว ญาติพี่น้อง	35 (9.6)	118 (32.4)	160 (44.0)	51 (14.0)	1.62 (.842)	ปานกลาง
8.เพื่อนคนพิการด้วยกัน	31 (8.5)	98 (26.9)	184 (50.5)	51 (14.0)	1.70 (.814)	ปานกลาง
9.มูลนิธิช่วยเหลือคนพิการ	33	111	166	54	1.66	ปานกลาง

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต	ไม่ส่งผล กระทบ	ระดับผลกระทบ			เฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
		น้อย	ปานกลาง	มาก		
	(9.1)	(30.5)	(45.6)	(14.8)	(.839)	
10.หน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาให้ความ ช่วยเหลือ	48 (13.2)	124 (34.1)	135 (37.1)	57 (15.7)	1.55 (.909)	ปานกลาง
เฉลี่ย					1.52 (.588)	ปาน กลาง

ทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capitals) ซึ่งเป็นปัจจัยที่เสริมสร้างความยั่งยืนให้การดำรงชีพ มีทั้งหมด 10 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ข้อที่ 8 เพื่อนคนพิการด้วยกัน เท่ากับ 1.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .814 อยู่ในระดับปานกลาง และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อที่ 5 กฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.30 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .758 อยู่ในระดับน้อย โดยที่มีข้อที่อยู่ในระดับน้อย มีจำนวน 6 ข้อและข้อที่อยู่ในระดับปานกลางจำนวน 4 ข้อโดยภาพรวมของด้านนี้เท่ากับ 1.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .588 อยู่ในระดับ ปานกลาง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มคนพิการทางการเห็นกลุ่มต่างๆ เกี่ยวกับทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capitals) ในประเด็นต่างๆ พบว่า

1.การศึกษา โดยส่วนใหญ่เห็นว่าการศึกษามีความจำเป็นมากต่อคนพิการทางการเห็น เพราะจะเป็นการพัฒนาตนเอง เพิ่มศักยภาพของตนเองให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างหลากหลายและมั่นคง มิได้จำกัดแค่เพียงเป็นคนขายสลากกินแบ่งรัฐบาลหรือหมอนวดเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดี ในระบบการศึกษาต้องมีการเตรียมพร้อมทั้งด้านองค์ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี สำหรับคนพิการให้เพียงพอมากยิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“เรียนในมหาวิทยาลัย ถ้าเรียนพวกสายครุศาสตร์ สังคมศาสตร์ ใช้จำเอา
คนตาบอดก็สามารถเรียนจบได้ แต่ถ้าเป็นพวกสายวิทยาศาสตร์ คณิต ถ้าไม่มี
คนช่วยหรืออุปกรณ์ช่วยในการเรียน คนตาบอดก็เรียนลำบากทั้งๆ
ที่มีศักยภาพที่จะสามารถเรียนได้ ทำให้ขาดโอกาสไปมาก”

ซึ่งหลายหน่วยงานตระหนักถึงการเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับคนพิการทางการเห็นด้วยการเสริมสร้างการศึกษาให้กับเด็กที่มีความพิการทางการเห็น โดยโรงเรียนสอนคนตาบอดจะช่วยสนับสนุน

ค่าใช้จ่ายบางส่วน เพื่อส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครองนำลูกให้มาเรียนหนังสือและเป็นช่วยบรรเทาค่าใช้จ่ายของคนพิการได้บ้าง

นอกจากการศึกษา ยังพบว่า ทักษะหรือทักษะที่มีอยู่ในตัวเอง เช่น การร้องเพลง สามารถต่อยอดทำให้เกิดอาชีพได้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ที่ผ่านมาผมชอบไปประกวดร้องเพลงออกทีวีบ่อยในหลายรายการ เช่น Thailand Got's Talent, the Voice และ the Star พอคนเขาเห็นผมในทีวี เขาก็สนใจเขาติดต่อมาให้ผมไปเป็นวิทยากรให้กำลังใจคนครับ.....และลูกศิษย์ที่มาเรียนร้องเพลงกับผม เขาก็ดูจากรายการ หรือว่าตามจาก Facebook เพราะว่าสนใจก็เลยมาติดต่อเรียนก็เริ่มสอนอย่างจริงจัง และกลายเป็นอาชีพ”

2. การเข้าถึงแหล่งทุนทางการเงิน จากการศึกษาพบว่าการเข้าถึงแหล่งทุนทางการเงิน อาจไม่ใช่ทุนในการดำรงชีพ (livelihood capital) ที่สำคัญมากนัก เนื่องจากส่วนใหญ่ประกอบร้องเพลง นวด ซึ่งเป็นอาชีพที่หาเข้ากินค่า ไม่ต้องใช้เงินลงทุนในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า คนพิการทางการเห็นเข้าถึงแหล่งเงินทุนอื่นๆ ได้น้อย เช่น การกู้เงินในธนาคาร และกู้ได้เงินจำนวนน้อยกว่าคนตาปกติ ไม่สามารถกู้ด้วยตนเองคนเดียวได้ หากได้รับเสมอภาคในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจะช่วยให้ชีวิตมีทางเลือกได้มากขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ผมจะไปกู้ธนาคารมาต่อยอดทำงาน ธนาคารต้องให้หาคนค้ำหรือกู้ร่วม แล้วก็ให้น้อยกว่าที่คนตาดีขอได้อีก ผมก็หาคนค้ำไป เขาก็ไม่ให้กู้อีก จะกู้แค่นี้ก็ همینไปต่อยอดงาน ผมเลยไม่กู้อีกเลย”

และ

“...ผมจะทำประกันชีวิต บริษัทประกันเขาไม่ให้ทำ เขาว่าเรามีความเสี่ยงสูง นี่เป็นการจำกัดสิทธิเปล่า”

การเข้าถึงแหล่งอาชีพสำหรับคนพิการทางการเห็นบางกลุ่ม เช่น การขายลอตเตอรี่ ก็ปัจจัยที่สำคัญของการดำรงชีพอย่างยั่งยืน เนื่องจากหากสามารถเข้าถึงแหล่งอาชีพได้ ก็จะทำให้คนพิการทางการเห็นมีรายได้เลี้ยงตัวเองและสร้างความยั่งยืนได้ อย่างไรก็ตามการเข้าถึงแหล่งอาชีพดังกล่าวก็มีปัญหา เช่น การโดนกีดกันกันเองระหว่างเพื่อนคนพิการทางการเห็นที่ขายลอตเตอรี่ด้วยกัน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“.....พี่เคยลองถามเพื่อนที่ขายลอตเตอรี่ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง เขาบอกว่าต้องมีเงินไปรับลอตเตอรี่ถึงจะขายได้ และต้องมีโควตาลอตเตอรี่ก่อน พอเรา

ถามให้ละเอียดเพิ่มมากขึ้น เขาก็ตอบว่ามันซับซ้อน และก็บอกว่าต้องทำ
อย่างไรอีก....”

3. ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ โดยส่วนใหญ่เห็นว่า
ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ ไม่ได้เป็นทุนในดำรงชีพหรือปัจจัยเสริมสร้าง
ความยั่งยืนให้กับวิถีชีวิตมากนัก เป็นเพียงแค่สภาพแวดล้อมที่ทำให้สุขภาพดี ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“....ก็ที่เลือกมาอยู่ที่นี่ก็เพราะว่าอากาศดีหน่อย จะทำให้ร่างกายเราแข็งแรง
เพราะถ้าในกลางกรุงเทพฯ คาร์บอนไดออกไซด์มันเยอะ ”

ซึ่งการจากที่ไม่สามารถมองเห็นได้ สภาพสิ่งแวดล้อมหรือการจัดการสิ่งแวดล้อมอาจไม่ใช่ประเด็นที่
คนพิการทางการเห็นให้ความสำคัญมากนัก อย่างไรก็ตาม คนพิการทางการเห็นบางกลุ่มก็ให้ความสนใจบ้าง
กับทรัพยากรธรรมชาติและสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น อยากเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น
การคัดแยกขยะภายในครัวเรือน ซึ่งเป็นกิจกรรมง่ายๆ ที่คนพิการทางการเห็นสามารถทำได้และยังสร้างรายได้
อีกด้วย แต่เนื่องจากการจัดการขยะของประเทศไทยไม่เอื้ออำนวยต่อคนพิการทางการเห็นมากนัก การมีส่วน
ร่วมในกิจกรรมสิ่งแวดล้อมของคนพิการทางการเห็นจึงเป็นไปได้ยาก ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ผมอยากแยกขยะผมว่ามันควรจะเริ่มทำจากอะไรที่มันใกล้ตัวก่อน อย่างเช่น
ตอนอยู่ญี่ปุ่นเราแยกขยะเป็นเรื่องปกติ พอกลับมาเมืองไทยแรกๆ ผมก็รู้สึกอึด
อัดเหมือนกันนะว่าเราไม่มีการแยกขยะเวลาจะทิ้งขยะเราก็นึกก่อนต้องแยกไหม
คือตอนแรกผมก็แยกนะแยกไปแยกมาพอทิ้งก็ต้องไปทิ้งรวมกันอยู่ดีผมก็เลย
ไม่ค่อยแยก แต่ตอนนี้ก็แยกเป็นขวด เป็นพลาสติกเป็นไรอย่างเนี่ย แล้วก็ให้คน
อื่นเขาไปขายก็คือเหมือนกับสร้างรายได้ให้คนอื่นนะฮะ อย่างเช่น คนสวน
มาตัดหญ้าให้ที่บ้านแล้วลุงเอาขวดไหมผมแยกไว้ให้นะขวดน้ำขวดไรลุงเอาไป
ขายไหมเราก็จะให้เขาไป”

4. สถาปัตยกรรมสาธารณะที่ออกแบบให้เหมาะสมกับคนพิการ โดยส่วนใหญ่เห็นว่าการมี
สถาปัตยกรรมสาธารณะที่ออกแบบให้เหมาะสมกับคนพิการจะช่วยให้คนพิการสามารถใช้ชีวิตได้ง่ายขึ้น
สะดวกขึ้น และมีความปลอดภัยขึ้น ไม่ว่าจะเป็นถนน ทางเดิน ห้องน้ำ หรืออุปกรณ์ต่างๆ ที่มีเสียง เช่น
การบอกตำแหน่งหรือสถานีรถไฟฟ้ แต่อย่างไรก็ดี ส่วนใหญ่ยังกล่าวว่า ถึงแม้สิ่งเหล่านี้พวกเขายังสามารถใช้
ชีวิตปกติได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ถ้ามีมันก็ดี มันช่วยให้สะดวกขึ้น แต่บ้านเราทำอะไรไม่สุด อย่างเบลล์บ็อค เคยเดินไปตามแต่มันไม่ถึงที่เราจะไปได้ ดิดเสาบ้าง แต่ถ้าไม่มีอะไรช่วยเราก็คงสามารถใช้ชีวิตปกติได้นะ อาศัยความเคยชิน”

และ

“พี่ว่าทางเดินเท้าก็สำคัญนะ แต่ทางเดินเท้าในประเทศไทยมันไม่เหมือนต่างประเทศเดินๆ ไปก็จะไปชนนู่น ชนนี่ ชนเสาไฟฟ้า ซึ่งมันก็เป็นอะไรที่เราคิดว่าเราใช้ไม้เท้าในประเทศไทยใช้ไม้เท้าดีกว่า”

และ

“ถ้าเรื่องห้องน้ำที่มีราวเกาะ อย่างนี้หนูคิดว่ามันก็ไม่เป็นปัญหามากนะคะ มันก็แล้วแต่ความถนัดของแต่ละคน แต่หนูอยากให้พื้นมันขรุขระมากกว่าเพราะว่าถ้าห้องน้ำเป็นแบบพื้นที่เรียบ มันจะลื่นง่ายเป็นอันตรายสำหรับพวกเราเหมือนกัน”

อย่างไรก็ตามคนพิการทางการเห็นบางคนไม่รู้เรื่องสถาปัตยกรรมสาธารณะที่ออกแบบให้เหมาะสมกับคนพิการ เช่น ทางเดินสำหรับคนพิการทางการเห็น ที่เรียกว่า “เบรลล์บล็อก” (braille block) โดยเมื่อสัมผัสคนพิการทางการเห็นถึง เบรลล์บล็อก หรือทางเดินสำหรับคนพิการทางการเห็นบนฟุตบาท ก็จะได้รับคำตอบว่า

“ไม่รู้ค่ะ ไม่เคยใช้”

5. ครอบครัวยุติพันธุ์ โดยส่วนใหญ่เห็นครอบครัวยุติพันธุ์เป็นทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital) โดยเป็นส่วนสำคัญที่ให้ความช่วยเหลือคนพิการทางการเห็นตั้งแต่แรกเริ่ม ทั้งในด้านการดูแลสภาพร่างกายและจิตใจ และกำหนดทิศทางการดำรงชีวิตของคนพิการทางการเห็นตั้งแต่แรกเกิด อย่างไรก็ตามครอบครัวยุติพันธุ์ก็อาจเป็นความเปราะบาง (Vulnerability context) ได้เช่นกัน กล่าวคือ บางครอบครัวยุติพันธุ์ที่พิการทางสายตาเป็นคนที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ นำสงสาร จึงจำกัดสิ่งจำเป็นต่างๆ แก่บุตร รวมทั้งไม่ได้ให้ความสนใจกับบุตรมากพอ เช่น ไม่ให้ไปเรียนหนังสือ ให้อยู่บ้านเฉยๆ ให้ไปเที่ยวตามสบาย ทำให้บุตรที่พิการทางสายตาอาจมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพ หรือส่งให้เข้าเรียนซ้ำเกินไป ในขณะที่บางครอบครัวยุติพันธุ์ก็เป็นแรงผลักดันและช่วยเหลือคนพิการทางการเห็นอย่างเต็มที่ เช่น หาโรงเรียนที่เหมาะสม จัดบ้านให้เหมาะสมกับบุตร เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ก็ตาบอดตั้งแต่เด็ก ประสบอุบัติเหตุ พ่อแม่เลยให้อยู่บ้านไม่ให้ออกไปไหนกว่าจะได้มาโรงเรียนก็อายุเกณฑ์เกินไปแล้วด้วย”

และ

“ผมโตมาพ่อให้เงินเดือนเราเพราะกลัวเราทำอะไรไม่ได้ พอตอนนี้ทำงานได้แต่
พ่อก็ยังให้เงินเดือนอยู่เพื่อช่วยเหลือเรา”

6. เพื่อนคนพิการด้วยกัน โดยส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าเพื่อนคนพิการด้วยกันเป็นทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital) หรือปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมความยั่งยืนเพราะเป็นคนที่มีความเข้าใจกัน ให้ความช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ เช่น ข้อมูลข่าวสารที่บอกต่อๆ กันมา ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“เราอยู่ต่างจังหวัด พ่อแม่ให้อยู่บ้านเฉยๆ วันหนึ่งมีเพื่อนรุ่นพี่และก็หมอบไปบอก
พ่อแม่เราว่ามีโรงเรียนสอนคนตาบอดที่กรุงเทพ เสียค่าเข้าแค่ 2 พัน ได้เรียน
หนังสือได้เรียนอาชีพด้วย พ่อแม่เลยส่งมาเรียนเพราะพ่อแม่ก็ไม่ว่าว่ามีโรงเรียน
แบบนี้เราเลยได้มีโอกาสเรียน”

โดยเพื่อนคนพิการด้วยกัน มักเป็นผู้แนะนำอาชีพให้กับคนพิการทางการเห็นด้วยกัน โดยคนพิการ
ทางการเห็นมักใช้วิธีการบอกกันแบบปากต่อปากจากเพื่อนที่เป็นคนพิการทางการเห็นด้วยกันเกี่ยวกับเรื่อง
ของการศึกษา หรืออาชีพต่างๆ ที่คนพิการทางการเห็นสามารถทำได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“สิ่งที่เรารู้ส่วนใหญ่เป็นปากต่อปากจากเพื่อนมากกว่า”

และ

“เลือกมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพราะเป็นมหาวิทยาลัยเปิด แล้วก็มีการฝึก
นักศึกษาคนพิการอยู่ด้วยครับ และรุ่นพี่ที่เรียนอยู่ที่นี่ครับเป็นคนบอกข้อมูล
ครับ”

7. มูลนิธิช่วยเหลือคนพิการและหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ โดยส่วนใหญ่เห็นว่า
มูลนิธิช่วยเหลือคนพิการและหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทมากในการช่วยเหลือคนพิการน้อย สำหรับภาครัฐให้
การช่วยเหลือในรูปการเงิน คือ เบี้ยคนพิการเดือนละ 800 บาท แต่ก็ไม่เพียงพอแก่คนพิการบางประเภท เช่น
คนพิการซ้ำซ้อน นอกจากนี้การช่วยเหลือมีลักษณะแบบไม่ต่อเนื่องและครอบคลุมการใช้ชีวิตทั้งหมด เช่น
ควรสนับสนุนการศึกษาแก่คนพิการทุกคน เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“รัฐให้ความช่วยเหลือในเรื่องเงินผ่านโรงเรียน ผ่าน อบต. มาเท่านั้น เท่าที่เห็น
แต่ก็ไม่ครอบคลุมคนพิการทุกคนต้องการความช่วยเหลือแตกต่างกัน อย่างคน
พิการซ้ำซ้อน น่าจะเพิ่มเบี้ยให้เขา อย่างเราแค่ตาบอด เท่านั้นก็ได้ ถ้าช่วยมากขึ้น
เราน่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้น”

และ

“นอกจากเบี้ยคนพิการ ก็ไม่เห็นมีอะไรเลย.....มูลนิธิเกี่ยวกับคนตาบอดก็แทบไม่ได้ช่วยอะไรเราเลย”

8. ทักษะ โดยส่วนใหญ่เห็นว่า ทักษะเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital) ให้แก่คนพิการทางการเห็น ทั้งนี้แบ่งเป็น 2 มิติ คือ

8.1 ทักษะของตนเองของคนพิการทางการเห็น กล่าวคือ คนพิการทางการเห็นที่มีทักษะที่ดีต่อตนเอง เห็นว่าตนเองไม่แตกต่างจากคนตาปกติ จะเป็นแรงผลักดันให้พัฒนาตนเอง ใฝ่รู้ ขวนขวายแสวงหาโอกาส เพื่อให้ชีวิตที่ดี โดยเฉพาะในด้านการศึกษาที่จะนำไปสู่การมีงานหรือการประกอบอาชีพที่มั่นคงเพื่อเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวต่อไปในอนาคตได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“สำหรับคนตาบอด มันเหมือนยากนะ แต่ผมว่าผมทำได้ ผมพยายามตั้งใจเรียนมาตลอด แล้วหาทางพัฒนาด้วยเองจนได้ทุนไปเรียนญี่ปุ่น จะกลับมาทำงานที่ไทยแต่วิชาที่เรียนมาเป็นฝั่งเข็ม ในไทยยังไม่มีใบอนุญาต ผมคิดว่าฉันเรียนที่นำมาใช้ได้เลยหาทางกลับไปเรียนปริญญาโทที่ญี่ปุ่นอีก กลับมาก็ได้มาเป็นอาจารย์”

และ

“อยากลอง ถ้าทำได้มันเป็นส่วนติดตัวเราไปตลอดชีวิต เป็นงานท้าทายของตัวเราเองด้วย เพราะหลายคนบอกว่าตาบอดทำไม่ได้ ผมก็เลยอยากไปลองทำงานไม้ดูตอนแรกกลัวครับ เพราะถ้าพลาดคือนิ้วขาดเลย ตอนแรกไป 3 เดือนเขาให้ฝึกงานเขาไม่ให้ผมจับ เขาให้ผมยืนดูอย่างเดียว (สายตาเลื่อนราง) จากนั้น ผมเปิดเครื่องแล้วลองใช้ ใช้แต่ส่วนเจาะเฉยๆ แล้วลองมาใช้เครื่องโกเครื่องตัด แล้วประกอบเป็นตัวโต๊ะ โต๊ะสนาม ประกอบเป็นตู้ ผมอยู่เกือบ 2 ปี ทุกวันนี้ผมทำเกือบทุกอย่าง ได้เป็นตู้ โต๊ะสนามขายได้จริง ส่งขายมหาวิทยาลัย แม่ฟ้าหลวงไม่ต่ำกว่า 700 - 800 ชุด” (ต้น)

8.2 ทักษะของคนอื่นต่อคนพิการทางสายตา กล่าวคือ การที่บุคคลอื่นมองว่าคนพิการทางการเห็นมีศักยภาพและให้โอกาสคนพิการทางการเห็น จะทำให้คนพิการทางเห็นมีกำลังใจในการต่อสู้และพัฒนาตนเอง ซึ่งในสังคมส่วนใหญ่มองคนพิการเป็นกลุ่มคนที่แตกต่างหรือแปลกแยกจากคนสายตาปกติ ทำให้ปิดโอกาสในการพัฒนาและการแสดงศักยภาพของผู้พิการไปโดยปริยาย ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“เวทีประกวดร้องเพลง the Voice ผมเข้าถึงรอบ Blind Audition แต่ว่าไม่เข้ารอบ Battle ส่วนเวที Thailand Got's Talent ผมเข้าถึงรอบ Semi Final ครับ.....ครอบครัวผมเขาปล่อยเลย ให้เราเป็นคนตัดสินใจคิดทำอะไรเอง ไม่มีคำว่าทำไม่ได้ถ้าเราอยากจะทำ พวกเขาบอกว่าผมเป็นคนปกติ ผมไม่ได้เป็นอะไรและบอกว่าการมองไม่เห็น มันไม่เป็นอุปสรรคอะไร”

และ

“การมองแบบนำส่งสาร ก็มีข้อดีที่เขามาช่วยเหลือเรา แต่ข้อเสียก็มีเยอะแยะครับ การเป็นคนนำส่งสารทำให้เราขาดโอกาสหลายๆ อย่าง พอเราดูนำส่งสารนะ หนึ่งเขาก็จะไม่ให้ทำอะไรเลย สองเขาก็จะไม่รู้ว่าเราทำอะไรได้บ้างคิดว่าเรานำส่งสารทำอะไรไม่ได้หรอกก็จะทำให้เราขาดโอกาส เพราะคำว่านำส่งสารคำเดียวเนี่ยแหละ”

โดยสรุปประเด็นจากแบบสอบถามจะพบว่า ประเด็นที่คนพิการทางการเห็นส่วนใหญ่คิดว่าเป็นทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital) ที่สำคัญ เพื่อนคนพิการด้วยกัน ส่วนมูลนิธิช่วยเหลือคนพิการเป็นทุนในการดำรงชีพที่มีความสำคัญในลำดับรองลงมา ส่วนในการสัมภาษณ์ประเด็นเรื่อง “เพื่อนคนพิการด้วยกัน” และ “ครอบครัว” ก็ยังเป็นส่วนสำคัญของคนพิการทางเห็น นอกจากนี้ “ทัศนคติ” ทั้งทัศนคติต่อตนเองของคนพิการทางการเห็น และ ทัศนคติของคนอื่นต่อคนพิการทางสายตา ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลักดันให้ผู้พิการทางสายตาพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิมต่อไป

4.3 องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) ประกอบไปด้วยข้อคำถามจำนวน 9 ข้อ มีการประเมินความไม่พร้อม/ไม่เพียงพอ หรือความพร้อม/เพียงพอ 3 ระดับได้แก่ ระดับน้อย ระดับปานกลาง ระดับมาก โดยมีการประเมินค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อประเมินตามเกณฑ์ได้แก่ ได้แก่ 0 - .75 = ไม่พร้อม/ไม่เพียงพอ, 0.76 - 1.51 = ความพร้อม/เพียงพอระดับน้อย, 1.52 - 2.27 = ความพร้อม/เพียงพอระดับปานกลาง, 2.28 - 3.00 = ความพร้อม/เพียงพอระดับมาก ซึ่งมีผลการศึกษาดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็น (n=364)

ความพร้อม/เพียงพอขององค์กรและ กระบวนการที่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลง	ไม่พร้อม/ เพียงพอ	ระดับความพร้อม/เพียงพอ			เฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
		น้อย	ปานกลาง	มาก		
1.การสนับสนุนด้านการเงิน เช่น เบี้ย คนพิการ	152 (41.8)	164 (45.1)	45 (12.4)	3 (.8)	.72 (.706)	ไม่พร้อม
2.การส่งเสริมให้คนพิการทางการเห็น ได้ประกอบอาชีพ	146 (40.1)	145 (39.8)	65 (17.9)	8 (2.2)	.82 (.798)	น้อย
3.การจัดสวัสดิการที่จำเป็นต่อการ ดำรงชีวิต	189 (51.9)	131 (36.0)	39 (10.7)	5 (1.4)	.62 (.731)	ไม่พร้อม
4.การยกระดับและปรับปรุงการศึกษา ของคนพิการทางการเห็น	150 (41.2)	147 (40.4)	58 (15.9)	9 (2.5)	.80 (.794)	น้อย
5.การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็น ประโยชน์ต่อคนพิการทางการเห็น	155 (42.6)	144 (39.6)	58 (15.9)	7 (1.9)	.77 (.782)	น้อย
6.การสนับสนุนให้คนพิการทางการ เห็นมีส่วนร่วมในกิจกรรมทาง การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม	147 (40.4)	159 (49.7)	50 (13.7)	8 (2.2)	.78 (.762)	น้อย
7.การมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายที่มีผลกระทบต่อคนพิการ ทางการเห็น	163 (44.8)	144 (39.6)	54 (14.8)	3 (.8)	.72 (.742)	ไม่พร้อม
8.การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และสิ่งแวดล้อม	139 (38.2)	170 (46.7)	48 (13.2)	7 (1.9)	.79 (.740)	น้อย
9.การส่งเสริมด้านกีฬาและ นันทนาการ	144 (39.6)	140 (38.5)	72 (19.8)	8 (2.2)	.85 (.812)	น้อย

ความพร้อม/เพียงพอขององค์กรและ กระบวนการที่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลง	ไม่พร้อม/ เพียงพอ	ระดับความพร้อม/เพียงพอ			เฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
		น้อย	ปานกลาง	มาก		
เฉลี่ย					.76 (.636)	น้อย

จากตารางที่ 4.4 การดำเนินการขององค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็นพบว่า การดำเนินการขององค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็นมีความพร้อมน้อย โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดได้แก่ ข้อที่ 9 การส่งเสริมด้านกีฬาและนันทนาการ มีค่าเฉลี่ย .85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .812 อยู่ในระดับน้อย รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 2 การส่งเสริมให้คนพิการทางการเห็นได้ประกอบอาชีพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .82 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .798 อยู่ในระดับน้อย ส่วนข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ 3 การจัดสวัสดิการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .731 อยู่ในระดับไม่พร้อม/ไม่เพียงพอ โดยที่ภาพรวมของด้านนี้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .636 อยู่ในระดับน้อย

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็น มีประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การสนับสนุนด้านการเงิน คนพิการทางการเห็นส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจว่า หน่วยงานภาครัฐได้มีการสนับสนุนคนพิการทางการเห็นเพียงการสนับสนุน “เบี้ยคนพิการ” เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้มีการสนับสนุนทางการเงินอื่นๆ เช่น การให้ทุนกู้ยืมประกอบอาชีพ ดังคำให้สัมภาษณ์

“การดูแลของภาครัฐมีน้อยเกินไป ได้แก่เบี้ยคนพิการ 800 บาท เท่านั้น อย่างอื่นก็ไม่มีแล้ว”

2. การส่งเสริมให้คนพิการทางการเห็นได้ประกอบอาชีพ โดยทั่วไปแล้วในโรงเรียนสอนคนตาบอดและศูนย์พัฒนาอาชีพคนตาบอดต่างๆ จะส่งเสริมพัฒนาอาชีพให้กับคนพิการทางการเห็น เช่น นวดแผนไทย เพื่อให้คนพิการสามารถนำความรู้ความสามารถที่ได้รับไปใช้ประกอบอาชีพและหารายได้เลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวต่อไป อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมในลักษณะดังกล่าวอาจไม่ตรงตามความต้องการของคนพิการทางการเห็นบางกลุ่ม ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ที่ผ่านมา หน่วยงานภาครัฐไม่ได้เคยมาบอกให้คนพิการทางการเห็นควรจะไปทางไหน มีการส่งเสริมอย่างไร อาจมีบ้าง แต่ข้อมูลที่เขาให้มามันใช้การไม่ได้ไปฝึกอาชีพ ไปเรียนทำดอกไม้ ซึ่งมันไม่เหมาะกับเราเนาะ เราไม่ได้หาแบบนั้นอยู่ คืออย่างที่บอกจะเป็นลักษณะการศึกษาสงเคราะห์ ก็มีนะให้เงินกู้ยืมสมัยก่อน ก็คือเหมือนกับรัฐบาลอยากให้ คือเขาอยากให้อะไรเขาก็ให้มา ไม่ได้คิดถึงคนรับว่าคนรับต้องการไหม”

3. การจัดสวัสดิการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ในด้านการจัดสวัสดิการให้คนพิการทางการเห็นพบว่า ยังขาดสวัสดิการที่เหมาะสมและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนพิการทางการเห็น โดยบางกลุ่มก็ไปใช้สวัสดิการของสมาชิกสมาคมต่างๆ ดังคำให้สัมภาษณ์

“พี่ไม่เสียเงินรักษาพยาบาล พี่เบิกคืนได้เพราะพี่เป็นสมาชิกของสมาคมอีสาน อยู่ เสียค่าสมาชิก 300 บาท ที่เดียวเลย ตลอดชีวิต”

4. การยกระดับและปรับปรุงการศึกษาของคนพิการทางการเห็น

การศึกษาสำหรับคนพิการทางการเห็นนั้น บางคนอาจมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็น แต่สำหรับคนพิการทางการเห็นอีกหลายคนกลับมองว่าการศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งหน่วยงานภาครัฐไม่ค่อยได้เข้ามามีบทบาทในการชี้แจงว่าคนพิการทางการเห็นจะศึกษาต่ออย่างไร หรือไม่ได้มีการสอบถามกับคนพิการทางการเห็นว่าต้องการสิ่งใด ส่วนใหญ่แล้วมักเป็นการบอกต่อๆ กันระหว่างกลุ่มคนพิการทางการเห็นว่าควรจะไปศึกษาที่ไหน อย่างไร

5. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อคนพิการทางการเห็น

อย่างไรก็ตาม คนพิการทางการเห็นส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงสิทธิที่ตนเองพึงจะได้รับ ที่นอกเหนือจากเบี้ยคนพิการในแต่ละเดือน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสิทธิคนพิการ ทำให้คนพิการทางการเห็นไม่สามารถเข้าถึงสิทธิดังกล่าวได้ ดังคำให้สัมภาษณ์

“ผมไม่เคยรู้เรื่องแหล่งเงินกู้ของ พม. เงินที่ใช้ประกอบธุรกิจเลี้ยงหมูก็เป็นเงินของแม่กับพ่อ”

6. การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายที่มีผลกระทบต่อคนพิการทางการเห็น จากการสัมภาษณ์พบว่า นโยบายภาครัฐต่างๆ ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มิได้มาจากความเห็นของคนพิการทางการเห็น แต่มาจากการกำหนดนโยบายของหน่วยงานเอง ดังนั้นนโยบายภาครัฐต่างๆ ที่มีนั้นจึงยังไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของคนพิการทางการเห็น อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันคนพิการทางการเห็น โดยเฉพาะคนพิการทางการ

เห็นที่มีการศึกษา ได้มีโอกาสเพิ่มมากขึ้นในการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายที่มีผลกระทบต่อคนพิการทางการเห็น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ในปัจจุบัน คนพิการทางการเห็นมีส่วนร่วมในการออกนโยบายหรือกำหนดทิศทางในการที่จะช่วยเหลือคนตาบอดโดยคนพิการตอนนี้เข้าไปถึงตั้งแต่เกือบๆ ได้ถึงร่างรัฐธรรมนูญนะครับ ถึงขั้นออก พรบ. แล้วครับ ทำไม พรบ. ส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ ปี 50 มันถึงตรงใจ ก็เพราะว่ามีคณะทำงานซึ่งเป็นคนพิการเข้าไปนั่งทำซึ่งเป็นกลุ่มคนตาบอดไปนั่งทำ เข้าไปนั่งร่างกฎหมายนะฮะ กฎหมายมันก็เลยตรงใจตรงมากขึ้น สังเกตว่าไม่มี พรบ. อะไรที่พูดถึงเรื่องคนพิการมาก่อน ถ้ามจริงถ้าไม่มีคนพิการบอกว่าให้รับคนพิการ 1/100 คนตาดีหรือคนทั่วไปกล้าคิดไหม เขากลัวเขากลัวถูกไหมฮะอยู่ดีๆ ไปบังคับให้เขารับคนพิการอย่างเนี่ย หรือไม่ก็ให้จัดกองทุนเพื่อคนพิการ นักการเมืองทั่วไปไม่กล้าคิดหรอกครับ ก็ต้องให้คนพิการขึ้นไปทำเอง”

8.การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์พบว่า คนพิการทางการเห็นมีความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความเท่าเทียมกันทางสังคมและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งกิจกรรมที่เคยทำมักอยู่ในรูปการปลูกป่า ปลูกต้นไม้ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ก็เคยมีกิจกรรมที่พวกพี่เขาจัดให้ไปปลูกต้นไม้ ก็สนุกดี หรืออย่างเรื่องการแยกขยะ ก็อยากทำนะ ไม่เห็นแต่เราก็สามารถใช้การสัมผัสได้นะคะ”

4.4 กลยุทธ์การดำรงชีพ

ในส่วนนี้จะประกอบไปด้วยการระบุระดับปัญหาและการแก้ปัญหา จำนวน 5 ข้อ โดยมีการประเมินคะแนนเฉลี่ยของระดับปัญหาได้แก่ $0 - .75 =$ ไม่ส่งผลกระทบ, $0.76 - 1.51 =$ ปัญหาระดับน้อย, $1.52 - 2.27 =$ ปัญหาระดับปานกลาง, $2.28 - 3.00 =$ ปัญหาระดับมาก และการแก้ปัญหาวินิจฉัยในรูปแบบของร้อยละและค่าเฉลี่ย ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ร้อยละ ค่าเฉลี่ยของปัญหาที่เกิดขึ้นและการแก้ปัญหา (n=364)

ปัญหาที่เกิดขึ้น	ไม่เป็นปัญหา	ระดับของปัญหา			เฉลี่ย (S.D.)	ความหมาย	การแก้ปัญหา			ไม่ระบุ
		น้อย	ปานกลาง	มาก			ตนเอง	ครอบครัว	อื่นๆ	
1.ปัญหาทางการเงิน	69 (19.0)	119 (32.7)	132 (36.3)	44 (12.1)	1.41 (.931)	น้อย	244 (67.0)	29 (8.0)	2 (.5)	89 (24.5)
2.การถูกกีดกันจากการทำงาน	102 (28.0)	119 (32.7)	112 (30.8)	31 (8.5)	1.20 (.944)	น้อย	225 (61.8)	16 (4.4)	-	123 (33.8)
3.ปัญหาจากการเดินทาง	64 (17.6)	124 (34.1)	114 (31.3)	62 (17.0)	1.48 (.972)	น้อย	239 (65.7)	31 (8.5)	7 (1.9)	87 (23.9)
4.ปัญหาด้านโอกาสทางการศึกษา	111 (30.5)	122 (33.5)	110 (30.2)	21 (5.8)	1.11 (.910)	น้อย	220 (60.4)	14 (3.8)	-	130 (35.7)
5.ขาดการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร	115 (31.6)	131 (36.0)	97 (26.6)	21 (5.8)	1.07 (.901)	น้อย	219 (60.2)	11 (3.0)	-	134 (36.8)
เฉลี่ย					1.25 (.753)	น้อย				

จากตารางที่ 4.5 ปัญหาที่เกิดขึ้นและการแก้ปัญหาพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ข้อที่ 3 ปัญหาจากการเดินทาง มีค่าเฉลี่ย 1.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .972 อยู่ในระดับน้อย โดยผู้ที่แก้ปัญหาคือตนเอง จำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 65.7 รองลงมาคือ ข้อที่ 1 ปัญหาทางการเงิน มีค่าเฉลี่ย 1.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .931 อยู่ในระดับ น้อย โดยผู้ที่แก้ปัญหาคือตนเอง จำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 67.0 ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อที่ 5 ขาดการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ค่าเฉลี่ย 1.07 ส่วน

เป็ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .901 อยู่ในระดบน้อย ผู้ที่แก้ปัญหาคือตนเอง จำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 60.2 โดยภาพรวมของด้านมีค่าเฉลี่ย 1.25 ส่วนเป็ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .753 อยู่ในระดบน้อย

และจากการสัมภาษณ์พบว่า คนพิการทางการเห็นส่วนใหญ่ไม่ได้มองว่าอะไรเป็นปัญหาสำคัญมาก เพราะเขาคุ่นเคยกับมันแล้ว แต่มองว่าแค่อาจทำให้ชีวิตไม่สะดวกเท่านั้น เช่น เรื่องการเดินทาง อย่างไรก็ตาม บางกลุ่มอาจมีปัญหาบ้างในเรื่องค่าใช้จ่ายที่มีไม่เพียงพอ โดยกลยุทธ์ในการดำรงชีพ (Livelihood strategies) ที่ทำให้พวกเขาแก้ไขปัญหาดังๆ ที่เกิดขึ้น แบ่งได้เป็น 2 แนวทาง ดังนี้

1. แก้ปัญหาด้วยตัวเอง วิธีการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชีวิตส่วนใหญ่คนพิการทางการเห็นจะการใช้การแก้ไขปัญหาดด้วยตนเองเป็นอันดับแรก เช่น ปัญหาเรื่องความไม่สะดวกจากการเดินทางนั้น คนพิการทางการเห็นอาจเลือกใช้การถามหรือการจำสัผัสต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเส้นทางที่ต้องเดินทาง เป็นต้น ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“มีปัญหาที่เรื่องไปไหนมาไหน การเดินทาง ถ้ามีคนตาดีไปด้วยก็ไม่ใช่ไร แต่ถ้าไปคนเดียวหรือคนตาบอดด้วยกันก็ลำบากนิดนึง ถ้าเป็นขึ้นรถไฟฟ้า เขาก็มีคนช่วย แต่ถ้าเป็นรถเมล์ก็ต้องถามคนเอา บางทีก็ไม่กล้าถาม อีกอย่างถนนบ้านเราไม่ได้เรียบก็ต้องเดินระวังๆ ”

เช่นเดียวกับปัญหาอื่นๆ คนพิการทางการเห็นมักใช้การ**แก้ไขปัญหาดด้วยตนเองเป็นกลยุทธ์สำคัญ** ซึ่งต้องอาศัยการวางแผนอนาคตค่อนข้างมากเพื่อป้องกันปัญหานั้นจะเกิดขึ้นในอนาคต และถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้คนพิการทางการเห็นสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องรอนคนรอบข้างหรือคนในครอบครัว ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ผมเก็บเงินสะสมเพื่อจะให้เป็นเงินทุนในวันข้างหน้า เพราะอีกปี 2 ปีข้างหน้าเรามีเงินทุนพอแล้ว เราก็จะไปทำเป็นของตัวเองเป็นของตัวเอง เพราะผม**ไม่คิดว่าผมจะมองเห็นเลือนลางเป็นนี้ตลอดไปแต่วันในอนาคตต้องมีตสนิอยู่แล้ว** ถ้าวันหนึ่งที่ตาผมมีตสนิ สิ่งที่ผมทำได้ดีที่สุดตอนนี้ก็คือ สร้างพื้นที่เพื่อตัวเองในอนาคต อย่างเช่นบริเวณบ้านของผมที่สร้างมา ตรงนี้ละคือเล่าไก่ บ่อปลา ตรงนี้ละอะไรอย่างเนี่ยเราสร้างมาตั้งแต่แรกเราจะรู้ ตั้งแต่ตอนมองเห็นจนมองไม่เห็น เป็นบ้านตัวเองเดินจะไปไหนมาไหนได้โดยไม่ต้องใช้ไม้เท้าหรือว่าเกิดการขำนาญด้วยตัวเอง ผมต้องสร้างของผม สร้างจุดของผมไว้ยามนั้นผมจะทำได้โดยที่ผมมองไม่เห็น สามารถทำได้ครับ ถ้าให้ผมทำงานโรงงานหรือว่างานบริษัทที่นี้ผมมองไม่เห็นไปปั๊บ ผมจะสูญเสียโอกาสทำงานไปเยอะ ถ้าทำงานอย่างผมจะเสียเปรียบอย่างคนมองไม่เห็นตั้งแต่กำเนิดกับผมคนเพิ่งมามองไม่

เห็น คนที่มองไม่เห็นแต่กำเนิดจะมีโอกาสได้ก้าวไกลกว่าเราเพราะว่าเขาใช้ชีวิต
ชินมากกว่าเรา เรามาเป็นทีหลัง เราต้องมาปรับตัวตั้งแต่หนึ่งใหม่ อันนี้โอกาส
มันก็จะช้าลงแต่ถ้าเราทำของเราขึ้นมาปั๊บถึงเรามองไม่เห็นในอนาคตเรามอง
ไม่เห็นเลยเราก็ยังสามารถเดินหน้าได้ต่อ”

2. แก้ปัญหาด้วยการขอความช่วยเหลือจากครอบครัวและเพื่อน นอกจากการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง
แล้ว หากคนพิการทางการเห็นยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ การขอความช่วยเหลือจากครอบครัวและเพื่อน
เป็นกลยุทธ์ต่อมาที่คนพิการทางการเห็นใช้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ครอบครัว เพื่อน คือ ผมโชคดีอย่างหนึ่งที่เกิดมาในครอบครัวที่ค่อนข้างจะ
พร้อมในหลายๆ ด้าน ก็คือไม่ได้ลำบากเรื่องเงิน แล้วก็บ้านคุณพ่อ คุณแม่ คุณ
อาเขาจะคอยช่วยตลอดอยู่แล้วว่าอะไรที่เราไม่รู้หรือว่าเราไม่รู้จะแก้ปัญหา
อย่างไร ก็จะถามท่าน ท่านจะมาอธิบายและสามารถแก้ปัญหาเราได้ด้วย เรา
ปรึกษาขอคำปรึกษาท่าน ท่านก็จะสามารถที่จะให้คำปรึกษาเราได้ ท่านก็จะ
ทางออกให้เราได้ อันนี้เลยทำให้เราแบบว่าดำเนินชีวิตได้”

และ

“ในวงการดนตรี ผมก็ต้องสร้าง Connection เกี่ยวกับบริษัทหรือเกี่ยวกับเรื่อง
จ้างงานเรา.... ไซ้ใหม่ เขาเห็นแล้วเขาก็จ้าง เมื่อมีงานมากขึ้นมันก็จะทำให้เรามี
Connection ที่มากขึ้นอีกมันก็จะเป็นการสร้างโอกาสให้เราไปต่อได้เรื่อยๆ
และก็พยายามพัฒนาความสามารถที่จะไปเพิ่มโอกาสแล้วก็ต้องพยายามทำให้ดี
ที่สุด”

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์จะพบว่า คนพิการทางการเห็นบางคน มีกลยุทธ์เพื่อการเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งให้กับกลุ่มคนพิการทางการเห็น คือ “การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคนพิการทางการ
เห็นผ่านความสำเร็จของคนพิการทางการเห็น” ซึ่งเป็นกลยุทธ์ระยะยาวเพื่อแก้ปัญหาเรื่องความไม่เท่าเทียม
กันในสังคม และแก้ไขความเชื่อหรือทัศนคติของคนทั่วไปที่เชื่อว่าคนพิการทางเห็นไม่สามารถทำอะไรได้อย่าง
คนปกติทั่วไป ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคนพิการทางการเห็นสามารถทำอะไรหลายๆ อย่างได้ด้วยตนเอง โดยที่
คนทั่วไปไม่เคยทราบมาก่อน อาทิเช่น การทำงานด้านสังคม การเป็นวิทยากร เป็นต้น โดยเข้าร่วมกิจกรรม
ภาคสังคมร่วมกับคนทั่วไป หรือสะท้อนความสามารถและความสำเร็จของคนพิการทางการเห็นผ่านสื่อต่างๆ
ที่มีในสังคม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ก็ตอนนี้เราก็กู้ทำงานในภาคสังคมเยอะขึ้นใช้ซะผมสอน ปัจจุบันเสาร์อาทิตย์ผมก็เป็นอุปนายกให้สมาคมนี้ สมาคมนี้นี้เป็น NGO เพราะเราลงเป็นนายกเองไม่ได้ เราไม่มีเวลาเข้าไปนั่งทำงานเต็มตัวขนาดนั้น เราเสนอตัวเองไปด้วยแล้วก็พอคนเขาเห็นว่าเราทำงานได้เขาก็เริ่มเชิญ คือเรารู้สึกว่ามันก็ถึงเวลาที่เราน่าจะคืนอะไรให้สังคมบ้าง ผมที่นี่เรามากก็ไม่ใช่ส่วนตัวอย่างเดียวอะนะทั้งชีวิตส่วนตัวทั้งครอบครัวทั้งสังคมมันควรจะ balance กัน วันหนึ่งที่เรา เราก็ได้โอกาสจากคนอื่นถึงเวลาเราก็ต้องคืนโอกาสให้คนอื่นบ้าง ให้สังคมบ้าง ให้รุ่นน้องที่เป็นคนพิการก็ไม่ถึงว่าจะไปทำอะไรที่มันเป็นงานการเมืองงานไรใหญ่ๆ เอาแค่สโคปของคนพิการเราเอง”

และ

“ผมว่าสื่อนั้นแหละสำคัญสุดเพราะตอนนี้คนเสฟสื่อ บริโภคสื่อเยอะนะครับเพิ่มอะไรที่มันมีสาระเข้าไปสักหน่อยหรือทำอะไรทำละคร ทำอะไรก็แล้วแต่ให้มันอิงความเป็นจริงปลูกฝังความคิดที่ดีให้กับคนในสังคมมากกว่าละครที่มันฉายอยู่ทุกวันนี้เพราะคนรับสื่อเสฟสื่อเยอะ เยอะมากผมว่าน่าจะเริ่มอย่างนั้น เพราะว่าหลายประเทศเนี่ยเขาใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศแต่ว่าเมืองไทยยังใช้น้อยมาก”

4.5 ผลลัพธ์การดำรงชีพ

ในส่วนนี้มีจำนวนข้อคำถาม 7 ข้อ เป็นการวัดการเป็นผลลัพธ์การดำรงชีพและระดับของผลลัพธ์การดำรงชีพที่สะท้อนความต้องการในระดับน้อย ระดับปานกลาง และระดับมาก มีการประเมินค่าเฉลี่ยและแปลความหมายตามเกณฑ์ได้แก่ 0 - .75 = ไม่ใช่เป้าหมาย, 0.76 - 1.51 = เป้าหมายระดับน้อย, 1.52 - 2.27 = เป้าหมายระดับปานกลาง, 2.28 - 3.00 = เป้าหมายระดับมาก มีผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.6 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.6 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและความหมายของผลลัพธ์การดำรงชีพ (n=364)

เป้าหมายการดำเนินชีวิต	ไม่ใช่เป้าหมาย	ระดับของเป้าหมาย			เฉลี่ย (S.D.)	ความหมาย
		น้อย	ปานกลาง	มาก		
1.มีความมั่นคงทางการเงิน	25	63	178	98	1.96	ปานกลาง
	(6.9)	(17.3)	(48.9)	(26.9)	(.847)	

เป้าหมายการดำเนินชีวิต	ไม่ใช่เป้าหมาย	ระดับของเป้าหมาย			เฉลี่ย (S.D.)	ความหมาย
		น้อย	ปานกลาง	มาก		
2.มีคุณภาพชีวิตดีและมีความปลอดภัย	18 (4.9)	56 (15.4)	187 (51.4)	103 (28.3)	2.03 (.797)	ปานกลาง
3.มีฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เพิ่มขึ้น	26 (7.1)	76 (20.9)	194 (53.3)	683 (18.7)	1.84 (.810)	ปานกลาง
4.แก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิตได้ดีขึ้น	23 (6.3)	57 (15.7)	194 (53.3)	90 (24.7)	1.96 (.811)	ปานกลาง
5.มีความมั่นคงทางอาหาร	26 (7.1)	67 (18.4)	177 (48.6)	94 (25.8)	1.93 (.852)	ปานกลาง
6.อื่นๆ ได้แก่ มีอาชีพที่ดี, มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง	360 (98.9)	4 (1.1)	-	-	.01 (.104)	ไม่ใช่เป้าหมาย
เฉลี่ย					1.62 (.617)	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.6 ผลลัพธ์การดำรงชีพ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ข้อ 2 มีคุณภาพชีวิตดีและมีความปลอดภัย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.03 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .797 อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา ได้แก่ ข้อที่ 1 มีความมั่นคงทางการเงิน และข้อที่ 4 แก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิตได้ดีขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.96 เท่ากัน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .847 และ .811 ตามลำดับ อยู่ในระดับปานกลาง โดยที่ภาพรวมของด้านมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .617 อยู่ในระดับปานกลาง

จากการสัมภาษณ์พบว่า โดยส่วนใหญ่คนพิการทางการเห็น มีผลลัพธ์การดำรงชีพ ที่สำคัญคือการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยการมีหน้าที่การงานหรือการประกอบอาชีพที่มั่นคง มีเงินเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ และสังคมมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมและเพียงพอในการช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ รวมทั้งต้องการดูแลคนพิการคนอื่นๆ ได้ด้วย ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เป้าหมายชีวิตเธออะ อยากมีงานที่มั่นคงทำ มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการ เท่านั้นก็พอ ไม่ต้องเป็นภาระสังคม ไม่ต้องมีตำแหน่งใหญ่โตอะไรเพราะบางที่เราก็มีข้อจำกัด”

และ

“เป้าหมายหนูอยากเป็นครู ไปสอนในโรงเรียนคนตาบอดที่ต่างจังหวัดค่ะ เพราะต่างจังหวัดไม่ค่อยมีโรงเรียนแบบนี้และไม่มีครูด้วย เราน่าจะช่วยให้ได้”

ประเด็นที่น่าสนใจคือ คนพิการทางการเห็นจะมีผลลัพธ์การดำรงชีพหลักเหมือนกับคนทั่วไป คือ การมีรายได้เพิ่มขึ้น (More income) การมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Increased well-being) การลดความเปราะบาง (Reduced vulnerability) ความมั่นคงด้านอาหารที่เพิ่มขึ้น (Improved food security) และความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (Sustainable use of natural resource based) ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ เป้าหมายผมก็ได้ไม่ได้ต่างจากคนปกติเลยครับ คือมีเงินที่พอเลี้ยงตัวเองเลี้ยงครอบครัวให้มีความสุขได้ สุขภาพแข็งแรงสามารถเลี้ยงดูตัวเอง แล้วก็มีความหวังอะไรที่เราทำแล้วเรามีความสุข อย่างได้ ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนอื่น ๆ ได้ เป็น Idol ให้คนอื่น ที่เขามองมาแล้วเขามีกำลังใจในการลุกขึ้นสู้ต่อแค่นี้ก็โอเคแล้วชีวิต.....อย่างทุกวันนี้ครับก็เป็นวิทยากรที่คอยให้กำลังใจคนอื่น สองคือการร้องเพลงเป็นแรงบันดาลใจให้อีกหลายๆ คนที่เขามีความฝันแต่เขาไม่กล้าทำก็เป็นอีกหนึ่งอย่างที่เราสามารถทำได้ เป็นแรงบันดาลใจให้ทั้งเด็กปกติและเด็กพิการด้วยที่เขาไม่กล้าที่จะลุกขึ้นมาพอเขาเห็นเราแล้วเขาก็มีแรงใจ มีกำลังใจที่จะลุกขึ้นสู้แค่นี้ก็โอเคแล้วครับ”

และ

“จุดสูงสุดแล้วถ้ามีครอบครัวของตัวเองดูแลพ่อแม่ได้ อันนี้คือจุดสูงสุดของชีวิตแล้วครับ ยั่งยืนที่สุดคือเนี่ยมีอาชีพเป็นของตัวเองเนี่ยแหละ”

และ

“ผมว่าก็เหมือนคนตาดีแหละครับแต่บางคนอาจจะยังมองไม่ถึงขั้นนั้นคือมันยังไม่ถึงขั้น security เอาแค่มีงานประจำก่อน มีอาชีพทำก่อนก็ดีแล้วครับ ฉะนั้นถ้าเกิดเขามีงานประจำทำเขาก็ต้องมองหาอะไรที่มัน Security แหละครับต่อไปงานเป็นอันดับแรกที่เราว่าอะไรมีงานก็เท่ากับเราพึ่งพาตัวเองได้ไง トラバใดที่เรายังแบมือขอเงินครอบครัวใช้คนนั้นคนนี้ก็ต้องเขาจะให้หรือไม่ให้แล้วเมื่อไหร่คนพิการเรามีค่านึง คำว่า Independent living นะฮะ นั้นจะ Independent

ไม่ได้เลยถ้าเรายังพึ่งพาทางด้านเศรษฐกิจกับคนอื่นอยู่แล้วมันจะเสียไปหมด ทั้งความเชื่อมั่น อำนาจการตัดสินใจถูกไหมฮะ เพราะฉะนั้นเมื่อเราพึ่งพาเขาในส่วนครอบครัวไทยหรือจะบอกว่ามันเป็นคนพิการคนเดียวในครอบครัวฉันเลี้ยงได้แล้วเลี้ยงได้จริงไหมเห็นหลายครอบครัวก็เจ๊งตลอดพออยู่ดีอยู่ไปอยู่มาพ่อแม่ตายมีคนดู พี่น้องแยกกันไปคนนี้นักจากคนอยู่มีความสุขวันดีคืนดีชีวิตเปลี่ยนหน้ามือเป็นหลังมือเลย แล้วเขาก็ไม่ได้เตรียมตัวรองรับแบบนี้เอาไว้คิดว่าจะมีคนเลี้ยงตลอดชีวิต ซึ่งการงานอาจารย์เชื่อว่าการศึกษจะทำให้อาจารย์ได้งานที่ดี”

และ

“เออครับ คือผมสอนเรื่องการยั่งยืนอยู่แล้วเนาะ การศึกษายั่งยืนอยู่แล้วไงเราก็อธิบายแนวทางผมจะทำโยงให้ นั่นคือหนึ่งก็มีการศึกษา แล้วก็มีการทำงานนะครับชีวิตมันถึงจะยั่งยืนได้ถึงจะก้าวไปสู่จุด Independent living นะครับ แล้วก็จะมีอย่างผมเองทุกวันนี้เรากับเป็นคนเป็นกำลังสำคัญในการดูแลครอบครัว นอกจากเราจะไม่พึ่งครอบครัวแล้วเนี่ยนะครับมันถึงเวลาเราที่เราเข้าไปดูแลครอบครัวแล้วเพราะฉะนั้นเนี่ยเปรียบเทียบกับคนตาบอดหลายๆ คนที่ประสบความสำเร็จ ดูแลพ่อแม่ ดูแลพี่น้องนะครับ คนตาบอดที่เป็นพี่ก็ดูแลน้องส่งน้องเรียนก็มีครับเยอะแยะไป”

อย่างไรก็ตาม คนพิการทางการเห็น มีผลลัพธ์การดำรงชีพอีกข้อหนึ่งที่แตกต่างจากคนทั่วไป คือ “การยอมรับจากสังคม” โดยต้องการให้คนในสังคมยอมรับและเชื่อมั่นในความสามารถของคนพิการทางการเห็น ว่าพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและสามารถร่วมขับเคลื่อนสังคมไปพร้อมๆ กับคนทั่วไปได้ ดังคำสัมภาษณ์

“ก็อยากให้เขาเชื่อว่าเราทำได้เหมือนคนทั่วไป เพราะตอนนี้นั้นปิดโอกาสไม่ให้เราทำตั่งหลายอย่าง”

บทที่ 5

ผลการศึกษาคส่วนที่ 2

การศึกษาเรื่อง “การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น” เป็นการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID และ 2) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น ซึ่งการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 ศึกษาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นจะใช้กรอบแนวคิด Sustainable Livelihood Framework ของ DFID โดยเครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการถอดบทเรียน (Lesson learned visualizing) ซึ่งผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนแรกจากแบบสอบถาม (Questionnaire) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ได้นำเสนอแล้วในบทที่ 4 ซึ่งผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่ 2 จากการถอดบทเรียน (Lesson learned visualizing) และผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 “สร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น” สามารถนำเสนอ 5 ส่วน ดังนี้

- 5.1 วัตถุประสงค์ของการถอดบทเรียน
- 5.2 ขั้นตอนการถอดบทเรียน
- 5.3 เนื้อหาจากการดำเนินการถอดบทเรียน
- 5.4 สถานการณ์และปัจจัยสู่ความยั่งยืนในการดำรงชีพจากการถอดบทเรียน
- 5.5 กรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น

5.1 วัตถุประสงค์ของการถอดบทเรียน

งานวิจัยชิ้นนี้จะนำกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของ DFID ซึ่งเคยใช้กับคนปกติมาศึกษากับคนพิการทางการเห็น เนื่องจากยังไม่มีกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนที่ใช้กับคนพิการทางการเห็น วัตถุประสงค์งานวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID และ 2) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น ซึ่งการถอดบทเรียนกับคนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จในการดำรงชีพจะเป็นการค้นหาปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำรงชีวิตของคนพิการทางการเห็นประสบความสำเร็จและยั่งยืน และสามารถนำไปสรุปและสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ ในประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จในการดำรงชีพ

5.2 ขั้นตอนการถอดบทเรียน

ในการศึกษาเพื่อถอดบทเรียนครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์คนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จในชีวิตเพื่อค้นหาแนวทางการดำรงชีพที่ยั่งยืนของคนพิการทางการเห็นอื่นๆ ต่อไป โดยประเด็นคำถามแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เพื่อเตรียมความพร้อมทั้งใจและข้อมูล ส่วนนี้เป็นคำถามเพื่อทบทวนประวัติความเป็นมาของความพิการทางการเห็น ตลอดจนสิ่งที่ได้ทำลงไป และผลที่เกิดขึ้นในทุกๆ ด้านเพื่อให้เห็นภาพที่เกิดขึ้นเป็นภาพเดียวรวมกัน ซึ่งการให้ภาพต่างๆ ควรยกเหตุการณ์สถานการณ์ประกอบเพื่อความชัดเจนตัวอย่างคำถาม

เช่น 1. เพราะเหตุใดจึงเกิดความพิการทางการเห็น 2. คิดว่าอยากทำอะไรในภาวะที่มีความพิการทางการเห็น 3. มีขั้นตอนอย่างไรและมีใครเกี่ยวข้องในการดำเนินการนั้นๆ 4. ได้ผลอย่างไรบ้าง

ส่วนที่ 2 เพื่อค้นหาความสำเร็จที่เกิดขึ้น เป็นคำถามเพื่อการวิเคราะห์ แยกแยะให้เห็นความสำเร็จ

ที่เกิดขึ้น ตัวอย่างคำถาม 1. ความสำเร็จอะไรที่ได้และสภาพความสำเร็จที่ว่าเป็นอย่างไร

ส่วนที่ 3 ค้นหาปัจจัยที่ส่งเสริม และเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จ เป็นคำถามเพื่อวิเคราะห์ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานว่าได้มากกว่าหรือน้อยกว่าที่คาดหวัง โดยวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ตัวอย่างคำถาม 1. “อะไร” คือปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ “ทำไม” จึงเป็นอย่างนั้น

5.3 เนื้อหาจากการดำเนินการถอดบทเรียน

จากการสัมภาษณ์คนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต พบว่า

สาเหตุของการพิการทางการเห็น จากการศึกษาค้นคว้าจะเห็นว่า คนพิการทางการเห็นส่วนใหญ่เกิดภาวะดังกล่าวมาตั้งแต่เด็กด้วยหลายสาเหตุ อาทิเช่น การประสบการอุบัติเหตุทางรถยนต์ โดนยิง รวมไปถึงการเกิดความผิดพลาดทางการแพทย์ และบางส่วนเกิดความพิการทางการมองเห็นในตอนเป็นผู้ใหญ่เนื่องจากการทำงาน เช่น การไปรบ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้สูญเสียการมองเห็นของกลุ่มที่ศึกษาดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“เมื่อ 30 กว่าปีที่แล้ว ตอนแรกผมยังไม่ได้บอด แต่ช่วงที่ผมเกิดมันในช่วงที่หมู่บ้านกำลังมีโรคตาแดงระบาด แม่เขาก็ไปเอายาหยอดตาที่อนามัย ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่เขาก็เอายามาหยอดตาให้ผมด้วย ตอนนั้นผมเพิ่งเกิดได้ 7 วัน เพราะกลัวผมจะติดโรคตาแดงด้วย หลังจากหยอดตาไปแล้ว ผมก็ร้องไห้ไม่หยุดน้ำตาไหลตลอด เขาก็เลยตัดสินใจพาไปหาหมอแต่มันไม่ทันแล้ว ผลก็คือตาข้างขวาของผมสืบหายไป หลังจากนั้น 1 เดือน หมอที่อนามัยก็พาผมไปรักษาที่บุรีรัมย์

ซึ่งที่บุรีรัมย์ก็บอกว่าผมยังเล็กอยู่ทำอะไรไม่ได้ ยังไงก็ตาบอดแน่นอน ประกอบกับตาข้างที่เหลือก็เริ่มเป็นต้อกระจก จากนั้นประมาณอายุ 2 ขวบ ผมก็ถูกจับฉลากเพื่อเข้ารับรักษาต้อกระจกด้วยวิธีการลอกตา ซึ่งก็ไม่หายและผมก็ตาบอดทั้งสองข้างตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา”

และ

“หลังจากบรรจุกองพันทหารม้าที่ 7 ที่จังหวัดอุดรดิตถ์เมื่อปี 2527 ผมได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการสนามที่บ่อเปี้ย อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์อยู่ประมาณอีก 2 ปี แล้วในช่วงปี 2530-2531 ผมก็ได้เข้าร่วมยุทธการบ้านร่มเกล้าที่จังหวัดพิษณุโลก แล้วก็ประสบอุบัติเหตุจากการรบ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2531 แล้วเข้ามารักษาตัวที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เพราะโดนสะเก็ดระเบิดที่ดวงตาทั้ง 2 ข้างเลย”

และ

“ผมเป็นคนต่างจังหวัดอยู่เชียงใหม่ อำเภอพร้าว ตอนแรกๆ ผมก็เป็นปกติดีพออายุประมาณน่าจะ 13 ขวบ ผมได้เดินทางจากอำเภอที่อยู่มาตัวเมืองเชียงใหม่แล้วเกิดโจรปล้นรถ มันยังเข้าในรถก็เลยถูกตาของผม ทำให้ผมเสียตาทั้งสองข้างพร้อมกัน”

ความรู้สึกเมื่อรับรู้ว่าคุณมีความพิการทางการเห็น จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าคนที่พิการทางการเห็นมาตั้งแต่กำเนิดจะคุ้นชินกับสภาพการมองไม่เห็นและปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ค่อนข้างดี ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ตอนเด็กๆ ก่อนเข้าโรงเรียน ผมก็ไปเล่นกับเด็กปกติที่อยู่ในหมู่บ้านได้ เวลาเขาวิ่งเล่นหรือทำอะไรกัน ผมก็วิ่งเล่นได้ แต่อาจจะวิ่งแบบชนต้นไม้วิ่งชนอะไรบ้าง แต่ก็ไม่ได้อะไรตัวเองแตกต่างอะไรจากคนปกติ คิดว่าคนอื่นก็คงวิ่งชนต้นไม้แบบผมเหมือนกัน ตอนนั้นผมไม่รู้ว่ตาบอดคืออะไร”

และ

“จริงๆ แล้วผมสมัยเด็กๆ ผมพอจะเห็นแสงบ้าง ผมสามารถปั่นจักรยานได้มันเป็นสัญชาตญาณนะ ทำให้เราไม่รู้เลยว่าเรตาบอดแต่เริ่มมาจริงๆ ประมาณ 7-8 ขวบ พอเล่นซนแอบกันขนาดเขามาใกล้ๆ เรายังไม่รู้เลยว่าเขามา แล้วเราก็หาใครไม่เจอ ที่สุดเขาก็บอกว่าเรตาบอด ซึ่งเราก็ไม่เข้าใจตาบอด

คืออะไร เรามองไม่เห็น เราแตกต่างจากคนอื่นอย่างไรเนี่ย ก็ไม่ได้มีความทุกข์ร้อนอะไร ผมเคยให้สัมภาษณ์ในหลายรายการทีวี เช่น รายการเจาะใจว่าบังเอิญผมอยู่ในพื้นฐานครอบครัวที่ดี ผมไม่เคยเศร้าที่ผมตาบอด เพราะว่าผมไม่มีเรื่องให้เศร้าพอเราารู้ว่าเราตาบอดแล้วมันก็แค่นั้นแหละเพราะชีวิตเรามันมีความสุขมาตลอด”

ส่วนคนที่ไม่ได้พิการทางการเห็นมาแต่กำเนิดจะรู้สึกต่างออกไป โดยเมื่อทราบว่า ตนเองมีภาวะความพิการทางการเห็น ในช่วงแรก ทุกคนจะเกิดความรู้ในด้านลบ เช่น หมดหวังในชีวิต กังวลไม่รู้ว่าจะช่วยเหลือตัวเองอย่างไร และไม่รู้ว่าต้องทำ/ดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างไร โดยคนพิการทางการเห็นที่เคยมองเห็นหรือมองเห็นกลางเลือนมาก่อนที่จะมองไม่เห็นโดยสิ้นเชิง จะมีความรู้สึกด้านลบที่รุนแรงมากกว่าคนที่พิการทางการเห็นมาตั้งแต่กำเนิด เพราะคิดว่าเป็นการยากที่จะปรับตัวเหมือนตอนที่ตายังปกติได้ คำสัมภาษณ์ของคนที่ไม่ได้พิการทางการเห็นมาแต่กำเนิดที่ว่า

“ความรู้สึกว่าเราคงหมดหนทางอะ หมดหนทางที่จะทำอะไรแล้วเพราะว่าคือเราช่วยตัวเองไม่ได้เลยนะ เพราะว่าแม้แต่จะดักข้าวกิน เราก็ยังทำไม่ได้เลย”

และ

“หลังจากที่ผมรู้ว่าตัวเองตาบอดสนิท ตอนนั้นผมอยู่ที่โรงพยาบาลแล้วหมอก็บอกผมว่า ผมจะต้องช่วยตัวเองนะผมก็เริ่มมีความรู้สึกที่ผมจะทำอะไรไม่ได้ละ แม้แต่การช่วยตัวเองยังทำไม่ได้ ก็ประชดตัวเองเหมือนกันนะถึงขั้นที่จะโคตรดีตกตายเหมือนกัน”

และ

“นาทีนั้นต้องบอกว่ามันคิดไม่ออกเลย นาทีแรกคือมันเหมือนกับช็อคอยู่มันจะนิ่งแล้ว คิดว่ามันจริงหรือเปล่า ก็พยายามทบทวนเหตุการณ์ต่างๆ แล้วก็ลึกลับๆ นะ สัปดาหนึ่งหรือไฉนเนี่ยก็เริ่มรู้ตัว เอ้ย! เราจะกลายเป็นคนตาบอดจริงๆ เหรอ ก็กังวลนะ”

5.4 สถานการณ์และปัจจัยสู่ความยั่งยืนในการดำรงชีพจากการถอดบทเรียน

สำหรับการถอดบทเรียนการดำรงชีพที่ยั่งยืนของคนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จในชีวิต โดยพิจารณาตามกรอบแนวทางการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood) เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์และปัจจัยสู่ความยั่งยืนในการดำรงชีพจากการถอดบทเรียน รวมทั้งได้รับข้อเสนอแนะจากกลุ่มคนพิการทางการเห็นเพื่อการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน สรุปเป็นประเด็น ดังนี้

5.4.1 ความเปราะบาง (Vulnerability context) เป็นภาวะที่เกิดขึ้นและก่อให้เกิดความเครียด ความเปราะบาง (Vulnerability context) ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำรงชีพ สามารถแบ่ง ดังนี้

1) Shocks หรือภาวะที่เกิดผลกระทบอย่างทันทีทันใดและรุนแรงซึ่งส่งผลเสียหายต่อการดำรงชีวิต ในที่นี้อาจกล่าวได้ว่า การเกิดภาวะพิการทางการเห็น ถือเป็นผลกระทบต่อนชีวิต โดยเฉพาะผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ได้ประสบภาวะความพิการทางการเห็นมาตั้งแต่กำเนิด แต่ความพิการทางการเห็นเกิดขึ้นภายหลังจากสาเหตุอื่นๆ เช่น การประสบอุบัติเหตุ ทำให้เกิดความเสียหายต่อการดำรงชีวิตต่อไปทันที แต่ในกลุ่มของคนพิการทางการเห็นมาแต่กำเนิด ภาวะพิการทางการเห็นอาจไม่ใช่ภาวะที่เกิดผลกระทบอย่างทันทีทันใดและรุนแรงซึ่งส่งผลเสียหายต่อการดำรงชีวิต (shocks) เนื่องจากรู้สึกคุ้นชินกับภาวะนี้มาตั้งแต่กำเนิด

อย่างไรก็ตาม ภาวะความพิการทางการเห็นส่งผลกระทบในหลายด้าน ทั้งด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ การถูกจำกัดสิทธิต่างๆ ทางกฎหมายหรือถูกจำกัดการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เช่น การที่ไม่สามารถเป็นเจ้าของที่ดินได้ รวมถึงขาดการยอมรับจากสังคม นอกจากนี้ทัศนคติที่มองว่าคนพิการทางการเห็นเป็นภาระของสังคม ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ก็ทำให้คนพิการทางการเห็นไม่ชวนช่วยในการพัฒนาชีวิตของตนเองเท่าที่ควร ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ก็อย่างที่ผมพูดว่า ความเชื่อนี้เป็นตัวหลักนะ พอเราตาบอดปุ๊บทุกคนรวมทั้งตัวเราเองด้วย เราก็มองว่าตาบอดทำอะไรไม่ได้ใช่ไหม คนอื่นก็บอกเราว่า เราต้องก้มหน้าชดใช้กรรมไปชาติหน้าจะได้สบาย มันก็จะเป็น pattern เดียวกัน คนตาบอดที่มาตาบอดในภายหลังหรือตาบอดตั้งแต่แรกก็就会被ครอบครัวมองในลักษณะเดียวกันและในที่สุด คนตาบอดเองก็คิดแบบเดียวกัน มันก็เลยทำให้ตัวเองอยู่ในภาวะยอมจำนนที่จะอยู่ในการดูแลของครอบครัว แล้วครอบครัวก็มักจะท่องคาถาว่า ลูกพิการหนึ่งคนฉันเลี้ยงได้ เขาก็ไม่คิดอยากจะให้เด็กไปเดินร่อนอะไรข้างนอก คิดว่ามีกินมีที่พักที่นอนที่ฉันจัดให้มันก็ใช้ได้แล้ว อันนี้ยอมรับว่าเป็นปัญหาใหญ่นะ”

2) Trends หรือภาวะแนวโน้มของการเคลื่อนไหวของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการดำรงชีพ (Livelihood strategies) ที่สำคัญสำหรับคนพิการทางการเห็นที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ คือ นโยบายภาครัฐที่กำหนดโดยผู้มีตาทิ ทำให้ไม่เข้าใจปัญหาที่แท้จริงและไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของคนพิการทางการเห็นสายได้โดยตรงจุด และเทคโนโลยีต่างๆ ที่ไม่เพียงพอ ไม่ครอบคลุมไม่สะดวก และไม่พร้อมสำหรับคนพิการทางการเห็น เช่น การใช้ตู้เอทีเอ็ม การเปิดบัญชีธนาคาร การทำประกันชีวิต การเข้าถึงเว็บไซต์ต่างๆ ซึ่งทำให้คนพิการทางการเห็นขาดโอกาสในการเข้าถึงความสะดวกในการดำเนินธุรกรรมต่างๆ การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ตน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ตู้เอทีเอ็ม ก็ใช้ไม่ได้ มันไม่มีระบบรองรับสำหรับคนตาบอด”

และ

“การเข้าถึงสื่อต่างๆ ด้วย แม้กระทั่งเว็บไซต์ที่เป็นข้อมูลต่างๆ ของภาครัฐ เข้าไปใช้โปรแกรมเสียงของคนตาบอดก็ไม่อ่าน ไม่ support ซึ่งเป็นเว็บไซต์ของ ภาครัฐแล้วภาครัฐจะมาผลักดันเอกชนได้อย่างไร”

5.4.2 ทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital) ของคนพิการทางการเห็นที่ประสบ ความสำเร็จจากการศึกษาครั้งนี้ สามารถแบ่งเป็น 5 ประเภทคือ

1) ทุนมนุษย์ (Human capital) พบว่า คนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จจะเป็น ผู้ที่มีทักษะ ความรู้ ความสามารถที่ได้มาจาก ทั้งใฝ่เรียนใฝ่รู้ด้วยตนเอง การศึกษาหาความรู้ในระบบ การศึกษา การได้รับการถ่ายทอดทางอาชีพจากครอบครัว และนำมาปรับใช้ในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งตัวคนพิการเองเป็นบุคลิกลักษณะที่ใฝ่เรียน ตั้งใจ ขยัน มีความคิดสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ เป็น พื้นฐานส่วนบุคคล ซึ่งทุนเหล่านี้ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในชีวิตได้ต่อไป ดังคำสัมภาษณ์ของ คนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จ

“ตอนที่ผมมาทำงานขายลอตเตอรี่ตอนแรกๆ ค่อนข้างจะประหมัด เรียกว่าเรา ไม่มีทุนอะไรเลย ไม่มีทุนมาลงทุนซื้อลอตเตอรี่ขาย ก็ไปเชื่อเขาขายอะที่นี้คิดว่า ต้นทุนเราไม่มีเป็นเงินแต่เรามีต้นทุนทางกำลังกาย ตอนนั้นคิดว่าตัวเองมีกำลัง กายเยอะก็อยู่แล้วทำงาน คิดอยู่สองอย่าง ในสามปีแรกเลยคิดอย่างนี้เลย”

2) ทุนการเงิน (Financial capital) คนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จในชีวิต นั้น ถือได้ว่า เงินเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การดำรงชีวิตให้มีความราบรื่นและต่อเนื่อง เช่น มีเงินทุนจากครอบครัว ได้รับทุนการศึกษา และทุนเกี่ยวกับการทำงาน รวมทั้ง ทุนสะสมที่ได้จากการ ทำงาน นำมาต่อยอด และสร้างประโยชน์ได้มากกว่าคนพิการทางการเห็นที่ขาดทุนการเงินส่งผลให้มี ทางเลือกในการดำเนินชีวิตได้น้อยกว่า ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ผมเป็นคนคิดอะไรหลายๆ อย่างพร้อมๆ กันได้ คือ ช่วงที่ผมขายลอตเตอรี่ ตั้งแต่ปี 2522 มาจนถึงปี 2530 ซื้อแฟลตได้ 1 ห้องนะครับพอถัดไปอีก 3 ปี ก็ซื้อทาวน์เฮ้าส์ แล้วก็ถัดไปอีก 10 ปีก็ซื้อบ้านเดี่ยวได้ ปัจจุบันอยู่บ้านเดี่ยว ราคา 6 ล้านด้วยเงินสดครับ.....ตอนแรก ผมเริ่มศึกษาเรื่องการขายลอตเตอรี่ อย่างเดียว ผมได้กำไรเดือนละ 5 หมื่นบาท แต่ถ้าขายลอตเตอรี่อย่างเดียวมัน ไม่ได้แล้ว อันนี้คือการแตกประเด็นความคิด ผมถึงพูดว่าคนตาบอดหรือคนตา ปกติ ก็จะมีความคิดด้านการลงทุนรายได้พอๆ กัน แล้วผมเริ่มจะศึกษาเรื่องหุ้น ก็ปี 2533 ก็เริ่มศึกษาจากการฟังวิทยุเป็นรายการถ่ายทอดจากตลาดหลักทรัพย์ ทั้งวันโดยศึกษามา 5 ปี ตอนนั้นผมมีเงินเป็นล้านแล้วครับ แล้วแบ่งส่วนหนึ่ง ประมาณ 2-3 แสน มาลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ มีอยู่เดือนนึงผมหาเงินได้ ประมาณ 2-3 ล้าน โดยเราก็ต้องศึกษามากพอสมควรแล้วก็อบรมบ่อยๆ

เมื่อก่อนเขาจัดอบรมการลงทุนที่ตลาดหลักทรัพย์ แต่ตอนนี้ในเน็ตก็มีเยอะขึ้นก็ศึกษาเพิ่มเติมได้”

และ

“ต้องบอกว่างานสมาคมก็ทำใจแต่แรกว่าเงินเดือนไม่ได้สูงเหมือนเอกชน แต่ก็มีรายได้พิเศษจากการเล่นดนตรีก็ดูแลตัวเองได้”

3) ทุนสังคม (Social capital) คนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จในชีวิตนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นผู้ที่มีเครือข่ายหรือความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนและกลุ่มอื่นๆ โดยครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะกำหนดวิถีชีวิตของเด็กที่มีความพิการทางการเห็นมาแต่กำเนิด หากพ่อแม่ผู้ปกครองยอมรับสภาพความพิการของลูก และหาแนวทางพัฒนาทักษะเด็กที่มีความพิการทางการเห็นให้เขาสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง รวมทั้งเพิ่มพูนทุนมนุษย์ให้เขา ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่เขาเหล่านั้นก็จะสามารถมีชีวิตได้ในสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ก็ผมเป็นคนโชคดีคนหนึ่งที่บ้านเขาจับได้ว่าผมตาบอด ซึ่งจะแตกต่างจากครอบครัวของหลายๆ คนที่เขาจะจับไม่ได้ที่มีลูกตาบอดแล้วเขาจะต้องเอาไปเก็บไปซ่อน แต่ครอบครัวผมเนี่ยเขาจับได้คือแม่พยายามช่วยผมทุกวิถีทางพอรู้ว่าตาบอดแล้ว เขาให้ผมได้มีโอกาสมาศึกษาที่ รพ. หลังจากที่เราศึกษาที่นั่นเสร็จแล้วผมมีโอกาสมาศึกษาที่โรงพยาบาลน่าจะเป็น รพ. จุฬา”

โดยการรับรู้ข้อมูลต่างๆ เพื่อการพัฒนาคนพิการทางการเห็น เช่น การเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลที่เหมาะสม การเข้าศึกษาในโรงเรียนที่สอนคนตาบอด การหางาน/รายได้ ส่วนใหญ่มักได้ข้อมูลดังกล่าวจากญาติพี่น้องและเพื่อนคนพิการทางการเห็นด้วยกัน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ก็ที่บ้านเขามีญาติๆ ที่รู้จักกันครับ เคยทำงานที่มูลนิธิธรรมิกชนที่ขอนแก่น เขาก็ทราบว่าคนตาบอดเรียนหนังสือได้นะ แล้วเขาก็ชวนญาติเขามาเยี่ยมที่บ้าน เอาอักษรเบลมาให้อ่านอย่างนี้นะเดี๋ยวรักษาเสร็จก็ไปเรียนกับน้าเลย ก็โชคดีที่รู้จักที่มูลนิธิ โชคดีที่ครอบครัวได้พาไปรู้จักที่ธรรมิกชน ถ้าไม่รู้จักอาจจะลำบากเหมือนกัน”

รวมทั้งทักษะการดำรงชีวิตเบื้องต้นสำหรับคนพิการทางการเห็นก็มักได้เพื่อนๆ ช่วยเหลือและฝึกฝนจนสามารถทำได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ประมาณตอน ป.5 ผมขอแม่กลับบ้านเอง แต่เขาไม่กล้าให้ผมกลับบ้านเอง แต่ผมก็ถามจากรุ่นพี่ว่า ถ้าจะออกไปข้างนอกขึ้นรถเมล์ทำอย่างไร บางคนก็บอกว่าให้ฟังเสียงเครื่องยนต์ของรถเมล์ เครื่องยนต์ของรถเมล์แต่ละสายจะไม่เหมือนกัน บางคนก็ให้ถามคนที่อยู่ข้างๆ ว่ารถสายไหนมาแล้ว”

และ

4) **ทุนทัศนคติ (Attitude capital)** ซึ่งถือว่าเป็นทุนที่มีความสำคัญมากของคนพิการทางการเห็นต่อการประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต เนื่องจากที่ผ่านมามีทัศนคติต่อคนพิการทางการเห็นส่วนใหญ่มักเป็นไปในทางแง่ลบ ดังคำให้สัมภาษณ์ของคนพิการทางการเห็นที่ว่า

“อย่าอยู่ใกล้คนตาบอด เพราะจะติดเชื่อ ดังนั้นเพื่อนนักเรียนจึงไม่กล้ามาจับหรือมาเล่นด้วย”

และ

“คนพิการไม่สามารถพัฒนาไปมากกว่านี้ได้หรอก หรือพัฒนาได้แต่ก็ไม่เห็นมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนา”

จากทัศนคติดังกล่าว ทำให้คนพิการทางการเห็นต้องเผชิญหน้ากับข้อจำกัดต่างๆ มากมาย ทั้งข้อจำกัดทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ นำไปสู่การปัญหาการกีดกันจากการจ้างงาน การขาดโอกาสทางการศึกษา ความยากจน และการดำรงชีพที่ไม่ยั่งยืน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“คนเขายังคงมีความเชื่อเดิมๆ ที่ว่าไม่อยากให้อาจารย์คนตาบอดไปเล่นในงานมงคล งานแต่งงาน เพราะว่ามันเหมือนเป็นอัมพฤกษ์ มันมีกระแสเยอะมาก จนกระทั่งผมต้องประกาศเป็นส่วนลดไปเลยว่าถ้าใครจ้างผมไปเล่นงานแต่ง ผมลด 20% แล้วถ้าแต่งแล้วเลิกกันนะ เติงหัก โดยพิสูจน์ได้จริงๆ ว่ามันเกิดจากวงดนตรีของผมจริงแล้ว ผมจะคืนเงิน แต่ก็ยังไม่เคยมีใครมาเอาคืนนะ คือมันเป็นเรื่องแปลกแล้วคนจีนจะเชื่อลักษณะนี้งานขึ้นบ้านใหม่ งานมงคล งานเปิดป้าย ถ้าจ้างวงดนตรีคนตาบอดไปเล่นจะเจ๊งอะไรอย่างเนี่ย”

ด้วยความเชื่อและทัศนคติทางสังคม (social attitude) ที่มีต่อคนพิการทางการเห็นนี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนพิการทางการเห็นมีทัศนคติต่อตัวเอง (self-concept) ที่มักจะดูถูกตัวเองและไม่เชื่อในศักยภาพของตัวเอง อย่างไรก็ตามในกลุ่มคนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จกลับมีรูปแบบ self-concept ในรูปแบบที่แตกต่างไปจากกลุ่มคนพิการส่วนใหญ่ โดยจะมี self-concept ที่ดีที่เชื่อว่าตนเองไม่แตกต่างจากคนตาปกติ ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์

“วิธีคิดแบบผมเนี่ยมันถูกฝังมาเลย ว่าคุณต้องเชื่อมั่นว่า ตาบอดทำได้ทุกอย่าง”

และ

“ในครอบครัว ผมก็ทำทุกอย่างนะครับ ตอนเย็นทำกับข้าว หุงข้าว ประตุเสียดก็ซ่อมประตุ เปลี่ยนลูกบิด ทำอะไรต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ทำทุกอย่างจนเค้าไม่คิดว่าเราเป็นภาระ”

ซึ่งการที่มี self-concept ที่ดีมาจากการมีครอบครัวที่ยอมรับและเข้าใจสภาพความพิการทางการเห็นและพร้อมจะให้ความช่วยเหลือในทุกด้าน ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ผมค่อนข้างโชคดี เพราะว่าตอนนั้นในหมู่บ้านมีผมคนเดียวที่ตาบอด ผมจึงเป็นอะไรที่แปลกใหม่มาก แม่ผมเองเขาก็รับได้ แล้วก็พยายามที่จะให้ผมไปเรียนวัดหลวงพ่อก็สอนให้แต่ว่าสอนท่อง ก. ไก่ ข. ไข่ ประมาณ 5 ขวบ แล้วจึงค่อยผมมาเรียนที่กรุงเทพฯ”

นอกจากพ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนสำคัญในการกำหนด self-concept คนพิการทางการเห็นแล้วโรงเรียนสอนคนตาบอดก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้าง self-concept ให้เด็กพิการทางการเห็นมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และสร้างแนวคิดที่เสริมสร้างคุณค่าให้พวกเขาด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ในชีวิต ผมไม่เคยคิดที่จะเล่นเปิดหมวกเลย แล้วผมก็ไม่ถูกกับพวกเปิดหมวกนี้ด้วย ผมเรียกเขาว่าวงดนตรีขอทานที่โรงเรียนตาบอด เขาจะปลุกฝังเรื่องนี้มากเลย เขาให้เราเรียนสูงๆ ตั้งใจเรียนจะได้ไม่ต้องออกไปเล่นดนตรีขอทาน ถ้าใครไปเล่นดนตรีขอทาน แล้วครูเจอนะครูจะอย่างนั้นอย่างนี้ก็ว่าไป เขาปลุกฝังมาตั้งแต่เด็กทำให้เราเกลียดวงดนตรีพวกนี้ไปเลย”

และ

“ตอนแรกผมเองผมก็ไม่เชื่อว่าตาบอดทำได้ เพราะเราเคยเห็นตาบอดก็ขอทาน และก็ทำอะไรไม่ได้ ตัวเราเองก็เชื่ออย่างนั้น รอบข้างก็เชื่อเช่นเดียวกับเรา ถ้าผมอยู่บ้านก็คงนอนๆ กินๆ ฟังวิทยุไปเรื่อยคงไม่ได้ทำอะไร แต่พอตีทางบ้านก็ยังมองว่าให้ไปเรียนหนังสือพี่ชายก็พยายามมาพูดคุยกับแม่ผมกับซิสเตอร์ ขอให้ผมได้เรียนหนังสือ ซิสเตอร์เขาก็รับ รับแล้วเขาก็บอกเลยคุณต้องเชื่อ เชื่อว่าตาบอดทำได้ทุกอย่าง.....ตอนอายุ 29 ก็ไปท้ออเมริกา ไปเรียนที่ ฮาเวิร์ด รัสคูล เขาก็ฝึก O&M ให้เรา ให้รู้ว่าห้องเรียนอยู่ที่ไหน อะไรอยู่ที่ไหนให้เราไปได้ด้วยตัวเอง ช่วงหิมะตกเขาก็จะมาฝึกสอนเราว่าคุณจะต้องฝึกเดินทางกับหิมะอย่างไร”

และ

“โรงเรียนสอนคนตาบอดจะฝึกทักษะต่างๆ และฝึกให้เราช่วยตัวเองให้มากที่สุด ซึ่ง concept ของที่นั่น เขาจะส่งเด็กไปเรียนร่วมกับคนปกติ เขาจะไม่เก็บเด็กไว้ให้เรียนอยู่แต่ในโรงเรียนเดียวกัน เพราะว่าจะได้เรื่องสังคมมีเพื่อน มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นด้วยอะไรอย่างเนี่ย เพราะว่าท้ายที่สุดเขาเชื่อว่าเราก็จะอยู่ในสังคมที่มี

คนอื่นอยู่ด้วย ก็โชคดีซะ เขาก็สอนให้เราแบบดูแลตัวเอง ทานอาหาร
ล้างจานเอง สิ่งที่เราคิดว่าคนตาบอดเขาไม่น่าทำได้”

ซึ่งการที่สังคมจะเชื่อมั่นในศักยภาพของคนพิการทางการเห็นได้ จำเป็นจะต้องเปิดโอกาสให้คน
พิการทางการเห็น ได้แสดงศักยภาพต่อสาธารณะให้คนในสังคมเห็นถึงความสามารถต่างๆ ที่มีอยู่ใน
ตัวคนพิการทางการเห็น นอกจากนี้ การได้เห็นภาพการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นว่า
คนพิการทางการเห็นทำอะไรได้บ้าง ดำรงชีวิตได้อย่างไร จะทำให้คนในสังคมรู้สึกคุ้นเคยกับคนพิการ
ทางการเห็นมากขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“เป็นโรงเรียนสอนคนตาบอด เป็นที่ที่เชื่อมั่นในศักยภาพของคนตาบอดมาก
ที่สุดเพราะว่า เขาคืนคืนกับคนตาบอด เขากล้าที่จะให้เราช่วยเหลือ เขาสามารถ
จะไว้วางใจให้คนตาบอดได้ทำสิ่งนั้นได้ อย่างเอาง่ายๆ เช่น การยกของ ถ้าเป็น
องค์กรอื่นๆ เขาไม่กล้าให้คนตาบอดมาช่วยยกของ เพราะกลัวว่าของจะเสียหาย
มันจะเดินชน แต่เหตุการณ์พวกความกลัวพวกนี้จะไม่ได้อยู่ในโรงเรียนสอน
คนตาบอด เพราะว่าเขาคิดถูกแล้วเขารู้ว่าคนตาบอดทำอะไรได้บ้าง”

และ

“ทัศนคติที่มันเป็นแบบนี้ เฉพาะที่ที่ไม่คุ้นเคยกับคนตาบอดมากกว่าครับ
อย่างครอบครัวผมก็ทำทุกอย่างนะครับ ตอนเย็นทำกับข้าวหุงข้าวประตุเสียบ
ก็ซ่อมประตุเปลี่ยนลูกบิดทำไรได้ด้วยตนเอง ทำทุกอย่างจนเค้าไม่คิดว่าเราเป็น
ภาระ”

5) **ทุนทางกายภาพ (Physical capital)** อันได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการ
ดำรงชีวิต สิ่งอำนวยความสะดวก วัตถุดิบ รวมถึงเทคโนโลยีต่างๆ เหล่านี้ก็มีความสำคัญต่อการดำรงชีพ
ของคนพิการทางการเห็นเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบทุนกายภาพสำหรับคนพิการทางการ
เห็นในประเทศไทยกับต่างประเทศแล้วจะพบว่า ทุนกายภาพในต่างประเทศจะมีการจัดระบบได้เป็นอย่างดี
ดีและสร้างความสะดวกสบายให้กับคนพิการ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“พอตีผมไปอยู่ที่สหรัฐอเมริกา ก็ต้องไปเรียนภาษาอังกฤษ แล้วก็เขาก็ฝึก O&M
ไปด้วย ซึ่งเป็นอะไรที่เราเป็นแล้ว ก็ไม่มีปัญหา แต่บางอย่างเราก็ต้องไปฝึกใช้ที่
นั่น อย่างเช่น การขึ้นรถเมล์ การขึ้นรถไฟใต้ดิน เราก็ต้องฝึกใหม่ การไปซื้อบั้ง
เราก็ต้องฝึกนะ ซึ่งมันก็ใช้ทักษะเดิมๆ ที่มันมีอยู่แล้วแหละ เพียงแต่มันเปลี่ยน
สถานที่ แต่ทักษะใหม่มันก็จะเรื่องกับหิมะกับรถ subway พวกนี้ที่เราจะต้อง
ระมัดระวังหน่อย แต่โดยทั่วไปของเขาระบบมันดีแม้แต่ขึ้นรถเมล์เนี่ยไปยืนตรง

“ป้ายรถเมล์แล้วเอามือจับป้ายรถเมล์เนีย มือขวาจับแล้วยืนตำแหน่งนี้ได้ยวบยา มั่นก็จอดตามที่เรากำลังการนะ”

นอกจากนั้น ความสามารถในการเข้าถึงทุนกายภาพของคนพิการทางการเห็นก็เป็นส่วนสำคัญ ยิ่งที่จะทำให้ชีวิตของคนพิการทางการเห็นมุ่งไปสู่ความยั่งยืนในการดำรงชีพ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“พวก physical พวก information พวก technology ที่มันต้องเอื้อให้คน พิการเขาเอาไปใช้ประโยชน์ได้ เพราะถ้ามันไม่ access นะ คุณเก่งอย่างไรงี้ ตามคุณนั่งวิลแชร์แบบนี้ แล้วถ้าคุณจะต้องไปทำงานคุณต้องนั่งแท็กซี่ แล้วแท็กซี่ก็ไม่ยอมรับวิลแชร์คุณจะไปทำงานอย่างไร คือถ้ามันไม่ access เนี่ยมันก็แย่แล้ว ในการที่จะทำงานหรือไปเรียน หรือสถานที่เรียนไม่ access แล้วจะไปเรียนอย่างไร”

5.4.3 องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) เป็นองค์ประกอบที่มีผลกระทบโดยตรงต่อองค์ประกอบด้านบริบทของความอ่อนแอและความไม่แน่นอน และส่งผลต่อการเลือกกลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes) ของไทยยังไม่เอื้ออำนวยต่อกลุ่มคนพิการในหลายๆ ด้าน เช่น สวัสดิการเพื่อคนพิการ เบี้ยยังชีพคนพิการ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ที่อินเดีย เขามีการเตรียมการไว้ให้คนพิการเยอะมากมัน แต่อยู่ที่ใครจะเข้าถึง หรือเข้าไม่ถึง เพราะคนเขาเยอะ สวัสดิการของเขาดีมาก มีเบี้ยยังชีพเขาสูงกว่า เรานะ แล้ววงดนตรีคนตาบอดของเขาก็สามารถเล่นในโรงแรมได้ ถือว่าเป็นการ ทำบุญให้สถานที่นั้นๆ”

ถึงแม้จะมีนโยบายและโครงการต่างๆ ที่ให้ความช่วยเหลือคนพิการทางการเห็นอยู่บ้าง แต่มักจะ เกิดความยุ่งยากในการดำเนินโครงการ และการดำเนินโครงการไม่ต่อเนื่อง ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“พรบ.ควบคุมการขอทานฉบับใหม่ ออกมาระบุชัดเจนว่าใครก็ตามที่แสดง ดนตรีหรือแสดงศิลปะต่างๆ เพื่อแลกมาซึ่งเงินไม่ให้ถือว่าเป็นขอทาน ซึ่ง พรบ.นี้ ก็ช่วยเราได้ในระดับหนึ่ง แต่ว่ามันก็ก่อความยุ่งยากขึ้นเหมือนกันคือเมื่อไหร่ ที่ต้องทำการแสดง ให้ไปติดต่อก่อนที่เขตก่อนทำการแสดงต้องไปอะไรวุ่นวายมีการ แบ่งแยกกันพอสมควรนะ”

และ

“ที่กำหนดให้หน่วยงานมีพนักงาน 200 คน ต้องให้มีคนพิการเขาไปทำงานใน หน่วยงานด้วย 1 คน มันเป็นนโยบายแต่หลักปฏิบัติวิธีปฏิบัติเท่าที่ผมเคย

แลกเปลี่ยนมันค่อนข้างจะไม่ง่ายเลย เช่น ส่งคนตาบอดไปทำงานโรงแรม ไปอยู่
ที่เค๊าเตอร์รับจองห้องพัก แต่โปรแกรมเสียงสำหรับคนตาบอดก็ไม่ support
กับโปรแกรมที่โรงแรมใช้ในการจองห้องพักให้ไปทำบัญชี โปรแกรมเสียงก็ไม่
อ่านกับโปรแกรมที่เขาใช้อยู่อะไรอย่างนี้เป็นต้น คือ บางนโยบายโอเคอยู่แล้วแต่
หลักปฏิบัติไม่ได้เอื้อไว้”

และ

“นโยบายมันก็มีหลายอย่างเนาะ แต่มันมีข้อเสียอย่างบ้านเราคือเขาจะทำอะไร
ก็ตามเขาจะทำแค่เป็นพักๆ อย่างโครงการ From street to star ที่ช่วยเหลือ
ศิลปินไม่ทำข่าว เขาก็ทำเป็นพักๆ และไม่ค่อยประชาสัมพันธ์”

5.4.4 กลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) ทางเลือกที่กลุ่มเป้าหมายใช้เป็นกลยุทธ์
ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายการดำรงชีพ โดยลักษณะของกิจกรรมและทางเลือกของแต่ละ
คนแตกต่างกันตามความสนใจและความถนัดของคนพิการทางการเห็น กิจกรรมและทางเลือกที่คนพิการ
ทางการเห็นประสบความสำเร็จนั้นมักเป็นการเพิ่มทุนในการดำรงชีพ โดยเฉพาะทุนมนุษย์ เช่น การศึกษา
ความใฝ่รู้จะนำไปสู่ช่องทางการประกอบชีพที่ยั่งยืน รายได้เพิ่มขึ้นและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในเบื้องต้น
เด็กพิการทางการเห็นจะถูกส่งไปยังโรงเรียนสำหรับสอนคนตาบอดเพื่อเรียนหนังสือและทักษะการ
ดำรงชีวิตเบื้องต้นสำหรับคนพิการทางการเห็น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ครอบครัวผมส่งผมไปที่โคราชซึ่งเป็นศูนย์บริการการศึกษาคนตาบอด
นครราชสีมาอยู่ภายใต้มูลนิธิธรรมิกชน ก็ไปเตรียมความพร้อมอยู่ประมาณ
1 เดือน โดยเรียนอักษรเบล เรียนการใช้ไม้เท้าเดินทางการฝึก O&M
(Orientation and Mobility) ซึ่งก็คือการเดินทางสำหรับคนตาบอดครับ”

ส่วนคนที่ต้องมาพิการทางการเห็นในภายหลังก็ต้องเพิ่มทุนมนุษย์ที่คนพิการทางการเห็น
ต้องใช้เพื่อการประกอบอาชีพ เช่น อาชีพนวด ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ร้อยเอกสันติเขาก็แนะนำว่า มีศูนย์ที่ฝึกอาชีพที่ปากเกร็ดเนี่ยที่อยู่
ซอยติวานนท์ ปากเกร็ดติวานนท์ซอย 1 พอไปเรียน เราก็เริ่มปรับตัวจากที่เรา
ไม่เคยไปไหนมาไหนคนเดียว ไปไหนคนเดียวไม่ได้ แต่พอเราอยู่ที่นั่นมันเป็น
โรงเรียนแบบกิน นอนที่นั่นเลย พักผ่อนที่นั่น ออกกำลังกายเป็นการพัฒนา
สมรรถภาพของคนตาบอดให้มีความคิดที่จะต่อสู้แล้วก็มีแนวทาง แล้วก็การใช้
ชีวิตประจำวันของตัวเอง ก็ไปเรียนการเดินไม้เท้าขาว แล้วก็เรียนอักษรเบล
เรียนตอนแรกก็ไม่ค่อยรู้ เพราะว่ามือเรามันจะหนาเงางแต่ว่ามันต้องใช้วิธีการคลำ
ก็ไม่ค่อยรู้เรื่อง ประมาณเดือนนึงถึงจะเข้าใจ หลังจากนั้นก็เรียนไม้เท้าเรียน
เกษตร เรียนออกกำลังกายอะไร ฝึกการออกนอกพื้นที่ ขึ้นรถเมล์เอง ก็ฝึกได้นะ

ใช้เวลารวมแล้วตั้งแต่เรียนไม่เท่าชาวจนฝึกตัวเองได้เนี่ยก็ประมาณสามเดือน หลังจากนั้นผมก็เรียนนวด เรียนนวดที่ในศูนย์ เรียนนวดแผนโบราณ พอหลังจบก็มาเป็นหมอนวดอยู่ที่ศูนย์ประมาณ 3 เดือนแล้วก็ออก ออกไปที่บ้านแพนที่ชัยนาท”

อย่างไรก็ตามต้องมีการเสริม self-concept ให้กับคนพิการทางการเห็น ซึ่งอาจเสริมสร้างจากครอบครัวหรือให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วงเหลือ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ตัวของคนพิการเองสร้างความเข้าใจ ในเรื่องการดำรงชีวิตอิสระ (independent living) ซึ่งของคนตาบอดเราก็จะมาเรียกว่า O&M โดยต้องมี 2 เรื่องก็คือ 1. คุณต้องพยายามช่วยเหลือตัวเองให้ได้มากที่สุด 2. คุณต้องใช้สมองของคุณเนี่ยให้มันเกิดประโยชน์ที่สุด ก็คือเข้าใจหรือเชื่อว่า คุณต้องเชื่อว่า你能ทำได้ทุกอย่างแล้วคุณต้องเอาเรื่องที่ทำหามาตั้งศักยภาพของคุณออกไป ซึ่งก็คือคุณต้องไม่ยอมจำนน ที่เมืองนอกเนี่ยเขาจะมีสถาบัน พัฒนาผู้นำคนตาบอด เขาก็จะฝึกสิ่งเหล่านี้แต่เมืองไทยเรามันไม่มี ตอนนี้อยู่สถาบันเราก็พยายามอยู่ แต่มันยังหาคนที่จะดำเนินการเรื่องนี้ไม่ได้เพราะพวกเราเองก็ทำทุกเรื่องมันก็ไม่ไหวนะเราก็ทำได้แต่หลักการใหญ่ๆ ผมตั้งมูลนิธิ สถาบันผู้นำคนตาบอดแล้วแต่เรายังหาไม่ดีๆ มานั่งจะทำเรื่องนี้ยังไม่ได้ อันนี้สำคัญในต่างประเทศเขาจะฝึกพวกนี้คือให้ทำเรื่องที่ทำหามาฝึกความอดทน ไม่ยอมจำนนไม่ยอมแพ้ จะมีแข่งกันป็นเขา แข่งกันทำอะไรที่มันยากๆ เขาฝึกป็นหน้าผา สิ่งเหล่านี้มันเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าทุกคนผ่านเรื่องนี้ได้จะช่วยเหลือได้มาก เพราะเราอย่าลืมว่าการขับเคลื่อนของมนุษย์เนี่ยมันขับเคลื่อนมาจาก perception เพราะฉะนั้นมันต้องใส่ positive เข้าไป ถ้าใส่ negative เข้าไป มันก็จะขับเคลื่อนชีวิตของตัวเองไปอย่างนั้นนะ เอาละตัวเองรักสบายอะไรที่มันง่ายและสบายตัวเองก็ทำแบบนั้น ขอตาน่ง่ายสบายใช้ไหม แล้วทำไมคนเขาจะให้ก็ต้องนำเสนอสารใช้ไหม เพราะฉะนั้นตัวเองก็ต้องทำตัวให้มันนำเสนอสารตอนไปขอ แต่เวลาพอกลับมาใช้ชีวิตอีกอย่างนึง”

ซึ่งการจะทำให้เด็กมี self-concept ที่ดีกลยุทธ์ที่สำคัญคือจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเสริมสร้างทัศนคติที่ถูกต้องให้พ่อแม่ผู้ปกครอง และสังคมให้เป็นไปในลักษณะที่เหมาะสม ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“เริ่มที่การศึกษาของเราต้องเปลี่ยน การคัดกรองมันก็ต้องเริ่มตั้งแต่หมอละ เมื่อหมอคัดกรองเจอคนพิการแล้ว ครอบครัวก็ต้องปลูกฝังและเชื่อว่าลูกถึงแม้เขาจะพิการ แต่เขามีความสามารถ”

และ

“เมื่อนอกเขาเริ่มที่ความเข้าใจ สร้างทัศนคติให้สังคม เพราะฉะนั้นต้องเริ่มทำ ความเข้าใจเพราะฉะนั้นสังคมเขาจะเริ่มสอนตั้งแต่เด็กในหนังสือเรียน ตะวันตก เขามีตั้งแต่ในหนังสือเรียนให้เด็กได้เข้าใจเรื่องคนพิการ แล้วคนพิการก็เรียนอยู่ใน โรงเรียนเดียวกับเด็ก เด็กมันก็เรียนรู้ว่าฉันต้องปฏิบัติอย่างไรกับคนพิการ ครูก็รู้ว่าจะต้องทำอย่างไรกับคนพิการ เพราะฉะนั้นความเข้าใจจึงต้องเริ่มตั้งแต่ สังคม สังคมก็เริ่มตั้งแต่เด็กขึ้นไปเลยของตะวันตกเขาจึงไม่ค่อยมีปัญหา เขาก็สร้างความเข้าใจให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เด็กที่เรียนด้วยกัน ครูที่สอนแล้ว พวกนี้ก็ยังไปเข้าสถาบันพัฒนาผู้นำอีก แล้วตัวเขาเองก็ต้องเข้าใจว่าตัวเขาเอง มีศักยภาพ แล้วศักยภาพของตัวเขาเองมันจะถูกดึงออกมาได้มันต้องใช้งานที่ ทำทาย”

นอกจากทุนในการดำรงชีพแล้ว เป้าหมายที่สำคัญของคนพิการทางเห็นก็คือ การยอมรับทาง สังคม (Social acceptance) ซึ่งคนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จในการดำรงชีพได้มียุทธศาสตร์ ที่ทำให้บรรลุโดยกลุ่มคนพิการทางการเห็นเอง ซึ่งได้พยายามสร้างการยอมรับจากสังคมโดยการพัฒนา ความรู้ความสามารถของตนเองจนเป็นที่ประจักษ์และได้รับการยอมรับจากสังคมในวงกว้าง ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“คนในสังคมเรามักไม่เชื่อในความสามารถของคนตาบอด แต่เชื่อว่าความตา บอดเป็นผลแห่งกรรม แล้วมักช่วยเหลือในรูปแบบการสงเคราะห์ซึ่งจะทำให้คน ตาบอดไม่สามารถที่จะพึ่งตัวเองได้ แต่คน ตาบอดมันก็ต้องเอาชนะทัศนคติ เหล่านี้ให้ได้ แล้วก็ต้องพยายามค่อยๆ เปลี่ยนมันไป เปลี่ยนสำเร็จมันก็ได้กับคน รุ่นหลัง รุ่นนี้ก็ต้องสู้หน่อย”

และ

“ต้องทำให้คนตาบอดเนี่ยได้ใช้ชีวิต มีอาชีพร่วมกับคนปกติให้ได้ อย่างเช่น มีคน ตาบอดที่เรียนหนังสือดีๆ จบปริญญาโท ก็ต้องส่งเสริมให้เขาเรียนจบแล้วได้ ทำงานในสิ่งที่เขาอยากทำในสิ่งที่เขามีความรู้ความสามารถ ไม่ใช่แบบให้ทำงาน เรียนจบแล้วก็มาอยู่โรงเรียนตาบอด ไม่ใช่แบบนั้นแน่นอน พอจบมาเยอะๆ ต้องไปทำงานต่อนอก ไม่ใช่จบมาแล้วก็แบบขายลอตเตอรี่ เรียนมาตั้งนานมี ความรู้ มีโอกาสกว่าคนอื่น”

และ

“ทางกระทรวงพัฒนาฯ ร่วมกับค่ายเพลงแกรมมี่จัดโครงการ From street to stars หรือ S2S เพื่อให้คนตาบอดได้แสดงความสามารถทางการร้องเพลง

แล้วก็ลง youtube มีคนดูเป็นล้านวิวแล้วเหมือนกัน ผมว่าเป็นทางหนึ่งที่ทำให้คนทั่วไปเห็นถึงความสามารถของเรา”

และอีกหนึ่งกลยุทธ์ที่สำคัญที่จะทำให้ชีวิตคนพิการทางการเห็นยั่งยืนขึ้นก็คือการส่งเสริมให้คนพิการทางการเห็นมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาคนพิการทางการเห็นด้วยตัวเอง เช่น การมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายและข้อกำหนดต่างๆ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“จริงๆ ทุกวันนี้ไม่ว่ากฎหมายนโยบายก็มาจากพวกเราทั้งนั้น เพราะฉะนั้นกฎหมายหรือนโยบายของเรามันจะ positive แต่คนทำอาจ negative อยู่ก็ถือว่ายังได้บ้างไม่ได้บ้าง เพราะฉะนั้นตอนนี้เราเลยต้องทู่แท้คำว่า make the right real คือทำสิทธิตามกฎหมายให้เป็นจริง กฎหมายนั้นถูกเขียนไว้ดีอยู่แล้ว เงินก็กองเป็นหมื่นล้าน เหลือแค่พวกเราจะต้องแข็งแรงพอที่จะลุกขึ้นมาเอาเงินมาทำให้มันเป็นจริง ถ้าเป็นจริงมันก็จะเร็วขึ้น”

5.4.5 ผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcomes) เป็นผลที่เกิดจากการเลือกกลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทุนในการดำรงชีพ โดยผลลัพธ์การดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นโดยทั่วไปส่วนใหญ่ก็ไม่ได้แตกต่างจากคนสายตาบอด อันได้แก่ การมีรายได้เพิ่มขึ้น (More income) ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Increased well-being) การได้รับการยอมรับนับถือมากขึ้น (Reduced vulnerability) การเพิ่มความมั่นคงด้านอาหาร (Improved food security)

อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์การดำรงชีพที่กลุ่มคนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จเล็งเห็นว่ามีส่วนสำคัญยิ่ง คือ การยอมรับทางสังคม (Social acceptance) ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“มากที่สุดคงเป็นเงินนะครับ เพราะว่าเรามีเงินเราก็น่าจะบันดาลได้ต่อไป social คนพิการเราถ้าไม่มีกลุ่มคนที่คอยช่วยเหลือคอยทำงานไปด้วยกันนะครับมันก็จะไม่มีประโยชน์อะไรที่จะดำเนิน หมายถึงว่าเราก็คงดำเนินชีวิตได้แบบค่อนข้างติดขัด สำหรับต่างประเทศการศึกษามันมีประโยชน์แต่สำหรับคนพิการไทยต่อให้เรียนจบสูงแค่ไหนแต่การยอมรับทางสังคมมันยังมีไม่มาก”

5.5 กรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น

กรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Approach) เป็นแนวคิดเพื่อการพัฒนาองค์ประกอบโดยรวมของการดำรงชีพและแก้ปัญหาความยากจน (Brocklesby & Fisher, 2003) โดยมองว่าการดำรงชีพจะยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อสามารถรับมือและฟื้นตัวจากความเครียดและเหตุวิกฤตในชีวิตได้ โดยที่ยังรักษาความสามารถและทุนที่มีอยู่ในปัจจุบันและอนาคต อีกทั้งไม่ทำลายฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ (Carney, 1998)

ที่ผ่านมารอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Approach) ถูกนำมาใช้กับคนทั่วไป โดยมีการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Approach) ค่อนข้างน้อยกับคนพิการ และไม่มีการนำประยุกต์กับคนพิการทางการเห็น ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการที่จะนำกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Approach) มาประยุกต์ใช้กับคนพิการทางการเห็น เพื่อค้นหาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็นซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 ของงานวิจัยชิ้นนี้ เพื่อให้การดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

จากการวิเคราะห์ผลการศึกษา (Results from the analyzed data) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการถอดบทเรียน (Lesson Learned visualizing) พบว่า ทักษะ (attitude) มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ทักษะทางสังคม (Societal attitude) เป็นตัวกำหนดปัจจัยในการดำรงชีวิตของคนพิการทางการเห็น: ทักษะคือการรวมความเชื่อและความรู้สึกซึ่งจูงใจให้บุคคลมีพฤติกรรมอันเกิดจากทัศนคตินั้น (Noe, 2002 cited by Brostrand, 2006) และทัศนคติของสังคมก็สามารถมีความหมายต่อการประเมินหรือวัดค่าของสถานการณ์หรือสถานะแวดล้อม (Fishbein and Ajzen, 1974) ที่ผ่านมามีทัศนคติและความเชื่อเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็นที่มากมาย ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่มีจะได้ยินคนในสังคมกล่าวถึงคนตาบอดที่ว่า

“อย่าอยู่ใกล้คนตาบอด เพราะจะติดเชื่อ ดังนั้นเพื่อนนักเรียนจึงไม่กล้ามาจับหรือมาเล่นด้วย”

และ

“คนพิการไม่สามารถพัฒนาไปมากกว่านี้ได้หรอก หรือพัฒนาได้แต่ก็ไม่เห็นมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนา”

โดยทัศนคติลบเหล่านี้จะถือเป็นความเปราะบางที่สำคัญอย่างหนึ่งเพราะเป็นการจำกัดโอกาสและการเข้าถึงปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของคนพิการทางการเห็น เช่น การถูกกีดกันจากการจ้างงาน การเข้าถึงทุนทางการเงิน (financial capital) การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสำหรับคนพิการทางการเห็น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ผมเข้าประกวดร้องเพลงหลายรายการครับ เช่น รายการ the Voice Thailand ผมสามารถเข้าถึงรอบ Blind Audition, รายการ Thailand Got's Talent ผมสามารถเข้าถึงรอบ Semi Final ครับ รายการ the Star ผมได้เป็นตัวแทนภาคกลางเท่านั้น เพราะกรรมการบอกกับผมตรงๆ ว่าผมไม่สามารถผ่านรอบลึกๆ ไปได้ เพราะในกิจกรรมการประกวดรอบท้ายๆ จะต้องมีการซ้อมเต้นด้วย ซึ่งถ้าให้ผมผ่านเข้าไปแล้ว เขาก็ไม่รู้ว่าจะสอนคนตาบอดเต้นได้อย่างไร

อันนี้ก็คือมันเป็นอย่างหนึ่งที่เป็นข้อจำกัดซึ่งสังคมยังไม่เปิดรับคนพิการมากเท่าไร”

และ

“ผมจะไปกู้ธนาคารมาต่อยอดทำงาน ธนาคารต้องให้หาคนค้าหรือกู้ร่วม แล้ววงเงินให้กู้ก็น้อยกว่าที่คนสายตาปกติขอได้อีก พอผมหาคนค้าได้ เขาก็ไม่ให้กู้อีก เงินแค่นี้ก็หมีนบาทเท่านั้น ผมเลยไม่กู้ไปอีกเลย”

และ

“ผมจะทำประกันชีวิต บริษัทประกันเขาไม่ให้ผมทำ เพราะเขาบอกว่าเรามีความเสี่ยงสูง อันนี้เป็นการจำกัดสิทธิเสรีเปล่า”

ทัศนคติทางสังคม (Societal attitude) ในเชิงลบ (Negative) จะเป็นความเปราะบางที่ขัดขวางการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น ดังนั้นถ้าหากคนในสังคมมีทัศนคติทางสังคม (Societal attitude) ต่อคนพิการทางการเห็นเป็นไปในรูปแบบของการเข้าใจและเป็นธรรมต่อคนพิการเห็นก็สามารถลดความเปราะบางในชีวิตของผู้พิการทางการเห็นได้ อีกทั้งยังทำให้การกำหนด structure and process อันได้แก่ กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็น เป็นไปอย่างเหมาะสมกับคนพิการทางการเห็น และนำไปสู่การยอมรับเป็นสมาชิกในสังคม (Integration and social inclusion)

2) **อัตมโนทัศน์มีผลต่อการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น: อัตมโนทัศน์ (Self-concept)** เป็นผลรวมทั้งหมดของลักษณะประจำตัว ความสามารถ ค่านิยม เจตคติ ที่บุคคลมีต่อตัวเองเป็นสิ่งที่อธิบายตัวเองว่าเป็นอย่างไร ซึ่งมีผลต่อการทำงาน มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ไม่ว่าจะสูงหรือต่ำก็จะเป็นการพยากรณ์เบื้องต้นของระดับแห่งความสำเร็จ (Cokely, 2000) จากการศึกษาพบว่าคนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จอย่างมากจะมีอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ที่ดีที่เชื่อว่าตนเองไม่แตกต่างจากคนทั่วไป ความเชื่อดังกล่าวจึงเป็นแรงผลักดันให้พัฒนาตนเอง ใฝ่รู้ ขวนขวาย แสวงหาโอกาส เพื่อให้ชีวิตที่ดี โดยเฉพาะในด้านการศึกษาที่จะนำไปสู่การมีงานหรือการประกอบอาชีพที่มั่นคงเพื่อเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวต่อไปในอนาคตได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“สำหรับคนตาบอด มันเหมือนยากในการที่จะประสบความสำเร็จ แต่ผมว่าผมทำได้ ผมพยายามตั้งใจเรียนมาตลอด แล้วหาทางพัฒนาด้วยเองจนได้ทุนไปเรียนฝึ่งเข้มที่ประเทศญี่ปุ่น จนกลับมาทำงานที่เมืองไทยแต่วิชาที่ฝึ่งเข้มเรียนมาในไทยยังไม่มีใบอนุญาต ผมเลยคิดว่างต้องเรียนในสาขาที่นำมาทำงานได้ เลยหาทางกลับไปเรียนปริญญาโทด้าน.....ที่ญี่ปุ่นอีก กลับมาก็ได้มาเป็นอาจารย์ที่ราชภัฏสวนดุสิต”

และคนพิการทางการเห็นส่วนใหญ่ที่มีอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ดีจะมาจากครอบครัวที่มีทัศนคติที่ดี ทัศนคติของพ่อแม่หรือผู้ปกครองสามารถส่งผลกระทบอย่างมากต่อการบูรณาการทางสังคม

หรือการทำงานร่วมกัน (the social integration) เด็กที่พิการทางการเห็น (Yadav & Mishra, 2015) และพ่อแม่หรือผู้ปกครองก็มีหลายบทบาท เช่น เป็นพ่อแม่ เป็นคนตัดสินใจทางการศึกษา เป็นผู้สนับสนุน เป็นครู (Turnbull, 1983) ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ครอบครัวของผมเขาปล่อย ให้ผมเป็นคนตัดสินใจคิดทำอะไรเอง ไม่มีคำว่าทำไม่ได้ถ้าเราอยากจะทำ พวกเขาบอกว่าผมเป็นคนปกติ ผมไม่ได้เป็นอะไรและ บอกว่าการมองไม่เห็น มันไม่เป็นอุปสรรคอะไร”

และ

“ในครอบครัว แม่ให้ผมก็ทำทุกอย่างนะครับ ตอนเย็นทำกับข้าวหุงข้าวประตูลีก็ซ่อมประตูลูกลูกบิดทำไรได้ด้วยตนเอง ทำทุกอย่างจนเค้าไม่คิดว่าเราเป็นภาระ”

การมีอัตมโนทัศน์ (Self-concept) จะทำให้คนพิการทางเห็นมองเห็นคุณค่าของตัวเอง และสร้างความยั่งยืนให้กับชีวิตได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ในอดีตคนตาบอดที่ร้องเพลงเปิดหมวกมักขายความน่าสงสารต้องแต่งตัวซ่อมซ่อม ไม่พกโทรศัพท์มือถือ ให้คนดูเขาคิดว่าเราพิการและยากจน เพื่อให้มาบริจาคเงิน แต่ผมไม่ทำอย่างนั้น ผมร้องเพลงโดยขายความสามารถ ผมไม่จำเป็นต้องทำตัวซ่อมซ่อม ผมสามารถใช้มือถือให้คนอื่นเห็นได้เราต้องให้สังคมเขารู้ด้วยว่าเราก็มีของพวกนี้ได้เหมือนกัน เรามีของพวกนี้ได้มันเป็นเรื่องปกติธรรมดาในเมื่อคนสายตาปกติเขามีได้คนตาบอดก็ต้องมีได้”

นอกจากนั้น ในสังคมที่มีทัศนคติทางลบและความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องต่อคนพิการทางการเห็น ก็มักจะส่งผลกระทบกับพวกคนพิการทางการเห็นในแง่ร้าย (Eguavoen, Edward O. and Eniola, Mikel Sunday, 2016) และที่สำคัญยิ่งคือทัศนคติทางลบของสังคมเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้อัตมโนทัศน์ของคนพิการทางการเห็นลดลงด้วยเช่นกัน

3) การยอมรับจากสังคมเป็นสิ่งที่คนพิการทางการเห็นต้องการ: คนพิการทางการเห็นมีความต้องการพื้นฐานไม่แตกต่างจากคนทั่วไป โดยพวกเขาต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้น (More income) การมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Increased well-being) การลดความเปราะบาง (Reduced vulnerability) ความมั่นคงด้านอาหารที่เพิ่มขึ้น (Improved food security) และความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (Sustainable use of natural resource based) อย่างไรก็ตาม คนพิการทางการเห็นอาจมีความต้องการที่นอกเหนือจากคนสายตาปกติ คือ พวกเขาต้องการการยอมรับจากสังคม ทั้งนี้สืบเนื่องจาก ในอดีตคนในสังคมมีทัศนคติต่อคนพิการทางเห็นว่าการพิการเป็นเรื่องเวรกรรม เป็นเพราะพระเจ้ากำหนด เป็นความแปลกประหลาด/ความพิเศ หรือเป็นเพราะความโชคร้ายต่างๆ นานา ซึ่งเป็นทัศนคติที่วางอยู่บนพื้นฐานที่ขาดความเคารพในฐานะความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน รวมทั้งขาดความเข้าใจต่อสภาพความพิการ ไม่ยอมรับความสามารถของคนพิการทางการเห็น ซึ่งนำไปสู่การกีดกัน

(Exclusion) คนพิการทางการเห็นออกจากสังคม การไม่จ้างงาน ขาดการศึกษา และยากจน ดังนั้นจากการสัมภาษณ์คนพิการทางการเห็นที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่จะคนพิการทางการเห็นต้องการ การยอมรับจากสังคม (Social acceptance) ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ผมว่าเป้าหมายของคนตาบอดก็กับคนพิการทางการเห็นมันก็ไม่ต่างกันนะ แต่ของเราอาจจะมีพิเศษขึ้นมาหน่อยก็คือ เราต้องการการยอมรับจากสังคมที่มากขึ้นกว่านี้ อยากให้เขามองเราเป็นคนให้เขามองเราเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย”

ซึ่งเมื่อคนพิการทางการเห็นเป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้นโดยมีการนำเสนอเรื่องราวของคนพิการทางการเห็น รวมอยู่ในรายการประจำของโทรทัศน์ วิทยุ และสื่อต่างๆ แล้วย่อมจะช่วยให้คนพิการมีตัวตน อีกทั้งยังช่วยหักล้างความคิดทางลบอันเป็นปกติวิสัยของคนทั่วไปที่มีต่อคนพิการทางการเห็นด้วยการนำเสนอเรื่องคนพิการโดยสื่อด้วยความเคารพ ในศักดิ์ศรี สามารถช่วยส่งเสริมให้สังคมยอมรับคนพิการ เข้าร่วมเป็นสมาชิก และจะทำให้เขาสามารถสร้างอาชีพ และดำรงชีพได้อย่างดีมากยิ่งขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ที่ว่า

“ที่ผ่านมา ผมจึงไปประกวดร้องเพลงออกทีวีบ่อยในหลายรายการ เช่น Thailand Got's Talent, the Voice และ the Star พอคนเขาเห็นผมในทีวี เขาก็สนใจเขาต่อติดต่อมาให้ผมไปเป็นวิทยากรให้กำลังใจคนครับ นอกจากนั้น ลูกศิษย์ที่มาร่วมเรียนร้องเพลงกับผม เขาก็ดูจากรายการ หรือว่าตามจาก Facebook เพราะว่าสนใจก็เลยมาติดต่อเรียนก็เริ่มสอนอย่างจริงจัง และกลายเป็นอาชีพ”

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่า อัตมโนทัศน์ของคนพิการทางการเห็นและทัศนคติทางสังคมที่มีต่อคนพิการทางการเห็นเป็นส่วนสำคัญในการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น ในขณะที่การยอมรับทางสังคมเป็นสิ่งที่คนพิการทางการเห็นต้องการ ดังนั้นทัศนคติจึงควรถูกเพิ่มเติมในส่วนของคุณในการดำรงชีวิต ที่เรียกว่า คุณทัศนคติ (attitude capital) และการยอมรับจากสังคม (social acceptance) ควรถูกเพิ่มเติมในส่วนของผลลัพธ์การดำรงชีพ (livelihood outcome)

บทที่ 6

สรุปผลและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น” เป็นการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID และ 2) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น เป็นการศึกษาการใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการถอดบทเรียน (Lesson learned visualizing) ซึ่งการสรุปผลและการอภิปรายผลการศึกษาสามารถนำเสนอ 3 ส่วน ดังนี้

6.1 สรุปผลการศึกษา

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ผลการศึกษา (Results from the analyzed data) สามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้

6.1.1 ปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น โดยใช้กรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID โดยการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 ได้ใช้เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการถอดบทเรียน (Lesson learned visualizing) ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาตามตัวแปรของกรอบแนวคิดจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID ได้ดังนี้

1) ความเปราะบาง (Vulnerability context) พบว่า ภาวะความยากจนเป็นความเปราะบางของคนพิการทางการเห็นส่วนใหญ่ แต่เป็นความเปราะบางที่ไม่ได้มากมายนัก ส่วนความเปราะบางอื่นๆ เช่น ความพิการ การเดินทาง การถูกกีดกันจากการจ้างงาน คนพิการค่อนข้างชินกับสถานการณ์ดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตาม “ทัศนคติในแง่ลบของสังคมที่มีต่อคนพิการทางการเห็น” เป็นความเปราะบางที่สำคัญที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ของคนพิการตามมา เช่น การถูกกีดกันจากการจ้างงาน การออกกฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการหรือไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่คนพิการทางการเห็นเผชิญอยู่ ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืนต่อไป

2) ทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capitals) คนพิการทางการเห็นจากแบบสอบถามส่วนใหญ่เชื่อว่า เพื่อนคนพิการด้วยกัน และครอบครัว ญาติพี่น้องเป็นทุนในการดำรงชีพที่สำคัญเมื่อเทียบกับทุนในการดำรงชีพอื่นๆ อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มคนพิการทางการเห็นได้เสนออีก 2 ประเด็นสำคัญที่

เป็นทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital) ของคนพิการทางการเห็น คือ “การศึกษา” และ “ทัศนคติ” โดยทัศนคติสามารถแบ่งย่อยได้อีก 2 มิติ คือ 1) **ทัศนคติต่อตนเองของคนพิการทางการเห็น** และ 2) **ทัศนคติของคนอื่นต่อคนพิการทางสายตา** ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะผลักดันให้คนพิการทางการเห็นได้พัฒนาตนเองและได้รับโอกาสดีๆ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิมต่อไป

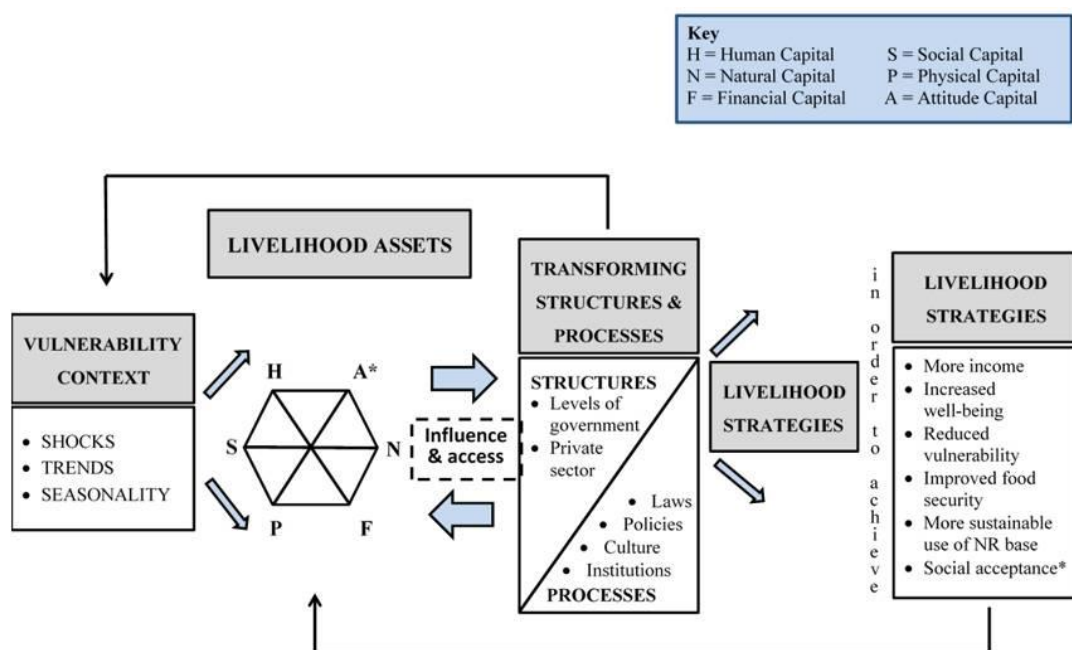
3) **ส่วนองค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structure and processes)** ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็น พบว่า การดำเนินการขององค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็นมีความพร้อมค่อนข้างน้อย โดยประเด็นที่คนพิการทางการเห็นมองว่าการดำเนินงานขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการไม่พร้อมหรือยังไม่เพียงพอ คือ การจัดสวัสดิการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การสนับสนุนด้านการเงิน เช่น เบี้ยคนพิการ และการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายที่มีผลกระทบต่อคนพิการทางการเห็น

4) **ส่วนกลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihood strategies)** พบว่า เมื่อมีปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตของคนพิการทางการเห็น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางการเงิน การถูกกีดกันจากการทำงาน การเดินทาง การมีโอกาสดำเนินการศึกษา ฯลฯ คนพิการทางการเห็นมักแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองก่อน โดยพยายามที่จะไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับครอบครัว นอกจากนั้นก็จะเป็นแก้ปัญหาด้วยการขอความช่วยเหลือจากครอบครัวและเพื่อน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่พร้อมและยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือคนพิการทางการเห็น อย่างไรก็ตามมีคนพิการทางการเห็นบางคนที่มีกลยุทธ์เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มคนพิการทางการเห็น คือ **“การสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็นผ่านความสำเร็จของคนพิการทางการเห็น”** ซึ่งเป็นกลยุทธ์ระยะยาวเพื่อแก้ปัญหาความเชื่อหรือทัศนคติของคนทั่วไปที่มองว่าคนพิการทางการเห็นเป็นภาระของสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาเรื่องความไม่เท่าเทียมกันในสังคมด้วย

5) **ส่วนผลลัพธ์การดำรงชีพ** พบว่า คนพิการทางการเห็นส่วนใหญ่อยากมีคุณภาพชีวิตดีและมีความปลอดภัย ความมั่นคงทางการเงิน มีการแก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิตได้ดีขึ้น มีฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เพิ่มขึ้น มีการแก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิตได้ดีขึ้น มีความมั่นคงทางอาหาร อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน แต่มีผลลัพธ์การดำรงชีพที่คนพิการทางการเห็นมีเพิ่มเติมจากคนทั่วไป คือ **“การยอมรับจากสังคม”** โดยคนพิการทางการเห็นต้องการให้คนในสังคมยอมรับและเชื่อมั่นในความสามารถของคนพิการทางการเห็น ว่ากลุ่มคนพิการทางการเห็นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีศักยภาพและสามารถร่วมขับเคลื่อนสังคมไปพร้อมๆ กับคนทั่วไปได้

6.1.2 กรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น

ทุกปัจจัยการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นที่ได้จากการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อ 1 ถูกนำมาวิเคราะห์ผลร่วมกันเพื่อสร้างกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) ของคนพิการทางการเห็น พบว่า การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็นจะต้องเพิ่ม 2 ปัจจัย ลงไปในกรอบแนวคิดเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework) คือ 1) ทุนทัศนคติ (attitude capital) โดยเพิ่มเติมในส่วนของทุนในการดำรงชีวิต และ 2) การยอมรับจากสังคม (social acceptance) ซึ่งควรถูกเพิ่มเติมในส่วนของผลลัพธ์การดำรงชีพ (livelihood outcome) ดังแสดงรูปที่ 6.1

ภาพที่ 6.1 กรอบแนวคิดการดำรงชีพที่ยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น
(ดัดแปลงมาจาก Sustainable Livelihood Framework ของ DFID)

ที่มา: Department for International Development, 1999

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ผลการศึกษาโดยการนำเอา Sustainable Livelihood Framework มาประยุกต์ใช้กับคนพิการทางเห็นมีปัจจัยเพิ่มเติมที่แตกต่างจากคนทั่วไป 2 ประเด็นหลักคือ 1) ทุนในการดำรงชีพ: ทุนทัศนคติ (Livelihood capital: attitude capital) กับ 2) ผลลัพธ์การดำรงชีพ: การยอมรับจากสังคม (Results from the analyzed data) ซึ่งสามารถอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

1) ทนในการดำรงชีพ: ทนทัศนคติ (Livelihood capital: attitude capital)

ทนในการดำรงชีพ (Livelihood capital) เป็นทุนที่สามารถใช้เพื่อการดำรงชีพ โดยลักษณะที่สำคัญของทุนคือสามารถเปลี่ยนทุนไปเป็นผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcomes) (Bebbington, 1999) ได้กล่าวว่า การเข้าถึงทรัพยากรเพื่อการดำรงชีวิตควรมีมากหรืออาจกล่าวได้ว่า ถ้าสามารถเข้าถึงทรัพยากรได้มากก็จะเป็นการดีสำหรับการดำรงชีพ โดยเฉพาะในบริบทของคนพิการทางการเห็นที่การดำรงชีพนั้นจำเป็นต้องอาศัยทุนการดำรงชีพที่มากยิ่งขึ้น ซึ่งจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยหลักในการดำรงชีพหรือ capital ของคนพิการทางการเห็นโดยทั่วไปจะไม่ต่างจากคนทั่วไปหรือคนสายตาปกติ (Sighted people) ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ (Human capital) ทุนสังคม (Social capital) ทุนการเงิน (Financial capital) ทุนกายภาพ (Physical capital) และทุนทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural capital) แต่สำหรับคนพิการทางการเห็นแล้ว การจะประสบความสำเร็จและสามารถดำรงชีพได้อย่างยั่งยืนจะต้องมีทุนในการดำรงชีพเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งทุน คือ ทัศนคติ (Attitude capital)

ทัศนคติ หมายถึง แนวโน้มทางจิตใจที่ถูกแสดงออกมาจากการประเมินลักษณะของบุคคลด้วยความชอบหรือไม่ชอบ (Eagly and Chaiken, 1993) หรือเป็นการรวมความเชื่อและความรู้สึกซึ่งใจให้บุคคลมีพฤติกรรมอันเกิดจากทัศนคตินั้น (Noe, 2002 cited by Brostrand, 2006) และทัศนคติของสังคมก็สามารถมีความหมายต่อการประเมิน หรือวัดค่าของสถานการณ์หรือสภาวะแวดล้อม (Fishbein and Ajzen, 1974) จากคำจำกัดความนี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของทัศนคติกับการประเมินหรือวัดค่าของวัตถุหรือสถานการณ์หนึ่ง โดยหากมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลหรือสถานการณ์แล้วย่อมประเมินค่าบุคคลหรือสถานการณ์นั้นในแง่ดี จึงอาจกล่าวได้ว่าทัศนคติก็เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดความสำเร็จ โดยเฉพาะของคนพิการทางการเห็น (Yadav & Mishra, 2015)

จากการศึกษาทัศนคติที่จะทำให้การดำรงชีพของคนพิการทางการเห็นยั่งยืนประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) อัตมโนทัศน์ (self-concept) ซึ่งเป็นระบบของความเชื่อและความคิดเห็นที่มีความซับซ้อนและมีพลวัตที่แต่ละบุคคลมีต่อสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่ (Purkey, 1988) โดยจะทำให้สามารถเข้าใจความสัมพันธ์ของตนเอง (the self) กับสังคม (their social world) ได้ ซึ่งกระบวนการพัฒนาอัตมโนทัศน์ (Self-concept) จะเป็นผลโดยตรงของทักษะทางปัญญาที่เกิดขึ้น (Emerging cognitive skills) และความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationships) ทั้งครอบครัวและเพื่อน (Vashistha, 2004) บุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ในทางลบหรือมีอัตมโนทัศน์ที่อ่อนแอจะมีความเชื่อมั่นในตนเองต่ำ มีการรับรู้คับแคบหรือเปราะบางจากความเป็นจริง มีระดับความวิตกกังวลสูง ทำให้ไม่สามารถปรับตัวต่อชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ตรงกันข้ามกับบุคคลที่มีอัตมโนทัศน์ที่เข้มแข็ง มักเป็นคนเปิดเผยได้รับการยอมรับปรับตัวกับคนรอบข้างได้ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ และสามารถช่วยเหลือตนเองได้ กระทำกิจกรรมใดก็มักจะประสบความสำเร็จในการดำรงชีพ (Cokely, 2000) โดยอัตมโนทัศน์ (Self-concept) เป็นปัจจัยสำคัญของชีวิตมนุษย์ (Halder & Datta, 2012) และเป็นส่วนสำคัญ (Important domains) ของการพัฒนาชีวิตเนื่องจากส่งผลกระทบต่อทุกส่วนของการดำเนินชีวิต (Halder & Datta, 2012) โดยเฉพาะเด็กพิการทางการเห็น Mishra & Singh, 2012 โดยเด็กที่มีความพิการส่วนใหญ่จะมีอัตมโนทัศน์ (self concept) ไม่ดีนัก (Sharma et al., 2004) แต่เด็กพิการทางการ

เห็นที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองจะมีอัตมโนทัศน์ที่ดี ดังนั้น อัตมโนทัศน์จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูและผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องต้องเสริมสร้างให้คนพิการทางการเห็นมีขึ้นเพื่อที่มุ่งไปสู่การพัฒนาแนวคิดทางบวกเกี่ยวกับตัวเองซึ่งจะทำให้เกิดการเชื่อมั่นในตัวเอง มีบุคลิกที่ดี และการพัฒนาในส่วนต่างๆ ของชีวิต (Halder & Datta, 2012) ที่จะนำไปสู่การดำรงชีพอย่างยั่งยืน

2) ทศนคติของสังคม (Societal attitude)

ทัศนคติของสังคม เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนพิการทางการเห็น เพราะทัศนคติของสังคมที่มีต่อคนพิการทางการเห็นในแง่ลบเป็นหนึ่งในอุปสรรคหลักของการพัฒนาผู้พิการ (Fisseha, 2002) ที่ผ่าน มา สังคมมีทัศนคติในแง่ลบต่อคนพิการทางการเห็น เช่น เป็นผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งจากบาปเคราะห์ในชาติปางก่อน, เป็นบุคคลที่ไม่สามารถดูแลช่วยเหลือตนเองได้อย่างเต็มที่, เป็นคนไร้ความสามารถ, เป็นขอทาน ซึ่งฝังรากลึกไปยังวัฒนธรรม พฤติกรรมและความคิดของสังคม (Jernigan, 1999) ด้วยทัศนคติของสังคมในแง่ลบนี้ทำให้คนพิการทางการเห็นต้องเผชิญกับปัญหามากมาย เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ (Economic challenges) การถูกกีดกันทางสังคมและวัฒนธรรม (Social or cultural exclusion) การเลือกปฏิบัติและการตีตรา (Discrimination or stigmatization) (Norek & Alam & Ahmed, 2013) โดยทัศนคติของสังคมในแง่ลบ (Negative societal attitudes) เหล่านี้ถือเป็น “การกีดกันที่มองไม่เห็น” (Invisible barriers) ต่อการดำรงชีวิตของคนพิการทางการเห็น (Fisseha, 2002 & Chubon, 1982) โดยตัวอย่างที่สำคัญ คือ นโยบายและกฎระเบียบต่างๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นโดยทัศนคติในแง่ลบ (Negative attitude) หรือ ความเข้าใจผิด (Misconception) ของผู้นำที่เป็นคนตาปกติ มักจะเกิดความไม่สอดคล้อง/เหมาะสมกับความต้องการของคนพิการทางการเห็นและจะไม่สร้างความไม่เท่าเทียมกันในสังคม (Inequalities in society) (Novo-Corti, 2010) ในทางตรงข้าม ถ้าทัศนคติทางสังคม (Social attitude) เป็นไปในทิศทางบวก เข้าใจ และยอมรับความสามารถของคนพิการทางการเห็น จะทำให้คนพิการทางเห็นมีโอกาสและสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมได้ เช่น การมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายหรือนโยบายที่เหมาะสมกับคนพิการทางการเห็น ซึ่งเป็นการสร้างความยั่งยืนในการดำรงชีวิตของคนพิการทางการเห็นได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าทัศนคติของสังคม (Societal attitude) เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตที่ส่งผลกระทบต่อประสบการณ์ของการดำรงชีวิต (Life experiences) โอกาส (Opportunities) และพฤติกรรมแสวงหาความช่วยเหลือ (Help-seeking behaviors) ของคนพิการ (Chubon, 1982) โดยความคิดเห็นและความรู้สึกของสังคมที่มีต่อคนพิการในแง่บวกจะส่งผลให้เกิดการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Social inclusion) (Brooks and Bransford, 1971; Clore and Jeffrey, 1972) ในขณะเดียวกันทัศนคติในทางลบจะเพิ่มความยากลำบากและความเครียดต่อคนพิการทางการเห็น (Voh, 1993)

โดยสรุปจากผลการศึกษาและอภิปรายผล ได้ชี้ให้เห็นว่าทัศนคติมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนพิการทางการเห็นทั้งทัศนคติจากตนเองและทัศนคติจากผู้อื่น จากการอภิปรายผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ทัศนคติในมิติของการเป็นทุนในการดำรงชีวิต จึงควรถูกนำไปใส่ไว้ใน the Sustainable Livelihood Framework สำหรับคนพิการทางการเห็น ดังภาพที่ 6.1

3) การยอมรับทางสังคม (Social acceptance)

สำหรับผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcomes) ซึ่งหมายถึง “the achievements or outputs of Livelihood Strategies” (DFID, 1999) โดยผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcomes) ที่สำคัญของคนพิการทางเห็นก็ไม่แตกต่างจากคนทั่วไป ซึ่งก็คือ การมีรายได้เพิ่มขึ้น (More income) การมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Increased well-being) การลดความเปราะบาง (Reduced vulnerability) ความมั่นคงด้านอาหารที่เพิ่มขึ้น (Improved food security) และความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (Sustainable use of natural resource based) แต่ผลลัพธ์การดำรงชีพที่คนพิการทางการเห็นต้องการเพิ่ม คือ การยอมรับทางสังคม โดยการยอมรับทางสังคม (Social acceptance) หมายถึง “ความสามารถของคนในสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์กับคนพิการทางการเห็นโดยปราศจากการกีดกันหรือการเลือกปฏิบัติ” (Eguavoen & Eniola, 2016 & Ajobiewe, 2008) การตาบอด (Visual impairment) ได้ทำให้ตัวคนพิการทางการเห็นและสมาชิกในครอบครัวเผชิญกับข้อเสียเปรียบในหลายด้าน เช่น การถูกเลือกปฏิบัติ การมีทัศนคติจากสังคมในแง่ลบ การขาดการยอมรับและการทอดทิ้งจากสังคมและนำไปสู่การกีดกันทางสังคม (Social exclusion) การกีดกันเปียดขับ (Marginalization) การไม่มีเสียง (Voicelessness) การไม่มีอำนาจ (Powerlessness) อันเนื่องมาจากคนสายตาปกติทั่วไปการขาดความรู้ความเข้าใจและมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับคนพิการทางการเห็น (Jernigan, 1999) โดยการยอมรับจากสังคมจะมีอิทธิพลต่อการเพิ่มขึ้นของทุนในการดำรงชีพของคนพิการทางการเห็น (DFID) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชีวิตมุ่งไปสู่ความยั่งยืน ดังนั้นการยอมรับทางสังคม (Social acceptance) จึงเป็นผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcome) ที่คนพิการทางการเห็นต้องการเมื่อสังคมยอมรับในคนพิการทางการเห็น เข้าใจและยอมรับในความสามารถของพวกเขา และเปิดโอกาสให้พวกเขาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีสิทธิเอกเช่นคนที่ไม่มีคามพิการ และมีโอกาสในการเป็นส่วนร่วมในกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาคนพิการทางการเห็น เพราะคนพิการยอมรับอยู่แล้วว่าตนมีความต้องการอะไรบ้าง เพื่อให้การพัฒนาคนพิการเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของคนพิการทางการเห็นอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดการดำรงชีพที่ยั่งยืน

6.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาวิจัยเพื่อการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนของคนพิการทางการเห็นระดับครอบครัว

ครอบครัวถือได้ว่าเป็นหน่วยสังคมที่ใกล้ชิดคนพิการมากที่สุด ฉะนั้น ครอบครัวควรมีบทบาทในการช่วยปรับเจตคติของคนพิการเองในด้านลบให้กลายเป็นพลังบวก การเสริมพลังอำนาจให้คนพิการ เพื่อเป็นพลังในการดำรงชีวิตแล้วนำไปพัฒนาตนเอง รวมถึงการแบ่งปันความสุขที่ได้รับส่งต่อยังคนพิการ ให้คนพิการสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นเห็นคุณค่าในตนเอง ดำรงชีวิตได้เสมือนคนปกติ การส่งเสริมให้คนพิการได้รับรู้ถึงสิทธิของตน รวมทั้งเรียนรู้ถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตนเอง เป็นผู้ที่สนใจในการพัฒนา มากกว่าเป็นผู้รอรับการพัฒนา การส่งเสริมและสนับสนุนให้คนพิการพยายามเปิดตัวเองให้คนในสังคมได้รับรู้

ถึงความสามารถและศักยภาพที่ตนมีอยู่ เช่น งานฝีมือ งานศิลปะ เป็นต้น นอกจากนี้ ครอบครัวควรช่วยแสวงหาข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์กับคนพิการอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะได้ก้าวทันสถานการณ์รอบด้าน โดยไม่ควรจะให้บุตรที่มีความพิการทางการเห็นอยู่ที่บ้านอย่างเดียว ควรที่จะพาออกสู่สังคมโดยการมีเพื่อนและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมถึงการสนับสนุนให้คนพิการมีโอกาสได้รับการศึกษาและประกอบอาชีพตามความเหมาะสม ซึ่งนับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้คนพิการทางการเห็นได้คิดและทำกิจกรรมด้วยตัวเอง เพื่อให้คนพิการเกิดความภาคภูมิใจในความสามารถของเขาเอง

ระดับชุมชน

ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์และมองเห็นคนพิการที่แตกต่างกัน สิ่งที่สามารถจุดประกายให้คนพิการต่อสู้กับอุปสรรคของคนพิการเกิดจากการยอมรับในสังคม ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งในการฟื้นฟูสภาพจิตใจของคนพิการ โดยมีผู้นำจิตสาธารณะ เสียสละอุทิศตนและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนพิการ เสริมสร้างพลังในการมีชีวิตของคนพิการ ดังนั้น ควรเปิดโอกาสให้คนพิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการให้คนพิการมีบทบาทในการเลือก ในการตัดสินใจด้วยตนเองว่าสิ่งใดเหมาะสมกับตนเอง หรือสิ่งที่ตนปรารถนาอยากจะทำ และในการจัดกิจกรรมสนับสนุน รวมถึงการให้คนพิการร่วมแสดงความคิดเห็น ถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย โดยบุคคลเหล่านั้นควรมีความรู้พื้นฐานที่เฉพาะเจาะจงในการดูแลคนพิการ อีกทั้งควรเปิดโอกาสให้เครือข่าย/ ผู้ปฏิบัติการ เช่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในพื้นที่ อาสาสมัครพัฒนาสังคมช่วยเหลือคนพิการ (อพมก.) ผู้ดูแลคนพิการ รวมถึงคนพิการ (ที่ไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพ) ได้เข้าร่วมพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับสิทธิของคนพิการด้วย เพราะเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ นอกจากนี้ การช่วยเหลือที่เป็นบริการแก่คนพิการโดยตรงก็มีความสำคัญ ตั้งแต่การจัดหางาน การช่วยกรอกใบสมัครงาน การติดต่อกับนายจ้าง การให้คำแนะนำในการสัมภาษณ์งาน การฝึกอาชีพ ตลอดจนการประสานให้การช่วยเหลือกับนายจ้างที่ต้องเตรียมจัดสถานที่และเครื่องมือการทำงานให้เหมาะสมกับการทำงานของผู้พิการ

ระดับสังคม/ประเทศ

เนื่องจากสังคมไทยยังมีค่านิยมความคิดแบบเก่า โดยมองว่าคนพิการเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล และมองว่าคนพิการคือคนที่เป็นภาระของสังคม ซึ่งการจะเปลี่ยนแปลงความคิดดังกล่าว ต้องใช้ระยะเวลา และที่สำคัญทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันในการสร้างกระแสและผลักดันให้ภาครัฐสนับสนุน ส่งเสริม นโยบายและงบประมาณที่เหมาะสม เพื่อให้คนพิการได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมในสังคม ทั้งนี้ การสร้างเจตคติเชิงบวก จำเป็นต้องมีการให้ความรู้ความเข้าใจ และการสร้างปฏิสัมพันธ์ในการทำงานกับคนพิการ อันจะมีผลต่อเนื่อง

ไปถึงการให้ความร่วมมือ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนขององค์กรคนพิการและเครือข่าย โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายมากกว่าหน่วยงานกลาง ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในสังคม เริ่มจากทัศนคติของคนในสังคมที่มองคนพิการอย่างมีอคติ และไม่มองเพียงปัญหาความพิการเป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่ง และควรตระหนักในการร่วมกิจกรรมของคนพิการอย่างไม่แบ่งแยกความแตกต่าง ฉะนั้น อปท.ที่ประสบความสำเร็จ จึงควรมีการจัดทำบทเรียนเพื่อนำไปขยายผลสู่ อปท.ทั่วประเทศ นอกจากนี้ การพัฒนาสมรรถนะผู้ปฏิบัติงานด้านคนพิการมีความสำคัญมากต่อการเปลี่ยนแปลงหรือผลักดันการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งในสังคมยุคขับเคลื่อนด้วยความรู้ นั้น มุ่งสร้างแรงขับเคลื่อนจากภายใน หลีกเลี่ยงการควบคุมสั่งการ ยอมรับการเรียนรู้จากความผิดพลาดได้ อันจะเป็นการบรรลุเป้าหมายด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน มากกว่าเพียงความสำเร็จของโครงการหรือแผนงานตามตัวชี้วัด โดยไม่ว่าจะทั้งภาครัฐ และเอกชนควรมีโครงการที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานเพื่อพัฒนาทักษะให้กับคนพิการในการประกอบอาชีพ และเพื่อให้คนพิการเป็นที่ยอมรับในสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งรัฐควรจ่ายเงินให้กับผู้ทำหน้าที่ดูแลคนพิการในครัวเรือน สวัสดิการในด้านนี้ทำให้การรับภาระในการดูแลผู้พิการในครัวเรือนเป็นไปได้มากขึ้น กระทั่งรัฐควรมีนโยบายส่งเสริมบ้านสำหรับคนพิการที่ไม่ใช่สถานสงเคราะห์ ซึ่งการอยู่ร่วมกันของคนพิการ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ในยุคปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การใช้สื่อที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยเฉพาะโทรศัพท์ เพื่อการส่งเสริมและให้ความรู้แก่ประชาชนในสังคม ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับคนพิการ ได้แก่ ความสามารถและข้อจำกัดอันนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจและการยอมรับคนพิการ

ข้อค้นพบเชิงนโยบายในการทำงานกับคนพิการทางการเห็น

ด้านข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร

การให้บริการทางสังคมต่อคนพิการตามสิทธิขั้นพื้นฐาน อาทิ บริการทางการแพทย์ การศึกษา อาชีพ สังคม และข้อมูลข่าวสาร ยังมีไม่เพียงพอทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2555) ส่วนหนึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับคนพิการทางการเห็นหลายแห่ง ยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้คนพิการ รวมทั้งประชาชนทราบข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง เสมือนการปิดโอกาสคนพิการไม่ให้เข้าถึงบริการด้านสวัสดิการจากภาครัฐอย่างเหมาะสม (จักรภพ ดุลศิริชัย และวิภาวี กฤษณะภุติ , 2556) นอกจากนี้ยังขาดการส่งเสริมและให้ความรู้แก่ประชาชน รวมถึงคนทำงานในหน่วยงานต่างๆ ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับคนพิการ ได้แก่ ความสามารถและข้อจำกัด เพื่อให้คนทั่วไปเกิดความเข้าใจ ยอมรับคนพิการเข้ามาเป็นเพื่อนร่วมงาน และสามารถปฏิบัติงานกับคนพิการได้อย่าง

มีประสิทธิภาพ (อังกูร ทองสุนทร , 2555) ทั้งนี้ ความยากลำบากในการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพก็เป็นอีกประเด็นที่มีความสำคัญ ซึ่งข้อมูลด้านสุขภาพมักไม่มีอยู่ในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่ายสำหรับคนพิการ สำหรับบางรูปแบบก็เข้าถึงได้บางบุคคล

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ในปัจจุบันมีคนพิการทางสายตาที่ต้องเผชิญกับอุปสรรคในการประกอบอาชีพยังมีอยู่มาก เนื่องจากคนพิการทางสายตาส่วนใหญ่มีสภาพร่างกายปกติทุกอย่าง ยกเว้นข้อจำกัดทางการมองเห็นทำให้ศักยภาพในการพัฒนาตัวเองและโอกาสในการทำงานน้อยกว่าคนปกติทั่ว ๆ ไป ผู้พิการทางสายตาสามารถทำงานได้เพียงบางอย่าง แม้ว่าปัจจุบันมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในอาคารสถานที่ ยานพาหนะหรือบริการสาธารณะตามเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์รวมของคนพิการที่อพยพโยกย้ายจากภาคต่าง ๆ เข้ามาประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเอง เช่น ขายล็อตเตอรี่ ร้องเพลง และเล่นวงดนตรีคนตาบอดที่ขอรับบริจาคเงิน เป็นต้น (อังกูร ทองสุนทร , 2555) แต่ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เอื้อต่อคนพิการ เป็นปัญหาและอุปสรรคในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนพิการ หากภาครัฐและสถานประกอบการยังมองข้ามสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทางสำหรับคนพิการ เช่น ทางเท้า รถโดยสารสาธารณะ เป็นต้น จะทำให้คนพิการไม่สามารถเดินทางจากบ้านไปยังสถานที่ทำงานได้ด้วยตนเอง อันเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าทำงานในสถานประกอบการได้ ด้วยเหตุดังกล่าว คนพิการหลายคนจึงขาดโอกาสในการประกอบอาชีพในหลาย ๆ ด้าน เพราะถูกจำกัดสิทธิด้วยความสามารถ สังคมไทยยังเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ โดยที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้คนพิการได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและไม่เปิดโอกาสสำหรับวิชาชีพต่าง ๆ อย่างทั่วถึง เนื่องจากคนในสังคมมักมองว่า คนพิการนั้นเป็นภาระทางสังคม เป็นผู้ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ต้องอาศัยการสงเคราะห์ดูแลจากครอบครัวและสังคม อุปสรรคในเรื่องการเดินทางไปประกอบอาชีพ ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ไม่สามารถใช้บริการขนส่งสาธารณะ การเดินทางไปประกอบอาชีพมีค่าใช้จ่ายสูง หรือการเดินทางไปประกอบอาชีพยังสุ่มเสี่ยงต่อการเกิดอันตราย เกิดอุบัติเหตุสูง (จินทนา อินสระ, 2555)

ด้านเจตคติของสังคม

ทัศนคติที่ไม่ดีของสังคมและเจตคติต่อความพิการและคนพิการที่ไม่ถูกต้องยังคงเป็นปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง คนพิการยังออกมาแสดงตนสู่สังคมน้อย ซึ่งเป็นผลจากการสื่อสารมวลชนยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการนำเสนอศักยภาพของคนพิการ ทำให้เจตคติของผู้ปฏิบัติงานด้านคนพิการและสังคมโดยรวมที่มีต่อความพิการและคนพิการยังไม่เป็นเชิงบวกเท่าที่ควร ส่งผลต่อการเข้าถึงสิทธิและโอกาสในการ

พัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2555) ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ที่ทำงานในท้องถิ่น ซึ่งมีความใกล้ชิดกับคนพิการค่อนข้างมาก จะต้องมีความอดทนสูงในการรับรู้เรื่องของคนพิการที่มาใช้บริการ จัดหางานตามความต้องการของคนพิการ ต้องปรับให้เข้าสภาพแวดล้อมในปัจจุบันในแต่ละท้องถิ่น

ด้านบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน

คนพิการในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานมากนัก มีเพียงส่วนน้อยที่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ในขณะที่คนพิการส่วนใหญ่ขาดวุฒิการศึกษาทางสายสามัญและบางส่วนไม่ได้เรียนหนังสือ ทำให้คุณสมบัติของคนพิการไม่ตรงตามที่นายจ้างกำหนด แม้จะได้รับการฝึกอาชีพแล้ว แต่ก็ทำให้นายจ้างไม่อาจรับคนพิการเข้าทำงานได้ถึงแม้มีความต้องการจะรับและเห็นถึงความสามารถก็ตาม (สุรพล กาญจนะจิตรา และคณะ, 2556) นั่นเป็นปัญหาการมีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ จำกัดสิทธิคนพิการทำให้คนพิการไม่มีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกับบุคคลอื่น นอกจากนี้ยังพบว่าบุคลากรระดับปฏิบัติการในจังหวัดที่ทำงานด้านคนพิการ มีจำนวนน้อยและไม่ได้มีภารกิจด้านคนพิการเท่านั้น แต่ต้องทำงานกับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆด้วย ทำให้ไม่สามารถทำงานด้านคนพิการได้เต็มที่ อีกทั้งการปรับเปลี่ยนโยกย้ายบุคลากรทุกระดับ ย่อมมีผลต่อการขับเคลื่อนงานในทุกระดับ ทำให้ไม่สามารถทำงานหลักในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้ จึงขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานตามแผนงานและความชัดเจนในการมอบหมายงาน (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2555) ดังนั้นควรสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการทำงานกับคนพิการ และจัดเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงานให้เพียงพอ

ด้านฐานข้อมูลคนพิการ

จากการศึกษา พบว่า ฐานข้อมูลคนพิการยังไม่ชัดเจนและครบถ้วนสมบูรณ์ กล่าวคือ คนพิการจำนวนมากไม่ได้ลงทะเบียนเป็นคนพิการในระบบของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการฐานข้อมูลในการลงทะเบียนคนพิการไม่ได้ระบุความต้องการมีงานทำ ความสามารถในการทำงาน วุฒิการศึกษา ความสามารถในการเดินทางด้วยตนเอง และที่อยู่ปัจจุบัน และยังขาดการบูรณาการข้อมูลกันในหน่วยงานระหว่างกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และกระทรวงแรงงาน ทำให้สถานประกอบการไม่สามารถจ้างงานคนพิการได้ครบตามกฎหมาย และยังไม่มีการจำแนกประเภทคนพิการกับตำแหน่งงานที่เหมาะสม หรือคนพิการบางประเภทอาจทำงานไม่ได้ (สุรพล กาญจนะจิตรา และคณะ, 2556) นอกจากนี้ บุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับคนพิการยังมีน้อย ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดระบบฐานข้อมูลที่ได้มาตรฐานสามารถเชื่อมโยงกันได้ บางหน่วยงานจำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อจ้างบุคคล/องค์กร

ภายนอกมาออกแบบติดตั้งระบบให้ได้ตามมาตรฐาน เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการใช้งาน แต่เมื่อสิ้นสุดสัญญาแล้ว บุคลากรภายในไม่สามารถดำเนินงานต่อได้ เพราะยังขาดทั้งความรู้และทักษะทางเทคโนโลยี และขาดความเข้าใจในข้อมูลที่จะต้องเชื่อมโยง เพื่อพัฒนาสู่ระบบข้อมูลแบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพต่อไป (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2555) อีกประเด็นที่สำคัญ คือ การที่แต่ละหน่วยงานรับรู้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน และข้อมูลที่รับทราบไม่เป็นปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กัลญูญ เพชรธารณ์. (2555). การศึกษาอัตมโนทัศน์หลายมิติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดสมุทรปราการ ตามแนวคิดของแบรคเคน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ชนิษฐา หะยิมะแซ. (2556). การศึกษาเปรียบเทียบการสนับสนุนทางสังคมในผู้ดูแลเด็กกลุ่มอาการ ออทิสซึมและเด็กพัฒนาการสมวัยที่เข้ารับบริการในโรงพยาบาลวชิรพยาบาล. ปรินญาศิลป ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สงขลา.
- ชัตพันธ์ ชุมนุสนธิ์. (2551). การเสริมสร้างพลังอำนาจของคนพิการ กรณีศึกษา : ศูนย์การดำรงชีวิต อิสระของคนพิการจังหวัดนครปฐม. ปรินญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม.
- จักรภาพ ดุลศิริชัย และวิภาวี กฤษณะภูติ. (2556). การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับคนพิการในจังหวัด ขอนแก่น : กรณีศึกษาบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น. วารสารวิจัย มข.มส.(บศ.) : ม.ค.- เม.ย.2556, (ฉบับที่ 1), 41-53.
- จันทนา อินสระ. (2555). สื่อภาพนูน “กลัมนื้อ” เพื่อประกอบการฝึกงานวัดสำหรับผู้พิการทางสายตา, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- จิรุตต์ ภูเจริญ. (2551). ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ของนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในมหาวิทยาลัยราชภัฏ. ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- เฉลิมพล สมบัติยานุชิต. (2554). สถาปัตยกรรมบำบัด “กรณีศึกษาสำหรับคนตาบอด”. ส ต า ป ต ย ก ร ร ม ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม.
- ณชพัฒน์ อัครวิชฌนันท. (2554). ทักษะคิดและพฤติกรรมการใช้บริการเครื่องจำหน่ายน้ำดื่ม แบบหยอด เหรียญของผู้พักอาศัยในอพาร์ทเมนต์ในจังหวัดนนทบุรี. วิทยาลัยราชพฤกษ์ : นนทบุรี.
- ณัฐศักดิ์ พงษ์สวัสดิ์. (2558). ความต้องการด้านเนื้อหาของผู้พิการทางสายตา เพื่อผลิตหนังสือเสียงบน แอปพลิเคชัน “Read for the Blind”. ปรินญานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ.
- ทิพย์ปริญา ปัญญามี. (2555). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความครอบคลุมทางสังคม (Social Inclusion) ของ ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒน บริหาร ศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ธนพล แสงจันทร์. (2555). การเสริมสร้างเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ กรณีศึกษา : ศูนย์การ ดำรงชีวิตอิสระของคนพิการพุทธมณฑล. ปรินญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม.

- นรรัตน์ สงวนวงศ์วาน. (2557). *คุณค่าตราสินค้าและการยอมรับทางสังคมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อกางเกงยีนส์แบรนด์เนมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร*. ปริญญาบริหารธุรกิจ มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. กรุงเทพฯ.
- ประชา พิจักขณา และคณะ. (2554). *การพัฒนาอุปกรณ์เรียนแผนที่ประเทศไทยสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น*. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. กรุงเทพฯ.
- ปรีชา อุปโยคิน. (2556). *รูปแบบการควบคุมทางสังคม เพื่อการเลิกสูบบุหรี่: การบูรณาการความร่วมมือระหว่าง เครือข่ายชุมชนกับระบบการบริการสุขภาพของรัฐระดับชุมชน*. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. เชียงราย.
- พรพิมล ภูมิฤทธิกุล และคณะ. (2556). *ความต้องการและความคาดหวังของคนภาษีเจริญต่อการออกกำลังกาย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- พฤกษา เกษมสารคุณ. (2552). *การใช้แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของ กฟผ. แม่เมาะ จ.ลำปาง*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- พิทยา พานทอง และคณะ. (2558). *โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างความเชื่อมั่นและยอมรับของภาคประชาชนต่อการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคเหนือตอนบน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- มณีนุช วรรณรัตน์. (2552). *การสนับสนุนทางสังคม ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง และความว่าเหวของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น โรงเรียนสอนคนตาบอด*. วารสารศึกษาศาสตร์, ปีที่ 20 (ฉบับที่ 2), 242-258.
- มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ. (2553). *รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมกลุ่มอาชีพหรือสวัสดิการสำหรับคนพิการ*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ.
- รพี โพธิชัย. (2554). *ระบบนำทางภายในอาคารสำหรับผู้พิการทางสายตาด้วยเทคโนโลยีอาร์เอฟไอดี*. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- วันวิสาข์ แก้วจินดา. (2555). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งที่มีผลต่อการยอมรับบทบาททางการเมืองในสถานภาพของฝ่ายบริหารของนัการเมืองสตรีในองค์การบริหารส่วนจังหวัด เชียงราย*. ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี.
- วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (ม.ป.ป.). *การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม: ศึกษากรณีกฎหมาย และกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- ศิริพรรณ ปีเตอร์. (2556). *การออกแบบการสื่อสารเพื่อช่วยให้การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเมือง : กรณีศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ*. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. กรุงเทพฯ.

- ศิวพร ละม้ายนิล. (2557). *ประสบการณ์ชีวิตการเป็นอาสาสมัครดวงตามืด : การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา*. ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- สลิลทิพย์ เลิศพงศ์ภากรณ์. (2554). *ความรู้ ทักษะคิดและพฤติกรรมการทำงานปฏิบัติงานของพนักงานสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของสื่อสาธารณะ*. ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. (2555). *พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2556*. กรุงเทพฯ: ร้านดีสุวรรณ์ชัยพลายเซอร์วิส.
- สุรพล กาญจนะจิตรา และคณะ. (2556). *โครงการส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำของคนพิการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550*, ม.ป.ท.
- สุภาพ ประภาสวัสดิ์. (2554). *ทักษะคิดและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยงที่มีต่อการท่องเที่ยวแบบวันเดียว ณ หาดบางแสน จังหวัดชลบุรีของประชากรเขตกรุงเทพมหานคร*. ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. กรุงเทพฯ.
- อารีรัตน์ พะวินรัมย์. (2556). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับอัตมโนทัศน์ของนักศึกษาพยาบาล*. ปริญญาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี.
- เอกลักษณ์ ธนเจริญพิศาล.(2554). *ความตระหนักและการยอมรับการนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) มาใช้ในองค์กรภาครัฐ: ศึกษากรณีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, ปีที่ 17 (ฉบับที่ 1), 42-54.

ออนไลน์

- การดำรงชีวิตอิสระ*, 3 ธันวาคม 2559. แหล่งสืบค้น <http://www.oknation.net/blog/silc/2008/>
- กิริติพร จุตะวิริยะ. (2557). *เกษตรผสมผสาน: วิธีการดำรงชีพของเกษตรกรเครือข่ายอุบลรัตน์ในบริบทโลกาภิวัตน์.บทความจากการประชุม การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557*, 25 พฤศจิกายน 2559, แหล่งสืบค้น cscd.kku.ac.th/2016/uploads/proceeding/070714_160244.pdf
- คู่มือการปฏิบัติงานศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ กรุงเทพมหานคร*. (2553). 4 ธันวาคม 2559. แหล่งสืบค้น http://www.healthyability.com/detail_new.php?content_id=598
- สำนักงานกองทุนส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2558). *พลังคนพิการ หนุนส่วนธุรกิจ สร้างสรรค์ สังคม*, 6 ธันวาคม 2559. แหล่งสืบค้น <http://www.thaihealth.or.th/Content/28466>
- เหมวรรณ เหมะนัค. (2557). *การพึ่งตนเองเพื่อการดำรงชีพที่ยั่งยืนของบ้านนาห้วยแคน อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี บทความจากการประชุม การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557*, 25 พฤศจิกายน 2559. แหล่งสืบค้น cscd.kku.ac.th/2016/uploads/proceeding/070714_161408.pdf

อังกูร ทองสุนทร. (2555). *ทัศนคติต่อการทำงานร่วมกับพนักงานผู้พิการทางสายตาของพนักงาน บริษัท แอดวานซ์อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน)*, 6 พฤศจิกายน 2559. แหล่งสืบค้น library1.nida.ac.th/termpaper6/sd/2555/19803.pdf

Department for International Development. (1999). *Sustainable livelihoods guidance sheet: overview*. Retrieved November 7, 2016, from <http://www.eldis.org/vfile/upload/1/ document/0901/section2.pdf>

Department of Empowerment of Persons with Disabilities. (2017). *The population of persons with disability in Thailand*. Retrieved November 10, 2016, from https://www.m-society.go.th/article_attach/19498/20753.pdf

World Health Organization. (2014). *Visual impairment and blindness. Fact sheet N° 282*.

Retrieved November 7, 2016, from <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs282/en/>

ภาษาอังกฤษ

Bebbington, A. (1999). Capitals and capabilities: A framework for analyzing peasant viability, rural livelihoods and poverty. *World Development*, 27(12), 2021-2044.

Brocklesby, M.A., & Fisher, E. (2003). Community development in sustainable livelihoods approaches—an introduction. *Community Development Journal*, 38(3), 185-197.

Brooks, B.L., & Bransford, D.L. (1971). Modification of teacher attitudes toward exceptional children. *Exceptional Children*, 38, 259-260.

Carney, D. (1998). *Sustainable rural livelihoods: What contribution can we make?*. London: Department for International Development.

Chubon, R.A. (1982). An analysis of research dealing with attitudes of professionals toward disability. *Journal of Rehabilitation*, 48(1), 25-30.

Clore, G.L., & Jeffrey, K.M. (1972). Emotional role playing, attitude change, and attraction toward a disabled person. *Journal of Personality and Social Psychology*, 23(1), 105-111.

- Cokely, K. (2000). An investigation of academic self-concept and its relationship to academic achievement in African American college students. *Journal of Black Psychol*, 26(2), 148-164.
- Eagly, A.H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Eguavoen, E.O., & Eniola, M.S. (2016). Influence of self-concept and social acceptance on academic achievement of students with visual impairment in Oyo State, Nigeria. *An International Journal of Arts and Humanities*, 5(3), 213-230.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1974). Attitudes toward objects as predictors of single and multiple behavioral criteria. *Psychological Review*, 81, 59-74.
- Fisseha, Z. (2002). *The attitude of parent towards their blind children: A case study in Bahir Dar Town* (Master's thesis). Addis Abba University.
- Halder, S., & Datta, P. (2012). Insights into self-concept of the adolescents who are visually impaired in India. *International Journal of Special Education*, 27(2), 86-93.
- Jernigan, K. (1999). Blindness-concepts and misconceptions. *Braille Monitor*, 76-85.
- Heller, K. (1986). "Component Social Support Process: Comment and Intergration" *Journal of Consultation and Clinical Psychology*. 54 (February 1986) 466-470.
- Kulyukin, V. & Kutiyawala, A. (2010) Accessible Shopping Systems for Blind and Visually Impaired Individuals: Design Requirements and the State of the Art. *The Open Rehabilitation Journal*, 3, 158-168.
- Mishra, V., & Singh, A. (2012). A comparative study of self-concept and self-confidence of sighted and visually impaired children. *Excel International Journal of Multidisciplinary Management Studies*, 2(2), 148-157.
- Noe, R.A. (2002). *Employee training and development*. New York: McGraw Hill.
- Nokrek, P., Alam M.A., & Ahmed, M. (2013). Livelihood challenges for extremely poor disabled people in the southwest coastal region of Bangladesh. Dhaka: Shiree.

- Novo-Corti, I. (2010). Attitudes toward disability and social inclusion: An exploratory analysis. *European Research Studies Journal*, 13(3), 83-107.
- Purkey, W. (1988). *An overview of self-concept theory for counselors*. Ann Arbor, Michigan: ERIC Clearinghouse on counseling and personnel services.
- Singh, R. (2012). Blind Handicapped Vs Technology: How do Blind People use Computers? *International journal of scientific & engineering research*. 3(4), 1-4.
- Turnbull, A.P. (1983). Parent-professional interactions. In: M.E. Snell (Ed.), *Systematic instruction of the moderately and severely handicapped* (2nd ed.), (pp.18-43). Columbus: Charles E. Merrill Publishing.
- Vashistha, K.C. (2004). Parental encouragement as a determinant of self-concept and scholastic achievement in visually challenged. *Indian Journal of Psychometry and Education*, 35(2), 148-152.
- Voh, J. (1993). On belonging: A place to stand, a gift to give. In A.P. Turnbull, J.A. Patterson, S.K. Behr, D.L. Murphy, J.G. Marquis, MJ Blue-Banning (eds), *Cognitive coping, families and disability* (pp. 151-163). Baltimore: Brookes.
- Yadav, K., & Mishra, S. (2015). Parents attitude to inclusion of visually handicapped children. *International Journal of Research*, 2(8), 33-42.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
บทความที่ได้รับการเผยแพร่

ASIA PACIFIC JOURNAL OF SOCIAL WORK AND DEVELOPMENT, 2017
<https://doi.org/10.1080/02185385.2017.1394217>

Sustainable livelihoods framework of visually impaired people

Patranit Srijuntrapun

Environmental Social Sciences, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University, Salaya, Thailand

ABSTRACT

The Sustainable Livelihood Framework was applied to analyse the lives of visually disabled people with the goal of creating a Sustainable Livelihood Framework specifically suited for the daily needs of visually impaired people. Empirical evidence was drawn from semi-structured interviews with 12 visually impaired participants who were selected according to conditions of visual impairment and then with 6 visually impaired people who had professionally successful lives in Thailand's capital Bangkok. The findings demonstrated that self-concept and societal attitude were the fundamental factors in constructing a secure and sustainable livelihood for visually disabled people. Additionally, social acceptance was an essential requirement for visually impaired people to enhance their livelihood.

ARTICLE HISTORY

Received 29 May 2017

Accepted 16 October 2017

KEYWORDS

Sustainable livelihoods framework; visually impaired people; sustainable livelihood

Introduction

‘Visual impairment’ refers to vision deficit at various levels (Gunaratne, 2002) including poor vision and sight loss (Langelaan, van Nispen, & van Rens, 2007). Visually impaired people compose an important number of the world’s citizenry. There are 285 million visually impaired people all over the world – 39 million are blind and 246 million have low vision. Most visually impaired people live in developing countries (World Health Organization, 2014). In Thailand, there are 185,862 visually impaired people (Department of Empowerment of Persons with Disabilities, 2017). Visual impairment can affect every aspect of an individual’s life: their education, occupation, social life, family life (Rothe, Sjolie, Jensen, Borch-Johnsen, & Rosenberg, 2003), mental health (Boerner & Cimarolli, 2005), life-long economic experience (Boerner, 2004) and personal development (Raasch, Leat, Kleinstein, Bullimore, & Cutter, 1997).

Generally speaking, there are varied attitudes towards visually impaired people; however, most of them are negative, for example, (a) connecting blindness with spiritual/moral punishment, (b) equating visually disabled people with beggars, (c) considering them as crippled, tragic or imperfect and (d) reflecting upon them primarily through pity. The aforementioned negative attitudes towards visually impaired people distort people’s understanding of visually impaired people which progresses through attitude construction (e.g.

CONTACT Patranit Srijuntrapun nisa_lay@hotmail.com, Patranit.sri@mahidol.ac.th

© 2017 Department of Social Work, National University of Singapore, Singapore

2 P. SRIJUNTRAPUN

stereotypes and prejudices) to result in some discriminatory behaviours that are often deprecating or harmful to visually impaired individuals (Lam, Tsang, Chan, & Corrigan, 2006). In turn, these negative attitudes cause social, cultural and economic hardship to visually impaired people (Stein, Stein, Weiss, & Lang, 2009). Consequently, those negative views lead to professional employment discrimination, a lack of education, risk of poverty, and an overall unsustainable life for visually impaired people.

The Sustainable Livelihood Approach (Brocklesby & Fisher, 2003) seeks to develop an overall composition of livelihood and poverty reduction. According to the approach, 'livelihood' is used to describe 'the capabilities, assets (including both material and social resources) and activities required for a means of living' (Carney, 1998, p.4). Livelihood includes economic activities as well as the social, institutional and organisational environments in which people engage. In addition to obtaining provisions and the basic elements for survival (or earning a living) participation in productive economic activity is essential for an individual to develop one's self esteem and self-fulfilment (United Nations Development Programme, 2012). Furthermore, livelihood is sustainable when 'it can cope with and recover from stresses and shocks and maintain or enhance its capabilities and assets both now and in the future, while not undermining the natural resource base' (Carney, 1998, p. 4).

A number of donor organisations such as the United Nations Development Programme (UNDP), the Cooperative for Assistance and Relief Everywhere (CARE) and the Department for International Development (DFID) in the late 1990s and 2000s employed the Sustainable Livelihood Approach in creating and/or adopting a variety of tools and strategies (Brocklesby & Fisher, 2003). Applying the Sustainable Livelihood Approach, UNDP and CARE planned their projects and programmes. In contrast, for DFID, the Sustainable Livelihood Approach was only a basic analytical framework rather than a programming process (Krantz, 2001). The application of the Sustainable Livelihood Approach has proven that it is flexible as an analytical framework in varied contexts (Ming'ate, Rennie, & Memon, 2014). Therefore, the approach was applied in the current study.

For sighted people, there are five main factors of Sustainable Livelihood Framework affecting their lives – (1) types of and access to capital, (2) vulnerability context, (3) transforming structures and processes, (4) livelihood strategies and (5) livelihood outcomes. Comprehension of these five factors gives an overall picture and understanding of people's lives. Moreover, it helps to find ways to confront the effects of vulnerability.

However, the Sustainable Livelihood Framework has been employed primarily with sighted people; it has rarely been applied with impaired people. For visually impaired people, there have been no specific applications of Sustainable Livelihood methods even though the key factors influencing the livelihood of the blind are similar to those of sighted people. Nevertheless, the main livelihood factors for visually impaired people, which are dissimilar in their physical, economic, social and environmental characteristics, require a different analysis. For example, societal attitudes that consider blindness a personal tragedy, or a grave disability, or an individual misfortune result in differences in many livelihood aspects between blind and sighted people (Donoghue, 2003; Stiker, 1999). Thus, this research aims to address this omission and investigate underlying factors in better sustainable living for visually impaired people which will possibly result in a strong and sustainable livelihood.

Research methodology

This field research was undertaken for a total period of eight months from December 2015 to July 2016. This research applied a qualitative research approach in order to collect holistic and detailed data as well as interpretations that involved participants' life circumstances (Creswell, 2012). The study examined the lives of visually impaired people, using Sustainable Livelihood Framework as the research framework by focusing on two separate entities: (1) the lives of visually impaired people; and (2) the essential factors of sustainable livelihood.

Participants and data collection

The study was separated into two phases. Purposive sampling was used in both phases as a deliberate strategy in selecting participants who had experiences, knowledge and qualities required by the researcher (Neumann, 2000). Participant selection is based on mature judgement in order to get qualified participants for the study. In the first stage, the main focus was on the day-to-day lives of visually disabled people. Twelve participants were selected by purposive sampling on the basis of an inclusive distribution according to the conditions of visual impairment (Congenital disability and acquired disability) and degrees of disability (Blind and low vision). Thus, the participants could be categorised into four groups which were (1) congenitally disabled and blind (2) congenitally disabled and low vision (3) acquired disabled and blind and (4) acquired disabled and low vision. Three participants in each group gave rich information and shared their experiences regarding crucial factors or capitals in their lives: livelihood vulnerability, transforming structures and processes, livelihood strategies and livelihood outcomes. Semi-structured interviews were employed as a tool for data collection as this method allowed the participants to answer the questions freely in their own words without choosing from fixed answers (Mack, Woodsong, Kathleen, Guest, & Namey, 2005).

The second part of data collection regarded the crucial factors of sustainable livelihood. There were six visually impaired participants who led successful lives in which sustainable livelihood was reflected. Purposive sampling was applied in this process. They were well-known in several professional fields, namely: a university professor, a band leader, an entrepreneur, a national athlete, a director of a Blind People's Foundation and a business person. They gave essential information about the key factors in their lives which resulted in sustainable livelihood. Semi-structured interviews were applied for data collection.

In addition to the semi-structured interviews, non-informant observation was applied. Some observations and the semi-structured interviews took place simultaneously; while some occurred separately. Data credibility was achieved through data source triangulation.

Data analysis

Afterward, content analysis was applied to analyse the primary data from the semi-structured interviews and the observations, with a specific focus on a context-related interpretation of five main factors of the Sustainable Livelihood Framework which had an impact on individuals' livelihoods (livelihood capital, vulnerability context, transforming structures and processes, livelihood strategies and livelihood outcomes). For data coding, themes arising from the interviewees within the overall framework were employed. Transcripts

4 P. SRIUNTRAPUN

were coded and reviewed. Data analysis depended on reflective and repetitive reading of the translated transcripts and notes. After several reviews, the data were categorised into main themes and sub-themes. After the coding process, emergent themes and sub-themes were drawn out and presented as a result of the study that was able to meet the objectives of the study.

Results

From the interviews and observations concerning the application of The Sustainable Livelihood Framework, the key result found in this present study was the great influence that the attitudes about visually disabled people had on their living factors. The results can be illustrated as follow.

Societal attitudes influenced the living factors of visually disabled people

This type of attitude included beliefs and feelings that predisposed a person to behave in a particular way (Noe, 2002). Furthermore, the societal attitude prejudiced an individual's bias in valuing, evaluating or considering a disabled person's situations or circumstances (Fishbein & Ajzen, 1974). The societal attitudes and beliefs were reflected through statements or sayings as reported by the participants from their experiences.

'Don't be close to the blind because it's contagious. So, there were not any classmates who wanted to touch or play with me'; and

Visually disabled people can't be developed any further or it's not necessary for them to develop.

The negative attitudes outlined above pose a vulnerability for visually impaired people due to the fact that those attitudes limited their opportunities and abilities to access living factors. Problems such as employment discrimination, financial capital limitation and difficulty in facility and information access were revealed by the participants.

'I have participated in many singing contests such as The Voice Thailand in which I passed to the round of blind audition; Thailand's Got Talent in which I passed to the semi-final round; and for The Star, I was selected to be the representative of the central region. Unfortunately, a judge told me frankly that I would not be able to pass into deep rounds because there would be dance sessions. If they passed me, they did not know how to teach me to dance. This is an obvious limitation showing that the society is not open for the disabled.'; and

'Once I wanted to take a loan from a bank. I could not do that by myself; I needed to have a guarantor or a co-borrower. The loan I would get was less than the amount for the sighted. When I found someone to be my guarantor, my request was rejected. It was only twenty thousand or thirty thousand baht. I have not tried to ask for a loan again.'; and

'I would like to apply for life insurance, but they did not allow me to, due to the fact that I was at high risk. Did they limit my rights?'

Negative societal attitudes pose a vulnerability obstructing the sustainable livelihood of visually impaired people. Therefore, it was obvious that understanding and fair societal attitude towards the disabled could reduce their vulnerability. Furthermore, societal attitudes had great influence on designing appropriate social structures and processes such as laws and policies regarding visually impaired people which would lead to social integration and inclusion.

6 P. SRIJUNTRAPUN

impaired people might have some other requirements; for example, they wanted to be accepted by the society. They wanted to change the long-held negative societal attitudes towards the visually disabled. For instance, people regarded blindness as karma; it was determined by God; visual impairment was bizarre, abnormal or bad luck. These false perceptions about blindness were based on a disrespect for their equality as human beings; lack of understanding about disability; and denial of the blind's abilities. Consequently, visually impaired people were excluded from society, employment, education and, welfare. Therefore, based on the interviews with visually disabled people who were successful, the majority of them would like to receive social acceptance as demonstrated in the statements below.

I think the life goals of the sighted and the blind are not different, but ours is quite particular that we would like to be more accepted by society. We would like other people to see us and include us as a part of the society.

Once visually disabled people were acknowledged by the society as their stories were presented in mass media, the existence of the blind was confirmed. Additionally, the presentation of visually impaired people while showing respect and appreciation of their dignity in various types of media demolished people's general negative attitudes towards the blind. As a result, visually impaired people were included to be social members who were employed and had quality lives as shown in the following statements.

Recently, I participated in many singing contests on TV such as Thailand's Got Talent, The Voice and The Star. When people saw me on TV, they invited me to be a speaker to encourage other people. Afterward, I had more students due to the fact that they saw me on TV or followed me on Facebook; and many wanted to learn singing with me. After that it became my profession.

The aforementioned results can be summarised as shown in Table 1.

Capital: attitude capital

Capital is the stock of various kinds of material and non-material assets and resources that can be utilised directly or indirectly to maintain livelihood. Access to capital, in its many forms, is a crucial feature contributing to livelihood standards and outcomes. Bebbington (1999) stated that the conception of the resources that an individual needed for a secure livelihood should be wider, especially for the context of visually impaired people. From the

Table 1. Summary of findings.

Finding	Livelihood factor
Societal attitudes influenced the living factors of visually disabled people.	Attitude capital
Self-concept created a sustainable livelihood.	
Social acceptance was what visually impaired people wanted.	Livelihood outcome

study, the main factors of livelihood or capitals of the blind and the sighted were similar. They were financial capital, physical capital, social capital, human capital and natural capital. However, in order to succeed in life and sustain livelihood, visually disabled people required more capital in the area of attitude.

According to Eagly and Chaiken (1993, p. 1), attitude referred to 'a psychological tendency that is expressed by evaluating a particular entity with some favors or disfavours'. This definition shows the connection between attitude and an individual's evaluation of a given object or state of being. Korir (2015) found that visually impaired students possessed an internal self-concept which caused them to have a particular psychological tendency to accept what other people thought about their condition. This self-concept affected the way visually disabled students conducted themselves with the sighted students and conversely. Yadav and Mishra (2015) confirmed that attitude was an essential component for both achievement and failure in the lives of people with some visual disability.

The attitude sustaining livelihood of visually impaired people consists of two parts: (1) attitude towards one's self or self-concept and (2) societal attitude. For self-concept, Purkey (1988) defined self-concept as 'the totality of a complex, organized, and dynamic system of learned beliefs, attitudes and opinions that each person holds to be true about his or her personal existence'. Self-concept assisted a person to comprehend the relation between herself or himself (the self) and his or her social world. The process of self-concept development was directly influenced by children's emerging cognitive skills and their social relationships with family and friends (Vashistha, 2004). People with negative or weak self-concepts were likely to have low self-esteem, restricted or deviated recognition from reality and high anxiety. Consequently, they had difficulty adjusting themselves appropriately in daily life.

In contrast, people with strong self-concepts tended to be open minded, accepted by other people and able to adjust themselves well with other people. In addition, they were independent or self-sufficient and successful in activities, career and life (Cokely, 2000). Halder and Datta (2012) insisted that self-concept was a crucial factor in an individual's life as well as an important domain of life development due to the fact that it affected the various parts and parcels of daily life, especially for visually impaired children (Mishra & Singh, 2012). According to a study, children with visual impairment usually had very poor self-concepts (Sharma, Vaid, & Jamwal, 2004). Halder and Datta (2012) stated that self-concept was crucial when combined with the appropriate involvement of parents, teachers and other important people in an individual's life. The self-concepts of visually impaired people could be altered to be more positive towards their own lives which afterward led to formation of self-confidence, a healthy personality and multi-faceted development in life.

The overall societal attitude is an essential factor in the livelihood of the visually impaired. Negative societal attitudes were some of main obstacles to improving the livelihoods of disabled individuals (Fisseha, 2002). There have been varied negative attitudes that posed barriers to visually impaired people, beliefs such as: the blind cannot take care of themselves; they are totally disabled; and they are beggars (Farrell, 1969). These negative attitudes towards the blind are deeply rooted in cultures and have pervaded all social behaviours and thinking (Jernigan, 1965). As a result, visually disabled citizens have continued to face economic challenges, social or cultural segregation, discrimination or stigmatisation (Nokrek, Alam, & Ahmed, 2013). Furthermore, negative societal attitudes are 'invisible barriers' to the successful livelihoods of visually impaired people (Chubon, 1982; Fisseha, 2002). Examples of 'invisible barriers' include government policies, laws and regulations, influenced by the

8 P. SRIJUNTRAPUN

negative attitudes or misconceptions held by the sighted authorities. These policies are mismatched with the blind's needs, resulting in societal inequalities (Novo-Corti, 2010).

On the contrary, if citizens who are considered 'normal' have positive societal attitudes, understand, accept and include visually impaired people in the design of laws and regulations for themselves, then the laws and regulations of that society will be appropriate for the impaired and will facilitate them to sustain their livelihood. Therefore, positive influences on the integration and social inclusion of the visually disabled are derived from the opinions, feelings and intentions of the sighted (Brooks & Bransford, 1971; Clore & Jeffrey, 1972). In contrast, negative attitudes certainly raised the difficulties and stress factors in the lives of the visually disabled (Voh, 1993). Chubon (1982) concluded that societal attitudes were key factors that had profound influence on life experiences, opportunities and help-seeking behaviours of people with disabilities.

Outcome: social acceptance

Livelihood outcomes are ‘the achievements or outputs of Livelihood Strategies’ (Department for International Development, 1999). The principles of livelihood outcomes for the blind are generally similar to the sighted; that is, more income and increased well-being. However, social acceptance is required by visually impaired people. Social acceptance is the, ‘ability of the people in the society to fully interact with people with visual impairment without any sort of restriction or discrimination’ (Eguavoen & Eniola, 2016). Ajobiewe (2008) explained that visual disability placed an individual and his or her family members in anxiety regarding disadvantages which varied from discrimination and negative attitudes to lack of recognition, isolation and ignorance. These disadvantages resulted in social exclusion, marginalisation, voicelessness and powerlessness. The aforementioned negative impacts on visually impaired people were caused by a lack of understanding and common misconceptions about the blind that still existed (Jernigan, 1965). Social acceptance of the blind’s livelihood capital has increased, which leads to sustainable livelihood. Therefore, social acceptance is an essential livelihood outcome for visually impaired people. When the society accepts them, understands their abilities, and welcomes them to be a part of the society like anyone else, visually impaired people have more opportunities to create policies for their own development. These policies are appropriate and in accordance with the real needs of disabled people and lead to a more sustainable livelihood.

In Thailand, positive attitude construction and societal acceptance for visually impaired people should be supported and improved as there are no specific laws in place seeking to assist them. There is only one law supporting the visually impaired, and it is applicable for all disabled people in the country: The Act on the Promotion and Development of the Quality of Life of the Disabled B.E.2550 and its Amendments (No.2) B.E.2556. The law focuses on the benefit and protection of the rights of the disabled in order to prevent discrimination and to enhance disabled citizens’ quality of life (Department of Empowerment of Persons with Disabilities, 2017). Nevertheless, enforcement of the law has been ineffective. According to section 33 of the Act on the Promotion and Development of the Quality of Life of the Disabled, employers or business owners and government organisations must hire one disabled employee for every one hundred non-disabled employees. As a result, the employers are entitled to a one-time tax exemption on wages paid to the disabled. However, if any organisations cannot meet the law’s disabled employment requirements, employers

or business owners have other options: (1) they have to create jobs for people with disabilities or provide places for the disabled to sell products, offer an internship, or provide other assistance. (2) Employers or business owners pay into the Fund for Empowerment of Persons with Disabilities (Namsiripongpun & Tapvong, 2011).

In fact, there have been only 24,492 disabled people working in workplaces in Thailand; while there should be at least 58,253 disabled people employed in workplaces if the country's businesses were in accordance with the law. The reality is that employers or business owners choose to pay into the fund instead of hiring the disabled due to the many limitations of most workplaces such as the inconvenience of certain areas. For example, common restrooms are too small for wheelchairs or inclined pathways. In some cases, hiring a disabled employee creates a greater burden, as workplaces must provide someone to frequently assist the disabled employee. (National Office for Empowerment of Persons with Disabilities, 2013)

From the important findings and discussion, it is evident that the positive attitudes of the blind as well as of the sighted were essential to sustain livelihood. Ultimately, social acceptance was what visually impaired people wanted. In the present study, these two factors were confirmed as crucial for the visually disabled. Therefore, the Sustainable Livelihood Framework of DFID was tested concerning its applicability with the visually impaired and it was found that the attitude context should be included in terms of capital. The capitals are essential in order for an individual to achieve positive livelihood outcomes. Additionally, social acceptance should be added in terms of livelihood outcomes in The Sustainable Livelihood Framework for visually impaired citizens as presented in Figure 1 (The additional factors are marked*).

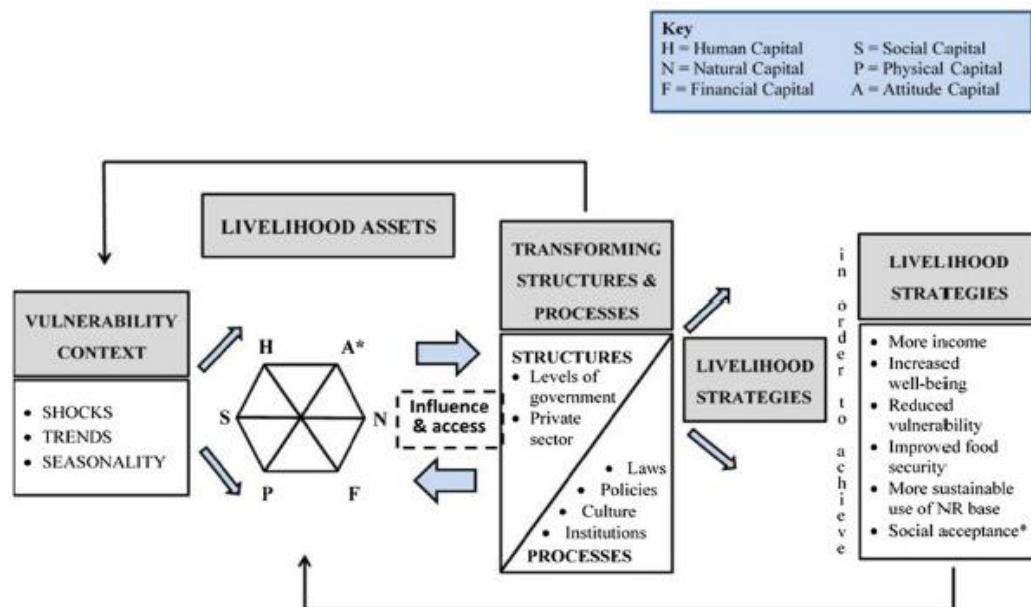

Figure 1. Sustainable livelihoods framework for visually impaired people modified from DFID's sustainable livelihoods framework. Source: Adapted from Department for International Development (1999, p.2)

Conclusion

The Sustainable Livelihood Framework for visually impaired people is a way of thinking and a guideline for researchers and practitioners to improve the livelihood of the blind which will possibly lead to poverty eradication. This paper found that the two essential factors of visually disabled people's sustainable livelihood were attitude capital and social acceptance. These features influence all factors of the blind's livelihood. In addition, the aforementioned key factors need to be merged with the Sustainable Livelihood Framework of visually impaired people as they reflect the lived reality faced by the visually impaired and empower them to live independently and sustainably (as presented in Figure 1). Such livelihood capital consists of financial capital, physical capital, social capital, human capital, natural capital and attitude capital. As the visually impaired gain more access to the aforementioned capitals, their vulnerability context will significantly decrease, e.g. poverty. Even though some vulnerability contexts, such as limited employment opportunity and lack of access to basic education, cannot be solved in a short time, agencies and policies promoting and developing the interests of the disabled are essential mechanisms to alleviate that vulnerability and to enhance flexibility of the visually impaired's lives. Some sample activities that relevant agencies could offer for the visually disabled are professional training programmes, health insurance and other resiliency-promotion programmes (Kang, 2013). The participation of the visually impaired in the processes of policy formulation and legislation is an essential part of livelihood strategies that should be promoted in order to improve those processes and increase their access to a variety of capital assets. As a result, the life of the visually impaired will be directed to their livelihood standard and positive livelihood outcome. However, it remains for future research to test thoroughly the accuracy of the two factors and to further study the applicability of the Sustainable Livelihoods Framework for visually impaired people in other areas.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the author.

Funding

This work was supported by the Thailand Research Fund (TRF).

Notes on contributor

Patranit Srijuntrapun is an assistant professor in Faculty of Social Sciences and Humanities at Mahidol University, Thailand. The author's research interests include environmental management and sustainable development.

References

- Ajobiewe, T. A. (2008). *Problems, adjustment needs and coping strategies of the visual impaired in rehabilitation centres in Nigeria* (Unpublished doctoral dissertation). University of Ilorin, Nigeria.
- Bebbington, A. (1999). Capitals and capabilities: A framework for analyzing peasant viability, rural livelihoods and poverty. *World Development*, 27(12), 2021–2044.

ASIA PACIFIC JOURNAL OF SOCIAL WORK AND DEVELOPMENT 11

- Boerner, K., & Cimarolli, V. R. (2005). Optimizing rehabilitation for adults with visual impairment: Attention to life goals and their links to well-being. *Clinical Rehabilitation*, 19(7), 790–798.
- Boerner, K. (2004). Adaptation to disability among middle-aged and older adults: The role of assimilative and accommodative coping. *Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 59(1), P35–P42.
- Brocklesby, M. A., & Fisher, E. (2003). Community development in sustainable livelihoods approaches—an introduction. *Community Development Journal*, 38(3), 185–197.
- Brooks, B. L., & Bransford, D. L. (1971). Modification of teacher attitudes toward exceptional children. *Exceptional Children*, 38, 259–260.
- Carney, D. (1998). *Sustainable rural livelihoods: What contribution can we make?*. London: Department for International Development.
- Chubon, R. A. (1982). An analysis of research dealing with attitudes of professionals toward disability. *Journal of Rehabilitation*, 48(1), 25–30.
- Clore, G. L., & Jeffrey, K. M. (1972). Emotional role playing, attitude change, and attraction toward a disabled person. *Journal of Personality and Social Psychology*, 23(1), 105–111.
- Cokely, K. (2000). An investigation of academic self-concept and its relationship to academic achievement in African American college students. *Journal of Black Psychology*, 26(2), 148–164.
- Creswell, J. W. (2012). *Research design: Qualitative, Quantitative and Mixed methods Approaches* (8th ed.). New Delhi: Sage.
- Department of Empowerment of Persons with Disabilities. (2017). *The population of persons with disability in Thailand*. Retrieved from https://www.m-society.go.th/article_attach/19498/20753.pdf
- Department for International Development. (1999). *Sustainable livelihoods guidance sheet: Overview*. Retrieved from <http://www.eldis.org/vfile/upload/1/document/0901/section2.pdf>
- Donoghue, C. (2003). Challenging the authority of the medical definition of disability: An analysis of the resistance to the social constructionist paradigm. *Disability & Society*, 18(2), 199–208.
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.

- Eguavoen, E. O., & Òniola, M. S. (2016). Influence of self-concept and social acceptance on academic achievement of students with visual impairment in Oyo State, Nigeria. *An International Journal of Arts and Humanities*, 5(3), 213–230.
- Farrell, G. (1969). *The story of blindness* (2nd ed.). London: Oxford University Press.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1974). Attitudes toward objects as predictors of single and multiple behavioral criteria. *Psychological Review*, 81, 59–74.
- Fisseha, Z. (2002). *The attitude of parent towards their blind children: A case study in Bahir Dar Town* (Master's thesis). Addis Abba University.
- Gunaratne, L. A. (2002). *Visual impairment: Its effect on cognitive development and behaviour: A review of literature*. Retrieved from <http://www.intellectualdisabilityinfo/physical-health/visual-impairment-its-effect-on-cognitive-development-and-behaviour>
- Halder, S., & Datta, P. (2012). Insights into self-concept of the adolescents who are visually impaired in India. *International Journal of Special Education*, 27(2), 86–93.
- Jernigan, K. (1965). Blindness-concepts and misconceptions. *Braille Monitor*, 76–85.
- Kang, D. (2013). Why would companies not employ people with disabilities in Korea? *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 23(3), 222–229.
- Korir, B. C. (2015). The perception of students and teachers on the integration programme of students with visual impairment in secondary schools: A case of Ainamoi Sub County, Kericho County. Kenya. *Journal of Education and Practice*, 6(12), 6–12.
- Krantz, L. (2001). *The sustainable livelihood approach to poverty reduction: An introduction*. Stockholm: SIDA.
- Lam, C. S., Tsang, H., Chan, F., & Corrigan, P. W. (2006). Chinese and American perspectives on stigma. *Rehabilitation Education*, 20, 269–279.
- Langelaan, M., van Nispen, R. M., & van Rens, G. H. (2007). Rehabilitation for visually impaired adults: A systematic review. In M. Langelaan (Ed.), *Quality of life of visually impaired working age adults* (pp. 63–87). Enschede: PrintPartners Ipskamp.

- Mack, N., Woodsong, C., Kathleen, M., Guest, G., & Namey, D. (2005). *Qualitative research methods: A data collector's field guide*. North Carolina, NC: Family Health International.
- Ming'ate, F.L.M., Rennie, H.G., & Memon, A. (2014). Potential for co-management approaches to strengthen livelihoods of forest dependent communities: A Kenyan case. *Land Use Policy*, 41, 304–312.
- Mishra, V., & Singh, A. (2012). A comparative study of self-concept and self-confidence of sighted and visually impaired children. *Excel International Journal of Multidisciplinary Management Studies*, 2(2), 148–157.
- Namsiripongpun, W., & Tapvong, C. (2011). *A Review of current policies and practices related to the right to equal employment opportunities and non-discrimination of persons with disabilities in Thailand*. Bangkok: International Labour Organization.
- National Office for Empowerment of Persons with Disabilities. (2013). *Promote career and employment of persons with disabilities according to Empowerment of Persons with Disabilities Act, B.E.2550*. Bangkok: National Office for Empowerment of Persons with Disabilities.
- Neumann, W. L. (2000). *Qualitative and quantitative research designs in social research emthods: Qualitative and quantitative approaches*. Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Noe, R. A. (2002). *Employee training and development*. New York, NY: McGraw Hill.
- Nokrek, P., Alam, M. A., & Ahmed, M. (2013). *Livelihood challenges for extremely poor disabled people in the southwest coastal region of Bangladesh*. Dhaka: Shiree.
- Novo-Corti, I. (2010). Attitudes toward disability and social inclusion: An exploratory analysis. *European Research Studies Journal*, 13(3), 83–107.
- Purkey, W. (1988). *An overview of self-concept theory for counselors*. Ann Arbor, MI: ERIC Clearinghouse on counseling and personnel services.
- Raasch, T. W., Leat, S. J., Kleinstein, R. N., Bullimore, M. A., & Cutter, G. R. (1997). Evaluating the value of low-vision services. *Journal of the American Optometric Association*, 68(5), 287–295.
- Rothe, N. K., Sjolie, A. K., Jensen, H., Borch-Johnsen, K., & Rosenberg, T. (2003). The prevalence and incidence of visual impairment in people of age 20–59 years in industrialized countries: A review. *Ophthalmic Epidemiology*, 10(4), 279–291.
- Sharma, N., Vaid, S., & Jamwal, Z. (2004). The concept of self in physically challenged institutionalized children (5–13 years). *Journal of Disability India*, 10(1), 11–13.
- Stein, M., Stein, P. J., S., Weiss, D., & Lang, R. (2009). Health care and the UN disability rights convention. *Lancet*, 374(9704), 1796–1798.
- Stiker, H. J. (1999). *A history of disability*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Turnbull, A. P. (1983). Parent-professional interactions. In M. E. Snell (Ed.), *Systematic instruction of the moderately and severely handicapped* (2nd ed.). (pp. 18–43). Columbus, GA: Charles E. Merrill Publishing.
- United Nations Development Programme (2012). *Livelihood opportunities persons with disabilities*. India: Author.
- Vashistha, K. C. (2004). Parental encouragement as a determinant of self-concept and scholastic achievement in visually challenged. *Indian Journal of Psychometry and Education*, 35(2), 148–152.
- Voh, J. (1993). On belonging: A place to stand, a gift to give. In A. P. Turnbull, J. A. Patterson, S. K. Behr, D. L. Murphy, J. G. Marquis, & M. J. Blue-Banning (Eds.), *Cognitive coping, families and disability* (pp. 151–163). Baltimore, MD: Brookes.
- World Health Organization. (2014). *Visual impairment and blindness. Fact sheet N°282*. Retrieved from <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs282/en/>
- Yadav, K., & Mishra, S. (2015). Parents attitude to inclusion of visually handicapped children. *International Journal of Research*, 2(8), 33–42.

ภาคผนวก ข

แบบสอบถาม

แบบสอบถาม เรื่อง การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของคนพิการทางการเห็น
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ☐ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตรงตามความเป็นจริง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ระดับการศึกษา

1. ☐ ไม่มีการศึกษา	2. ☐ ประถมศึกษา
3. ☐ มัธยมศึกษา	4. ☐ ปริญญาตรี
5. ☐ สูงกว่าปริญญาตรี	6. ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

4. อาชีพ

1. ☐ นักเรียน/นักศึกษา	2. ☐ ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย
3. ☐ ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	4. ☐ เกษตรกร
5. ☐ พนักงานบริษัท/ลูกจ้าง	6. ☐ ไม่มีอาชีพ
7. ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ..... พิจารณาการเห็นพิจารณาการเห็นมาพิจารณาการเห็น	

ของการพิจารณาการเห็น

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

ปัจจัย	ไม่ส่งผล กระทบ	ส่งผลกระทบ		
		น้อย	ปาน กลาง	มาก
ความเปราะบาง (Vulnerability context)				
1. ปัญหาความพิการ หรือ ปัญหาสุขภาพ				
2. ภาวะความยากจน				
3. ภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แห้งแล้ง				
4. การถูกกีดกันจากการจ้างงาน				
5. กฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการ				
6. การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเพื่อช่วยเหลือคนพิการ ทางการเห็น				

7. ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เข้าถึงความรู้หรือการศึกษา				
ทุนในการดำรงชีพ (Livelihood capital)				
1. การศึกษา				
2. วิชาชีพเพื่อคนพิการ				
3. การเข้าถึงแหล่งทุนทางการเงิน				
4. ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ				
5. กฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการ				
6. สถาปัตยกรรมสาธารณะที่ออกแบบให้เหมาะสมกับคนพิการ				
7. ครอบครัว ญาติ พี่น้อง				
8. เพื่อนคนพิการด้วยกัน				
9. มูลนิธิช่วยเหลือคนพิการ				
10. หน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ				

ส่วนที่ 3 องค์การและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ความพร้อมหรือเพียงพอขององค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming structures and processes)	ไม่พร้อม/ ไม่ เพียงพอ	ความพร้อม/เพียงพอ		
		น้อย	ปานกลาง	มาก
1. การสนับสนุนด้านการเงิน เช่น เบี้ยคนพิการ				
2. การส่งเสริมให้คนตาบอดได้ประกอบอาชีพ				
3. การจัดสวัสดิการที่จำเป็นต่อดำรงชีวิตให้กับคนตาบอด เช่น ทางเดินเพื่อคนตาบอด				
4. การยกระดับและปรับปรุงการศึกษาของคนตาบอด				
5. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อคนตาบอด				
6. การสนับสนุนให้คนตาบอดมีส่วนร่วมในกิจกรรมทาง การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม				
7. การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายที่มีผลกระทบต่อคนตาบอด				
8. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน และสิ่งแวดล้อม				
9. การส่งเสริมด้านการกีฬาและนันทนาการของคนตาบอด				

ส่วนที่ 4 กลยุทธ์การดำรงชีพ

ปัญหาที่เกิดขึ้นใน การดำเนินชีวิต (Livelihood strategies)	การแก้ปัญหา				
	ด้วยตนเอง	ครอบครัว	มูลนิธิ	หน่วยงาน ภาครัฐ	อื่น ๆ (ระบุ)
1. ปัญหาทางการเงิน					
2. การถูกกีดกันจากการจากทำงาน					
3. ปัญหาจากการเดินทาง					
4. ปัญหาด้านโอกาสทางการศึกษา					
5. การขาดการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร					

ส่วนที่ 5 ผลลัพธ์การดำรงชีพ

ผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood outcomes)	ไม่ใช่ ผลลัพธ์	เป็นผลลัพธ์		
		น้อย	ปาน กลาง	มาก
1. มีความมั่นคงทางการเงิน				
2. มีคุณภาพชีวิตดีและปลอดภัย				
3. มีฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เพิ่มขึ้น				
4. แก้ปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิตได้ดีขึ้น				
5. มีความมั่นคงทางอาหาร				